

Fórum-Társadalomtudományi Szemle

négy évenként megjelenő tudományos folyóirat

XIV. évfolyam

Felelős-szerkesztő

csanda Gábor

Főmunkatárs

Fazekas József

A-szerkesztőbizottság-elnöke

Öllős István

szerkesztőbizottság

biró A. Zoltán, csanda Gábor, Fazekas József, Fedinec Csilla, Gyurgyík István, Hunčík Péter, Kiss József, L. Ampl. Zsuzsanna, L. Anstyák István, L. Iszka József, Mészáros András, Simon Attila, Szarka István, Tóth Károly, Véghe István

Tartalom

Tanulmányok

Andrássy György

Emberi jogok és elismert emberi jogok 3

GAucsik István

A-csehszlovákiai magyar szervezetek és pénzüzetek
átalakítása (1945–1950) 23

Polyák Péter

A magyar diplomácia és a csehszlovákiai magyarság (1948–1956) 55

dokumentum

válogatás a prágai és a pozsonyi magyar külképviselet
jelentéseiből (1948–1956) 83

Agora

Tamas Pál

A szlovákiai „ki a magyar?”-vita 131

csák Pál

A szlovákiai magyar társadalom kedvezőtlen fejlődési tendenciái 145

műhely

bol EmAnT-II I A

A-TnT@F-című-magyar-és-a-Gender/esélyegyenlőség/kutatás-című-
cseh-nyelvű-feminista-folyóirat- 155

könyvek

- Tóth,-Andrej- n ovotný,-l ukáš- s tehlík,-michal:-n árodnostní-menšiny-
v-Československu-1918-1938.-o d-státu-národního-ke-státu-
národnostnímu?
(*Simon Attila*) 163
- s kultéty-csaba:-mi-is-volt-a-szabad-Európa-r ádió?-Egy-szerkesztő-
visszaemlékezései
(*Vajda Barnabás*) 165
- szabómihály-Gizella- l anstyák-István-(szerk.):-magyarok-szlovákiában.-
vII.-kötet,-nyelv
(*Kralina Hoboth Katalin-Tóth Katalin*) 166
- Török-Tamás:-lpoly-mente-helynevei.-Adattár.-1.-kötet.-Alsó-lpoly-mente
(*Bauko János*) 172
- n ova-Posoniensia.-A-pozsonyi-magyar-Tanszék-évkönyve
(*Pasz Már Lívía*) 173

Fórum-Társadalomtudományi Szemle, XIV. évfolyam 2012/4, Somorja

A szerkesztőség címe: Fórum-kisebbségkutató-Intézet, Park-u.-4.,-931-01-somorja. E-mail: csanda@foruminst.sk
• kiadja: Fórum-kisebbségkutató-Intézet, Somorja. Felelős kiadó: Tóth-károly-igazgató • nyomdai-előkészítés:
Kalligram-Typography-kft.,-érsékújvár • nyomta: Print-Invest-magyarország-H,-zrt.,-Győr • megjelent-a-szlo-
vák-köztársaság-kormányhivatala-támogatásával • Pédányszám:-600 • ára:-3-€ • nyilvántartási
szám: Ev-904/08 • lss n-1335-4361 • Internet: http://www.foruminst.sk • kéziratokat-nem-őrünk-meg
és-nem küldünk-vissza.

Fórum-Slovakia-Önkormányzatok-Evkeze

Adresa-redakcie: Fórum-institút-pre-výskum-menšín,-Parková-4,-931-01-Šamorín. E-mail: csanda@foruminst.sk
• vydavateľ: Fórum-institút-pre-výskum-menšín,-Šamorín.-z odpovedný:-károly-Tóth-riadiateľ • Tlačiarenská
príprava:-kalligram-Typography-s.-r.-o.,-nové-zámky • Tlač:-Print-Invest-magyarország-H,-zrt.,-Győr • s-financ-
ným-príspevkom-Úv-s-r • náklad:-600 • cena:-3-€ • Evidenčné číslo:-Ev-904/08 • lss n-1335-4361 • Inter-
net: http://www.foruminst.sk

Andrássy György

Emberi-jogok-és-elismert-emberi-jogok* miért-fontos-e-megkülönböztetés-a-kisebbségi- jogok-szempontjából?

György Andrássy

Human-r ights-and-r ecognised-Human-r ights.-Why-is-this-d istinction
Important-for-minority-r ights?

323.1(439)

328.1(439)

323.113-(=511.141)

324(439)

keywords:- Human-r ights.- r ecognised- Human-r ights.- Human-r ights- l aw.- l ist- of- Human-r ights.- Human
r ights-and-minority-r ights.

bevezetés

Az-emberi-jogok-tana-filozófiai-és-jogtudományi-tanítás,-de-olyan-filozófiai-és-jogtudo-
mányi-tanítás,-amelyet-egy-ideje-magukévá-tettek-a-törvényhozók,-a-jogalkotók-is,-akik
aztán-beillesztették-ezeket-az-így-vagy-úgy-felismert-és-definiált-jogokat-az-általuk-alko-
tott-jogba,-s-ennek-eredményeként-létrejött-az-emberi-jogok-nemzeti-és-nemzetközi-joga.
Ezzel-azonban-a-tanítás-úgyszólván-megkettőződött:-már-nem-csupán-elméletként,
hanem-intézményesült-formában,-a-pozitív-jog-részeként,-az-emberi-jogok-jogaként-is
létezik.-Az-ugyanis-aligha-lehet-kétséges,-hogy-a-tanítás-ebben-az-intézményesültebb-for-
mában,-a-pozitív-jog-részeként-is-az-emberi-jogok-tana-maradt,-s-hogy-az-maradt-annak
ellenére-is,-ha-e-joganyag-értelmezésében-és-alkalmazásában-már-nem-a-filozófusoké
és-a-jogtudósoké,-hanem-a-gyakorló-jogászoké-a-főszerep.-Fogalmazhatunk-azonban
úgy-is,-hogy-az-emberi-jogok-doktrínájának-ezzel-a-megkettőződésével-valójában-csak-az
történt,-amit-maga-a-tan-egyébként-is-előírányzott:-megkezdődött-az-ember-alkotta-jog
hozzáigazítása-az-emberi-jogokhoz.-bárhonnan-nézzük-is-tehát-a-dolgot,-úgy-tűnik,-az
emberi-jogok-tana-nem-csupán-az-emberi-jogok-filozófiai-és-jogtudományi-hagyományá-
ból-áll;-részét-képezi-e-tannak-egy-mára-már-meglehetősen-kiterjedt-joganyag,-az-embe-
ri-jogok-nemzeti-és-nemzetközi-joga,-s-e-jog-története-is.

Az-emberi-jogok-tanának-mind-filozófiai-jogtudományi,-mind-pedig-pozitív-jogi-for-
májában-kiküszöbölhetetlen-eleme-az-emberi-jogok-és-az-elismert-emberi-jogok-meg-

* Ez-a-tanulmány-a-szerzőnek-a-nyelv-szabadságról-szóló,-még-kiadatlan-könyvének-egy-részlete,
bizonyos-fokban-átdolgozott-és-kibővített-formában.-A-tanulmány-egy-rövidebb-változatát-I.-JURA,
18.-évf.-2012/2.

különböztetése.¹ Ez-a-distinkció-mindazonáltal-az-utóbbi-időkben-már-csak-ritkán-képezi-behatóbb-elemzések-tárgyát:-az-emberi-jogokkal-kapcsolatos-kutatások-súlypontja--különösen-az-emberi-jogokkal-kapcsolatos-jogtudományi-kutatások-súlypontja--áthelyeződött-az-elismert-emberi-jogok-különbéle-dokumentumainak-értelmezésére,-illetőleg-a-vonatkozó-és-egyre-terebélyesedő-emberi-jogi-esetjog,-nemzetközi-és-nemzeti-emberi-jogi-esetjog-feldolgozására.-A-súlypont-áthelyeződés-nagyrészt-érthető-is,hiszen-az-emberi-jogok-nemzetközi-és-nemzeti-joga-ma-már-meglehetősen-kiterjedt-és-e-joganyag-értelmezésével,-alkalmazásával-tekintélyes-testületek-foglalkoznak-különbéle-összefüggésekben,-s-mindez-természetesen-méltán-kelti-fel-a-kutatók-érdeklődését.-Úgy-tűnik-azonban,-hogy-az-emberi-jogok-nemzeti-és-nemzetközi-jogának-értelmezése-és-alkalmazása-során-fölmerülnek-olyan-problémák-is,-amelyek-megnyugtató-megoldását-nehéz-elképzelni-a-doktrína-alapjaihoz-és-a-velük-kapcsolatos-problémákhoz-való-visszatérés-nélkül.-más-szóval-maga-az-emberi-jogi-joggyakorlat-is-visszavezet-bizonyos-pontokon-a-doktrína-régi-nagy-elméleti-filozófiai-pilléreihez,-s-ez-önmagában-is-jelzi,-hogy-ezek-az-elméleti-pillérek-és-a-velük-kapcsolatos-problémák-korántsem-csupán-teoretikus-jelentőségűek:-komoly-hatásuk-lehet-mind-a-további-emberi-jogi-jogalkotásra,-mind-pedig-bizonyos-emberi-jogi-jogviták--különösen-egyes-nehéz-jogi-esetek--eldöntésére.

Fontos-lehet-az-emberi-jogok-és-az-elismert-emberi-jogok-közötti-megkülönböztetés-a-szigorúan-vett-jogalkalmazás-körén-túl-is,-főként-az-olyan-vitákban,-eszmecserékben,amelyekben-valamilyen-módon-fölmerül,-hogy-megillet-e-bennünket-valamilyen-emberi-jog-vagy-sem.-A-tapasztalat-ugyanis-azt-mutatja,-hogy-az-ilyen-viták,-elméleti-és-politikai-eszmecserék-során-hajlamosak-vagyunk-megfelelkezni-az-emberi-jogok-és-elismert-emberi-jogok-különbségéről,-és-hajlamosak-vagyunk-tényként-kezelti,-hogy-mihez-van-és-mihez-nincs-emberi-jogunk,-holott-valójában-csak-azt-kezelhetnénk-tényként--olykor-persze-vitatható-tényként--,-hogy-mihez-van-és-mihez-nincs-elismert-emberi-jogunk.mindennek--mint-látni-fogjuk--különös-jelentősége-van-a-kisebbségi-jogokról-folytatott-vitákban,-eszmecserékben.

A-megkülönböztetés-lényege

Az-emberi-jogok-doktrínája--és-ennek-megfelelően-az-emberi-jogok-nemzeti-és-nemzetközi-joga--különbséget-tesz-emberi-jogok-és-elismert-emberi-jogok-között.-Ez-a-különbségtétel-nem-mindig-kifejezett,-de-elvi-jelentőségű-és-mindig-kibontható-a-doktrína-különbéle-elméleti-és-jogalkotói-megfogalmazásaiból.-Az-Emberi-jogok-Egyetemes-nyilatkozatában-például-azt-olvassuk,-hogy-„az-emberiség-családja-minden-egy-es-tagja-veleszületett-méltóságának,-valamint-egyenlő-és-elidegeníthetetlen-jogainak *elismeré-*

1. A-tan-filozófiai-jogtudományi-hagyományában--amennyiben-ez-a-hagyomány-nem-az-emberi-jogok-pozitív-jogát-elemzi--a-megkülönböztetést-helyesebb-lenne-az-emberi-jogok-és-az-elfogadott-emberi-jogok-megkülönböztetéseként-megnevezni;-miután-azonban-ez-meglehetősen-nehézkessé-tenné-a-későbbiekben-mondandónk-kifejtését,-sok-esetben-megelégszünk-majd-az-emberi-jogok--elismert-emberi-jogok-kettősségével.-

se (kiem. -- A.-Gy.) alkotja a szabadság, az igazság és a béke alapját a világon”,² s-hogy „az emberi jogok semmibevevése és megvetése (kiem. -- A.-Gy.) az emberiség lelkiismeretét fellázító barbár cselekményekhez vezetett”. Ebben benne van, hogy lehetséges az emberi jogok elismerése, de lehetséges e jogok semmibevétele és megvetése is, s hogy e jogok „elidegeníthetetlen” jogai minden embernek függetlenül ettől a bizonyos elismeréstől: e jogok akkor is megilletnek minden embert, ha az emberi törvényhozó – valamely nemzeti vagy nemzetközi jogalkotó szerv – elismeri őket, de akkor is, ha nem ismeri el őket. A mondottak értelmében az emberi jogok függetlenek az ember alkotta jogtól, vagyis e jogokra az emberi jogalkotó hatalma nem terjed ki: emberi jogot emberi jogalkotó nem képes teremteni, létrehozni, s nem képes módosítani és megszüntetni sem. Ilyenformán a doktrína szerint valóban elvi különbség van az emberi jogok és az elismert emberi jogok között.

Az emberi jogoknak ezt a kettősségét persze nem csak ebben a formában szokták kifejezni. Az Ember és Polgár jogainak nyilatkozatában például azt olvashatjuk, hogy az „emberi jogokat nem ismerik, elfeledték vagy megvetéssel illetik”, s hogy ezért a szóban forgó nyilatkozat szerzői elhatározták: „az ember természetes, elidegeníthetetlen és megszentelt jogainak ünnepélyes kinyilatkoztatását”; az ENSZ Alapokmánya pedig az emberi jogok „tisztelő tartásának” vagy „az emberi jogok tisztelőnek és betartásának” fontosságát hangsúlyozza. bármely szóhasználatot vegyünk is azonban, az adott összefüggésben a lényeg egy és ugyanaz: az emberi jogokat az emberi jogalkotó nem teremti, nem alkotja, hanem csak felismeri és elismeri, tisztelőnek tartja, betartja, védelemben részesíti. Így látják ezt egyébiránt a természetjogi doktrína kritikusai is; annak a természetjogi doktrínának a kritikusai, amely természetjogi doktrínából az emberi jogok doktrínája kinőtt, és amely természetjogi doktrínának az emberi jogok doktrínája ma is egy sajátos kiágazását képezi. Hans Kelsen például a következőket írta erről: „A természetjogi doktrína szerint az igazságosság normája a természetben – az emberek vagy a dolgok természetében – immanens, és az ember e normát felfoghatja csak, de nem alkothatja vagy befolyásolhatja.” (vö. Kelsen 1998, 185. p.)

Az emberi jogok és az elismert emberi jogok kettőssége az újabb politikai-filozófiában rendszerint az erkölcsi emberi jogok és a törvényes emberi jogok kettősségének formáját ölti; az újabb filozófiában ugyanis általánosan elfogadott nézetté vált, hogy az emberi jogok erkölcsi (morális) jogok, s hozzájuk képest az emberi jogalkotó által elismert – és ilyenformán „pozitíválódott” – emberi jogok törvényes (legális) emberi jogok.³ A szóban forgó jogi „dualizmus” természetjogi előképe vagy megfelelője a természetjog és a pozitív jog dualizmusa, illetőleg a természeti törvény és a polgári törvény, valamint a természetes jogok és a polgári stb. jogok dualizmusa. (vö. Kelsen 1998, 220. p.) Kelsen ezzel kapcsolatban úgy fogalmazott, hogy „a jogi pozitívizmus csak egy jogot

2. Ezt a Polgári és Politikai jogok nemzetközi Egyezségokmánya, valamint a Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi Egyezségokmánya szó szerint megismétli preambulumában.

3. R ex Martin a következőket írta erről: „kezdjük egy olyan ponttal, amely úgy tűnik, nem tárgya komoly vitáknak, mivel általános egyetértést találunk a filozófusok között abban, hogy az emberi jogok erkölcsi jogok. mindazonáltal ennek a jellemzésnek a vonzatai, implikációi nem teljesen világosak.” (Martin 1993, 74. p.) vö. még pl. Takács 1998, 216. p.

ismer-el: a- pozitív- jogot; - a- természetjog- doktrínájának- dualista- jellegével- szemben monista- jellegű". - meg- kell- azonban- jegyeznünk, - hogy- a- szóban- forgó- dualizmust- a- természetjogászok- közül- nem- ismeri- el- mindenki; - Hervada- például- leszögezi: - „A- természetes- és- a- pozitív- jog- nem- két- egymás- között- *parallel jogrendszer*, - hanem- csak- egyetlen- jogrendszernek- a- dimenziói, - amely- részben- természetes, - részben- pozitív... - A- pozitív- jog- a- természetes- jogszerűség- lényegének- a- fejlődése". - (v.ö.- Hervada- 2004, - 123.- p.)

nos, - Hervadának- nyilván- igaza- van, - amikor- azt- állítja, - hogy- a- pozitív- jogban- megfigyelhetjük- a- természetes- jogszerűség- fejlődését, - s- hogy- ennek- megfelelően- e- jog- egyszerre- természetes- jog- és- pozitív- jog- is. - Ez- azonban- nézetünk- szerint- nem- változtat- azon, - hogy- fogalmilag- mégiscsak- kétféle- jogról- van- szó, - a- természetes- és- a- pozitív- jogról: - ha- nem- így- lenne, - nem- kellene- két- név- e- két- jog- megkülönböztetésére. - mindezt- a- következőképpen- is- beláthatjuk: - ha- a- természetjogra- mint- a- pozitív- jog- helyességének- mércéjére- tekintünk - - s- a- természetjogi- doktrínának- ez- egy- aligha- kiiktatható- eleme - , - akkor- eleve- megkülönböztetjük- a- természetjogot- a- pozitív- jogtól, - ahogy- minden- mérésnél- megkülönböztetjük- a- mérőeszközt- és- a- megméréendő- dolgot. - másfelől- viszont, - ha- a- pozitív- jogot- e- mérce- segítségével- vizsgáljuk, - arra- a- megállapításra- fogunk- jutni, - hogy- a- pozitív- jog- több- tekintetben- eleget- tesz- a- mérce- követelményeinek, - azaz- megvalósítja, - magában- hordja, - magában- foglalja- a- természetjog- bizonyos- normáit, - vagy- legalábbis- igen- közel- áll- hozzájuk.

Föl-lehet- vetni- természetesen- emberi- jogi- terminológiában- is, - hogy- nem- választjuk- e- el- túlságosan- is- egymástól- az- emberi- jogokat- és- az- elismert- emberi- jogokat. - nos, - az- elválasztást- nem- mi- tesszük- meg, - hanem- -- mint- láttuk- -- az- emberi- jogok- elmélete, - illetve- ennek- intézményesült- változata, - az- emberi- jogok- nemzetközi- és- nemzeti- joga, - és- pedig- azzal, - hogy- az- emberi- jogok- létét- függetlennek- tekinti- az- emberi- jogok- bármiféle, - akár- elméleti- filozófiai, - akár- jogalkotói- felismerésétől- és- elfogadásától, - illetve- elismerésétől. - Egyébiránt- úgy- véljük, - az- elválasztottság- még- az- eddigieknél- is- élesebb. - A- magunk- részéről- ugyanis- úgy- látjuk, - nem- csak- az- emberi- jogok- függetlennek- felismerésüktől- és- elismerésüktől, - vagyis- attól, - hogy- felismeri- e- és- elfogadja, - illetve- elismeri- e- őket- az- elmélet- és- az- emberi- jogalkotás, - hanem- bizonyos- értelemben- az- elismert- emberi- jogok- is- függetlennek- az- emberi- jogoktól, - más- szóval- az- elismert- emberi- jogok- léte- sem- okvetlenül- az- emberi- jogok- lététől- függ: - attól, - hogy- vannak- e- egyáltalán- ilyen- jogok. (Halmi- Tóth- 2003, - 25.- p.) - Az- elfogadott, - illetve- elismert- emberi- jogok- létét, - listáját- és- mibenlétét- a- legcsekélyebb- mértékben- sem- érintené- -- legalábbis- eleinte- -- , - ha- netán- bebizonyosodna, - hogy- emberi- jogok- nincsenek, - hogy- ilyen- jogok- nem- léteznek. - más- megfogalmazásban- ugyan, - de- levonja- ezt- a- következtetést- Halmi- Gábor- és- Tóth- Gábor- Attila- is: - „Emberi- jogok- tehát- *vannak*, - legalábbis- olyan- értelemben, - hogy- léteznek- állami- és- nemzetközi- jogi- szabályok, - amelyek- elismerik- létüket, - és- igyekeznek- biztosítani- érvényesülésüket. - ugyanakkor- az- emberi- jogok- léte, - illetve- mibenléte- bizonytalan, - hiszen- nincs- olyan, - széleskörűen- elfogadott- teória, - amely- kétséget- kizáróan- igazolná- az- emberi- jogok- létének- szükségszerűségét, - vagyis- azt, - hogy- ezek- a- jogosultságok- kifejezett- állami- elismeréstől- függetlenül- is- léteznének.”⁴

4. Ekkor- persze- az- elfogadott, - illetőleg- elismert- emberi- jogok- nem- lehetnének- leképezései- a- nem- létező- emberi- jogoknak, - s- immár- az- is- magyarázatra- szorulna, - hogy- ha- nincsenek- emberi- jogok, - miért- olyan- erős- a- készítés- egy- ideje- az- emberiség- jelentős- részében, - hogy- úgy- gondolja: - vannak- ilyen- jogok.

Az-ember-alkotta-jog-hozzáigazítása-az-emberi-jogokhoz

Az-emberi-jogok-doktrínája-szerint-az-emberi-jogok-nem-csak-függetlenek-az-ember-alkotta-jogtól,-hanem-fölötte-is-állnak-az-ember-alkotta-jognak;⁵ fölötte-állnak-az-ember-alkotta-jognak,-mert-a-doktrína-értelmében-az-emberi-jogalkotónak-el-kell ismernie, tiszteletben-kell tartania,-védelemben-kell részesítenie-e-jogokat.-mi-több,-a-doktrína egyes-megfogalmazásai-szerint-a-kormányzatnak-voltaképpen-az-emberi-jogok-biztosítása-és-védelme-az-igazi-célja-és-feladata.-Az-Amerikai-Függetlenségi-n-nyilatkozat-ezt-a-következőképpen-fejezi-ki:-„minden-ember-egyenlőnek-születik.-A-Teremtő-elidegeníthetetlen-jogokkal-ruházta-fel-őket;-ezek-között-elsősorban-szerepel-az-élet,-a-szabadság-és-a-boldogság-keresésének-joga;-e-jogok-biztosítására (kiem.--A.-Gy.)-az-emberek-kormányokat-állítottak-fel.”-még-határozottabban-fogalmaz-az-Ember-és-Polgár-jogainak-deklarációja,-amennyiben-kimondja,-hogy-„minden-politikai-egyesülés-célja: az-ember-természetes-és-elévülhetetlen-jogainak megóvása” (kiem.--A.-Gy.).-Az-Emberi-jogok-Egyetemes-nyilatkozata-visszafogottabb-e-tekintetben:-nem-tartalmazza-azt-a-kitéfelt,-hogy-a-kormányzat-vagy-a-jogalkotó-egyetlen-vagy-igazi-célja-az-emberi-jogok-elismerése,-tisztelete-és-védelme.-Az-vizont-természetesen-az-Emberi-jogok-Egyetemes-nyilatkozatából-is-kitűnik,-hogy-az-emberi-jogok-fölötte-állnak-az-ember-alkotta-jognak:-az-Ensz-közgyűlése-egyebek-közt-abból-a-célből-nyilatkozta-ki-az-emberi-jogokat,-hogy-„előmozdítsa-e-jogok-és-szabadságok-tiszteletben-tartásának kifejlését,-valamint-fokozatosan-megvalósuló-hazai-és-nemzetközi-jogszabályok útján-történő-általános-és-tényleges-alkalmazását-és-elismerését” (kiem.--A.-Gy.).-Ilyenformán-tehát-a-doktrína-szerint-az-emberi-törvényhozónak,-az-emberi-jogalkotónak- valóban-el-kell ismernie,-tiszteletben-kell tartania-és-védelemben-kell részesítenie-az-emberi-jogokat,-ez-pedig-azt-jelenti,-hogy-az-emberi-jogok- valóban-fölötte-állnak-az-ember-alkotta-jognak.

Ha-az-ember-alkotta-jog-meg-kell-feleljen-az-emberi-jogoknak,-akkor-az-emberi-jogok- mintegy-mércéi-az-ember-alkotta-jognak:-az-ember-alkotta-jog-azokon-a-pontokon-és-annyiban-helyes,-igazságos,-illetőleg-jó,-ahol-és-amennyiben-megfelel-az-emberi-jogoknak,-s-azokon-a-pontokon-és-annyiban-helytelen,-igazságtalan,-illetőleg-rossz,-ahol-és-amennyiben-nem-felel-meg-e-jogoknak.-A-doktrínának-ezt-a-tézisét-természetjogi-terminológiában-löcke-így-fejezte-ki:-az-országok-saját,-pozitív-törvényei-„...csak-annyiban-helyesek,-amennyiben-a-természeti-törvényen-alapulnak,-minthogy-ehhez-kell-szabni-és- ennek-alapján-kell-értelmezni-ezeket”.⁶

5. Az-emberi-jogoknak-ez-az-elsőbsége-az-ember-alkotta-joghoz-képest-természetesen-szintén-részét-képezte-már-a-természetjogi-hagyománynak-is:-annak-a-hagyománynak,-amelyből-maga-az-emberi-jogi-doktrína-kifejlődött-(vö.-pl.-s-haw-2001,-182.-p.)-kelsen-az-„elsődleges-funkciójának”-nevezi,-hogy-a-természetjogi-tanítás-szerint-a-természetjog-abszolút-mércéül-szolgál-„a-pozitív-törvények-igazságosságának-vagy-igazságtalanságának-meghatározására”-(vö.-kelsen-1998,-221.-p.)
6. vö.-löcke-1986,-47.-p.-megjegyezzük,-a-tézist-már-Hobbes-is-megfogalmazta-a-Leviatánban:-„...ami-nem-ellenkezik-a-természet-törvényével,-azt-a-szuverén-hatalom-birtokosa-nevében-törvényerőre-lehet-emelni...”-(vö.-Hobbes-1970,-244.-p.)

Az-emberi-jogok-uralkodó-doktrínája-ezen-a-ponton-erősen-emlékeztet-arra-a-régi, már-Platón-Államában-központi-szerepet-játszó-gondolatra,-mely-szerint-jó-kormányzat, jól-berendezett-állam-és-helyes-jog-csak-ott-és-annyiban-lehetséges,-ahol-és-amennyiben-a-kormányzat,-az-állam-és-a-jog-az-emberhez,-pontosabban-a-jó-emberhez-igazodik.-E-gondolat-szerint-tehát-az-ember-és-az-emberi-intézmények-között-összhangnak kell-lennie,-s-adottnak-nem-az-intézményeket,-hanem-az-embert--a-jó-embert--kell tekinteni.-Ha-tehát-nincs-összhang-az-ember-és-a-szóban-forgó-intézmények-között, meg-kell-azt-teremteni,-s-ennek-során-nem-az-embert-kell-hozzáigazítani-a-fennálló intézményekhez,-hanem-a-fennálló-intézményeket-kell-hozzáigazítani-az-emberhez. kérdés-persze,-hogy-voltaképpen-mi-is-az-ember,-illetőleg-a-jó-ember,-ha-a-jó-kormányzat,-a-jó-állam-és-a-jó-törvények-mércéjeként-tekintünk-rá.-Platón-úgy-vélte,-az-embert ebben-az-összefüggésben-a-lélek-felől-kell-megközelíteni,-és-a-lélek-részeinek-helyes működésével,-azaz-erényeivel-lehet-meghatározni;ezért-aztán-arra-a-következtetésre jutott,-hogy-a-jó-intézményeket,-mindenelőtt-a-jó-államot-az-emberi-lélekhez,-pontosabban-a-lélek-részeihez-kapcsolódó,-illetőleg-azokból-levezethető-erényekhez-kell-hozzáigazítani.

Az-újkor-természetjog-különbéle-elméletei,-s-később-az-emberi-jogok-elméletei-az embert-nem-annyira-lelkének-erényeivel,-mint-inkább-az-ember-„lényegét”,-„természetét”,-„méltóságát”,-„tulajdonságait”,-„képességeit”,-„szükségeit”-stb.-kifejező-természeti-törvényekkel-és/vagy-természetes-jogokkal,-illetőleg-emberi-jogokkal-határozták meg.-Hugo-Grotius-például-úgy-gondolta,-hogy-a-természetjog-„az-ember-belső-lényegéből-folyik”,-s-még-akkor-is-érvényes- lenne,-„ha-feltennők--márpedig-ezt-a-legnagyobb bűn-elkövetése-nélkül-még-feltételezni-sem-lehet--”,-hogy-Isten-nem-létezik,-vagy-nem törődik-az-emberek-dolgaival”.-A-természetjogot-ezért-végső-soron-mégiscsak „Istennek-lehet-tulajdonítani,-mert-ő-maga-akarta,-hogy-ilyen-legyen-a-mi-lényegünk”. (vö.-Grotius-1999,-11-12.-p.)-Ilyenformán-tehát-az-újkortól-kezdődően-a-természetjogi-és-az-emberi-jogi-elméletek-arra-az-állápontra-helyezkedtek,-hog-az-intézményeket, mindenelőtt-az-ember-alkotta-jogot-a-természetjoggal-(a-természeti-törvénnyel-és/vagy-a-természetes-jogokkal),-illetőleg-az-emberi-jogokkal,-végső-soron-pedig-e-jogok-forrásával,-az-emberi-lényeggel,-az-emberi-természettel-stb.-kell-összhangba hozni-(már-amennyiben-ez-az-összhang-nem-áll-fenn)-magát-az-alapgondolatot-a-felvilágosodás-korában--amikor-épp-ennek-az-összhangnak-a-kérdése-körül-forgolódtak-a szellemi-és-politikai-viták--talán-rousseau-fejezte-ki-a-legtömörebben:-„azt-szándékozom-megvizsgálni,-hog-az-társadalmak-szervezetében-létezhet-e- valamilyen-törvényes-és-szilárd-kormányzati-elv,-ha-az-embereket-olyanoknak-vesszük,-amilyenek,-a-törvényeket-pedig-olyanoknak,-amilyenek-lehetnének”.- (rousseau-1955,-81-82.-p.)

Természetesen-ahhoz,-hog-az-ember-alkotta-jog-megfelelhessen-az-embernek,-illetőleg-az-emberi-jogoknak,-az-embernek-mindenelőtt-meg-kell-ismernie-ön-maga-természetét,-lényegét,-illetőleg-az-ebből-fakadó-és-ettől-elidegeníthetetlen-emberi-jogokat, e-jogok-listáját,-meg-kell-továbbá-ismernie-és-magáévá-kell-tennie-e-jogok-közelebbi-tartalmát,-majd-pedig-az-így-felismeret,-megismert-és-elfogadott-jogokhoz-hozzá-kell-igazítani-az-ember-alkotta-jogot.-Úgy-tűnik,-e-folyamatban-eleinte-nem-a-jogalkotók,-hanem-az-elmélet,-a-filozófia-képviselői-játszották-a-nagyobb-szerepet,-s-a-jogalkotók-csak követték-őket.-de-miben-is-áll,-illetőleg-miben-is-áll-az-így-felfogott-emberi-jogi-elméletalkotás-és-emberi-jogi-jogalkotás?-nos,-természetesen-maguknak-az-emberi-jogok-

nak- az- elméleti-filozófiai- megjelenítésében,- illetve- az- ember- alkotta- jogba- való beemelésében.- nyilvánvaló- ugyanis,- hogy- az- emberi- jogoknak- ez- az- elméleti-filozófiai előhívása- vagy- megjelenítése,- illetve- az- ember- alkotta- jogba- történő- beemelése- alkot- hatja- azt- az- alapot,- amely- aztán- az- elméletalkotás- és- a- jogalkotás- további- lépéseinek eredményeként- elvezethet- az- ember- alkotta- jog- egészének- az- emberi- jogokhoz- való hozzáigazításához.

Az- emberi- jogi- elméletalkotás- és- az- emberi- jogi- jogalkotás- sajátos- ter- mészete

vegyük- szemügyre- most- egy- kicsit- közelebbről- az- emberi- jogi- elméletalkotásnak,- vala- mint- az- emberi- jogi- jogalkotásnak- ezt- az- első- nagy- lépését,- tehát- maguknak- az- emberi jogoknak- az- elméleti- filozófiai- felismerését- és- elfogadását,- illetve- jogalkotói- felisme- rését- és- elismerését.- mindenekelőtt- azt- kell- megállapítanunk,- hogy- sem- az- emberi- jogi elméletalkotás,- sem- pedig- az- emberi- jogi- jogalkotás- nem- *alkotás*, nem- *elméletalkotás*, illetve- nem- *jogalkotás* a- szó- szigorú- értelmében.- Ez- esetben- ugyanis- a- filozófus,- a gondolkodó,- illetve- a- jogalkotó- nem- *teremt*,- nem- *alkot* új- elméletet,- illetve- új- jogot, hanem- csupán- felismeri- és- az- ember- alkotta- elméletbe,- illetve- az- ember- alkotta- jogba emeli- a- már- valamilyen- módon- meglévő- jogot.

Az- elméletalkotó- filozófus- és- a- jogalkotó- törvényhozó- persze- nem- magukat- az- embe- ri- jogokat- emeli- át- az- elméletbe,- mert- ezek- magának- az- embernek- a- meghatározottsá- gai,- s- ezeket- ezért- ember- el- nem- választhatja,- el- nem- szakíthatja- maguktól- az- embe- rektől:- erre- még- az- elméletalkotó- és- a- jogalkotó- ember- sem- képes.- Az- emberi- jogoknak az- ember- alkotta- elméletbe,- illetve- az- ember- alkotta- jogba- történő- beemelése- így- vol- taképpen- az- emberi- jogok- sajátos- felismerése- és- leképezése,- illetve- levezetése,- előhí- vása,- megjelenítése.- Ez- már- a- doktrína- kiinduló- tanításából- is- meglehetősen- egyértelmű- séggel- következik:- ha- ugyanis- az- emberi- jogok- minden- embert- megilletnek,- függetlenül attól,- hogy- e- jogokat- elismeri- e- vagy- sem- valamely- emberi- jogalkotó,- akkor- e- jogoknak az- emberi- jogalkotó- által- történő- elismerése- nyilvánvalóan- nem- idéz- elő- semmiféle- vál- tozást- ezeken- az- emberi- jogokon.- Az- emberi- jogok- nem- szűnnek- meg,- nem- változnak meg,- nem- is- alakulnak- át- a- jogalkotói- elismerés- eredményeként:- a- jogalkotói- elismerés után- éppúgy- léteznek- és- megilletnek- minden- embert,- mint- e- jogalkotói- elismerés- előtt.

A- mondottak- természetesen- magukban- foglalják- azt- is,- hogy- az- emberi- jogok- jogal- kotói- elismerése- egyáltalán- nem- szünteti- meg- az- emberi- jogok- és- az- elismert- emberi jogok- kettősségét.- Ezzel- kapcsolatban- külön- ki- kell- emelnünk,- hogy- a- jogalkotói- elis- merés- az- eredeti- emberi- jogok- létét,- számát- és- az- egyes- jogok- mibenlétét- a- legcseké- lyebb- módon- sem- érinti.- Ez- ugyanis- olykor- még- kiváló- kommentátorok- írásaiban- is- elho- mályosul,- illetve- félreérthető- magyarázatot- kap.- Hangsúlyoznunk- kell- tehát,- hogy- az emberi- jogok- jogalkotói- elismerésével- vagy- „pozitíválódásával”- az- „emberi- jogok- -- elis- mert- emberi- jogok”- kettőssége- nem- azért,- vagy- elsősorban- nem- azért- „nem- szűnik meg,- mert- az- emberi- jogok- pozitíválódásával- párhuzamosan- állandóan- új- igények- szü- letnek- és- nyernek- emberi- jogi- státuszt”.- (vö.- Takács- 1998,- 216.- p.)- Ez- a- magyarázat- azt sugallja,- hogy- azok- az- emberi- jogok,- amelyek- már- pozitíválódtak,- azaz- elismert- emberi jogokká- vagy- törvényes- emberi- jogokká- váltak,- elismerésük- folytán- meg- is- szűntek

létezni-eredeti,-jelző-nélküli-emberi-jogokként,-s-az-„emberi-jogok--elismert-emberi-jogok”-kettőssége-csupán-azért-marad-fönn,-mert-állandóan-új-igények-születnek-és-nyerik-el-az-emberi-jogok--az-egyelőre-még-nem-elismert-emberi-jogok--státuszát.-Ha-azonban-így- lenne,- ez- azt- jelentené,- hogy- az- emberi- jogok- mégsem- függetlenek- az- emberi- jogalkotástól,- ami- viszont- összeegyeztethetetlen- a- doktrína- alapézisével.- Az- emberi- jogok- jogalkotói- elismerésével- vagy- pozitíválásával- kétségkívül- bekövetkezik- egy- változás:- ez- a- változás- azonban- nem- az- emberi- jogokat- érinti,- hanem- az- ember-alkotta- jogot;- a- változás- nem- az- emberi- jogokban,- hanem- az- ember-alkotta- jogban- következik- be.- A- változás- lényege- pedig- az,- hogy- az- ember-alkotta- jog- mintegy- hozzá- igazodik- az- emberi- jogokhoz:- leképezi- az- emberi- jogokat,- s- e- leképezett- jogoknak- különleges-helyet-biztosít-magán-az-ember-alkotta-jog-egészén-belül.

mindezek-után-most-már-kimondhatjuk,-hogy-azok-az-emberi-jogok,-amelyeket-az-emberi-jogok-nemzetközi-joga-és-az-emberi-jogok-belső-állami-joga-foglal-magában, sohasem-maguk-az-eredeti-értelemben-felfogott-emberi-jogok,-hanem-csupán-elismert-emberi-jogok:- a- voltaképpeni,- az- eredeti- értelemben- felfogott- emberi- jogoknak- csak- mintegy- a- képei,- másolatai,- jogalkotói- megjelenítései; az- adott- jogalkotók- által- felismert- és- elismert- emberi- jogok.- mutatis- mutandis- ugyanez- áll- azokra- az- emberi- jogokra- is, amelyek-mellett- az- emberi- jogok- filozófiája- vagy- elmélete- tör- lándzsát.- Azok- az- emberi- jogok- tehát,- amelyek- az- emberi- jogok- filozófiája,- elmélete- foglal- magában,- szintén- nem- maguk- az- eredeti- emberi- jogok,- hanem- e- jogoknak- csak- a- sajátos- képei,- másolatai,- megjelenítései:- nem- maguk- az- emberi- jogok,- hanem- csak- az- adott- elméletalkotók- által- felismert,- illetve- levezetett- és- ennek- megfelelően- az- adott- elméletalkotók- által- el- is- fogadott- emberi- jogok.- Ezeket- az- egyes- teoretikusok- által- felismert- és- elfogadott- emberi-jogokat-ezért-a-magunk-részéről-röviden-elfogadott-emberi-jogoknak- nevezük.

Az-emberi-jogok-felismerésének-két-útja:-a-közvetlen-és-a-közvetett-felismerés

mindezek-után-talán-már-külön-bizonyítás-nélkül-is-elfogadhatjuk-az-emberi-jogoknak- azt- az- ismert- meghatározását,- mely- szerint- emberi- jogoknak- azokat- a- jogokat- nevezük,- amelyek- pusztán- ember- mivoltuknál- fogva- illetik- meg- az- embereket.⁷ Ez- a- meghatározás- egyfelől- rávilágít- arra,- hogy- e- jogok- mindenféle- emberi- jogalkotás- nélkül- is- meg- illetik- az- embereket,- de- megmutatja- azt- is,- hogy- e- jogok- szoros- összefüggésben- állnak- az- ember- fogalmával.- A- fentiekben- azt- már- viszonylag- jól- körüljártuk,- hogy- mit- is- jelent- az,- hogy- az- emberi- jogok- bármiféle- emberi- jogalkotás- nélkül- is- megilletik- az- embereket, arról- azonban- még- kevesebbet- szoltunk,- hogy- miként- függnek- össze- az- emberi- jogok- az- ember- fogalmával.- Nos,- úgy- tűnik,- az- összefüggés- fennáll- mind- a- fogalom- terjedelme- (extenziója),- mind- pedig- tartalma- (intenziója)- tekintetében.

A- fogalom- terjedelme- felől- nézve- az- összefüggés- azt- jelenti,- hogy- az- emberi- jogok- szükségképpen- egyetemes,- minden- embert- megillető- jogok:- mivel- az- emberi- jogok- az- embereket- ember- mivoltuknál- fogva- illetik- meg,- ha- egy- lényről- megállapítható,- hogy

7. vö.-pl.-donnelly-2003,-10.-és-13.-p.,-valamint-Halmi-Tóth-2003,-28.-p.

ember, a definíció-értelmében megilletik, meg kell illessék az emberi jogok. A fogalom tartalma felől nézve az összefüggés azt jelenti, hogy az emberi jogok valamiképp az ember lényegét, természetét, alapvető fogalmi vonásait jelenítik meg: mivel az emberi jogok ember mivoltuknál fogva illetik meg az embereket, e jogok valamiképp kifejezései is az emberi mivoltnak. Ez az összefüggés persze távolról sem látszik szükségszerűnek: az emberi jogok attól még emberi jogok maradhatnak, hogy nem az emberi mivoltot, az emberi lényegét, az emberi természetet stb. fejeznék ki. Csak hogy az emberi jogi doktrína uralkodó felfogása szerint az emberi jogok szorosan kötődnek az emberi mivolthoz, az emberi lényeghez, az emberi természethez, vagy az ember valamely alapvető fogalmi jegyéhez, például az emberi méltósághoz, és pedig abban az értelemben, hogy épp az emberi mivolt, az emberi lényeg, az emberi természet vagy az emberi méltóság stb. képezi a jogok forrását, és ennek megfelelően sokan úgy vélik, az emberi jogok (eredetileg) épp e forrásokból ismerhetők is fel. Így módon tehát az emberi jogok valamiképp mégis az emberi mivolt, az emberi lényeg, az emberi természet vagy az emberi méltóság kifejezései.

következésképpen, az emberi jogok felismerése és leképezése, illetőleg levezetése, előhívása, legyen szó akár elméleti, akár jogalkotás útján történő felismerésről és leképezésről, illetve levezetésről és megjelenítésről, voltaképpen emberi önmegismerés, s ezért a megismerés eredménye valójában egy sajátos antropológia: jogi embertan. Ez a leképezés vagy megjelenítés, ha elméleti filozófiai leképezésről, illetőleg megjelenítésről van szó, csaknem mindig magában foglal bizonyos, az emberi jogok forrására, magára az emberre, az ember „lényegére”, „természetére”, „méltóságára”, „lényegi tulajdonságaira”, „képességeire”, „szükségleteire” stb. vonatkozó hosszabb-rövidebb fejtegetéseket is. Az emberi jogok jogalkotói leképezéseiből, illetőleg megjelenítéseiből ezek az okfejtések általában hiányoznak, ami az ember alkotta jog szokásos kifejezési formáit alapul véve érthető is, de még rendszerint e jogalkotói leképezések vagy megjelenítések is tartalmaznak utalásokat az emberi jogok forrására, az emberre, az emberi természetre, az emberi méltóságra stb.

Az emberi jogok íratlan, láthatatlan, érzékszervekkel felfoghatatlan jogok. Ezért az emberi jogok elméleti és jogalkotói leképezése vagy megjelenítése voltaképpen az íratlan, láthatatlan, érzékelhetetlen emberi jogok írásba foglalását, láthatóvá, érzékelhetővé tételét jelenti. Ilyenformán viszont a leképezett, illetőleg megjelenített tartalom természetesen nem igazán képszerű, és semmiképpen sem fényképszerű. A leképezés, illetőleg megjelenítés, vagyis az emberi jogi elméletalkotás és az emberi jogi jogalkotás sokkal inkább kibontás, előhívás, felszínre hozás: egy érzékszervileg megközelíthetetlen – vagy egyelőre megközelíthetetlen⁸ – tartalom, lényeg kibontása, felszínre hozása, megjelenítése, érzékszervileg is felfogható jelenséggé alakítása, tipikus esetben írásba foglalása. Ez meglehetősen misztikusan hangzik, a gyakorlatban azonban nem annyira az: a leképezés és megjelenítés ugyanis rendszerint valamilyen természetes, magától

8. Egyáltalán nem zárható ki ugyanis, hogy ez a lényeg mint tartalommal kitölthető, megtölthető sajátos mozgásteret genetikailag, biológiailag egyszerű megfoghatóvá, láthatóvá, érzékelhetővé válik, s egybevehető lesz egyfelől azzal, ahogyan ezt a mozgásteret az ember eddig leképezte, másfelől pedig mindazzal, amit e mozgásteréből az idők során már kitöltött.

értetődő-igazságok-felismerését,-illetőleg-a-természetből-vagy-az-emberi-természetből, az-ember-lényegéből,-tulajdonságaiból,-méltóságából,-képességeiből,-szükségeiből való-levezetését,-kibontását-és-az-ember-alkotta-jogba-való-beültetését-jelenti.

Az-emberi-jogoknak-ez-a-felismerése-és-leképezése,-illetőleg-levezetése-és-megjelenítése,-írásba-foglalása--mint-minden-felismerés,-leképezés,-levezetés-stb.--lehet helyes-és-lehet-helytelen.-Ha-a-leképezés,-a-jelenség-gé-alakítás-vagy-írásba-foglalás helyes,-akkor-a-tartalom-az-immár-érzékkelhető-jelenségben-is-megőrződik:-akkor-is,-ha a-leképezés-rövid,-tömör,-s-akkor-is,-ha-hosszabb,-részletezőbb.-Az-emberi-jogok-leképezése,-jelenség-gé-alakítása,-írásba-foglalása-során-azonban--mint-minden-leképezés stb.-során--előfordulhatnak-hibák-is:-ilyenkor-az-eredeti-tartalom-és-a-megjelenített tartalom-valamilyen-tekintetben-eltér-egymástól,-nem-fedi-egymást.-A-hiba-nem-csak-a tartalom-torz,-hamis,-nem-megfelelő-megjelenítésében-állhat;-hiba-lehet-az-is,-ha-a-leképezés-vagy-megjelenítés-hiányos:-nem-képez-le,-nem-jelenít-meg-minden-olyan jogot,-amelyet-le-kellene-képeznie,-illetőleg-meg-kellene-jelenítenie.-Ha-például-a-leképezés-vagy-megjelenítés-részletezőbb,-azaz-a-jogok-száma-viszonylag-nagy,-de-a-leképezés-az-adott-mélységben-hiányos,-azaz-nem-jelenít-meg-minden-jogot,-vagy-nem-jelenít-meg-minden-jogot-az-adott-szintű-leképezésnek-megfelelő-részletezésben,-az-olyan hiányosság,-amely-egyszersmind-hiba-is:-a-leképezést-vagy-megjelenítést-helytelenné, hamissá-teszi.

Ha-az-emberi-jogoknak-már-vannak-bizonyos-elméleti-és-jogalkotói-leképezései, megjelenítései,-akkor-természetesen-ezek-a-képek,-másolatok,-megjelenítések-is-tárgyaivá-válhatnak--és-tárgyaivá-is-válnak--az-emberi-megismerésnek.-Azok-az-emberek-tehát,-akik-maguk-(még)-nem-jutottak-el-az-emberi-jogok-létének,-listájának-és-tartalmának-közvetlen-felismeréséhez,-illetve-az-ember-fogalmából,-az-emberi-lényegből, az-emberi-természetből,-az-emberi-méltóságából-stb.-való-levezetéséhez,-természetesen tudomást-szerezhetnek-e-jogokról-az-emberi-jogok-elméleti-és-jogalkotói-leképezéseiből,-megjelenítéseiből-is.-és-természetesen-tudomást-szerezhetnek-e-leképezésekből, megjelenítésekből-nem-csak-az-emberi-jogok-létéről,-listájáról-és-tartalmáról,-hanem-e jogok-forrásáról,-magáról-az-emberről,-az-emberi-lényegről,-természetről,-méltoságról stb.,-illetőleg-az-ezekkel-kapcsolatos-okfejtésekről-is.-E-leképezések-vagy-megjelenítések-tanulmányozása-ily-módon-megkönnyítheti-az-eredeti,-az-íratlan,-a-láthatatlan, érzékeltetetlen-emberi-jogok-létének,-listájának,-tartalmának-és-forrásának-felismerését,-illetve-levezetését,-s- ezzel-természetesen-megkönnyítheti-ezek-elfogadását-és-elismerését-is.-Ebben-az-esetben-tehát-az-emberi-jogok-közvetett,-a-másolatokból,-a-már felismert,-illetve-elismert-emberi-jogokból-kiinduló-megismerése-vezeti-el-az-igazságot kereső-embert-vagy-jogalkotót-az-emberi-jogok-felismeréséhez,-s-éppígy-elfogadásához vagy-elismeréséhez-is.-s-az-emberi-jogoknak-épp-az-ily-módon-történő-felismerését vagy-inkább-felismertetését-és-elfogadtatását-szolgálják-például-az-emberi-jogok-nagy nyilatkozatai,-köztük-az-Ember-és-Polgár-jogainak-d-eklarációja,-vagy-az-Emberi-jogok Egyetemes-n-nyilatkozata.

különbséget-kell-tehát-tennünk-az-emberi-jogok-közvetlen-és-közvetett-felismerése között.-k-özvetlen-felismerésről-akkor-beszélünk,-ha-valaki-közvetlenül,-a-már-felismert emberi-jogokkal-kapcsolatos-bármiféle-ismeretek-nélkül,-vagy-ilyen-ismereteinek-bármiféle-közrehatása-nélkül-ismeri-fel-az-emberi-jogokat,-illetve-ismer-fel-egy-vagy-néhány ilyen-jogot.-Ezzel-szemben-közvetett-a-felismerés,-ha-valaki-a-már-felismert-emberi

jogok, - illetve az ilyen jogokra vonatkozó ismeretei segítségével ismeri fel az emberi jogokat, vagy ismer fel legalább egy ilyen jogot. A közvetett felismerés eredménye meg-egyezhethet azokkal az ismeretekkel, amelyek elősegítették a felismerést, de el is térhet azoktól. Az eltérések sokfélék lehetnek: különbség lehet például a jogok számában, az egyes jogok mibenlétében vagy tartalmi elemeiben. Abban az esetben, ha a közvetett felismerés valamilyen többletet tartalmaz a felismerést elősegítő ismeretekhez képest, hozzáadó felismerésről beszélhetünk.

A hozzáadó felismerésnek óriási a jelentősége az emberi jogok felismerésében, hiszen attól kezdve, hogy az emberi jogok felismerése megkezdődött, minden jel szerint épp a már felismert emberi jogok, és a velük kapcsolatos érvek ösztönzik leginkább a még fel nem ismert emberi jogok felismerését. Ebben bizonyára szerepet játszik az is, hogy az emberi tudás mindig több annál, mint ami közvetlenül tudatosul belőle: a tudásnak a tudott és kifejezett tartalmak mellett mindig vannak rejtett, kifejtetlen tartalmak is, melyek ugyanakkor kibonthatók, felszínre hozhatók. S az ilyen felszínre hozás során – úgy tűnik – alig történik valami: a tudás rejtett, implicit tartalmainak kifejezetté tétele, kibontása és tudatosítása ugyanis voltaképpen nem is tudásbővítés, hiszen a kibontással, a kifejezetté tétellel nem új tudás keletkezik, hanem csak a meglévő tudáson belül történik változás; csupán a meglévő tudás rejtett és kifejezett tartalmi között történik elmozdulás a kifejezett, a tudva tudott elemek javára. Más kérdés, hogy a tudás ilyen rejtett elemeinek, tartalmainak felszínre segítése mégis óriási jelentőségű: a tudás rejtett elemei ugyanis mindaddig nem igazán hasznosulnak, amíg valamilyen módon kifejezetté nem válnak. Ezzel együtt nyilvánvaló, hogy ha a tudás rejtetten, kibontatlanul már tartalmaz valamit, ami felismerésre vár, ennek a valaminek a felismerésére jóval nagyobb az esély, mint ha a tudásban ez a felismerésre váró tartalom nincs is jelen. A hozzáadó felismerésnek azt a változatát, amely a tudás rejtett, kibontatlan tartalmait teszi kifejezetté és tudatossá, felszínre hozó felismerésnek nevezhetjük.

Az, amit mi felszínre hozó felismerésnek nevezünk, egyáltalán nem ismeretlen a jogtudomány és a jogász hivatások számára. A jog ugyanis, bár hogy definiáljuk is, mindig több annál, mint ami közvetlenül látszik belőle: mindig magában rejt olyan tartalmakat, amelyeket csak a jog értelmezése és alkalmazása hoz felszínre. Elég csupán arra utalnunk, hogy bizonyos nemzetközi szerződésekből számos olyan tételt vezettek már le az adott szerződések hiteles értelmezésére jogosult szervek, amelyek kifejezett módon nincsenek benne ezekben a szerződésekben, s hogy az ilyen levezetett, derivált tételek között vannak olyanok is, amelyeket az arra jogosult szervek az emberi jogok nemzetközi jogából, az emberi jogokra vonatkozó valamely szerződésből vezettek le. Ez pedig azt jelenti, hogy az emberi jogok felszínre hozó felismerése nem korlátozódik az emberi jogok elméletére: folyik ez a felszínre hozó felismerés az emberi jogok nemzetközi és nemzeti jogából kiindulva, e joganyag értelmezése és alkalmazása során is.

Az, hogy a felszínre hozó felismerés során a tudás, illetőleg a jog olyan tartalmi válnak kifejezetté, amelyek voltaképpen benne rejtettek a tudásban, természetesen azt is jelenti, hogy a rejtett tartalmak logikailag meglehetősen jól levezethetők a tudásból. Ez természetesen nagy meggyőző erőt kölcsönöz az emberi jogok ilyen felismerésének, hiszen azok, akik elfogadják, elismerik azokat az emberi jogokat, amelyek segítségével valaki más felszínre hoz újabb emberi jogi tartalmakat, aligha tagadhatják meg ezeket az új tartalmaknak az elfogadását, elismerését. Ez azonban egyáltalán nem jelen-

ti-azt,-hogya-emberi-jogok-felszínre-hozó-felismerése-tisztán-logikai-jellegű-felismerés lenne:-különbséget-kell-tennünk-ugyanis-a-felismerés-pszichés-folyamatai,-képzettársításai-stb.,-és-a-már-felismert-tartalmak-logikai-jellegű-igazolása-között.⁹

Az-emberi-jogok-közvetlen-és-közvetett-felismerésének-természetjogi-megfelelőjét, s- egyben- természetjogi- előképét- Hobbes- a- következőképpen- fogalmazta- meg- a *Leviatán* bevezetésében:- „Aki- egy- egész- nemzetet- kormányoz,- annak- saját- szívében kell- olvasnia,- s- nem- egyik- vagy- másik- egyén,- hanem- az- emberiség- szívében.- és- ez ugyan-nehéz-dolog,-nehezebb,-mint-egy-nyelvet-vagy-tudományt-megtanulni,-mégis,-ha én-majd-a-magam *lélekolvasását* (kiem.---A.-Gy.)-rendszerelve-és-áttekinthető-formában *írásba foglalom* (kiem.---A.-Gy.),-másoknak-már-csupán-azt-a-fáradtságot-kell-venniük,-hogya-megvizsgálják,-vajon-*nem ugyanezeket találják-e meg önmagukban* (kiem. --A.-Gy.)-mert-egy-ilyenfajta-elmélet-bizonyítására-ez-az-egyetlen-lehetőség.”-(Hobbes 1970,-9.-p.)

Hobbesnak-ez-az-igen-figyelemre-méltó-eszmefuttatása-nem-csak-a-közvetlen-és-a-közvetett-felismerésről-szól,-azaz-nem-csak-arról,-hogya-hogyan-születik-meg-egy-eredeti-természetjogi-elmélet,-s-hogya-ez-az-elmélet-hogyan-segíthet-hozzá-másokat-is-a-természetes-jogok-és-a-természeti-törvények-felismeréséhez,-végső-soron-pedig-a-helyes, az-igazságos-és-jó-kormányzat-elveinek-megismeréséhez.-Hobbes-rávilágít-arra-is,-hogya-ilyen-jogokról-és-törvényekről-szóló-elméletek-bizonyítása-éppenséggel-nem-egyszerű;-szerinte-egy-ilyen-elmélet-igazolásának-tulajdonképpen-csak-egyetlen-módja-van: az,-hogya-mások-is-felismerik-önmagukban-azt,-amit-a-leképezésben,-a-megjelenítésben olvastak,-s-hogya-ezért-maguk-is-helyesnek-ítélik-majd-az-így-megismert-antropológiát, nemkülönb- a- belőle- következő- jogokat- és- törvényeket,- végső- soron- pedig- magát- a- levezetett-kormányzati-formát-is.

Hobbes-szavai-mindezek-en-túl-optimizmust-sugallnak:-az-a-bizakodás-sugárzik-belőlük,-hogya-a-*Leviatán*-t-olvasva-mások-is-megtalálják-majd-magukban-ugyanazokat-a-jogokat-és-törvényeket-és-ezek-folyományait,-amelyeket-a-*Leviatán* „rendszerelve-és-áttekinthető-formában”-eléljük-tár.¹⁰ és-Hobbesnak-ez-az-optimizmusa-logikai-szem-

9. valahogy-úgy,-ahogya-egykor-a-bécsi-k-ör-filozófusai-tettek-különbséget-a-„felfedezés”-és-az-„igazolás”-„kontextusa”-között-(vö.-Altrichter-1972,-22.-p.)

10. Ehhez-az-optimizmushoz-persze-azért-társult-némi-emelkedett-naivitás-is;-Hobbes-ugyanis természetjogi-fejtegetéseinek-végén-a-következőket-írja:- „Ennyit-a-természetes-ész-alapelveiből-levezetve-a-szuverén-hatalom-institúciójáról,-jellegéről-és-jogairól,-valamint-az-alattvalók-kötelességeiről.-és-ha-most-meggonolom,-hogya-milyen-nagy-különbség-van-ezen-elmélet-és-a-világ-legnagyobb-részének-gyakorlata-között,-különösen,-ami-a-nyugati-részeket illeti,-amelyek-erkölcsi-tanításait-r-ómától-és-Athéntől-vették-át,-s-hogya-szuverén-hatalom-milyen-mély-ismereteket-követel-gyakorlótól-az-erkölcsfilozófia-terén,-akkor-már-már-arra-a-meggyőződésre-jutok,-hogya-e-munkám-ugyanolyan-hasztalan,-mint-Platón-állama-mert-Platón-is-azon-a-nézetben-van,-hogya-az-állam-zűzavaros-állapotát-és-a-polgárháborúk-okozta-kormányváltásokat-mindaddig-lehetetlen-megszüntetni,-amíg-az-uralkodók-nem-lesznek-filozófusok.-de-ha-azt-is-meggonolom,-hogya-az-uralkodónak-és-legfőbb-hivatalnokainak-az-összes-tudományok-közt-csakis-a-természetes-igazságosság-tudományára-van-szükségük,-s-hogya--Platón-nézetével-ellentétben--a-matematikai-tudományok-terén-csak-az-a-teher-hárul-rájuk,-hogya-az-alattvalókat-a-jó-törvények-segítségével-azok-tanulmányozá-

pontból-egyáltalán-nem-volt-alaptalan:-aligha-kétséges,-hogya-*Leviatán* egyike-a-logikailag-legjobb-felépített-filozófiai-értekezéseknek.-mindazonáltal-a-mű-számos-olvasója-mégsem-találta-meg-önmagában-azt,-vagy-pontosan-ugyanazt,-amit-Hobbes-reményei-szerint-meg-kellett-volna-találnia;-más-szóval-a-műnek-nem-csak-követői-akadtak, hanem-bírálói,-kritikusai-is:-belső-és-külső-kritikusai-egyaránt.-mindez-persze-hasonlóan-alakult-a-természetes-jogok-és-a-természeti-törvények-más-leképezéseivel,-előhívásaival,-megjelenítéseivel,-s-így-alakult-az-emberi-jogok-leképezéseivel,-levezetéseivel-is.

A-mondottak-értelmében-az-emberi-jogok-leképezései,-elméleti-és-jogalkotói-megjelenítései-sem-vezettek-el-mindenkit-az-emberi-jogok-létének-és-mibenlétének-felismeréséhez:-voltak-és-vannak,-akikben-kétségek-támadtak-vagy-támadnak-az-emberi-jogok-létével,-listájával-és/vagy-tartalmával-kapcsolatban.-Ennek-megfelelően-komoly-viták-bontakoztak-ki-mind-az-emberi-jogok-létéről,-mind-pedig-e-jogok-listájáról-és-tartalmáról.-A-jogok-létével-kapcsolatos-viták-jórészt-külső-viták:-főként-az-emberi-jogok-doktrínájának-hívei-és-ellenfelei-között-folytak-és-folytak.-Ezzel-szemben-az-emberi-jogok-listájáról-és-az-emberi-jogok-tartalmáról-folyó-viták-jórészt-belső-viták:-nagyobb-részt-az-emberi-jogok-doktrínájának-hívei-között-zajlanak.

Az-emberi-jogok-létével-és-listájával-kapcsolatos-problémák

Az-emberi-jogok-létével-kapcsolatos-kételyek-főként-abból-fakadtak-és-fakadnak-ma-is, hogy-az-emberi-jogok-íratlan,-láthatatlan,-érzékszervekkel-megragadhatatlan-jogok,-s-ennélfogva-felismerésük-csak-értelmi-belátással,-intuícióval,-vagy-valamilyen-erkölcsi-érzék-útján,-racionális-levezetésük-pedig-csak-valamely-nehezen-megfogható-forrásból, az-emberi-természetből,-az-emberi-méltóságából-stb.-lehetséges.-Így-azonban-sokan-nem-éreztek,-s-ma-sem-érezik-kellően-meggyőzőnek-az-ilyen-jogok-létével-vagy-meglétével-kapcsolatos-állításokat.-Az-ilyen,-főként-ismeretelméleti-kételyeket-az-utóbbi-időben-talán-A.-MacIntyre-fogalmazta-meg-a-legélesebben:

„A-legjobb-indok-arra,-hogy-nyersen-kimondjuk:-ilyen-jogok-(ti-emberi-jogok--A.-Gy.) márpedig-nincsenek,-pontosan-olyan-típusú,-mint-a-legjobb-indokunk-annak-kijelentésére,-hogy-boszorkányok-vagy-unikornisok-nincsenek.-n-vezetesen:-valamennyi-arra-irányuló-próbálkozásunk-kudarca-bfulladt,-hogy-jó-érvekkel-szolgáljunk-a-létezésükben-való-hithez.-A-természetes-jogok-tizenharmadik-századi-védelmezői-gyakran-azt-sugallják,-hogy-az-ember-ilyen-jogokkal-való-rendelkezését-deklaráló-állítások-maguktól-értetődő-igazságok.-de-mi-tudjuk,-hogy-maguktól-értetődő-igazságok-nincsenek.-A-huszedik-századi-morálfilozófusok-néha-a-saját-és-a-mi-intuíciónkra-hivatkoznak;-de-az-egyik

---

sára-serkentsék,-s-hogy-az-erkölcs-tételeit-se-Platón,-se-más-filozófia-még-nem-rendszerezte,-s-nem-is-bizonyította-vagy-valószínűsítette-olyan-elégséges-módon,-hogy-ebből-az-emberek-megtanulhassák,-miként-kell-uralkodni,-és-miként-engedelmeskedni,-akkor-mégis-kissé-reménykedni-kezdek,-hogy-ez-az-írásom-előbb-utóbb-valamelyik-uralkodó-kezébe-kerül, aki-majd-egyedül,-tehát-érdekel-és-rosszindulatú-értelmező-közreműködése-nélkül-átgondolja-azt-(hiszen-rövid,-s-úgy-vélem,-világos),-s-aki-teljhatalmának-gyakorlásával-ezeket-az-elméleti-igazságokat-művem-nyilvános-tanításának-védelmet-nyújtva,-hasznos-gyakorlatba-ülteti-át.”-(Hobbes-1970,-310-311.-p.)

dolog,-amit-meg-kellett-tanulnunk-az-erkölcsfilozófia-történetéből,-hogya-az-'intuáció'-szó bevezetése-a-morálfilozófiában-mindig-annak-a-jele,-hogya-valami-nagyon-nagy-hiba-csúszott-az-érvelésbe.-Az-emberi-jogok-1949-es¹¹ Ensz-deklarációja-óta-az-Ensz-szokásos és-szigorúan-követett-gyakorlatává-vált,-hogya-az-erre-a-deklarációra-való-hivatkozással *egyetlen* állításuk-mellett-se-hozzanak-fel-jó-érveket.-E-jogok-legutóbbi-védelmezője, Ronald-d-workin-(*Taking Rights Seriously*,-1976)-elismeri,-hogya-az-ilyen-jogok-létezése nem-bizonyítható,-ám-csak-azt-a-megjegyzést-fűzi-ehhez,-hogya-egy-kijelentés-bizonyíthatatlanságának-tényéből-még-nem-következik-az,-hogya-a-kijelentés-nem-igaz-(81.-o.). Ez-valóban-így-van,-ám-ugyanilyen-jól-felhasználható-lenne-az-unikornisok-és-a-boszorkányok-létezésével-kapcsolatos-kijelentések-mellett-is.”-(macIntyre-1999,-102.-p.)

macIntyre-fejtegetéséből-kitűnik,-hogya-ezek-a-régi-és-nagy-vitapontok-nem-csak-a-természetes-jogok-és-az-emberi-jogok-filozófiai-elméleteivel,-hanem-az-emberi-jogok-jogalkotói-leképezéseivel-vagy-megjelenítéseivel,-így-az-Emberi-jogok-Egyetemes-nyilatkozatával-kapcsolatban-is-fölmerülnek.-Az-persze-más-kérdés,-hogya-macIntyrenek-igaza-van-e-vagy-sem,-legyen-szó-akár-elméleti,-akár-jogalkotói-leképezésekről-vagy-megjelenítésekről.-Annyi-mindenesetre-bizonyos,-hogya-ez-a-vita-egyáltalán-nem-tekint-hető-lezártnak.-Figyelemre-méltó-például,-hogya-az-Egyesült-nemzetek-is-mindenekelőtt-azzal-kötelezte-el-magát-az-emberi-jogok-elismerése-és-tiszteletben-tartása-mellett,-hogya-Ensz-Alapokmányában-kinyilvánította:-„ismét-megerősítik-az-alapvető-emberi-jogokba-vetett-*hitüket*”-(kiem.--A.-Gy.),-s-ezzel-mintegy-maguk-is-kifejezésre-juttatták,-hogya-e-jogok-elismeréséhez-és-tiszteletben-tartásához-szükség-van-egy-bizonyos-fajta-hitre,-meggyőződésre-is.-nyilván-nem-azért,-mert-e-jogok-létével-kapcsolatban-eleve-lehetetlen-lenne-a-bizonyítás,-hanem-azért,-mert-az-emberi-jogok-létének-bizonyítása-a-szokásosnál-jóval-nagyobb-nehézségekbe-ütközik.¹²

r-égtől-fogva-problematikus-a-jogok-listája-és-bizonyos-fokban-a-jogok-tartalma-is.-s-zinte-azt-mondhatnánk,-hogya-ahány-emberi-jogi-elmélet,-annyi-különböző-lista-többé-kevésbé-eltérő-tartalommal,-s-a-helyzet-nem-sokkal-jobb-az-emberi-jogok-nemzeti-és-nemzetközi-jogában-sem:-valószínűleg-nincs-két-olyan-emberi-jogi-dokumentum,-amely-pontosan-ugyanazokat-a-jogokat-ismerné-el-pontosan-ugyanazzal-a-tartalommal-emberi-jogoknak.-mindez-természetesen-összefügg-az-emberi-jogok-létének-problémájával,-illetve-az-emberi-jogok-felismerésének-és-igazolásának-nehézségeivel.-kelsen-meg-is-fogalmazta,-hogya-a-természetjogi-elméletekben-megjelenített-természetjogi-normák-változatossága-és-változékonysága-annak-bizonyítéka,-hogya-természetjog-nem-létezik.-szavai-szerint-„hogya-a-természet-ennek-az-ügynevezett-természetjognak-valóságos-forrása-nem-lehet,-az-a-tény-is-bizonyítja,-hogya-e-doktrína-különbéle-képviselői-ugyanabból

11. macIntyre-nyilván-az-Ensz-1948-ban-elfogadott-emberi-jogi-deklarációjára-gondolt;-mindenesetre-a-téves-évszám-szerepel-a-mű-eredeti-angol-nyelvű-szövegének-a-magyar-fordítás-alapjául-szolgáló-második,-javított-kiadásában-is.-(vö.-macIntyre-1985,69-70.-p.)

12. E-tekintetben-van-bizonyos-hasonlóság-az-emberi-jogok-létének-és-isten-létének-problémája-között:-mindkét-esetben-fontos-a-hit,-de-mindkét-esetben-fontos-a-bizonyítás-is,-s-a-bizonyítás-mindkét-esetben-különleges-nehézségekbe-ütközik.-Ezzel-együtt-vannak-híres--és-méltán-híres--istenbizonyítások,-istenérvek,-s-éppígy-vannak-híres,-és-méltán-híres-argumentumok-az-emberi-jogok-léte-mellett-is.

a-természetből-erősen-eltérő-és-ellentmondó-természeti-normákat-dedukáltak”-(vö. kelsen-1998,-221.-p.)-Az-érv-természetesen-alkalmazható-az-emberi-jogok-doktrínájára,-s-az-emberi-jogok-nemzeti-és-nemzetközi-jogára-is.

mindazonáltal-az,-hogya-emberi-jogok-listája-különbözik-az-egyes-emberi-jogi-elméletekben-és-az-emberi-jogi-dokumentumokban,-bizonyos-mértékben-érthető-és-védhető.-Az-emberi-jogok-megjelenítése-ugyanis-történhet-részletezőbben-vagy-tömörebben,-s-ennek-eredményeként-a-rövid-és-tömör-listák-egybefogva-jeleníthetnek-meg-egy-egy-olyan-jogot,-amelyet-a-részletezőbb-listák-szétbontanak-több-jogra.-Hasonló-a-helyzet-az-egyes-jogok-tartalmával-is:-ezek-megfogalmazhatók-röviden,-tömören,-de-megfogalmazhatók-részletesebben-is,-és-ezek-az-eltérések-még-egyáltalán-nem-jelentenek-problémát-az-adott-emberi-jogok-megjelenítésében.-éppígy-nem-problematikus-az-sem,-ha-az-egyik-elmélet-vagy-dokumentum-pozitív,-a-másik-inkább-negatív-megfogalmazásban-definiálja-ugyanazt-a-jogot.

A-problémák-ott-kezdődnek,-ha-vannak-olyan-jogok-és-jogtartalmak,-amelyek-egyes-elméletekben,-illette-dokumentumokban-megjelennek,-más-elméletekből,-illette-dokumentumokból-viszont-teljességgel-hiányoznak.-Ilyenkor-fölmerül-a-kérdés,-hogya-vajon-melyik-a-helyes-leképezés-vagy-megjelenítés,-és-melyik-a-téves.-Az-ugyanis-nehezen-képzeltető-el,-hogya-mindkét-leképezés,-megjelenítés-helyes-legyen.-A-kérdés-innen-nézve-egyfelől-úgy-merül-fel,-hogya-vajon-minden-olyan-jog-emberi-jog-e,-amely-megjelenik-valamely-emberi-jogi-listán,-amelyet-tehát-elismer-valamely-nemzeti-vagy-nemzetközi-jogalkotó.-Ilyen-kételyek-fogalmazódtak-meg-különösen-az-ún.-második-generációs-emberi-jogokkal,-a-gazdasági,-szociális-és-kulturális-jogokkal-kapcsolatban,-s-a-nézeteltérések-máig-sem-szűntek-meg-teljesen.-A-probléma-másfelől-megjelenik-abbana-formában-is,-hogya-azok-a-listák,-amelyek-más-listák-fényében-hiányosnak-látszanak,miért-nem-ismerik-el-azokat-az-emberi-jogokat,-amelyeket-más-listák-már-elismertek.

Az-emberi-jogok-listájával-összefüggő-bizonytalanság-természetesen-fölmerül-úgy-is,-hogya-vajon-nem-hiányos-e-az-emberi-jogok-valamennyi-fontosabb-listája,-más-szóval-hogya-vajon-nem-kellene-e-elismerni-az-eddigieken-túl-más-emberi-jogokat-is?-Ebben-az-összefüggésben-főként-az-ún.-harmadik-és-negyedik-generációs-jogok-elismeréséről-folyik-vita,-nézetünk-szerint-azonban-lehetséges,-hogya-éppenséggel-az-első-generációs-emberi-jogok-listáját/listáit-kell-majd-kiegészíteni.-megjegyezzük,-az-emberi-jogok-listájának-e-nyitottsága-végső-soron-abból-fakad,-hogya-az-emberi-jogok-doktrínája-melletti-elköteleződés-magában-foglalja,-hogya-a-doktrínát-elfogadó-teoretikusok,-valamint-nemzeti-és-nemzetközi-jogalkotók-a-dolog-természetéből-adódóan-nem-csupán-néhány-emberi-jog-elismerése-és-tiszteletben-tartása-mellett-kötelezték-el-magukat,-hanem-valamennyi-emberi-jog-elismerése-és-tiszteletben-tartása-mellett.-Akkor-is,-ha-például-az-Egyesült-Nemzetek-az-En-s-z-Alapokmányában-úgy-kötelezte-el-magát-az-emberi-jogok-tiszteletben-tartása-mellett,-hogya-az-Alapokmányban-egyetlen-emberi-jogot-sem-nevezett-meg;-a-későbbiekben-ettől-még-állást-kellett-foglalnia-e-jogok-számáról-és-mibenlétéről.-Ezt-meg-is-tette,-nem-is-egyszer,-a-jogok-listája-között-mindazonáltal-vannak-eltérések.

Emberi jogok-és-kisebbségi-jogok

Az-emberi-jogok-listájával-kapcsolatos-problémáknak-egy-sajátos,-speciális-területét-képezik-a-kisebbségi-jogokkal-összefüggő-kérdések.-Fölvethető-például,-hogya-szükség

van-e egyáltalán-kisebbségi-jogok-elismerésére,-hiszen-a-kisebbségekhez-tartozó-személyeket-is-megilletik-az-emberi-jogok,-s-így-kellő-védelemben-részesülnek-ezek-a-személyek-is.-mi-több,-mivel-a-többséghez-tartozó-személyek-jogai-általában-nincsenek-nagyobb-veszélyeknek-kitéve,-s-íghart-egyenesen-arra-a-következtetésre-jut,-hogy-bizonyos-értelemben-„minden-emberi-jog-a-kisebbségek-védelméért-létezik.”¹³ mindez pedig-óhatatlanul-eszünkbe-juttatja-r-oosevelt-asszonymak-az-Ensz-Emberi-jogi-bizottságában-az-Emberi-jogok-Egyetemes-nyilatkozatának-szövegezési-munkálatai-során-tett-kijelentését,-miszerint-„a-kisebbségek-problémájának-legjobb-megoldása-az-emberi-jogok-tiszteletének-előmozdítása”-(vö.-united-nations,-E/800,-726.-p.)-k-érdés-azonban,-hogy-vajon-elismert-emberi-jog-e-már-minden-olyan-emberi-jog,-amely-létfontosságú-a-kisebbségekhez-tartozó-személyek-száma-ára:-elismert-emberi-jogok-e-például-a-nyelvi-jogok?

n os,-annyi-bizonyos,-hogy-eleddig-csupán-a-nyelvi-nem-megkülönböztetéshez-való-jogot-ismerte-el-az-emberi-jogok-nemzetközi-joga-egyetemes,-minden-embert-megillető-nyelvi-emberi-jogként--a-Polgári-és-Politikai-jogok-nemzetközi-Egyezségománynak-26.-cikkében--,-s-ezért-a-kérdés-meglehetősen-aktuális.-mert-vajon-miért-is-ne-volna-minden-embernek-joga,-emberi-joga-például-a-saját-nyelve-használatához?-s-ha-joga-van,-emberi-joga-van-minden-embernek-a-saját-nyelve-használatához,-vajon-nem-kellene-e-elismernie-ezt-az-emberi-jogot-is-az-emberi-jogok-nemzeti-és-nemzeti-jogának? Ez-a-kérdés-mindazonáltal-nem-ebben-a-formában-vetődik-fel-általában,-s-ennek-oka-az,-hogy-az-Ensz-közgyűlése-hosszú-és-nehéz-viták-után-1966-ban-beiktatott-egy-olyan-cikket-is-az-emberi-jogok-védelmének-egyik-legfontosabb-dokumentumába,-a-Polgári-és-Politikai-jogok-nemzetközi-Egyezségományába,-amely-kisebbségi-jogokat-ismer-el-vessünk-egy-pillantást-e-cikkre-és-a-vele-kapcsolatos-problémákra.-l-ássuk-először-is-a-cikk-szövegét:

Olyan államokban, ahol etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbségek léteznek, az ilyen kisebbségekhez tartozó személyektől nem lehet megtagadni azt a jogot, hogy csoportjuk más tagjaival együttesen saját kultúrájukat élvezzék, hogy saját vallásukat megvallják és gyakorolják, vagy hogy saját nyelvüket használják.

mint-említettük,-az-Egyezségomány-e-cikkét-csak-hosszú-és-nehéz-viták-után-fogadták-el;-ehhez-most-hozzá-kell-tennünk,-hogy-a-viták-a-cikk-elfogadása-után-is-folytatódtak--immár-sokkal-szélesebb-körben--,-s-máig-sem-zárultak-le-megnyugtatóan,annak-ellenére-sem,-hogy-időközben-folytatódott-a-nemzetközi-kisebbségi-jogi-jogalkotás,-részint-az-emberi-jogok-nemzetközi-védelmének-rendszerén-belül,-részint-ehhez-szorosan-kapcsolódva.-A-fő-probléma-mindezzel-kapcsolatban,-ahogy-mi-látjuk,-az

13. s íghart-a-következőképpen-érvelt:-„minden-emberi-jog-olyan-egyének-kedvéért-létezik,-akik-gyengék,-és-akiknek-szükségük-van-az-erősek-általi-elnyomás,-üldözés,-kizsákmányolás-és-elmozdítás-elleni-védelemhez.-Ha-gyengeségük-bizonyos-különbségükből-fakad,-mely-megkülönbözteti-őket-az-uralkodó-csoporttól-(és-általában-ez-a-helyzet),-akkor-úgy-fognak-maguk-ra-tekinteni,-és-elnyomóik-is-úgy-fognak-rájuk-tekinteni,-mint-egy-kisebbségre,-függetlenül-attól,-hogy-hányan-vannak.-Ebben-az-értelemben-ezért-minden-emberi-jog-a-kisebbségek-védelméért-létezik.”-(vö.-s íghart-1985,-168.-p.-Talán-nem-felesleges-itt-megemlíteni,-hogy-s íghart-felfogásában-lát-némi-igazságot-Thornberry-is.-vö.-Thornberry-1991,-385.-p.)

hogya-vajon-emberi-jogok-e-egyáltalán-a-kisebbségi-jogok,-hiszen-emberi-jogoknak-azokat- a- jogokat- tekintjük,- amelyek- pusztán- emberi- mivoltuknál- fogva- is- megilletik- az embereket,-s- így- e- jogok- szükségképpen- egyetemes,- minden- embert- megillető- jogok. Ezzel- szemben- a- kisebbségi- jogok- --ahogy- a- nevük- is- jelzi- -- csupán- az- emberek- egy bizonyos- körét,- a- kisebbségekhez- tartozó- személyeket- illetik- meg,- s- ezért- már- fogalmi okoknál- fogva- sem- lehetnek- egyetemes,- minden- embert- megillető- jogok.- Innen- nézve úgy- tűnik- tehát,- hogy- a- kisebbségi- jogok- nem- emberi- jogok,- s- ezért- hiba- volt- kisebbségi- jogokat- is- fölvenni- az- emberi- jogok- -- pontosabban- szólva- az- elismert- emberi- jogok- -- listájára.- A- jelen- tanulmány- szerzője- szerint- azonban- a- nemzetközi- jogalkotók- nem azzal- követték- el- a- hibát,- hogy- kibővítették- az- emberi- jogok- listáját,- hogy- tehát- fölvettek az- emberi- jogok- listájára- bizonyos- kisebbségi- jogokat- is,- hanem- azzal,- hogy- a- szóban forgó- jogokat- kisebbségi- jogokként,- nem- pedig- egyetemes- jogokként- fogalmazták- meg.

maradjunk- a- Polgári- és- Politikai- jogok- nemzetközi- Egyezségokmányának- 27.- cikkében- elismert- három- kisebbségi- jognál.- E- cikk- értelmében- az- etnikai- kisebbségekhez tartozó- személyektől- nem- lehet- megtagadni- azt- a- jogot,- hogy- saját- kultúrájukat- élvezzék,- a- vallási- kisebbségekhez- tartozó- személyektől- nem- lehet- megtagadni- azt- a- jogot, hogy- saját- vallásukat- megvallják- és- gyakorolják,- s- a- nyelvi- kisebbségekhez- tartozó- személyektől- nem- lehet- megtagadni- azt- a- jogot,- hogy- saját- nyelvüket- használják.- A- kérdés, amelynek- a- magunk- részéről- döntő- jelentőséget- tulajdonítunk,- és- amelyet- mindhárom elismert- kisebbségi- joggal- kapcsolatban- föl- lehet- és- föl- is- kell- tennünk,- a- következő: vajon- miért- csak- a- kisebbségekhez- tartozó- személyektől- nem- lehet- megtagadni- ezeket a- jogokat?- konkrétabban:- vajon- miért- csak- az- etnikai- kisebbségekhez- tartozó- személyektől- nem- lehet- megtagadni- azt- a- jogot,- hogy- a- saját- kultúrájukat- élvezzék;- az- etnikai többséghez- tartozó- személyektől- miért- lehet- megtagadni- ezt- a- jogot?- s- hasonlóképpen,- vajon- miért- csak- a- vallási- kisebbségekhez- tartozó- személyektől- lehet- megtagadni azt- a- jogot,- hogy- a- saját- vallásukat- megvallják- és- gyakorolják;- a- vallási- többséghez- tartozó- személyektől- miért- lehet- megtagadni- ezt- a- jogot?- s- végül,- vajon- miért- csak- a- nyelvi- kisebbségekhez- tartozó- személyektől- nem- lehet- megtagadni- azt- a- jogot,- hogy- a- saját nyelvüket- használják;- a- nyelvi- többséghez- tartozó- személyektől- miért- lehet- megtagadni- ezt- a- jogot?

Úgy- véljük,- e- kérdések- nyilvánvalóvá- teszik,- hogy- a- probléma- valóban- nem- a- szóban forgó- jogok- elismerésében,- hanem- e- jogok- elismerésének- módjában,- megszüvegezésében- rejlik.- Kérdéseinkre- ugyanis- teljesen- irracionális- lenne- azt- a- választ- adni,- hogy helyes- volt- csak- a- kisebbségekhez- tartozó- személyek- számára- elismerni- a- szóban- forgó jogokat,- mert- e- jogok- csak- és- kizárólag- a- kisebbségekhez- tartozó- személyeket- illetik meg.- Ez- ugyanis- azt- jelentené,- hogy- az- etnikai- kisebbségekhez- tartozó- személyeket- megilleti,- az- etnikai- többséghez- tartozó- személyeket- viszont- nem- illeti- meg- a- saját- kultúrájuk élvezetének- joga.- s- hasonlóképpen,- azt- jelentené,- hogy- a- vallási- kisebbségekhez- tartozó- személyeket- megilleti,- ám- a- vallási- többséghez- tartozó- személyeket- nem- illeti- meg- a- saját- vallásuk- megvallásának- és- gyakorlásának- joga,- s- hogy- a- nyelvi- kisebbségekhez- tartozó- személyeket- megilleti,- viszont- a- nyelvi- többséghez- tartozó- személyeket- nem- illeti meg- a- saját- nyelvük- használatának- joga.- Egy- ilyen- álláspont- azonban- nyilvánvalóan- tartahatatlant,- s- olyannyira- tarthatatlant,- hogy- nem- is- kell- részleteznünk- ennek- okait.

A- másik- lehetőség- az- lenne,- ha- a- kérdésre- azt- a- választ- adná- valaki,- hogy- a- saját kultúra- élvezetéhez- való- jog- valójában- nem- illeti- meg- sem- az- etnikai- kisebbségekhez,

sem-az-etnikai-többséghez-tartozó-személyeket,-s-ugyanerre-az-álláspontra-helyezked-ne-a-másik-két-joggal-kapcsolatban-is.-Eserint-tehát-az-Egyezségokmány-megalkotói nem-azzal-követték-el-a-hibát,-hogy-rosszul,-helytelenül-definiálták-a-27.-cikkben-elismert-jogokat,-hanem-azzal,-hogy-egyáltalán-elismerték-e-jogokat;-a-hiba-tehát-az-emberi-jogok--az-elismert-emberi-jogok--listájának-a-27.-cikkben-foglalt-jogokkal-való-kibővítésében-áll.-Ez-a-válasz-azonban-ismét-maga- lenne-a-képtelenség:-mert-azt-állítani, hogy-senkinék-sincs-joga-a-saját-kultúrája-élvezetéhez,-hogy-senkinék-sincs-joga-a-saját-vallása-megvallásához-és-gyakorlásához,-s-hogy-senkinék-sincs-joga-a-saját-nyelve-használatához,-valóban-abszurdum.

A-harmadik-válasz,-amely-kérdésünkre-adható-lenne-az,-hogy-az-Egyezségokmány-megalkotói-azért-nem-ismerték-el-az-etnikai-többséghez-tartozó-személyeknek-azt-a-jogát,-hogy-a-saját-kultúrájukat-élvezzék,-mert-erre-nem-volt-igény,-és-valószínűleg-azért-nem-volt-erre-igény,-mert-a-szóban-forgó-többséghez-tartozó-személyeknek-e-jogait-nem-fenyegeti-veszély,-e-jogaikat-biztosan-tiszteletben-tartja-az-az-állam,-amelyben-élnék.-s-hasonlóképpen,-az-Egyezségokmány-megalkotói-azért-nem-ismerték-el-a-valási-többséghez-tartozó-személyeknek-azt-a-jogát,-hogy-saját-vallásukat-megvallják-és-gyakorlják,-s-a-nyelvi-többséghez-tartozó-személyeknek-azt-a-jogát,-hogy-saját-nyelvüket-használják,-mert-nem-volt-erre-igény.-Igény-pedig-valószínűleg-azért-nem-volt-erre,-mert-a-szóban-forgó-többségekhez-tartozó-személyek- említett-jogait-nem-fenyegeti-veszély,-e-jogaikat-biztosan-tiszteletben-tartja-az-az-állam,-amelyben-élnék.-Ez-a-válasz-első-megközelítésben-még-meggyőzőnek-is-látszik;-elegendő-csak-s-ieghart-korábban-idézett-érvére,-vagy-r-oosevelt-asszony-korábban-idézett-szavaira- emlékeztetnünk.-A-válasz-irracionalitása-azonban-nyomban-kiderül,-ha-felidézzük-az-emberi-jogok-doktrínájának-alap gondolatát.-Eserint-ugyanis-az,-hogy-mely-jogokat-kell-elismerni-emberi-jogokként,-csak-és-kizárólag-attól-függhet,-hogy-megilletik-e-ezek-a-jogok-az-embereket-az-emberi-jogalkotástól-függetlenül-is-vagy-sem,-nem-pedig-attól,-hogy-aktuálisan-milyen-igény-mutatkozik-e-jogok-ilyen-vagy-olyan-formában-történő-elismerése-iránt.-s-minthogy-az-emberi-jogok-egyetemes,-minden-embert-megillető-jogok,-így-egyetemes-emberi-jogokként-is-kell-e-jogokat-elismerni.-Ilyen-körülmények-között-tehát-ugyan csak-meglepő,-ha-a-jogalkotó-egy-emberi-jogi-egyezményben-ahhoz-ragaszkodik,-hogy-egyes-jogokat-ne-minden-ember-számára,-hanem-csupán-bizonyos-emberek-számára-ismerjen-el.-még-különösebb-azonban,-ha-a-jogalkotó-annak-ellenére-is-ragaszkodik-egyes-jogok-nem-egyetemes,-nem-mindenkit-megillető-formában-történő-elismeréséhez,-ha-a-szóban-forgó-jogok-elismerésének-megtagadása-abszurdum,-egyetemes,-minden-ember-számára-történő-elismerése- viszont-kézenfekvő-lenne.

végeredményben-tehát-arra-a-következtetésre-kell-jutnunk,-hogy-a-kisebbségi-jogokkal-kapcsolatban-a-nemzetközi-jogalkotó-valóban-elkövetett-egy-hibát,-elkövette-nevezetesen-azt-a-hibát,-hogy-e-jogokat-nem-egyetemes,-minden-embert-megillető-jogokként,-hanem-partikuláris,-csak-az-emberek-egy-bizonyos-körét-megillető-jogokként-ismerte-el.-A-jelen-esetben-tehát,-ahogy-mi-látjuk,-a-probléma-nem-az,-hogy-a-jogalkotó-fölvette-az-emberi-jogok--az-elismert-emberi-jogok--listájára-a-szóban-forgó-jogokat,-hanem-az,-hogy-rosszul,-helytelenül,-nem-emberi-jogokként-fogalmazta-meg-e-jogokat.-A-probléma-természetesen-nem-megoldhatatlan:-az-Egyezségokmány-bármikor-módosítható,-kiegészíthető,-s-így-kiegészíthető-lenne-egy-olyan-cikkkel-is,-amely-immár-helyesen-definiálná-a-szóban-forgó-jogokat.-Amivel-persze-még-távrolról-sem-oldódik

meg-például-a-hivatalos-nyelvvél-vagy-hivatalos-nyelvekkel-kapcsolatos-jogok,-emberi-vagy-kisebbségi-jogok-problémája;-mindazonáltal,-ha-az-erről-folyó-vitákban-is-jobban-szem-előtt-tartjuk-az-emberi-jogok-és-az-elismert-emberi-jogok-kettősségének-gondolatkörét,-bizonyosan-hamarabb-jutunk-el-a-megnyugtató-megoldáshoz.¹⁴

Felhasznált-irodalom

- Altrichter-Ferenc-1972.-bevezetés.-In:-Altrichter-Ferenc-(szerk.):-*A Bécsi Kör filozófiája*.-budapest, kossuth-könyvkiadó.
- Andrássy-György-2009.-nyelvszabadság-egy-elismerésre-váró-emberi-jog.-*Jogtudományi Közöny*, 64.-évf.-11.-sz.-445-456-p.
- Andrássy-György-2010.-A-hivatalos-nyelvek-száma-és-az-emberi-jogok.-*Jogtudományi Közöny*,-65.-évf.-9.-sz.-403-414.-p.
- Andrássy-György-2012.-Freedom-of-Language:-A-universal-human-right-to-be-recognised.-*International Journal on Minority and Group Rights*,-vol.-19,-no.-2,-195-232.-p.
- Donnelly,Jack-2003.-*Universal Human Right sin Theory and Practice*.-Ithaca-and-Iondon,-cornell university-Press.
- Grotius,-Hugo-1999.-*A háború és a béke jogáról*.-budapest,-Pallas-stúdió-Attraktor-kft.
- Halmi-Gábor-Tóth-Gábor-Attila-2003.-bevezetés--Alapfogalmak.-In:-Halmi-Gábor-Tóth-Gábor-Attila-(szerk.):-*Emberi jogok*.-budapest,-osiris-kiadó.
- Hervada,-javier-2004.-*Kritikai bevezetés a természetjogba*.-budapest,-szent-István-Társulat.
- Hobbes,-Thomas-1970.-*Leviatán*.-budapest,-magyar-Helikon-kiadó.
- Kelsen,-Hans-1998.-értéktételek-a-jogtudományban.-In:-varga-csaba-(szerk.):-*Jog és filozófia*.-budapest,-osiris.
- Locke,-john-1986.-*Értekezés a polgári kormányzat igazi eredetéről, hatásköréről és céljáról*.-budapest,-Gondolat-kiadó.
- Martin,-r ex-1993.-*A System of Rights*.-oxford,-clarendon-Press.
- MacIntyre,-Alasdair-1985.-*After Virtue. A study in moral theory*.-Iondon.
- MacIntyre,-Alasdair-1999.-*Az erény nyomában*.-budapest,-osiris-kiadó.
- Rousseau,-jean-jacques-1955.-*A-társadalmi-szerződés*.-bibliotheca-könyvkiadó.
- Schwartz,-malcolm-n.-2001.-*Nemzetközi jog*.-budapest,-osiris-kiadó.
- Sieghart,-Paul.-1985.-*The Lawful Rights of Mankind*.-oxford,-oxford-university-Press.
- Takács-Péter-1998.-Emberi-jogok.-In:-szabó-miklós-(szerk.):-*Jogbölcseleti előadások*.-miskolc,-bíbor-kiadó.
- Thornberry,-Patrick-1991.-*International Law and the Rights of Minorities*.-oxford,-clarendon Press.

Győr Gy Andr ássy

HumAn R IGHTs And R EcoGnIsEd HumAn R IGHTs.-WHy Is THIs dIsTInCtIon ImPorTAnT For mInor ITy R IGHTs?

The paper analyses a dualism inherent in the doctrine of human rights: the dualism of 'human rights' and 'recognised human rights' or the dualism of 'human rights' and 'human rights-law'. The analysis covers several issues, inter

14. mindezekről-a-kérdésekről-bővebben-l.-Andrássy-2009,-Andrássy-2010-és-Andrássy-2012.

alia, the uncertainties concerning the existence and the list of human rights. special regard is paid to the relationship between human rights and those minority rights which have been recognised in human rights instruments and, accordingly, have been put on the list of human rights. The conclusion drawn up in this respect is that the problem with most of such rights is not that they have been recognised in human rights instruments; the problem with them is that they have not been recognised as universal human rights. Therefore, the author holds, certain human rights instruments ought to be amended.

A-csehszlovákiai-magyar-szövetkezetek-és pénzintézetek-átalakítása-(1945–1950)¹

 István GAUCSÍK

 The-transformation-of-the-Hungarian-cooperatives-and-financial
institutions-in-czechoslovakia-(1945–1950)

338(437)“1945/1950”

336.712(437)“1945/1950”-

keywords:-Economy.-czechoslovakia.-Pseudo-democracy-of-cooperatives.-The-termination-of-the-Hungarian
cooperative-movement-in-czechoslovakia.-confiscated-Hungarian-consumer-cooperatives-and-credit-unions.
The-liquidation-of-the-Hungarian-financial-institutions.-The-assets-of-the-liquidated-Hungarian-and-German
financial-institutions.

Tézisek-és-irányvonalak

Az-ún.- hontalanság- éveinek- gazdasági- vonatkozásairól,- a- csehszlovákiai- magyarok
második-világháború-utáni-gazdasági-helyzetéről,- illetve-a-magyar-gazdasági-önszerve-
ződés-alapelemeinek-átalakulásáról,- megszűnéséről-- pontosabban-fogalmazva-állam-
hatalmi-megszüntetéséről--és-a-gazdasági-munkamegosztásnak-megfelelően-létrejött
szervezeteknek-az-utóéletéről-nem-könnyű-feladat-írni.-A-családi-és-személyi-vagyon-
vesztések-halmaza-pedig-szinte-határtalannak-tűnik.

Abban-egyetértés-uralkodik,-hogy-a-(cseh)-szlovákiai-magyarország-története-egyszerre
kényszer-és-határkisebbség-történet-(I .b árdi-2004,-19–24.,-29–30.-p.);s zarka-2004,
113–128.-p.)-és-1918-tól-a-(cseh)-szlovákiai-bel,- illetve-nemzetiségpolitikai-törekvések
kereszttüzeiben,- „hálózában”-vizsgálható.-Emellett-a-nemzetközi-kisebbségpolitikai-fel-
tételrendszert-és-a-magyarországi-magyarországpolitikát,- kapcsolódásokat,- befolyásolási
kísérleteket-sem-lehet-figyelmen-kívül-hagyni.-belülről-nézve-a-kisebbség-társadalmi,
gazdasági-és-kulturális-alrendszereinek-hatékonyágvizsgálata-szintén-központi-kérdés
marad.

két-tézis-fogalmazható-meg-vagy-kutatási-irányvonal-tűzhető-ki,- melyek-alapján-a
(cseh)-szlovákiai-magyar-kisebbség-gazdasági-helyzete-tanulmányozható.-Egyrészt-az,
hogy-az-impérium-és-rendszerváltások-hogyan-hatottak-az-adott-(magyarok-lakta)
régión,-mely-a-nacionalista-összeütközések-helyszínévé-is-vált,-gazdasági-modernizáció-

---

1.- A-tanulmány-a-kalligram-könyvkiadóban-megjelenő-A csehszlovákiai magyarország jogfosztá-
sának gazdasági és gazdaságpolitikai összefüggései (1945–1948) című-monográfia-egyik
fejezetének-szerkesztett-változata.

jára és teljesítőkéességére.² A másikat az alkotja, hogy 1938-ig (1945-ig) a nemzeti, regionális alapon szerveződő gazdasági szereplők milyen új szerkezeteket tudtak létrehozni és azok mennyire voltak képesek a magyar közösségeket integrálni. Ehhez kapcsolódik az a kérdés is, hogy ezek a szerkezetek hogyan kapcsolódtak be a nemzetállami keretekbe és a többségi intézményi rendszerekbe.

1945-öt éves korszakhatárként tarthatjuk számon, hiszen ez után az államgazdasági befolyása még jobban növekedett, a gazdaság etatizálódása folytatódott, felgyorsult és a nemzetiségűlés színterévé vált. Az állam szabályozó mechanizmusai a gazdaság minden területén érezhetőbbek lettek, és a magángazdaság mindjobban alárendelt helyzetbe került. A polgári vállalkozások intézménytörténete vagy a vállalkozók társadalomtörténete csak eddig követhető nyomon, a polgárnélküliség dogmája ekkortól jelenik meg. (vö. Gyáni-2000, 59. p.)

A (cseh)szlovákiai magyar kisebbségtörténet előzőekben bemutatott gazdasági és gazdaságpolitikai vonatkozásait 1945 után új értelmezési keretben szükséges újra gondolni. Ez a közösség a két világháború között egyszerre volt „nemzet-alatti entitás” és több alrendszerben (politika, kultúra, gazdaság) szerveződő „intézményesített nemzeti kisebbség”, azonban a második világháború után, több mint négy évtizeden keresztül csupán korlátozottan a kulturális szinten szerveződő és „intézményesedő” közösségként jellemezhető, a többséggel szembeni passzív lojalitás felerősödött, megszilárdult jegyeivel.³

Ez a történet egyik olvasata. A másikat a csehszlovák nemzetállam építés projektje alkotja. A (cseh)szlovákiai magyarság gazdasági státusát, státusvesztését a szlovák nemzetpolitikai célok megvalósításának folyamatában, a tulajdonviszonyok megváltozásában (államosítás, földreform), a kereskedelmi társulások sorsában (üzemek, gazdasági szervezetek és intézmények felszámolása és átalakítása) és a nemzetiségi ala-

2.- Az egykori felső-magyarországi (felföldi, felvidéki) területek részét képező dél-szlovákiai régió heterogén tájegységi elemekből szerveződött. Ezek sem közigazgatásilag, sem egyház szerzetileg nem egységesültek, sőt 1918 előtt eltérő regionális történeteik voltak, melyeket főképpen a megyei és lokális identitás határozott meg. Ezen a területen a 20. században a szlovák-magyar feszültség és nemzeti rivalizálás folyamatosan reprodukálódott. A központi kérdéssé vált a nemzeti territóriumok határainak rögzítése, ami a régiót destabilizálta és kisebbségi szempontból bármilyen „mérsékelt” autonomista koncepciót hiteltelenné tett. Ennek egyik következménye volt, hogy gazdasági szempontból ezeknek a tájegységeknek a periférijellege mindjobban elmélyült és regionális központjaiknak a megerősödése korlátokba ütközött. Ez a nyugat-keleti természetföldrajzi adottság napjainkig nagymértékben befolyásolja a magyar kisebbség társadalomszervezésének kereteit és meghatározza lehetőségeit. (Hantos-2008, 381–386. p.; Mannová-2009, 185–186. p.) A régiófogalom alatt nem egy ideáltipikus entitást értek. Tudatosítom, hogy ennek tartalma és értelmezése változó. A szövegben szereplő „magyar régiók” alatt nem értek sem többet, sem kevesebbet, mint a magyar többség jelenlétét, miközben ezek más nemzetiségek (szlovákok, csehek, németek, zsidók, cigányok) által lakott területek is. n incs szándékomban azt feltételezni, hogy ezek a földrajzi egységek kollektív identitásokat vagy éppen „közös történelmet” hoznak létre. s zembeállítani sem akarom őket az állammal, hogy így legitimáljam a régiók létjogosultságát. (l. bővebben Hroch-2009, 1–14. p.)

3.- Trencsényi-balázs fogalomlemzését alkalmazhatónak tartom a (cseh)szlovákiai magyar kisebbség két nagy történeti szakaszának leírására. (l. Trencsényi-2002, 147–148. p.)

pon-végrehajtott-diszkrimináció-eredményezte-egyéni-vagyonszerzés-stációiban,-főképpen- e- veszteségek- teljességre- nem- törekvő- számszerűsítésében- vizsgálhatjuk.⁴ A magyarok-által-lakott-régiók-háború-utáni-újépítésének-és-az-állami-gazdaságpolitika vizsgálata-társulhat-ehhez-a-megközelítéshez.-r-egionális-szinten-az-újabb-hatalomváltás- okozta- gazdasági- változásokat,- a- gazdaságpolitikai- reintegráció- folyamatát,- a vagyonevételek- és- kisajátítások- következményeit- és- a- régi-új- perifériák- gazdasági gondjait-érdemes-vizsgálni.-A-csehszlovákia-és-a-határon-túli-magyarok-jogi-védelmében-eszköz-telen-magyarország-közötti-kereskedelmi-és-pénzügyi-kapcsolatok,-valamint a-vagyonjogi-problémák-körét-sem-lehet-megkerülni.

megállapíthatjuk,- hogy- a- (cseh)szlovákiai- magyar- kisebbség- társadalmi,- gazdasági szerkezetének-jellegét-a-kulturális-és-gazdasági-önszerveződés,-az-intézménytámogatás-és-fenntartás-szemponjtábjából-döntő-fontosságúnak-tekintethetjük.-Ennek-ellenére-az-1945-ben határon-túlra-került--és-egy-demokratikus-államberendezésben-elvileg-kisebbségivé-átalakítható--magyar-állami-gazdasági-intézményrendszernek-a-második-világháború-kataklimája-utáni-felbomlása-felszámolása-nagy-adóssága-a-kisebbségtörténet-írásnak.⁵

jogos-a-kérdés:-hogyan-kutathatók-és-milyen-céllal-a-„semmivé-züllött-politikai-képződménynek”-(Janics,-1992,-23.-p.),-de-ugyanakkor-a-„negyedik-utas”-lehetőséget,-az-illegalításba-vonult-kényszerült,-politikai-és-társadalmi-érdekképviselőt-(Tóth-1993,-262., 264.-p.)-is-kiépítő-kisebbségi-magyar-közösségnek-1945-1948-közötti-gazdasági-(gazdaságpolitikai)-vonatkozásai?-Több-mint-hat-évtized-távlatából-érdemes-ennek-a-kérdésnek-figyelmet-szentelni?-Egy-ilyen-tematikájú-történeti-munka-„hasznos-és-jogosult”,-nem-csupán-a-politikatörténet-és-a-nemzeti-történetírások-továbbra-is-fennálló-egyeduralmát-erősíti?

Úgy-gondolom,-hogy-helyénvaló-és-időszerű-azzal-a-témával-foglalkozni,-mégpedig-a-szlovákiai-magyar-szlovákia-jelenlegi-gazdasági-és-szociális-helyzetére-odafigyelve.⁶ Tény, hogy- a- kisebbségi- gazdasági- alrendszer- fogalma- a- két- világháború- közötti- masaryki- demokrácia-rendszerében-értelmezhető,-1945-után-pedig-a-magyar-(vagy-annak-tekintett)-gazdasági-szervezetek-felszámolásáról-és-vagyonuk-kisajátításáról-beszélhetünk. Történelmi-távlatból-nézve-ennek-a-virtuálisan-létező-intézményrendszernek-talán-leg-hatékonyabb-elemét-a-szövetkezetek-alkották.-megszüntetésükkel-és-szlovák-érdekű-átstrukturálásukkal-az-egyik-legérzékenyebb-veszteség-érte-a-szlovákiai-magyarokat. demokratikus-keretek-között-éppen-a-szövetkezeti-mozgalom-jelenthette-volna-a-gaz-

-
- 4.- A- vagyoni- veszteségek- teljességre- törekvő- összefoglalása- illúzió,- és- ez- a- kutató- számára- nem- is- lehet- cél.- A- korszakban- a- szlovák- állami- intézmények- nem- rendelkeztek- az- egyes- gazdasági- területeket- vagy- a- magánvagyon- átfogó,- részletes- nyilvántartással.- Az- elkobzott, majd- állami- tulajdonba- került- vagyonok- és- ezek- nemzetiségi- lebontása- technikailag- kevésbé- volt- érdekes.- Az- elkobzott,- kisajátított- mezőgazdasági- és- nem- mezőgazdasági- vagyon- értékét- az- állami- struktúrák- becslésekkel- mérték- fel.- Az- elkobzott- javak- hatalmas- állománya- mellett- a- bürokratikus- intézményrendszer- „működési- hibái”- és- az- adminisztratív- hiányosságok- a- vagyonfelmérést- sziszifuszi- és- soha- be- nem- fejezett- munkává- tették.
  - 5.- Az- erdélyi- magyar- állami- és- magánvagyon- sorsával- I- ipcsey- Ildikó- és- Vincze- Gábor- foglalkozott.- Az- utóbbi- kutató- figyelme- fordult- a- szövetkezetek- és- a- pénzintézetek- felé.- I- ipcsey- 1992, 76-89.-p.;-v- incze- 2000.-<http://primus-arts.u-szegeg.hu/doktar/texts/szovetk.html>.
  - 6.- Alain- Guéry- gondolata- fejezi- ki- a- legtömörebben- a- célkitűzésemet:- „A- történezt- végül- is- azért- érdekli- a- múlt,- hogy- saját- korának- kérdéseit- jobban- megválaszolhassa.”

dasági-talpra-állást,-azonban-a-csehszlovákiai-nem-szláv-kisebbségek-gazdasági-diszkriminációjával-és-a-kisebbségeknek-mint-nemzeti-alapon-is-szerveződő-gazdasági-sze-replőknek-a-kiiktatásával-ez-a-lehetőség-megszűnt.-k-ésőbb,-a-rendszerváltás-után-több-akadályozó-tényező-összhatásának-eredményeképpen- sem- merült- fel- a- szlovákiai- magyar-szövetkezeti-mozgalom-újraszervezésének-igénye.⁷

n nyilvánvaló,-hogymögött-egy-fontos-tényező-is-meghúzódik:-a-csehszlovákiai- magyarok-társadalmi-struktúrája-1945-és-1948-között,-a-kitelepítés-és-a-lakosságcse- re-következtében,-alapvetően-megváltozott.-A-magyaroknak-a-bankszférában,-a-kisipar- és-kereskedelem-terén-az-addig-is-minimális-képvisellete-teljes-mértékben-megszűnt.-A- bankhivatalnokok,-kisiparosok,-kiskereskedők,-a-középparaszti-réteg-és-a-szövetkezeti- vezetők-nagyobbik-része-áttelepült,-átmenekült-magyarországra.-A-mezőgazdaságban- szervezetileg-megnyilvánuló-kisebbségi-érdekvédelemről-pedig-szó-sem-lehetett.

szövetkezeti- áldemokrácia- és- a- csehszlovákiai- magyar- szövetkezeti- mozgalom-megszűnése

A-szlovákiai-szövetkezeti-felépítmény-alapjai-a-két-világháború-között-alakultak-ki-és- integráns-részét-alkották-a-magyar,-német,-rutén,-lengyel-és-egyéb-ügyviteli-nyelvet- használó-szövetkezetek.-Ez-a-tendencia-az-első-csehszlovák-köztársaság-felbomlása- után-módosult.⁸ A-szlovák-szövetkezeti-rendszer-1939-től-az-új-államkeretekhez-alkal- mazkodott,-és-a-nemzetesítés-jegyei,-melyek-az-első-önálló-szlovák-irányítású-központ,- a-központi-szövetkezet-(k-sz)-folyamatos-legitimációjával-járt-kéz-a-kézben,-mind-erő- teljesebbekké-váltak.⁹

A-szlovákiai-szövetkezeti-rendszer-nemzeti-homogenizálásának-gondolatát-a-kassai- kormányprogram-tartalmazta.- (szarka-2005,-46.-p.)- Ebben-a-politikai-programban-a

7.- A-hátráltató-tényezők-közé-sorolható-a-kollektívizáció-élménye,-az-ún.-szocialista-szövetke- zeti-ideológia-által-okozott-bizalmatlanság-a-közösségi-gazdasági-szerveződések-létjogosult- ságáról,-a-posztkommunista-korszak-gazdasági-környezete,-a-dekollektívizálás-lefolyása-és- dezintegráló-tapasztalata,-a-demokratikusan-gondolkodó-magyar-szövetkezeti-vezetők-hiá- nya,-a-csehszlovákiai-magyar-szövetkezeti-eszme-korábbi-elhalása-és-általában-a-szövetke- zeteknek-a-közösségépítésben,-a-szociálpolitikában,-a-társadalmi-és-kulturális-feladatok-fel- vállalásában-játszott-pótolhatatlan-szerepének-a-fel-nem-ismerése-és-tagadása.-Erre-már- egy-régebbi-tanulmányomban-felhívtam-a-figyelmet.- (I.-Gaucsík-2003,-134.-p.)

8.- A-központi-szövetkezetben-(*Ústredné družstvo*)-tömörült-szövetkezetekben-jelentékeny- arányban-képviselve-voltak-a-magyar-nemzetiségű-tisztviselők-és-hivatalnokok.-1939-ben-a- szlovákok-után-a-második-legnépesebb-csoportot-alkották.-A-központi-szövetkezetben-a- nemzetiségi-megoszlása-a-következő-volt:-6882-szlovák,-204-magyar,-88-német,-62-ukrán,- 39-cseh,-8-zsidó-és-1-szerb.-(*Hospodársky obzor*,-1945.-október-14.-20.-sz.-191.-p.)

9.- A-k-sz-vezető-tisztviselői,-legfőképpen-az-agrárpárti-összekötéseit-hatékonyan-kiaknázó- Fedor-Houdek,-a-szlovák-szövetkezeti-ideológia-alkítóiként-és-irányítóiként-is-felléptek.-Az- 1918-előtti-különutas-szlovák-gazdasági-nacionalizmus-vélt-építőköveit-és-az-etnikai-szlovák- szövetkezeti-kezdeményezéseket-kívánták-kimutatni.-A-második-világháború-után-a-szlovák- szövetkezeti-mozgalom-népi-és-demokratikus-jegyeinek-kihangsúlyozása-és-az-erre-épülő-prop- aganda-a-k-sz-pozíciómegőrzését-szolgáltatta.- (vö.-Houdek1947,-milov-1947;-*Hospodársky obzor*,-1945.-szeptember-1.-17.-sz.-143.-p.-A-téma-feldolgozására-I.-Gaucsík-2012.)

szövetkezetek-ugyan-a-népi-polgári-önszerveződés-és-társadalmi-együttműködés-egyik legfontosabb-demokratikus-eszközeiként-jelentek-meg,-azonban-ezekkel-csak-a-többségi,-államalkotó-nemzet-tagjai-élhettek.-Az-árulók-és-háborús-bűnösök-mellett-a-nem-szláv-etnikumok-képviselőit-is-kizárták-a-szövetkezetekből.-Az-ellenségkép-alkotás-pedig-éppen-a-fennen-hirdetett-szövetkezeti-ideálokat,-így-a-szervezeti-autonómiát,-a-részvételi-jogot-és-az-emberi-tevékenység-szabad-kibontakoztatásának-jogát-sértette.

Az-egykori-szlovákiai-német-és-magyarországi-szövetkezeti-központok-jogkörei-megszűntek.-A-tagszövetkezeteknek-1945-végéig-csatlakozniuk-kellett-a-szlovák-központokhoz.-A-szlovákiai-szövetkezeti-rendszer-legnagyobb-irányító-és-reviziós-szerve-továbbra-is-a-k-sz-maradt.¹⁰

keretein-belül-a-mezőgazdaság,-állattenyésztés,-zöldség-és-gyümölcsstermesztés,-tejtermelés,-szeszipar-és-erdőgazdálkodás-igényeinek-megfelelően-kilenc-szövetség-működött.-A-szlovákiai-szövetkezeti-rendszerben-1944-végén,-a-magyar-szövetkezetek-nélkül,összesen-20-városi-takarékpénztárt,-58-földműves-pénztárt,-39-kisipari-polgári-hitelszövetkezetet-és-809-hitelszövetkezetet-találhatunk.-1945-végére-az-utóbbi-szövetkezeti-csoport-hoz-tartozó-szövetkezetek-száma-890-re-nőtt.-*(Horváth-Valach-1984,-108.,-116.-p.)* szlovákiában-1947-elején-négy-szövetkezeti-központ-*(Ústredné družstvo,-Zváz rolníckých vzájomných pokladníc,-Živnozväz,-Zváz zamestnaneckých družstiev)*-működött.-A-k-sz-ellenőrzési-jogköre-azonban-a-többi-szövetkezeti-központ-felett-megmaradt.-A-változatos-típusú,-szakosodott-több-mint-két-és-félezer-szövetkezetet-nyolc-kereskedelmi-szövetség-tömörített,-melyekhez-még-két-„segítő”-szövetség-társult.-*(milov-1947,-13.-p.)*-A-k-sz-nek-1945-végén-2596-tagja-volt,-akik-40.245-üzletrészt-jegyeztek-8-millió-korona-értékben.¹¹ A-szlovák-szövetkezetek-döntő-hányadát-1947-ben-a-nem-hitelszövetkezetek-csoportjában-a-fogyasztási-szövetkezetek-alkották-(64,6%)-s-zámarányukban-az-ún.-földműves,-kisiparos-és-építkezésekre-szakosodott-szövetkezetek-következtek.-Az-összesen-957-hitelszövetkezet-nagyobbik-része,-92%-a-az-k-sz-ben-összpontosult.-kisebbségi-csoportjuknak,-az-1920-as-években-kialakult-típusnak,-a-kölcsönös-Földműves-Pénztárak-szövetsége-*(Zváz rolníckých vzájomných pokladníc)*-volt-a-szövetkezeti-központja.¹²

A-szlovákiai-régiókban-a-szövetkezetek-hálózatát-a-katonai-hadműveletek-szétzilálták.-Például-a-nagymihályi,-kémárki-és-eperjesi-titkárságok-nem-működtek,-a-nyugati-régiókba-evakuálták-őket.¹³ A-szövetkezetek-a-háború-alatt,-hasonlóan-a-többi-gazdasági-szervezethez,-súlyos-anyagi-károkat-szenvedtek.-A-legsúlyosabb-veszteségeket-a

10.- A-k-sz-monopolhelyzetének-a-megváltoztatására-és-az-állami-felügyelet-megszilárdítása-végezt 1945-végén-a-szlovák-nemzeti-Tanácsban-a-mezőgazdasági-és-földreformügyi-megbízott-terjesztett-elő-javaslatot.-A-tervezet-a-mezőgazdasági-szövetkezetek-és-szövetségeik-feletti-állami felügyelettel-a-mezőgazdasági-és-Földreformügyi-megbízotti-Hivatal-bízta-volna-meg.-Az-iparos-és-hitelszövetkezeteket-az-ipar-és-kereskedelmi-ügy-ügy-ügy-megbízotti-Hivatal,-az-alkalmazotti-szövetkezeteket-a-szociális-ügy-ügy-ügy-megbízotti-Hivatal-alá-helyezték-volna.-*(slovenský-národný-archív [továbbiakban-sNA],-Povereníctvo-pre-pôdohospodárstvo-a-pozemkovú-reformu,-sekcia-b [továbbiakban-PPPr-b],-7.-doboz,-inv.-č.-156,-správy-PPPr-1945-1947,-správy-Povereníctva-pre-pôdohospodárstvo-a-pozemkovú-reformu,-1945.-december-15.-6.-sz.)*

11.- *Hospodársky obzor*,1947.-május-15.-10.-sz.-177.-p.

12.- *Fabricsius-et-al.*-1995,-133.-p.-Eltérő-adatokat-közöl-milov-1947,-13.,-58.-p.;-martuliak-2009, 178-180.-p.

13. *Hospodársky obzor*,1945.-november-1.-21.-sz.-211.,-227.,-228.-p.

fogyasztási-szövetkezetek-szenvedték-el,- mert-árúképzésük,- nyersanyagtartalékaik, pénzkészletük-vagy-megsemmisült,-vagy-az-átvonuló-katonai-csapatok-elvitték,- illetve a-helyi-lakosság-a-vagyonukat-szétrabolta.-A-katonai-összecsapások-következtében-a szövetkezeti-épületek-szintén-jelentős-károkat-szenvedtek.

A-rendszer-konzolidálására-1945-májusától-került-sor.-A-szlovák-szövetkezeti-központok-fokozatosan-újrászervezték-hálózataikat.-Például-a-mezőgazdasági-szövetkezetek-központja-15-déli-településen-reaktíválta-kirendeltségeit.¹⁴ A-Fogyasztási-szövetkezetek-bevásárlási-központja-(Fs zbk,-*Nákupná ústredňa potravných družstev*)¹⁵,-az-áruellátás-és-elosztás-céljából-Tornalján-szervezett-kirendeltséget.¹⁶

A-háborút-követő-évek-gazdasági-szempontból-nem-tekintethők-diadalmenetnek.-A k-s-z-nek-nagymértékű-támogatásokkal-kellett-fenntartania-a-rendszert,- melyben-az-1939-1945-közötti-időszak-negatív-hatásai,-többek-között-az-adókedvezmények-megvonása,- a-szövetkezet-alapítások-korlátozása-és-főképpen-a-hitelszövetkezeteknél-jelentkező-veszteségek,-továbbra-is-tapasztalhatók-voltak.¹⁷

A-felszabadulás-után,-s-zlovákiában-az-összes-fogyasztási-szövetkezet-kb.-20%-a-szorult-a-szövetkezeti-központok,-illette-az-állam-pénzügyi-segítségére.-403-fogyasztási-szövetkezetet-ért-kisebb-nagyobb-mértékű-károsodás.¹⁸ A-magyar-és-német-szövetkezetek-elkobzásának-folyamatát-a-megsemmisült-vagy-károsodott-cégbejegyzések,-a-hiányzó-regiszterek-és-a-magyarországra,-illette-n-émetországba-elszállított-könyvelés-és-vagyontárgyak-hátráltatták.¹⁹

A-s-zlovák-n-emzeti-Tanács-(s-z-n-T)²⁰-a-katonai-felkelés-ideje-alatt,-1944-szeptemberében-kiterjesztette-a-nemzeti-gondnokságot-a-német-és-árjásított-üzemekre,-ami-a-szövetkezeteket-is-érintette.- (Pešek-1995b,-452.-p.;-Gabzdilová-olajník-Šutaj-2005,147.-p.)-A-harci-cselekmények-befejeződése-után-a-szövetkezetekre-a-gondnokságokat-szabályozó-50/1945-ös-rendelet-vonatkozott.-A-szövetkezetek-irányítására-a-rendelet-11.-paragrafus-értelmében-ideiglenes-vezetőséget-neveztek-ki.-Az-új-igazgatósági-tago-

14. Ezek-a-következő-települések-voltak:-somorja,-d-unaszerdahely,-Galánta-(s-zenc-és-vágtornóc-mint-ideiglenes-kirendeltségek),-n-agymegyér,-l-éva,-érsekújvár,-komárom,-k-öbölkút, verebely,-zselíz,-lpolyság,-l-onson,-r-imaszombat,-kassa,-Tornalja,-n-agykapos.-(*Hospodársky obzor*,-1945.-augusztus-15.-16.-sz.-119.-p.)

15. Ezt-a-szervezetet-a-k-özponti-szövetkezet-hozta-létre-1934-ben-a-szlovákiai-fogyasztási-szövetkezetek-központosított-áruellátása-céljából.

16. *Hospodársky obzor*, 1946.-február-1.-3.-sz.-49.-p.

17. *Hospodársky obzor*, 1945.-szeptember-30.-19.-sz.-171.-p.;-uo.-1946.-június-1.-11.-sz.-152.-p.

18. *Hospodársky obzor*, 1946.-július-15.-14.-sz.-196.-p.

19. *Hospodársky obzor*, 1946.-február-15.-4.-sz.-55.-p.-A-pozsonyi-cégbíróság-területén-ez-18-magyar-hitelszövetkezetet,-a-komáromiban-30-at,-a-nyitraiban-9-et,-a-besztercebányaiban-12-öt-és-a-kassaiban-szintén-12-öt-érintett.- (Štátny-archív-v-bratislave-[továbbiakban-ŠA-bA], k-rajský-súd-v-bratislave,-firemný-register-[továbbiakban-k-s-bA-Fr]-,230.-doboz,-b-XXXVIII-624.)

20. A-szlovák-antifasiszta-ellenállás-két-fő-irányzata,-a-demokrata-és-a-kommunista-csoport-közi-első-tárgyalásra-1943.-szeptember-elején-került-sor.-Az-1943-decemberében-megszületett-ún.-karácsonyi-egyezmény-rögzítette-a-közös-politikai-fellépést-és-a-nemzeti-érdekek-képvi-seletét,-egyben-a-szlovák-n-emzeti-Tanács-létrehozását.-A-tanács-fontos-szerepet-játszott-a-szlovák-nemzeti-felkelés-katonai-és-politikai-előkészítésében.-A-felkelés-előtt-és-alatt-az-egyetlen-törvényes-hatalommal-rendelkező-nemzeti-szervként-határozta-meg-önmagát.- (r-ákoš-r-udohradský-1973,-18-21.-p.)

kat,-megválasztásuk-előtt-politikai-és-nemzeti-megbízhatóságuk-alapján-ellenőrizték-és-üzletrészek-birtoklásának-módjait-is-megvizsgálták.-Ez-a-rendelet-határozta-meg-a-szövetkezeti-fajták-szerinti-felügyeleti-rendszert.-A-községi-vagy-városi-térben-működő-szövetkezeteknél-az-igazgatóságokat-a-helyi-nemzeti-bizottságok-nevezték-ki.-A-járási-nemzeti-bizottságok-azoknál-a-szövetkezeteknél-kaptak-illetékességet,-melyek-hatásköre-a-településeket-túllépte,-azonban-nem-lépte-túl-a-járások-határait.-Az-építkezési-és-lakás-szövetkezeteknél-a-szociális-ügyi-megbízott,-a-mezőgazdaságiaknál-a-földművelésügyi-megbízott,-az-ipari-és-egyéb-szövetkezeteknél-az-ipari-és-kereskedelemügyi-megbízott-kapott-felügyeleti-jogköröket.-A-politikai-és-nemzeti-megbízhatóság-ellenőrzését-később-is-megismételhettk.-A-cégbejegyzés-és-a-szövetkezet-vezetőségének-megválasztása-után-a-nemzeti-gondnokság-intézményét-központilag-megszüntethették.²¹

A-magyar-szövetkezetek-vagyonát-elkobozták-és-azzal-a-nemzeti-Újjáépítési-Alap-(n.ÚÁ,-*Fond národnej obnovy*)-rendelkezett.²²A-belügyi-megbízott-1492.-számú-1946.augusztus-12.-keltezésű-rendelete-alapján-132-magyar-hitelszövetkezetet-koboztak-el.Ezek-36%-át-a-dunaszerdahelyi,-Galántai,-komáromi-és-Párkányi-járásokban-találhatjuk.²³A-később-1945-végén-a-szlovákiához-visszakerült-területeken-további-81-hitelszövetkezetet-kapcsoltak,-melyekre-az-elkobozás-nem-vonatkozott.-A-déli-területeken,-a-háború-végén-még-14-földművespénztár-és-8-iparos-hitelszövetkezet-működött.(Horváth-valach-1984,-116.-p.)

Az-elkobozásra-ítélt-magyar-hitelszövetkezetek-egy-központi-felszámoló-bizottság-felügyelete-alá-kerültek,-melyet-a-Pénzügyi-megbízotti-Hivatal-(PmH)-1948.március-30-án-hozott-létre.²⁴A-hatáskörébe-129-magyar-és-63-német-hitelszövetkezet-tartozott.²⁵A-szlovák-hitelszervezeti-rendszer-átalakításának-folyamatában,-immár-kommunista-for-

-
21. Gabzdilová – olejník – Šutaj-2005,-160 – 161.-p.;-*Hospodársky obzor*,-1945.-augusztus-15.-16.sz.-135.-p.
  22. A-n.ÚÁ-ot-a-108/1945-ös-elnöki-dekrétum-alapján-hozták-létre.-A-n.ÚÁ-elsősorban-az-ipari-és-kereskedelmi-vállalkozások-elkobozását-végezte.-I-egfőbb-célja-az-állami-vagyon-megőrzése-és-gyarapítása-volt.-A-kezelésében-összpontosuló-vagyon-nagy-gazdasági-potenciált-jelentett-(egy-1946-os-bizalmas-becslés-szerint-mintegy-300-gazdasági-egységet-kezelt-1,5-milliárd-korona-értékben).-Ennek-a-vagyonnak-a-szerkezeti-megoszlása-a-következő-volt:-részvénytársaságok,-korlátolt-felelősségű-társaságok,-szövetkezetek-és-magánvállalatok.-Az-illetékes-megbízotti-hivatallal-vagy-járási-nemzeti-bizottsággal-történt-megegyezés-után-a-n.ÚÁ-kompetenciájába-tartozott-az-elkobozott-vagyonok-meghatározása,-átvétele,-adminisztrálása-és-őrzése.-Ez-a-szerv-csak-addig-kezelte-a-vagyonokat,-amíg-az-új-tulajdonviszonyt-meg-nem-állapították.-A-szervezet-egyik-kiemelt-feladata-volt-a-konfiskált-vagyonok-igazgatása,-a-vállalatok-nyereségességének-biztosítása,-valamint-a-szükséges-befektetések-realizálása.Ezért-is-törekedtek-a-minél-teljesebb-adatfelmérésre. (*Sbírnka zákonů a nařízení*.-s tátni-tiskárna,-Praha,-1945,-248 – 254.-p.-s n A,-Fond-národnej-obnovy-[továbbiakban-Fno],-1.-doboz,Intimát-o-sústave-správy-priemyselných-konfiškátov-[1946.-november-5.],-szignatúra-nélkül.)
  23. Horváth-valach-1984,-178 – 182.-p.-A-pozsonyi-bamad-tejszövetkezetet-arra-való-hivatkozással-kobozták-el,-hogy-adminisztrációja-és-belső-ügyviteli-nyelve-magyar-és-német-volt.-A-lévi-szociális-jótekonysági-szövetkezetet-a-szociálisügyi-megbízott-Hivatal-kapta.-(*Vestník Osídľovacieho úradu pre Slovensko*,-1947.-május-1.-7 – 8.-sz.-64.-p.;-u.o.-1947.-november-1.19.-sz.-282.-p.)
  24. A-bizottság-teljes-szlovák-megnevezése:-*Súhrnná likvidačná správa konfiškovaných úverných družstiev*.

gatókönyv-szerint-megvalósuló-központosítás-részeként,-1950-elején,-a-jogi-önállóságukat-veszített-magyar-hitelszövetkezeteket-a-pozsonyi-székhelyű-signum-IParosok, kereskedők-és-Gazdák-Hitelszövetkezetében-„összpontosították.”²⁶

A-Pozsonyban-egykor-jelentős-gazdasági-és-hitelezési-szerepet-betöltő,-1906-ban-alakult-signum-1945-után-csupán-egy-technikai-adminisztratív-keretet-biztosított.-Háború-utáni-sorsa-azonban-nemcsak-éért-érdekes,-hanem-főleg-azért,-mert-a-magyar-szövetkezetek-közül-egyedülként-került-be-az-ún.-szovjet-hadizsákmányok-kategóriájába.

A-szövetkezet-üzleti-helyiségeit,-Pozsony-1945.-áprilisi-felszabadításakor-a-szovjet-csapatok-lefoglalták.-A-szlovák-ellenőröket-a-szövetkezet-helyiségeibe-be-sem-engedték.-A-gondnokok-kinevezése,-illette-a-gondnokság-bevezetése-a-szovjetek-elutasító-magatartása-miatt-ekkor-akadályokba-ütközött,-sőt-két-személy-„ideiglenes”-szlovák-gondnoknak-adta-ki-magát.-A-szovjet-katonai-parancsnokság-és-a-szlovák-szervek-közötti-kommunikáció-májusban-júniusban-kezdett-helyreállni.-A-szövetkezet-átvilágításának-és-a-vagyon-felmérésének-másik-problémáját-a-magyar-tisztviselők-hiánya-jelentette,-ugyanis-egy-részüket-„őrizetbe-vették”,-más-részük-a-városból-eltávozott.-Ezt-a-helyzetet-két-volt-tisztviselő,-Wendler-Jenő-és-Klárka-átmeneti-alkalmazásával-oldották-meg.-Wendler-Jenő-magyarországra-való-kitelepítéséig-maradhatott-munkaviszonyban.-Az-ideiglenesnek-tekintett-új-gondnokokat-1945.-június-30-án-neveztek-ki-František-Hloušek-bankigazgató-és-Odo-Rivoss-bankhivatalnok-személyében.-Ezzel-a-lépéssel-a-szövetkezet-előző-igazgatóságának-és-felügyelőbizottságának-a-jogköreit-semmisnek-tekintették.²⁷

A-szövetkezet-vagyonállományát-súlyos-veszteségek-érték.-A-szovjet-hadsereg-az-utólag-készült-felmérés-szerint,-208.801-korona-értékben-„foglalt-le”-készpénzt,-értékpapírokat-és-különböző-tárgyakat.-A-betétből-2,4-millió-koronát,-az-1946-os-mérlegfőösszeg-30%-át-államilag-zártoltak.-A-737-magyar-tag-által-befizetett-üzletrésztőke,148.200-korona-került-szlovák-tulajdonba.-A-váltók-vesztesége,-melyeket-az-oroszok-1947-ben-a-csehszlovák-nemzeti-banknak-visszaszolgáltattak,-816.450-koronára

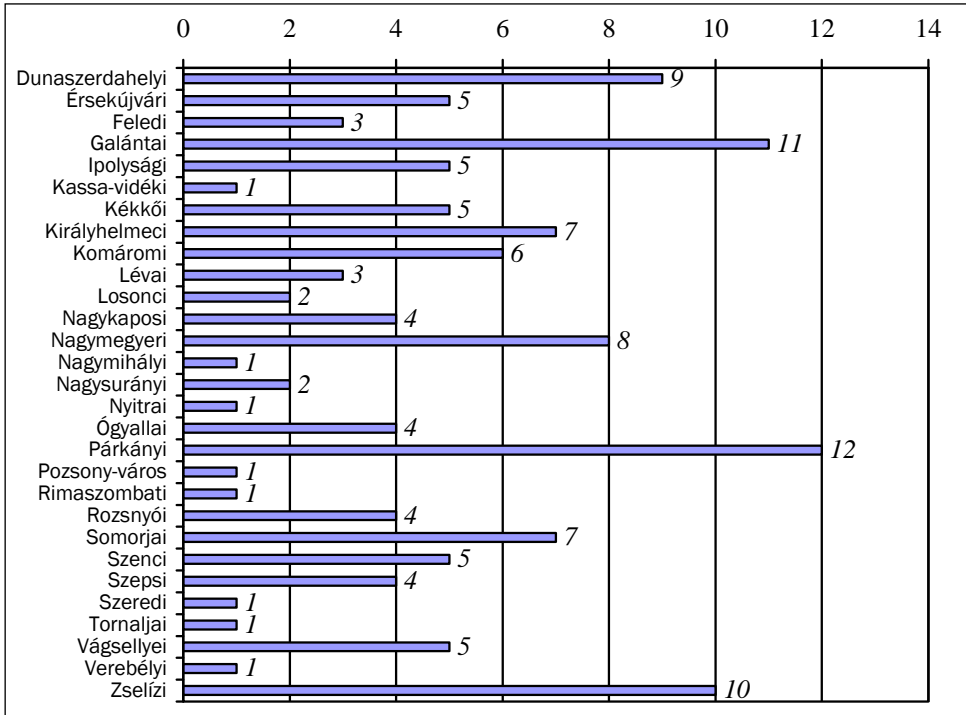
25. A-német-hitelszövetkezeteket-a-pozsonyi-Kreditgenossenschaft der Deutschen-és-a-Zentralkasse der Deutschen Genossenschaften in der Slowakei-alá-vonták.-Az-új-hitelszövetkezetek-alapítása-kezdetben-kisebb-arányban-érintette-a-déli-régiókat.-A-volt-német-hitelszövetkezetek-„romjain”,-Pozsony-és-Nyitra-környékén,-a-Hauerlandban-és-szepességben-46-ot-terveztek-létrehozni.-1946-ban-csupán-Imelyben-jött-létre-egy-szlovák-hitelszövetkezet (Úverné družstvo 93. zboru Slovenskej ligy),-amely-az-akkor-magyar-többségű-községben-nem-titkoltan-politikai-szerepet-is-betöltött.-[s.n.A.,Fn.o.,5.-doboz,-11278/46-vl/18.]

26. ŠA-bA,-ks-bA-Fr ,230.-doboz,-b-XXXVIII-624;-Hospodársky obzor,-1947.-március-1.-5.-sz.-92.p.-Ez-az-adat,-130-szövetkezet,-eltér-a-Horváth-Valach-féle-kötetben-(Horváth-Valach-1984,178-182.-p.)-szereplő-jegyzéktől,-melyben-más-járási-megoszlás-szerepel-és-néhány-igalgálati-Hanza-Hitelszövetkezet,-a-komáromi-önsegélyző-Hitelszövetkezet,-a-lévai-és-rimaszombati-járási-Hitelszövetkezet-hiányzik.-Ellenben-az-általam-hivatkozott-levéltári-forrás-nem-tartalmazza-a-vágsellye-vecsei-és-párkány-nánai-szövetkezeteket.-A-Galántai-járás-magyar-hitelszövetkezeinek-elkobzására-l.-Štátny-archív-v-bratislave,-pobočka-Šaľa-(továbbiakban-ŠA-bA-ŠA),-o-kresný-národný-výbor-v-Galante-(továbbiakban-onv-GA),-89.-doboz,11395/1948.

27. Az-igazgatóság-tagjai:-I-ászlófi-Ferenc-(elnök),-Honis-vilmos,-Eugen-manderla,-Garzuly-Ferenc,-virsik-sándor.-Felügyelőbizottság:-kardos-Imre,-František-Špilko,-mojzes-Ferenc.

rúgott.²⁸ A-gondnokságot-1947-végéig-fenntartották,-közben-a-felszámolást-is-elindították.-A-szövetkezetet-1948-augusztusának-végén-a-központi-felszámoló-bizottság-vette át.-1950-végén-a-n ÚA-hoz-került-és-törölték-a-cégjegyzékből.²⁹ A-signum,-a-Pozsonyi-I. Takarékbank-mellett-a-másik-olyan-magyar-gazdasági-szervezet-volt,-amely-a-csehszlovák-szovjet-pénzügyi-súrlódások-tárgyává-vált.³⁰

1. táblázat. Az elkobzott-magyar-hitelszövetkezetek-járási-megoszlása

Forrás: ŠA-bA,-k-s-bA-Fr,-230.-doboz,-b-XXXVIII-624.

28. Archív- n árodnej- banky- slovenska- (továbbiakban- An bs),- n árodná- banka- Československa- o blastný-úrad-pre-s lovensko-(továbbiakban-n bČs-o Ús),-35.-doboz,-Trovejná-komisia-Červenej-armády,-A-signum-1947.-június-24.-levele-a-nemzeti-banknak-(mellékletben-a-váltók-jegyzéke).
29. ŠA-bA,-k-s-bA-Fr,-123.-doboz,-8877/s-4/48;-u.o.-230.-doboz,-b-XXXVIII-624,-3076-257/45, 5947/47,- 2722/49,- 327-280/51;- 230.- doboz,- b-vI-624,- 3025-259/46;- An bs,- Ústredné družstvo-(továbbiakban-Úd),-3.-doboz,-výročné-správy.
30. Horváth-valach-1984,-126.-p.-Az-1946-os-tárgyalásokon-paradox-módon-a-csehszlovák-fél mégis-a-signum-etnikumfeletti-jellegével-értelt.-kizárólag-pozsonyi-gazdasági-szervezetként tüntette-fel,-melynek-sem-magyar,-sem-német-jellege-nem-volt-és-tagjai-csehszlovák-állampolgárok-voltak.-A-csehszlovák-vélemény-szerint-a-szovjet-zsákmányoló-bizottság-5,2-millió-koronát-foglalt-le.-A-szövetkezet-követelései-4,1-millió-koronára-rúgtak.-(magyar-országos-I-evéltár [továbbiakban-moI],-magyar-nemzeti-bank-[továbbiakban-mn b],-z-12,-36.-csomó,-327.-tétel, A-magyar-általános-Hitelbank-levele-a-magyar-nemzeti-banknak-[1946.-április-9.]).

A magyar-fogyasztási-szövetkezetek-vagyonállományának-felmérését-és-üzleti-pénzügyi-tevékenységük-ellenőrzését-a-Fszbk-végezte.-Ez-a-szövetkezeti-központ-1946-októberében-kötött-megegyezést-a-nÚA-val-a-volt-magyar-szövetkezetek-átvételéről.-A-szövetkezeti-rendszer-irányítói-ézt-a-lépést-átmenetinek-tartották.-Azzal-indokolták,hogy-a-népszolgálat-jegyében-az-elkobzott-„ellenséges”-szövetkezeti-javakat-a-szlovák-vezetés-alatt-álló-régi-és-új-szövetkezeteknek-adják-át.-A-Fszbk-hoz-összesen-334-magyar-szövetkezet-került,-melyekből-147-et-Hangya-központ-hoz-tartozóként-jelölték-meg.³¹Ez-a-központ-a-magyar-szövetkezeteken-kívül-44-német-fogyasztási-szövetkezet-vett-át.³²

A-csehszlovákiai-magyarság-két-világháború-közötti-legsikeresebb-gazdasági-vállalkozása,-mely-kisebbségi-társadalomszervezési-feladatokat-is-felvállalt,-a-fogyasztási-szövetkezetek-külön-hálózatát-megszervező-és-kisalföldi-pozícióit-a-magyarországhoz-való-csatolás-után-is-megtartó-Hanza-szövetkezeti-árúközpont-(Hszá)-nemzeti-gondnokság-alá-került-és-üzleti-vállalkozásait,-gazdasági-infrastruktúráját-elkobozták.

A-nemzeti-gondnokságot-erre-a-szövetkezeti-központ-ra-1945-tavasza-terjesztették-ki.³³A-galántai-vasútállomás-környékén-elhelyezkedő-telepen-található-összes-ingatlan-vagyont,-a-malmot,-ecet-és-likörgyárat,-keményítőgyárat,-hűtőházat,-baromfitelepet,irodai-épületeket-és-raktárakat-a-Fszbk-a-vette-át.-A-téglagyárat-egy-építkezési-szövetkezetnek-juttatták.³⁴A-mezőgazdasági-földtulajdonát-szintén-elkobozták.³⁵Az-1937-ben-megvásárolt-és-átalakított,-a-csehszlovákiai-magyar-népművelés-és-szövetkezeti-propaganda-szolgálatában-álló-unio-könyvnyomda-is-erre-a-sorsra-jutott.³⁶ugyanakkor-zajlott-a-szenci-téglagyár-rekonstrukciója,-és-a-galántai-ecetgyárat-gyorsan-üzembe-állították.-Az-utóbbi,-a-háború-utáni-években-a-kinorányi-mellett-a-délnyugat-szlovákiai-terület-ellátását-biztosította.³⁷A-szlovák-központ-a-baromfityenyésztésben-és-tojásellátásban-is-jelentős-befektetéseket-valósított-meg.³⁸

A-szlovák-döntéshozó-szervek,-a-nacionalizálási-szándék-érvényesítése-mellett-a-Hanza-komplexum-fenntartását,-immár-kirendeltségként,-további-működtetését-és-a-gazdaságosság-megőrzését-tekintették-elsőrendű-céljuknak.-Ennek-pénzügyi-alapját-a

31.- Ez-a-szerkezet,-egy-1938-1944-között-egymás-mellett-építkező-két-elem-meglétére-utal.-Az-egyik-a-Hanza-hálózata,-amely-ekkor-az-lpoly-mentéig-terjeszkedett,-a-másik-párhuzamos-elem-a-Hangyáé,-mely-egy-központosított-szövetkezeti-modellt-működtetett.

32.- snA,-Úd,-211.-doboz,-1237/1947.

33. ŠA-bA-ŠA,-onv-GA,-7.-doboz,-29/1945.-A-Hszá-gondnoka-Anton-I-hotkský,-a-Fszbk-dirigense-volt,-a-Hanza-mezőgazdasági-szövetkezeté-ján-Pochylý.-(*Hospodársky obzor*,-1945.-szeptember-30.-19.-sz.-180.-p.)

34. snA,-Fnó,-5.-doboz,-383/1948prez.;-snA,-Úd,-241.-doboz,-Hanza-ústredné-družstvo,delimitačný-návrh.-ŠA-bA-ŠA,-onv-GA,-158.-doboz,-1.562/1949,-„Hanza”-Galanta.-A-Hanza-nebojszai-keményítőgyárának-nemzeti-gondnokságára-I.-ŠA-bA-ŠA,-onv-GA,-104.-doboz,22650/1948;-vő.-Pukkai-1994,-144-145.-p.

35. ŠA-bA-ŠA,-os-ŠA,-176.-doboz,-960;-189.-doboz,-501,-624;-196.-doboz,-1870.

36. snA,-Fnó,-44.-doboz,-Tlačiareň-unio;-Pukkai-1994,-131-132.-p.

37. *Hospodársky obzor*,-1945.-augusztus-15.-16.-sz.-111.-p.;-uo.-1945.-szeptember-1.-17.-sz.147.-p.-A-kelet-szlovákiai-régió-ecetellátását-a-Hangya-által-létrehozott-modern-kassai-ecetgyár-elégítette-ki.-uo.-1946.-március-15.-6.-sz.-70.-p.

38. *Hospodársky obzor*,-1946.-október-15.-20.-sz.-305.-p.

Hanza-Hitelszövetkezet-alkotta, amely az 1947. március 31-i mérleg szerint 28,3 millió korona-mérlegfőösszeggel és 16,7 millió korona-betétekkel rendelkezett. A hitelszövetkezet magyar tagsága, a 45.120 koronát kitevő üzletrésztőket (1444 üzletrész-30 korona és 18 üzletrész-100 korona értékben) a galántai régióban 1947-tavasza- kezddő magyarországi kitelepítésig ugyan-névlég-birtokolta, de gyakorlatilag nem rendelkezett vele.³⁹

A szlovák szövetkezeti elit a Hszá-ra mint ellenséges gazdasági bázisra tekintett, mely a csehszlovák gazdasági rendszerben „trójai falóként”, „az irredentizmus bástyajaként”-kiszámíthatatlanul viselkedett, ezért teljes mértékben és véglegesen pacifikálni kellett. A magyar szövetkezeti vezetőket és tisztviselőket internálták, kiutasították, és népbírósi perek indultak ellenük. Kuthy Gézát, a Hanza elnökét 1945. április 5. és szeptember között vizsgálati fogságban tartották. Távollétében, 1946-ban a galántai népbírósi „kollaboráns” és „irredenta” magatartásáért munkatáborban letöltendő hatévi szabadságvesztésre ítélte, és 15 évre eltiltotta az állampolgári jogok gyakorlásától.⁴⁰ A Kuthy család házat Galántán elkobozták, és az oktatási ügyi megbízotti Hivatal tulajdonába került.⁴¹ A Nagy Ferenc, a Hszá ügyvezető igazgatója, majd főigazgatója ellen 1946-ban szintén népbírósi eljárás indult. Kuthyhoz hasonló büntetéseket kapott. Hétévi szabadságvesztéssel, teljes vagyonelkobzással sújtották, és a közügyektől, illetve állampolgári jogainak gyakorlásától 15 évre eltiltották.⁴² Nagy esete azonban Kuthytól eltért, az utóbbi minden bizonnyal korábban Magyarországra távozott. Nagyot, kitelepítéséig, mivel a szövetkezeti áruközpont átvételét és átszervezését minél zökkenőmentesebben kívánták megvalósítani, a Fszbk --- 6250 korona bruttó fizetéssel --- „egyszerű alkalmazotti” státusban hagyta (öt és a többi magyar alkalmazottat „állandó felügyelet” alatt tartották).⁴³

A Hanza vezetőségét, teljesen irracionálisan, a gazdasági visszaélés és a szövetkezeti eszme elárulásának vádjával is illették. Az 1947-es revízió során derült fény az 1945. márciusában „lebonyolított” pénzmozgásra, mely során a Hanza tisztviselők a központ és a mezőgazdasági szövetkezet pénzeit nem vezették át a hitelszövetkezet számlájára. A 12,2 millió korona „elveszett” tőke sorsáról nincsenek pontos adatok. vagy a hadiesemények következtében és a kaotikus viszonyok közepette veszett nyomuk, vagy a Magyarországra menekülő, átköltöző tisztviselők, az elkobozástól tartva kimentették.⁴⁴

39. s n A, Úd, -123.-doboz, Hanza-Galanta; ŠA-bA, k s -bA-Fr, -844.-doboz, b-XXVIII-2372.

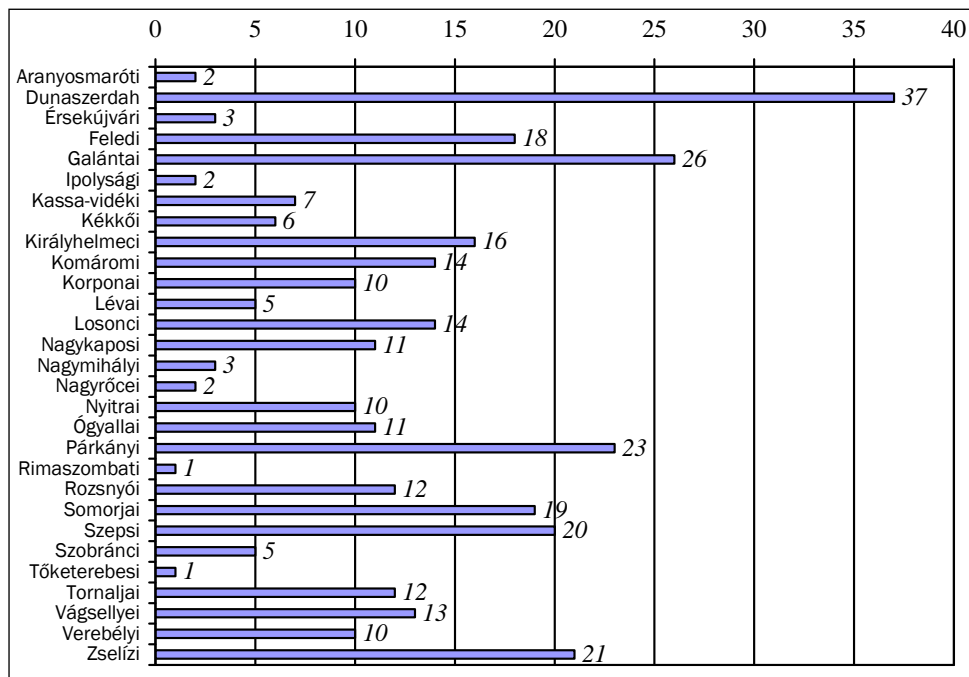
40. ŠA-bA-ŠA, o n v-GA, -Trestné-listy, -114.-doboz, -14 270/1946, -15470/1946.

41. s n A, -Fn o, -1947.-október-18.-jkv.

42. ŠA-bA-ŠA, o n v-GA, -23.-doboz, -4416/1947.;-u.o.-Trestné-listy, -114.-doboz, -19005/1946.

43. *Hospodársky obzor*, -1945.-szeptember-30.-19.-sz.-180.-p.-Galántán a termelőüzemekben és a kirendeltségben a 131 alkalmazottból 87 volt szlovák, -34 reszlovakizált, -6 repatriáns és 4 magyar. (*Hospodársky obzor*, -1948.-február-1.-3.-sz.-35.-p.)-r övid-ideig-k assán-is alkalmazásban maradt néhány magyar tisztviselő. A Hangya hivatalnokai közül medve István és Tichý Károly kitelepítésükig a k sz-kassai revíziós-titkárságán dolgoztak, de munkaszerződést állítólag nem kaptak. (*Hospodársky obzor*, -1945.-november-1.-21.-sz.-228.-p.)

44. s n A, Úd, -123.-doboz, Hanza-Galanta.

2. táblázat. Az-elkobzott-magyar-fogyasztási-szövetkezetek-járási-megoszlása⁴⁵

Forrás: snA, Úd, -211.-doboz,-1237/1947.

A-szövetkezetek-fontos-szerepet-kaptak-a-szlovákiai-konfiskálások-folyamatában,-a-belső-telepítések-és-a-lakosságcsere-során.

Az-elkobzott-magyar-és-német-szövetkezeti-vagyonok-egy-részét-a-szlovák-szövetkezetek-1946-végéig-igényelhatték.-olyan-kisipari-vállalkozások-jöhetnek-szöba,-amelyeknél-fennállt-a-lehetőség-szövetkezetté-való-átalakításukra.-Az-ingatlanokat-is-felhasználhatták-szövetkezeti-célokra.-Azokban-az-esetben,-ha-az-elkobzott-vagyonállományból-új-szövetkezetet-hoztak-létre,-az-alapítás-indokoltságáról-az-illetékes-szövetkezeti-központtal-kellett-egyeztetni.⁴⁶ A-nemzeti-gondnokság-alá-vont-szövetkezetek-vagyonjogi-helyzete-a-háborút-követő-években-bizonytalan-volt,-ezért-a-szlovák-alkalmazottak-részéről-mindjobban-erősödő-igény-jelentkezett-a-szövetkezetek-gyors-átvétele.-A-helyzetüket-úgy-akarták-megszilárdítani,-hogy-alkalmazotti-státusukból-kifolyólag,-üzletrészesek-is-lehettek-volna.-Ezek-a-törekvések-a-hatályos-szövetkezeti-jogban-rögzített-alkalmazotti-szövetkezeti-típussal-(zamestnanecké družstvo)-kerültek-szembe,-ugyanakkor-az-államosítás-folyamatába-sem-illeszkedtek.⁴⁷

45. snA, Úd, -211.-doboz,-1237/1947.

46. Vestník Osídľovacieho úradu pre Slovensko,-1946.-november-15.-22.-sz.-325.-p.;-u.o.-1946. december-15.-12.-sz.-157-158.-p.

47. A-tagság-megnyugtató-célzó,-az-államosítást-kizáró-érvelésre-I.-Hospodársky obzor,-1947. május-1.-9.-sz.-149-150.-p.

A-108-as-dekrétum-nem-rendelkezett-az-elkobzott-vagyonok-szétosztásának-és-felhasználásának- módjáról,- így- azok- további- állami- rendelkezésektől- függték.- Az- egyik- korabeli-jogi-érvelés-szerint-ezek-a-kvázi-alkalmazotti-szövetkezetek-az-egyéni-haszon-szerzés- szolgálatába- is- állhattak,- a- vagyon- és- gazdálkodás- ellenőrzése- lehetetlenné- válhatott- és- a- nyereség- egyoldalú- felhasználásával- a- szövetkezés- alapvető- eszméit- sérthették.- Az- egy- személyben- alkalmazottak- és- tulajdonosok- az- illetékesség- körüli- problémákat- vetették-fel.- Ezek- a- kezdeményezések- a- kapitalista- nyereségorientáltsá- got-képviselték,- amelyek-ellen-elvileg-a-szövetkezetek-alakultak.⁴⁸

A-gondnoksággal-kapcsolatban-negatív-vélemények-is-megjelentek.-Felrótták-a-nem- szövetkezeti-gondolkodású-komisszárak,-jegyzők-és-tanítók-hozzáállását,-akik-csak-a- jutalmakért-vállalták-a-szövetkezet-vezetését,-amihez-gyakran-nem-is-értettek.-A-volt- magyar-fogyasztási-szövetkezetek-csoportja-alkotta-a-rendszer-leggyengébb-láncsze- mét.-A-tagságukat-vagy-megfélemlítették,-vagy-passzív-maradt.-A-régi-vezetés-félreállí- tásával-néhol-áttekinthetetlen-viszonyok-uralkodtak.-A-vezetők-egy-része-önhatalmúlag- intézkedett,-és-a-lakosok-között-szaporodtak-az-érdekellentétek.⁴⁹

A-szlovák-szövetkezeti-propaganda-a-szövetkezeteket-a-határ-menti-területeken- zajló-ki-és-betelepítések-folyamatában-egy-új-gyarmatosítás-előretolt-hadállásaiként-és- a-szlovák-társadalom-„egészséges”-fejlődésének-biztosítékaként,-a-demokrácia-„pillé- reiként”-mutatta-be.-A-magyar-régiókban-„újraszervezett”,-nemzetpolitikai-küldetést- betöltő,-a-vidék-szolgálatában-álló-szövetkezeteket-az-áttelepülő-magyarországi-szlová- koknak-úgy-láttatták,-mintha-az-egzisztenciateremtés-és-érvényesülés-nagy-jelentő- séggel-bíró-eszközei-lettek-volna.-A-magyarok-kitelepítése-„történetileg-egyedülálló”- helyzetet-teremtett.-A-szövetkezetek-ingatlanszerzésének-és-gazdasági-gépekkel-való- ellátásának-páratlan-lehetőségére-hívták-fel-a-figyelmet.⁵⁰

Az-áttelepült-szlovákság-pozíciófoglalása-mégsem-volt-enyire-egyértelmű-és-egyirányú.- Településenként-változó-erőviszonyokkal-találkozhatunk.-A-déli-járások-szövetkezeteinek- tagsága-lényegében-ekkor-vált-vegyessé,-illetve-egyneművé.-A-reszlovakizált-és-a-kitelepí- tésükre-váró,-kiszoruló-magyarok-mellett-a-belső-telepítések-és-a-lakosságcsere-keretében- betelepült-szlovákok-alkották-számos-esetben-a-passzív-magatartású-tagságot.-Ezeket-a- csoportokat-a-nemzetiségi-és-szociális-ellentétek-osztották-meg.⁵¹ n-émely-esetben-a

48. *Hospodársky obzor*,-1946.-január-1.-1.-sz.-23-25.-p.-l-egfőképpen-a-kelet-szlovákiai-terüle- teken-spekulációs-szándékra-épülve,-a-szövetkezeti-központokat-megkerülve,-hoztak-létre-új- szövetkezeteket,-melyek-a-közvélemény-megtévesztése-véggett-a-hitelügyletek-és-termelői-fel- adatok-széles-skáláját-„képviselték.”

49. *Hospodársky obzor*,-1946.-április-15.-8.-sz.-109.-p.

50. *Hospodársky obzor*,-1946.-április-15.-8.-sz.-100.-p.;-uo.-1946.-augusztus-15.-16.-sz.- 225-227.-p.

51. A-téma-szempontjából-máig-kellőképpen-nem-értékelt-vidéki-szövetkezetek-levéltári-gyűjte- ményeiből-számos-példával-jól-illusztrálható-és-áryalható-a-szlovák-magyar-viszony-alku- lása.-A-nehéz-gazdasági-helyzetbe-került-albári-fogyasztási-és-értékesítő-szövetkezetnek, amely-1936-ban-alakult,-még-1948-ban-is-116-magyar-tagja-volt.-A-szlovák-ellenőri-jelentés- szerint-a-szövetkezet-üzletvezetője,-o-ros-k-álmán-és-pénztárosa,-n-agy-j-ózsef-magyarok-vol- tak.-n-agyot-„becsületesként”-jellemzi,-aki-áttelepüléséig-látta-el-feladatait.-A-több-mint- három-évtizedes-múlta-visszatekintő-deáki-fogyasztási-szövetkezetnek-589-magyar-tagja- volt.-A-szövetkezet-vagyon-1948-májusában-272.513-koronát-tett-ki.-Gondnoka-ugyan-a

magyarosítás-abszurd-vádját-a-gazdasági-gondok-elkendőzésére-és-a-helyi-érdekvé-nyesítés-eszközeként-alkalmazták.⁵²

A-szövetkezeti-mozgalom-a-háború-után-rövid-időn-belül-a-demokrata-kommunista-rivalizálás-áldozatául-esett.-A-demokraták,-különösképpen-a-volt-agrárpárti-kapcsolathá-lyókat-kiaknázva,-elsősorban-a-mezőgazdasági-szövetkezeti-irányító-szervekben,-míg-a-kommunisták-az-alkalmazotti-szövetkezetek-központjában-építették-ki-pozícióikat.-A-demokraták,-a-szlovák-szövetkezeti-szféra-különütasságát-megőriző-célzattal,-a-csehszlo-vákiai-szövetkezeti-rendszer-egységesítésének-cseh-irányítású-központosító-programjával-is-szembehelyezkedtek.-s-zerintük-a-központosítás-nem-volt-járható-út,-hiszen-a-vidéki-szövetkezetek-a-munkamegosztás-rendszere-mentén-szerveződtek.-Ez-alulról-való-épít-kezést-jelentett,-melyet-egy-felülről-oktrojált-szervezet-csak-megfojthatott.-valójában-a

szlovák-k-arol-blažek-volt,-azonban-a-többi-helyeken-átmenetileg-meghagyták-a-magyar-tiszt-viselőket.-varga-Géza-a-könyvelést-vezette.-s-trassburger-j-ános-és-k-ristóf-Elemér-üzletveze-tők-maradtak.-A-csehi-fogyasztási-szövetkezetnek-153-reszlovakizált,-102-magyar-és-10-szlovák-tagja-volt.-A-szlovákok-az-üzletrészek-13%-át-birtokolták.-A-csábi-fogyasztási-szövet-kezet-első-gondnoka-magyar-volt,-akit-hamarosan-le-is-váltottak.-A-303-tag-között-265-reszlovakizáltat,-28-szlovákot-és-10-magyart-találhatunk.-Hegysúron-a-front-átvonulásáig-a-régi-vezetőség-a-helyén-maradt.-A-gondnok,-a-helyi-közigazgatási-bizottság-elnöke,-a-mol-nárként-dolgozó-Štefan-k-adlečík-lelt.-A-magyar-tisztviselőket,-az-üzletvezető-vincze-ágostont,-a-könyvelő-s-illó-bálintot-és-a-pénztáros-sidó-Ferencet-1947-novemberéig-alkalmazták.-A-negyedi-fogyasztási-szövetkezetre-1945.-augusztus-27-én-terjesztették-ki-a-gondnokságot.-Az-1945-1948-között-továbbra-is-jól-működő-szövetkezetnek-1945-elején-794-magyar-tagja-volt.-Az-év-folyamán-öt-szlovák-tag-lépett-be.-Az-üzletrészek-90%-át-magyarok-birtokolták.-A-szövetkezet-gondnoka-a-helyi,-valószínűleg-reszlovakizált-Izsák-k-ároly-lelt.-A-főület-és-a-ven-déglő-vezetőjét,-k-ovács-Ernőt,-ugyanúgy-Pintér-j-ános-és-j-obbágy-j-ános-fiókvezetőket,-a-könyveléssel-foglalkozó-Takács-magdolnát-és-a-pénztárnok-Tóth-j-ánost-a-Fs-z-bk-átvette-és-szerződésüket-meghosszabbította.-magyarországra-való-kitelepítésüket-követően-három-szlovák-üzletvezető-lépett-be-a-szövetkezetbe,-köztük-egy-jugoszláv-és-egy-magyarországi-repatriáns.-Az-ipolysági-fogyasztási-szövetkezet-élére-a-helyi-nemzeti-bizottság-két-gondno-ko,-Anton-marek-és-vojtech-c-hudo-postaalkalmazottakat-javasolta.-c-hudónak-az-állami-és-politikai-megbízhatóságáról-hiányoztak-az-igazolások,-és-nem-volt-szövetkezeti-szakember.-Ennek-ellenére-a-hivatal-kiallnt-mellette-és-kezdemenyezte-gondnökká-való-kinevezését.

Az-1910-ben-alapított-s-zenci-Fogyasztási-és-értékesítő-szövetkezet-élére-1945-júliusá-ban-neveztek-ki-gondoknak-Štefan-d-vorák-tanítót,-aki-a-szövetkezet-pénztárosa-is-lelt.-A-tisztviselőket-gyorsan-szlovákokra-cserélték,-csupán-a-vendéglőt-vezette-egy-ideig-magyar,-a-s-zencen-„népszerű-és-kellemes-fellépésű”-molnár-Ilona.-A-szövetkezetben-korán-személyes-ellentétek-alakultak-ki.-d-vorák-helyi-potentátként-viselkedett.-A-lakás-és-közélelmezési-bizottság-elnöke,-a-szólészeti-szövetkezet-gondnoka,-a-politikai-igazoló-bizottság-tagja-és-a-szenci-szlovák-l-iga-bizottsági-tagja-is-volt.-d-vorák-a-pöstyéni-származású-j-ozef-Filóval,-a-kül-földi-katonai-ellenállásban-részt-vett-üzletvezetővel-feljelentésekig-és-vádaskodásokig-faju-ló-konfliktusba-keveredett.-A-Fs-z-bk-1946.-november-25-én-vette-át-kötelékébe-a-szövetke-zetet.-A-szövetkezeti-tagság-85%-ban-magyar-volt.-Üzletrészeit-elkobozták.-A-szövetkezet-újrászervezésére,-az-elkobzás-formális-feloldására,-a-Hanza-szövetkezeti-árúközpontból-való-kilépésre-és-az-új-vezetőség-megválasztására-1948-márciusában-került-sor,-de-a-helyi-és-áttelepült-szlovákokkal,-illetve-1950-elejétől(!)-a-reszlovakizáltakkal-„feltöltött”-tagság-továbbra-is-passzív-maradt.-Egyébként-az-etnikai-diszkrimináció-egyik-jele-volt,-hogy-a-tag-sági-nyilvántartásban-megkülönböztették-a-nemzetileg-szlovákokat-és-reszlovakizáltakat.

szlovák-szövetkezeti-központok-pozícióinak-a-megerősítésével-szintén-központosító-célokat-követtek.⁵³ A-demokrata-párt-1946-os-választási-győzelmének-alapját-a-szövetkezetekben-tömörült-vidéki-mezőgazdasági-lakosság-támogatása-is-biztosította.

A-szövetkezeti-mozgalom-kommunista-infiltrációja-a-mezőgazdasági-szövetkezetek-központjának-kirendeltségeiben,-az-új-szövetkezet-alapításokban-és-a-gépszövetkezetek-hálózatában-zajlott.-Az-országos-feladatköröket-ellátni-hivatott-központi-szövetkezeti-Tanács-(*Ústředná rada družstev*)-nemcsak-a-központosítás-szolgáltatásban-állt,-hanem-a-kommunista-párt-prágai-központjával-való-szoros-összefonódásának-eredményeképpen-a-párt-befolyását-ki-akarta-terjeszteni-a-szlovákiai-szövetkezeti-rendszerre-is.-Ez-teljes-mértékben-1948-februárja-után-valósult-meg,-miután-létrehozták-a-formális-jogkörökkel-rendelkező,-1953-ig-létezett-szlovák-szövetkezetek-Tanácsát-(*Slovenská rada družstev*).⁵⁴ Ez-a-korszak-azonban-már-a-hagyományos-szövetkezeti-struktúrák-lebontásáról-és-felszámolásáról-szólt,-ami-végső-soron-a-szövetkezeti-eszme-degradálódását-eredményezte.(r eich-1991;-268.-p.;-Pešek-1995a,-95.-p.;-Pešek-1995b,-454-456.-p.)

A-szlovák-történészek-szerint-az-1945-1948-közötti-periódusban-a-szlovákiai-szövetkezeti-rendszer-megőrizte-a-két-világháború-között,-sőt-a-Tiso-féle-rendszerben-kialakult-„kontinuitását”,-„jellegét”-és-„szervezeti-felépítését”,-illetve-„identitását”.-(vö.-Pešek 1995b,-451.-p.;-Fabricius-et-al.-1995,-129.-p.;-Pešek-2002,-195.-p.)-Ezzel-a-véleménnyel-nem-érthetnek-egyet,-hiszen-a-szövetkezetek-működését-számos,-inkább-diszkontinuitást-kiváltó-tényezők-befolyásolták.-Az-államhatárok-változásai,-a-változások-következtében-jelentkező-gazdasági-és-pénzügyi-problémák,-az-ezekre-adott-ellentmondásos-kormányzati-válaszok-és-gazdaságpolitikai-stratégiák,-a-szövetkezeti-felépítményen-belül-pedig-az-állami-beavatkozás-különböző-formái-és-technikái-az-ún.-szövetkezeti-eszmevilág-(demokratizmustöltet,-autonómia)-határait-befolyásolták.-A-másik-érvvel,-nevezetesen-azzal-a-tétellel,-hogy-a-csehországi-és-szlovákiai-szövetkezeteknek-a-totalitárius-ideológiák-uralmát-követően-1945-ben-újra-helyreállították-a-demokratikus-szerepét,-a-tagság-aktív-szerepvállalását-és-befolyását-biztosították,-csak-részben-érthetnek-egyet.-A-csehországi-szövetkezeti-viszonyokra-l.-l-acina-2002,-189.-p.)-A-szövetkezeti-intézményrendszer-demokratizmus-mindkét-ország-részben-hiányosan-állt-helyre,-hiszen-a-magyar-és-német-szövetkezeti-tagokat-politikai-és-gazdasági-diszkrimináció-sújtotta.-szlovákiában-az-első-köztársaság-két-évtizedére-bizonyos-fokig-jellemző-szlovák-magyar-szövetkezeti-egymásrautaltság-eszméjét,-az-együttműködés-pozitív-eredményeit-a-nemzetállam-építő-új-szlovák-szövetkezeti-elit-elfelejtette-és-elfeledtette.-Egy-előremutató-etnikumok-közötti-vállalkozás-gondolata-került-így-a-történelem-süllyesztőgödrébe.

némelyik-szövetkezet,-a-háború-társadalmi-és-szociális-következményei,-a-helyi-közöségi-élet-felbomlása-és-a-kisebbségellenes-lépések-következtében-gyakorlati-működést-nem-fejtett-ki--l.-s.n.A.-Úd.-123.-doboz,-8827/s-4/48,-8867/s-4/48,-8871/s-4/48,-8872/s-4/48,-8877/s-4/48;-uo.-568.-doboz,-s-práva-Ústředného-družstva-(1946.-november-25.);-ŠA-bA-ŠA,-o n v-GA,-11.-doboz,-16519/1946,-89.-doboz,-11571/1948;-Štátny-archív-v-nitre,-pobočka-l-vice-(ŠA-n A-l v),-o bvodný-úrad-miestneho-národného-výboru-v-Šahách-(o bÚmn v-ŠA),-3.-doboz,-1603/1945;-Gaucsik-2011,-204-206.-p.

52. *Hospodársky obzor*,1945.-szeptember-14.-18.-sz.-166.-p.

53. *Hospodársky obzor*,1946.-január-1.-1.-sz.-2-8.-p.;-uo.-1947.-július-15.-14.-sz.-234-236.-p.

54. *Hospodársky obzor*,1948.-április-1.-7.-sz.-97.-p.

A-magyar-pénzügyintézetek-felszámolása

csehszlovákiában-a-második-világháborút-követően-a-vegyes-gazdaság-kialakítása,-a-piacgazdaság-és-a-tervutasításos-gazdasági-elemek-egymás-mellett-élése-a-bankrendszer-is-alapjaiban-érintette.-A-radikális-gazdaságpolitikai-lépéseket,-a-pénzügyi-és-hitelrendszer-újraszervezését,-nacionalizálását-és-államosítását-a-kassai-kormányprogram-előlegezte-meg.-(j anchik-kalina-1998,-77-79.-p.;-szarka-2005,-47.-p.)-A-részvénytársasági-bankok-államosítása-a-102-es-számú,-1945.-október-20-án-elfogadott-elnöki-dekrétumban-öltött-testet.

A-dekrétum-tervezetével-a-csehszlovák-államtanács-I-ondonban-1944-őszén-foglalkozott,-bár-a-jegybank-és-a-bankrendszer-államosításának-gondolata-már-1942-ben-felbukkant.-A-gazdaságpolitikai-beavatkozást-politikai-és-közgazdasági-célok-együttes-megvalósításával-magyarázták:-a-hitelszervezet-denacizálásával,-az-országból-történő-tőke kivonás-megakadályozásával,-a-korona-védelmével-és-stabilizációjával,-amely-gazdaságélénkítő-és-munkahelyteremtő-hatást-fejthetett-ki.-A-gyakorlati-lépések-terén-az-állami-feladatok-teljesítése-vége-t-a-közigazgatási-és-„népi”-szervek-bevonását-tartották-fontosnak.-A-tervezet-az-államot-széles-körű,-a-pénzügyintézetek-„autonómiájába”-való-beavatkozást-lehetővé-tevő-jogosítványokkal-látta-el.-Az-igazgatóságok,-felügyelőbizottságok-tagjait-nemzeti-megbízhatóságuk-alapján-ellenőrizhették-és-felelősségre-vonhatták.-Az-alapszabályok-és-ügyviteli-szabályzatok-elfogadására-tehettek-javaslatokat.-A-pénzügyintézetet-állami-felügyelet-alá-vonhatták.-A-szolgálati-szerződéseket-felülvizsgálhatták,-indokolt-esetekben,-a-bank-működése-szempontjából,-meghosszabbíthatták.-A-dekrétumtervezet-a-tulajdonviszonyok-és-a-szervezeti-felépítés-terén-tartalmazott-megszorításokat.-Etatista-és-nemzeti-elvek-érvényesültek,-amelyek-a-közigazgatási-omnipotencia-megerősödését-okozhatták.-(j ech-kaplan-1995,-728-732.-p.)

Ezek-a-főbb-tézisek-változatlan-formában-megmaradtak-és-beépültek-a-dekrétum-végleges-változatába.-Az-1945.-október-13-23.-között-zajló-koalíciós-tárgyalásokon-már-csupán-a-dekrétum-szövegének-árnyalásáról,-átfogalmazásáról-és-terminológiai-értelmezésekről-folyt-egyeztetés.-A-hangsúly-ekkor-már,-antikapitalista-retorikával-fűszerezve,-a-pártérdekek-keresztülvitelén-volt.-A-kommunisták-a-magánbankházak-és-pénzügyintézet-alapítások-szigorú-megregulázását-és-a-pénzügyminisztérium-kompetenciáinak-csökkentését-fogadtatták-el.-Az-állam-szerepvállalásának-mértékéről-és-módjáról,-főképpen-a-pénzügyintézetek-tulajdonába-tartozó-kis-és-közepes-nagyságú-ipari-vállalatokról-hosszú-vita-folyt.-A-szlovák-demokraták-éppen-ezzel-kapcsolatban-fejtették-ki,-hogy-az-állami-beavatkozás,-a-specifikus-szlovákiai-viszonyok-között-visszajára-is-fordulhat.-Egyes-cseh-vélemények-szerint-a-bankszektorban-tapasztalható-vállalkozói-„magántotalitarizmus”-negatív-jelenségeket-szült.-A-viták-mindenesetre-egy-irányba-mutattak:-a-magánvállalkozói-szféra-átalakítása-visszafordíthatatlan-folyamatnak-lát-szott,-ami-állami-vállalatok-(*národné podniky*)-létrehozását-jelentette.-A-csehszlovák-állam-vette-át-a-kereskedelmi-bankok-összes-jogát,-kötelezettségét-és-vagyonát.-szlovákiában-a-PmH-volt-köteles-a-vonatkozó-végrehajtó-intézkedéseket-meghozni.-(j ech-kaplan-1995,-732-771.-p.)

A-dekrétumban-az-etnikai-diszkrimináció-elvét-is-rögzítették.-A-nem-kollaboráns-és-nem-háborús-bűnös-cseh-és-szlovák-tulajdonosoknak-a-részvényekért-értékpapírok,készpénz-és-egyéb-formában-kárpótlás-járt.-A-magyarországi-és-németországi-jogi-sze-

mélyektől-a-kárpótlási-jogot-megvonták.-magyar-és-német-fizikai-személyeknek,-a-kárpótlás-kedvező-elbíráása-végett,-bizonyítanuk-kellett-az-ellenállásban-való-aktív-részvételüket,- a náci-terror-elszenvedését-és-csehszlovákiával-szembeni-lojalitásukat. (j ech-kaplan-1995,-720-721.-p.)

A-két-szlovákiai-politikai-erő,-a-demokraták-és-kommunisták-viszonyulása-a-dekrétumhoz-homlokegyenest-eltérő-volt.-A-demokraták-egy-szakaszokban-végrehajtott-át szervezésben-gondolkodtak,-de-elképzeléseik-ellenére-az-immár-nemzeti-vállalatoknak-nevezett-pénzintézetek-formális-önállóságot-kaptak.-A-kommunisták-egy-radikális,-a-magánszektort-felszámoló-stratégiát-követek.-A-pénzintézetek-vezető-testületeinek-hatásköreit-ezért-kívánták-a-lehető-legnagyobb-mértékben-csökkenteni-és-vagyonállományukat,-tőkenagyságra-való-tekintet-nélkül,-állami-tulajdonba-átvezetni. (j ančík-kalina-1999,-406-418.-p.;-r yník-2002,-620.-p.)-A-bankrendszer-centralizációjának-szolgálatában-álló,-egyben-a-különutas-szlovák-gazdasági-pénzügyi-törekvéseket-költani-hivatott-szlovákiai-bankfelügyeleti-szervet-(*Oblastná správa bánk*)-a-prágai-központi-szervezet-(*Ústředná správa bank*)-hatásköre-alá-helyezték,-nem-utolsósorban-egy-egységes-hitelrendszer-felépítésének-gondolatától-vezérelve.-A-bankrendszer-állami-monopolizálása-azonban-a-pénzintézetek-közötti-versenyt-megszüntette-és-a-pénzügyi-szolgáltatások-minőségi-romlásával-járt.- (Horváth-valach-1984,-121.-p.; j ech-kaplan-1995,-724.-p.)

A-katonai-összezapások,-az-emberi-és-vagyon-veszteségek,-a-gazdasági-élet-szétzilálódása-1944-végétől,-és-ezeket-követően-a-szlovák-bankrendszer-át szervezése-a-dél-szlovákiai-területeken-az-első-bécsi-döntést-követően-kialakult-gazdasági,-pénz-és-hitelügyi,-valamint-kereskedelmi-hálózatok-fokozatos-megszűnését-jelentették.⁵⁵ Az

55. A-budapesti-bankokkal-és-a-magyar-nemzeti-bankkal-a-postai-és-távirdai-összeköttetések-mind-nehezebbé-váltak-és-1944-novemberétől-megszűntek.-A-vidéki-fiókinézeteket-és-kirendeltségeket-evakuálták.-A-nemzeti-bank-érsekújvári-kirendeltségét-a-Galántai-Hitelbankba-menekítették.-A-bankok-vagyona-a-kalandor-elemek-figyelmének-központjába-került.-Például-a-Galántai-Hitelbanktól-a-nyilaskeresztes-párt-két-képviselője-és-a-járásifőszolgabíró-a-zsidó-vagyonok-lefoglalását-követelte,-valamint-250-ezer-pengőt.-A-galántai-pénzintézet-becsült-veszteségei-1945-nyarán-meghaladták-a-3,5-millió-pengőt.-Ezt-a-kárt-az-átvonuló-hadseregek-okozták.-A-vágsellyei-I.-Takarékpénztár-irodai-berendezését-a-katonák-szétrabolták,-a-bútorokat-összetörték,-és-a-székházban-tűz-pusztított.-A-királyhelmei-Gazdasági-és-kereskedelmi-bank-tisztviselőkarából-a-front-átvonulása-után-senki-sem-tért-vissza,-és-a-hivatali-könyvek-elvesztek.-A-magyar-I-eszámítoló-és-Pénzváltó-bank-kassai-fiókinézetét-a-szovjet-katonaság-gyakorlatilag-kirabolta.-A-kézpénzkészletet-és-a-berendezési-tárgyakat-elvitték,-a-páncélszekrényeket-feltörték.-A-károkat-2,1-millió-pengőre-becsülték.-Az-érsekújvári-Takarékpénztár-losonci-fiókjából-a-szovjet-katonai-hatóságok-324.288-pengőt,-10-ezer-pengő-értékben-ingóságokat-és-19.792-pengő-értékben-zálogtárgyakat-vittek-el.-A-Felvidéki-kereskedelmi-bank-kézpénzkészletét-723-ezer-pengővel-károsították-és-az-intézet-érdekkörébe-tartozó-Európa-szállót-teljesen-kifosztották.-I.-An bs,-Galantská-úverná-banka,-k niha-zápisnic-(1944-1945),-227-230.-p,-235-236.-p.;-An bs,-Prvá-šalská-sportelňa,-rendezetlen-iratanyag;-An bs,-Ústředná-likvidačná-komisia-(továbbiakban-Úl k),-12.-sz.-jvk.-(1948.-szeptember-28.);-mol,-mn b,-z-12,-95.-doboz,-680.-tétel.-Elszakított-területen-lévő-pénzintézeteink-ügyei-(1945.-október-9.),-uo.-érsekújvári-Takarékpénztár-jelentése-(1945.-augusztus-29.),-Felvidéki-kereskedelmi-bank-jelentése-(1945.-augusztus-29.)

ipari- és kereskedelmi- érdekeltségeiket- kiépítő- budapesti- nagybankok- (elsősorban- a magyar- általános- Hitelbank- [máH],- magyar- l- eszámítoló- és- Pénzváltó- bank- [ml Pb]) tulajdonosi- felügyelete- megszűnt,- érdekköreik- és- finanszírozási- csatornáik- felbomlottak.- A- határváltozás- következtében- a- máH- a- diószegi- cukorgyárat,- a- Pesti- magyar kereskedelmi- bank- (Pmk b)- az- orosz- cukorgyárat,- a- losonci- textilüzemet- és- a- korláti- bazaltbányát- vesztette- el.- (s chranz- 1944,- 7,- 10.- p.)- A- budapesti- központokkal- és- a magyar- nemzeti- bankkal- (mn b)- fenntartott- informális- kapcsolathálóik- azonban- 1945 végéig- működőképeseeknek- bizonyultak.

A- csehszlovák- korona- (k čs)- bevezetését,- a- pengő- és- más- valuták,- illetve- a- hadseregek- által- használt- és- rohamosan- elértéktelenedő- pénzek⁵⁶ kivonását- a- fizetőforgalomból- nemcsak- a- gazdasági- kényszerhelyzet- szülte.- A- csehszlovák- hivatalos- körök- az inflációt- letörő- és- a- vásárlóerőt- fokozni- hivatott- beavatkozásnak- tekintették,- ugyanakkor- szerintük- az- önálló- nemzetgazdasági- tér- megteremtését- is- szolgálta.

Ekkor- a- csehszlovákiai- pénzügyi- rendszert- kétvágányúság- jellemezte.- A- londoni- kormány- által- 1944.- november- 12-én- létrehozott- pénzhivatal- (*Československý menovný úrad*)- volt- hivatott- a- felszabadított- területeken- a- jegybanki- feladatokat- átvenni,- azonban az- szlovák- területeken- már- a- katonai- felkelés- óta- betöltötte- és- a- pénzügy- terén- a- döntéshozó,- felügyeleti,- illetve- finanszírozó- jogköreit- a- későbbiekben- is- megtartotta. Külön- rendeletekkel- szabályozta- a- pengő- árfolyamát,- a- csehszlovák- fizetőeszközök- forgalmát- és- a- pénzkicserélést.- A- 13/1945-ös- rendelet- a- pengő- korona- árfolyamot,- a- pengőnek- a- csehszlovák- pénzutasványok- (*československé korunové poukážky*)- és- a- szlovák koronával- szembeni- átváltását- 1:2- arányban- határozta- meg.⁵⁷ A- csehszlovák- pénzutasványok- február- 1-jei- hatállyal- való- bevezetését- a- 14/1945-ös- rendelet- szabályozta.⁵⁸

A- legnagyobb- horderejű,- a- pénzforgalmat- szabályozó- döntésnek- a- papírpénzek- lebélyezése- számított- 1945-nyarán.- A- 62/1945-ös- rendelet- szerint- lebélyegezték- a- szlovák korona- és- a- csehszlovák- pénzutasványok- meghatározott- papírcímleteit,- a- pengőt- kivonták- a- forgalomból.⁵⁹ A- pengő- tehát- az- első- bécsi- döntéssel- elcsatolt- területeken- a- csehszlovák- pénzutasványok- és- a- szlovák- állam- koronája- mellett- 1945.- június- 26-ig,- szlovák- koronára- való- átváltásáig,- törvényes- fizetőeszköznek- számított.- (Horváth- valach 1984,- 46,- 48.- p.)- A- valóságban- az- átváltott- pengő- mennyisége- alacsony- lehetett,- mert

56. csehszlovákia-felszabadítása-után-a-területén-nyolcféle-fizetőeszközt-használtak.-A-protektorátusi-koronát,-a-szlovák-koronát,-a-birodalmi-márkát,-a-magyar-pengőt,-az-1944-ben-kiadott-csehszlovák-pénzutasványokat,-a-szövetségesek-által-használt-márkát-és-a-szovjet-pengőt. A-szovjet-hadsereg-által-forgalomba-hozott-pengőket-csak-az-egykor-magyarországhoz-tartozó-déli-területeken-hagyták-érvényben,-de-azokat-nem-lehetett-átváltani.-mindenki-igyekezett-tőlük-megválni,-ezért-nagyobb-részt-magyarországra-kerültek.- (Horváth- valach-1984, 51.- p.; ŠA-b A-ŠA,-o kresný-národný-výbor-v-d unajskej-s trede,- 1.- doboz,- 21/1945 prez.)

57. *Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady 1944 a 1945.*-Úrad-Predsedníctva-s-lovskej národnej-rady,-bratislava,-1945,-19.-p.

58. *Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady 1944 a 1945.*-Úrad-Predsedníctva-s-lovskej národnej-rady,-bratislava,-1945,-20.-p.

59. *Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady 1944 a 1945.*-Úrad-Predsedníctva-s-lovskej národnej-rady,-bratislava,-1945,-109-110.-p.-A-pengő-beváltás-módját,-idejét-és-technikai-paramétereit-a-PmH-szabályozta. *Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady 1944 a 1945.* Úrad-Predsedníctva-s-lovskej-národnej-rady,-bratislava,-1945,-111-113.-p.

a-lakosság-a-pengőállomány-egy-részét-a-megszorítások-és-spekulációs-szándék-miatt (például-az-átváltáskor-az-ezerpengős-címleteket-nem-vették-figyelembe,-az-aprópézt sem-lehetett-deponálni,-így-az-értékét-veszítette)-nem-váltotta-be.-A-megállapított-átváltási-arányt-kedvezőtlennek-ítélve,-pénzeiket-magyarországon-helyezték-el.-s-okan-a-területátcsatolásban-bízva-sem-váltak-meg-pengőiktől.⁶⁰ Az-átváltás-a-politikai-bizonytalanság-következtében-területileg-egyenetlen-volt.-1945-őszéig-csupán-a-c-sallóközben-valósult-meg.⁶¹ A-magyar-bankok-működése-szemponjtábjából-a-pengő-alulértékelése-mobilitási-gondokat-vetett-fel,-hiszen-alaptőkéjük-1938-hoz-képest-3,5-szer-lett-kisebb.⁶²

A-csehszlovák-koronát-az-1945.-október-19-én-elfogadott-91-es-elnöki-dekrétum nyilvánította-törvényes-fizetőeszközzé.-Az-ezután-kibontakozó-pénzreform-során,-melyet a-95/1945-ös-dekrétum-szabályozott,-a-lakosságot-kötelezték-a-betétek,-folyószámlák, életbiztosítások,-értékpapírok-és-részvények,-illetve-a-külföldön-elhelyezett-értékpapírok-bejelentésére.⁶³

A-tárgyalt-korszak-a-csehszlovák-és-azon-belül-a-szlovák-bankrendszerben-zajló-koncentrációs-folyamat,-egyben-a-cseh-és-szlovák-banktőke-közötti-rivalizálás-új-fejezetét nyitotta-meg.-A-szlovák-államból-megörökölt-struktúrát-6-szlovák,-3-német,-2-magyar bank-és-2-csehországi-fiókinézet-alkotta.-A-déli-határsáv-1945-ös-integrációjával-az ottani,-1938-után-a-történeti-folytonosságukat-kihangsúlyozandó,-takarékpénztár-cég-nevükhöz-visszatért,-zömmel-kisvárosokban-található-14-magyar-pénzintézet-(és-14 fiókjuk)-a-szlovákiai-hitelszervezet-részévé-vált.-Ezek-közül-két-két-intézet-a-mÁH-és-a Pmk-b-érdekeltsége-volt.⁶⁴ A-budapesti-főintézetek-7-fiókja-és-egy-érsekújvári-magán-bankház-került-csehszlovák-területre.-Ezek-a-gazdasági-szervezetek-1945-ben-6,9-millió-pengő-részvénytőkével-és-166,6-millió-pengő-betétekkel-rendelkeztek.-mérleg-főösszegük-181,6-millió-pengő-re-rúgott.-A-szlovák-államban-tevékeny-két-magyar-(vagy annak-tekintett)-pénzintézet-közül,-melyek-összesen-három-fiókkal-rendelkeztek,-a szepesi-Hitelbankot-elkobozták,-a-Pozsonyi-I.-Takarékbankot-a-szovjet-katonai-hatóságok-hadizsákmánynak-tekintették.-A-szlovákiai-pénzintézetek-kiterjedt-fiókhálózatot-tartottak-fenn.-1945-június-30-án-összesen-192-fiókot-és-kirendeltséget-írtak-össze,-amelyekből-35-a-déli-járásokban-működött.-{Horváth-valach-1984,-105-108,-124-125.-p.)

A-szlovákiai-hitelszervezet-koncentrációja-csupán-a-szlovák-bankokra-és-cseh-fiókokra-korlátozódott.-A-magyar-és-német-pénzintézeteket-ellenséges-tőkeközpontokként kezelték-és-a-108-as-dekrétum-alapján-elkobozták.-Ezzel-fait-accomplit-teremtve-nyílt meg-a-teljes-felszámolás-útja.-A-szlovák-elképzelések-szerint-a-magyar-bankok-felszá-

60. moI,-mn b,-z-12,-95.-doboz,-680.-tétel,-A-bankosztály-feljegyzése-(1948.-július-2.), Ismeretlen-lévai-bankhivatalnok-levele-(1945.-augusztus-7.)

61. moI,-mn b,-z-12,-95.-doboz,-680.-tétel,-zboray-jenő-feljegyzése-(1945.-október-1.)

62. moI,-mn b,-z-12,-95.-doboz,-680.-tétel,-Feljegyzés-(1945.-június-13.)

63. ŠA-n A-I v, o bvodný-úrad-miestneho-národného-výboru-v-Šahách-(továbbiakban-o Úmn v-ŠA), 4.-doboz,-3009/1945.-A-pénzreform-lefolyásával,-céljaival-és-összetevőivel-részletesen-fog-lalkozik-Horváth-valach-1984,-74-104.-p.;-r ychlik-1998,-70-75.-p.

64. A-magyar-általános-Hitelbank-érdekkörébe-az-Egyesült-Felsőmagyarországi-Hitelbank-és kassai-Takarékpénztár,-és-a-komáromi-Első-Takarékpénztár-tartozott.-Az-érsekújvári Takarékpénztár-és-a-Felvidéki-kereskedelmi-bank-a-Pesti-magyar-kereskedelmi-bank-intézetek-voltak.-I.-s chranz-1944,-7,-9.-p.;-chudják-2003,-32.-p.

molásra kerültek--bár-néhányuk-1945-tavasztól-újrakezdte-tevékenységét--,-számu-
kat-csökkentették,-részben-szlovák-intézetek-fiókjaivá-alakították.⁶⁵ Ez-a-felszámolás-és
átszervezés,-a-hadikárokkal-megtetézve,-ugyan-jelentős-adminisztratív-többletterheket
rőtt-a-szlovák-bankokra,-de-ezeket-a-tőkéket-az-elkobzott-vagyonokból-fedezték.⁶⁶

3. táblázat. Az-elkobzott-magyar-pénzintézetek

A pénzintézet megnevezése	Székhely	Fiókok
Bars megyei Népbank	Léva	Érsekújvár, Ipolyság, Komárom, Párkány, Verebély, Zselíz
Egyesült Felsőmagyarországi Hitelbank és Kassai Takarékpénztár	Kassa	Losonc, Rozsnyó [Kárpátalja területén: Beregszász, Munkács, Ungvár]
Első Vágsellyei Takarékpénztár	Vágsellye	
Érsekújvári Takarékpénztár	Érsekújvár	Dunaszerdahely, Léva, Losonc
Felvidéki Kereskedelmi Bank	Kassa	
Galántai Hitelbank	Galánta	Szenc
Gazdák Hitelintézete	Királyhelmec	
Ipolysági Takarékpénztár	Ipolyság	
Királyhelmeci Gazdasági és Kereskedelmi Bank	Királyhelmec	
Komáromi I. Takarékpénztár	Komárom	Dunaszerdahely
Lévai Takarékpénztár	Léva	
Rimaszombati Bank	Rimaszombat	
Somorjai Hitelintézet	Somorja	
Tornaljai Takarékpénztár	Tornalja	Rimaszécs
Haulik Testvérek (magánbankház)	Érsekújvár	
Pozsonyi I. Takarékbank (hadizsákmány)	Pozsony	Malacka, Nyitra, Pozsony
Szepesi Hitelbank	Lőcse	
Magyar Nemzeti Bank mellékhelyei		
Érsekújvár, Kassa		
Magyarországi főintézetek fiókjai		
Magyar Általános Hitelbank	Budapest	Érsekújvár
Magyar Leszámitoló- és Pénzváltó Bank	Budapest	Kassa
Nemzeti Hitelintézet	Budapest	Érsekújvár, Rimaszombat
Szlovák Gazdasági Bank	Budapest	Érsekújvár, Losonc, Kassa

Forrás: An bs, -mv Úb, -filiálka-n ové-zámky, -filiálka-k ošice; uo-n ÚÚ, -Ezb, -s Úb-k s; mo l, -mn b, -z-12,-95.-doboz, 680.-tétel, -A-magyar-n emzeti-banknak-a-csehszlovák-állammal,-valamint-a-csehszlovák-természetes-és-jogi személyekkel-szemben-(...)-támasztható-követelései;-Horváth-valach-1984,-124-125.-p.

65. r nyik-2002,-622.,-623.-p.-Az-Ipolysági-Takarékpénztár-1945-májusától-működött.-A-bank-
vezetését-a-megfogyatkozott-régi-tisztviselőgárda-vitte-tovább-(d rábik-j enő-igazgatóhelyet-
tes,-Heffter-Ignác-pénztáros,-s zkladányi-l ászló-könyvelő,-s zúdy-Erzsébet-iratkezelő-és-Gál
júlia-gyakornok).-A-hitelintézet-tevékenységének-hivatalos-megkezdéséhez,-gazdasági-okok-
ra-és-az-ügyfelek-hiteligényének-kielégítésére-hivatkozva,-a-helyi-közigazgatási-bizottság
támogatását-kérte. ŠA-nA-I v, o Úmnv-ŠA,-1.-doboz,-222/1945.

66. Az-Ipolysági-Takarékpénztár-székháza-az-1944-decemberi-harcok-során-súlyos-károkat-szen-
vedett.-A-felújítási-munkálatok-1945.-június-1-je-és-1946.-május-17.-között-129.394-koro-
nát-emésztettek-fel.-A-munkákat-az-akkor-még-ki-nem-telepített-magyar-kisiparosok-vége-
ték.-ŠA-nA-I v, o Úmnv-ŠA,-6. doboz,-3783/1946.

A-szn T-már-a-pénzintézetek-államosításáról-szóló-dekrétum-elfogadása-előtt-meghozta-azokat-a-rendeleteket,-amelyek-nemcsak-a-Tiso-rendszerben-exponált-személyeket,- hanem- etnikai- alapon- a- magyar- és- német- banktisztviselőket- is- sújtották.⁶⁷ A 17/1945-ös-rendelet-alapján-a-bankokat-kormánybiztos-felügyelete-alá-rendelték.-Ez-az-ellenőrzési-forma-tette-lehetővé-az-intézetek-gazdálkodásának,-vagyonának-az-átvillágítását-és-előkészítette-a-gondnokságok-bevezetését.⁶⁸ A-három-és-négytagú-ideiglenes-gondnokságok-kinevezése-1945-tavasza-n-a-demokrata-irányítás-alatt-álló-pénzügyi politika-érdekei-mentén-haladt.-Ez-a-lépés-a-bankszférában-a-nemzeti-gondnokságok kiterjesztését-akadályozta.-Az-50/1945-ös-és-100/1945-ös-számú-rendeletet-így-csak hellyel-közzel,-főleg-az-elkobzott-magyar-és-német-pénzintézetek-esetében-érvényesítették,-a-szlovák-banktőkét-ez-alól-kivonták.⁶⁹

A-magyar-pénzintézetek-elkobzását,-összes-ingó-és-ingatlan-vagyonuk,-értékpapír-állományuk-és-követelései-kárpótlás-nélküli-kisajátítását-a-108-as-elnöki-dekrétum alapján-végezték,-az-eljárás-a-n-ÚA-kompetenciájába-tartozott.⁷⁰ A-pénzintézetek-vezetőinek-egy-részét-leváltották,-az-igazgatóságok-jogköreit-felfüggesztették,-és-a-pénzügyi

-
67. magyar-hivatalnokok-szlovák-pénzintézetekben-is-dolgoztak.-A-Tatra-bankának-1947-márciusában-14-magyar-alkalmazottja-volt.-A-bank-a-háború-után-35-magyar-és-német-alkalmazottját-bocsátotta-el.-*(Holec-Hallon-2007,-293.-p.)*
68. *Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady 1944 a 1945.*-Úrad-Predsedníctva-s-lovenskej národnej-rady,-bratislava,-1945,-22-24.-p.;-An bs,-bratislavská-prvá-sporivá-banka-(továbbiakban-bPs b),-11.-doboz,-84.-szám,-8647/45-vl/18;-mo l,-mn b,-z-12,-36.-csomó,-325.tétel,-Az-elcsatolt-felvidéki-és-kárpátaljai-területeken-lévő-magyar-pénzintézetekre-vonatkozóan-a-csehszlovák-és-szovjetorosz-hatóságok-által-hozott-jogszabályok-és-tett-intézkedések (5-7.-p.).-A-bars megyei-n-épbank-ipolysági-fiókjának-alkalmazottait,-muck-s-ándor-fiókvezetőt,-vida-l-ászló-könyvelőt,-bodonyi-l-ajost-és-n-ozdroviczky-j-ózsefet-1945-augusztusában „világították-át”.-A-zsidó-származású-muck-s-ándor-1945-novemberében-kérvényezte-a-politikai-és-nemzeti-megbízhatóságáról-szóló-irat-kiállítását.-A-kérvényét-elutasították.-A-csendőrpáncsnokság-véleménye-szerint-muck-politikailag-„feltérképezhetetlen”-volt,-mert-nem foglalkozott-politikai-ügyekkel.-Anyanyelve-és-nemzetisége-magyar-volt.-A-fasisztaellenes harcban-nem-vett-részt,-és-kizárólag-önérdekét-követve-dolgozott.-A-cseh-és-szlovák-nemzet érdekében-nem-fejlesztett-ki-semmiféle-tevékenységet-és-csehszlovákia-újjaépítésében-sem vett-részt.-k-ésőbb-muck-reszlovakizált-és-az-állampolgárságot-is-megkapta,-így-a-bankfióknál-maradhatott,-illetve-1948-tavasza-n-l-évéra-helyezték.-ŠA-n-A-l-v, o-Úmn-v-ŠA,-3. doboz, 1836/1945;-An bs,-Úl k,-8.-sz.-jvk.-(1948.-május 28.). Az-Ipolysági-Takarékpénztár-5-tagú gondnokságot-kapott.-k-etten-a-helyi-kölcsönös-földművespénztár-alkalmazottai-voltak.-Egy hivatalnok-a-helyi-nemzeti-bizottságot-képviselte.-u.o.-3.-doboz,-2814/1945.
69. *Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady 1944 a 1945.*-Úrad-Predsedníctva-s-lovenskej národnej-rady,-bratislava,-1945,-155-156.-p.;-Horváth-valach-1984,-120.-p.;-Holec-Hallon 2007,-259.-p.
70. jech-k- Kaplan-1995,-848.-p.-A-szlovák-banktörténetírás-máig-élő-nemzeti-kanonját-megteremtő-Horváth-valach-szerzőpáros-szerint-a-magyar-pénzintézetek-elkobzása-a-bankkoncentráció-egyik-új,-„elkerülhetetlen”-szakaszát-alkotta.-Ebben-az-esetben-a-„nem-szlovák” hitelintézetek-számának-erőszakos,-államhatalmi-csökkentését-kapcsolják-egy-olyan-gazdasági-jellegű-folyamathoz,-amelyben-makrogazdasági-tényezők-(válság,-természetes-koncentráció,-szolgáltatások-rendszere,-piacbővülés)-játszanak-szerepet.-v.ö.-Horváth-valach-1984, 123-124.-p.

megbízott az intézetekbe felszámoló-biztosokat nevezett ki. A PmH a magyar bankokra 1946. július 12-én moratóriumot terjesztett ki, ami a bankműveletek felfüggesztését, illetve azok állami felügyeletét jelentette.⁷¹

A felszámolást 1947. október 27-től egy külön erre a célra létrehozott intézmény, a központi Felszámoló-Titkárság (k FT, *Ústredná likvidačná kancelária*) végezte. A k FT-t a Pozsonyi-l. Takarékbank székházában helyezték el.⁷² A k FT dologi és személyi kiadásainak csökkentése érdekében 1948. őszén felmerült titkárságainak a Tatra-banka szervezeti hálózatába történő összpontosítása. Ez a hivatalnokok számának csökkentését, egy részük átvételét jelentette volna.⁷³ A k FT az anyagi kiadások csökkentését struktúrájának egyszerűsítésével tervezte. Az addig pro forma önálló jogi személynek tekintett 15 magyar és 4 német bankot egy önálló jogi státussal bíró pénzügyintézetben központosította volna. A pozsonyi adminisztrációs központ mellett 3-4 vidéki kirendeltség fenntartását látták szükségesnek. A budapesti főintézetek 4 fiókját és az érsekújvári Haulik-bankházat külön kezelték.⁷⁴

A k FT szervezetének felépítését, területi kirendeltségeinek elhelyezését és munkatöltetének meghatározását 1947. őszén a dél-szlovákiai magyar pénzügyintézetek helyzetét felmérő körút előzte meg. A felszámolásra ítélt magyar és német pénzügyintézeteket hat kirendeltség hatáskörébe sorolták (k omárom, Galánta, I éva, r imaszombat, k assa, Poprad). Az intézmény pozsonyi központja végezte a Pozsonyi-l. Takarékbank és a somorjai Hitelintézet felszámolását. Az adminisztrációt a nagyobb bankok székházai-ban összpontosították. A magyar bankok felszámolásának érdekessége, hogy a magyar nemzetiségű tisztviselők egy részét, ha éppen szlovákokat nem tudtak odahelyezni, megváltoztatott munkakörben, legtöbbször kitelepítésükig a helyükön hagyták.⁷⁵

A k FT a magyar bankhivatalnokokat a felszámoló biztosi pozíciókba, mivel azok szaktudására, helyismeretére és tapasztalatára szükségük volt, ideiglenes hatállyal nevezte ki. A hivatalnokok a k FT-től a követelések következetes behajtására, az adósok

71. An bs, -bPs b, -11.-doboz, -87.-szám, -o bežník-č.-260.

72. An bs, -Úl k, -2.-sz.-jvk.-zpráva o organizačnej ceste za účelom zriadení oblastných likvidačných kancelárií. Az Egyesült Felsőmagyarországi Hitelbank és kassai Takarékpénztár magyar igazgatóságát 1945. tavaszán oszlatták fel. Az utolsó igazgatóság összetétele a következő volt: Esterházy-jános, r évay-István, Ferenczy-I óránt, Gombos-j ózsef, k uthy-Géza, mándy-l ajos, máriássy-Ede, móricz-István, -id.-celschläger-l ajos, ó ry-Ferenc, Pajor-miklós, Papp-mihály, r ozman-l ászló, -s imonkay-Gyula, -s iposs-v ladimír, -s zmrecsányi-Pál. -A-3-tagú ideiglenes vezetőség tagjai: v ladimír-Hubka-osztálytanácsos, j indřich-s tejskal-bankcégvezető és Gejza-Weil-banktisztviselő. -mo l, -mn b, -z-12, -36.-csomó, -327.-tétel, -A-pozsonyi-intézet levele a magyar általános Hitelbanknak (1945. június 19.)

73. An bs, -Úl k, -11.-sz.-jvk.-(1948.-szeptember-17.)

74. An bs, -Úl k, -13.-sz.-jvk.-(1948.-október-13.)

75. morvay-l ajost, a Pozsonyi-l. Takarékbank 1941. novemberétől alkalmazott főkönyvelőjét 1948. június 15-én kitelepítették. k érvényében lelépőt és a ki nem vett szabadságok kifizetését kérte. s zakmai hozzáértéséért és az intézet érdekében kifejtett fáradozásaiért 23.925 koronát kapott. An bs, -Úl k, -9.-sz.-jvk.-(1948.-június-9.). -A-Pozsonyi-kereskedelmi és Hitelbank alkalmazottja, matús-Priska, akit a Tatra-bankához soroltak be-kiegészítő munkakerőként, 1948. szeptember 17-én települt át. A k FT elmaradt fizetését és szabadságát megtérítette. An bs, -Úl k, -11.-sz.-jvk.-(1948.-szeptember-17.)

és-hitelezők-jegyzékének-összeállítására-és-az-ingatlanok-felmérésére-kaptak-utasítá-sokat.⁷⁶ A kirendeltségek- élére- kinevezett- személyek- helyettesei- túlnyomórészt- az alsóbb-szintű-hivatalnoki-csoportokból-kerültek-ki,-és-az-egyik-legalacsonyabb-alkalmazotti-kategóriába,-az-írnokiba-sorolták-őket.-Túlnyomórészt-az-1947-es-év-végéig-szóló,-egzisztenciát-csak-hellyel-közzel-biztosító-munkaszerződéseket-kaptak.-k-özülük-többen-1948-elején-kaptak-végleges-felmondást,-másoknak-a-szerződését-a-növekvő-adminisztrációs-munkák-miatt-még-1948-folyamán-is-meghosszabbították,-de-a-több-letmunkát,-melyet-el-kellett-végezniük,-nem-minden-esetben-honorálták.⁷⁷ A-magyar-és-német-pénzintézetekben-1945-tavaszaig-906-hivatalnok-dolgozott.-számuk-1947-végére-151-re-csökken.-1948.-június-30-án-120-an-voltak-alkalmazásban,-de-17-nek-ekkor-már-a-felmondása-folyamatban-volt.

A-személyzeti-politika-szemléletváltását-1948-őszén-az-ügyintézés-akadozása-és-a-felszámolás-mindjobban-növekvő-technikai-terhei-kényszerítették-ki.-A-jól-képzett-refere-nsekből,-mérlegkészítők-ből-és-ellenőrökből-hiány-mutatkozott.-A-könyvelőkkel-és-irat-kezelő-személlyel-ilyen-gondok-nem-akadtak,-számuk-elegendőnek-mutatkozott.-Az-alkalmazottak-megőrzése-vált-prioritássá,-mert-újakat,-mivel-felszámolás-alá-vont-inté-zetekről-volt-szó,-már-nem-vehettek-fel.-I-egfőképpen-a-régóta-alkalmazott,-a-felszá-molás-gyakorlati-munkáit-végző-hivatalnokok-voltak-pótolhatatlanok.-Ezt-a-csoportot,-a-fizetés,-szolgálati-jutalmak-és-szociális-juttatások-terén-egyenjogúsítani-akarták-a-működő-bankok-alkalmazottjaival.⁷⁸

76. A-hiteltörlesztések-átütemezéséről,-a-behajtások-kivitelezéséről-és-az-ezekkel-kapcsolatos-jogi-lépésekről-a-k-FT-vezetősége-döntött.

77. An bs ,Úl k ,1.-sz.-jkv.-(1947.-november-13.),-2.-sz.-jkv.-(1947.-november-27.),-4.-sz.-jkv-(1947.-december-18.);-1.-sz.-jkv.-(1948.-január-8.),-5.-sz.-jkv.-(1948.-március-17.),-7.-sz.-jkv.-(1948.-május-7.).-A-komáromi-kirendeltség-vezetője-k-rausz-Tibor-volt,-helyettese-k-asza-l-ajos.-A-galántaiban-a-helyettes,-a-Galántai-Hitelbank-tisztviselője,-k-éppert-j-őzsef-lett.-A-s-omorjai-Hitelintézet-felszámolóbiztos-a-Hollósy-d-észő-és-buday-vince-volt.-A-s-zepesi-Hitelbanknál-l-ülley-György-és-mayerhoffer-s-ándor-töltötte-be-a-biztosi-funkciót,-de-őket-a-Tatra-banka-pop-rádi-fiókvezetője,-az-intézet-otátrafüredi-érdekeltségei-miatt,-ellenőrizte.-A-Pozsonyi-l-Takarékbank-négy-alkalmazottjának-(blanárovics-j-őzsef,-Hajtmann-j-ános,-j-urenka-Ernő,-Wallner-Ernő)-a-munkaszerződését-1948-márciusáig-meghosszabbították.-blanarovics-három-felszámolásra-kijelölt-pozsonyi-intézet-pénztárosi-funkcióját-töltötte-be.-j-urenka-a-hitelosztály-alkalmazottja-volt,-és-a-szlovák-magyar-klíringügyet-vezette.-Wallner-a-számvi-teli-osztályon-volt-nélkülözhetetlen.-Hajtmann-a-s-lovenská-bankához-volt-beosztva.-A-taka-rékbank-nyugdíjkorhatárt-elért-alkalmazottainak-(k-emény-Pál,-k-units-Hermina,-k-urz-k-ároly,-s-ismis-Irén)-az-ügyében-a-k-FT-a-pénzügyi-megbízott-utasítására-várt,-illetve-kivárt.-k-ivé-telesen-pozitív-példák-is-akadtak.-mayerhoffer-s-ándor-korábbi-szolgálati-viszonyát-vették-figyelembe-és-25-éves-jubileuma-alkalmából-kapott-jutalmat.-A-r-imaszombati-bank-alkal-mazottainak,-káposztás-l-ászlónak,-surgotta-máriának,-z-denko-Hubaynak-és-magyar-r-ozáliának-az-1944-es-mérleg-elkészítéséért-járó-jutalékát-ismerték-el.-k-öves-s-ámuelnak,-aki-a-bars megyei-n-épbank-verbélyi-fiókjának-volt-a-hivatalnoka-és-a-k-FT-lévai-kirendeltsé-gét-is-vezette,-40-éves-szolgálatáért-10-ezer-korona-jutalmat-engedélyeztek.-A-k-FT-részéről-azonban-általános-gyakorlattá-vált-a-magyar-bankhivatalnokok-által-benyújtott-nyugdíj-és-szolgálati-juttatások-igénylésénél-a-politikai-és-nemzeti-megbízhatóság-ellenőrzése,-illetve-a-renumerációk,-ki-nem-vett-szabadságok-és-nyugdíjjogosultságok-csökkentése,-melyet-egy-szeri,-alacsonyabb-összegek-kifizetésével-értek-el.

Ezekben a hitelintézetekben 1947- végén 105- személy- dolgozott.- A legtöbben a Egyesült- Felsőmagyarországi- Hitelbank- és- kassai- Takarékpénztárnál- (15-en),- a Pozsonyi-I.-Takarékbanknál-és- bars megyei-n épbanknál-(mindkettőnél-17-en).-17- intézetnél- a személyi- kiadások (fizetések és- szociális- juttatások)- összege- havi- 356.159 korona-volt.-A legnagyobb-bruttó-fizetést-a-Pozsonyi-I.-Takarékbanknál-„osztották”,- személyenként-átlagosan-több-mint-7-ezer-koronát.⁷⁹

A magyar- pénzintézetek- érdekeltségi- körébe- tartozó- vállalkozások- részvényeinek, ingó- és- ingatlan- vagyonának- eladására,- az- utóbbiak- értékesítésére,- bérbeadására 1948-tól-került-sor.-A bankok-székházai,- telkei,- berendezése,- irodai-felszerelése,- pán- célszekrényei-kerültek-árverésre.-Az-intézetek-levéltári-iratanyagát-ekkor-helyezték-át-a járási-székhelyekre.-A-székházak-értékét-1948-tavasztól-fokozott-ütemben-mérték-fel és-„adták-el”-a-városi-és-helyi-nemzeti-bizottságoknak.-A-szlovák-hivatalnokok-számá- ra-az-intézetek-tulajdonában-található-lakásokat-foglalták-le.⁸⁰

A magyar-pénzintézetek-betétállományát,- mely-a-pengőátváltásból-származott,- egy központi- felszámoló- alapba- (*Likvidačný fond menový*)- vezették- át.⁸¹ Ezek- a- betétek 1947-novemberében-515,5-millió-koronát-tettek-ki.-A legnagyobb-rész-három-pénzinté- zetre-esett:-Pozsonyi-I.-Takarékbank-(31%),-Egyesült-Felsőmagyarországi-Hitelbank-és kassai-Takarékpenztár-(16%),-és-az-érsekújvári-Takarékpenztár-(11%).⁸²

A magyar-és-német-pénzintézetek-elkobzott-vagyonát-1947-végén-mérték-fel.-A mér- legfőösszegük-1,130-millió-koronát,-a-valóságban-kezelt-vagyonállományuk-1,709-mil- liót-tett-ki.-A-központi-felszámoló-alapba-1,411-millió-korona-kötött-betétet-vezettek-át. Az-értékpapírok-a-pozsonyi,- főképpen-a-két-volt-német-intézetnél-alkottak-nagy-tételt (920,4-millió-korona),-de-ezek-39%-át-hadizsákmány-címén-a-szovjet-hadsereg-elko- bozta.-Ennek-kárpótlása-rendezetlen-volt.-A-pénzintézetek-betét-és-különbféle-kölcsön- számláin-összesen-94,7-millió-korona-volt.⁸³ Az-aktívák-és-passzívák-felszámolása 1951-ig-elhúzódott,-amikor-az-állami-jegybank-vette-át-ezt-a-feladatkört.- (Hor- váth-valach-1984,-125.-p.)

78. An bs,-Úl k,-13.-sz.-jvk.-(1948.-október-13.)

79.- An bs,- Úl k,- 2.- sz.- jvk.- správa- o- organizačnej- ceste- za- účelom- zriadení- oblastných- likvi- dačných-kancelárií.

80. An bs,-Úl k,-1.-sz.-jvk.-(1948.-január-8.),-2.-sz.-jvk.-(1948.-január-28.),-3.-sz.-jvk.-(1948.-már- cius-17.),-11.-sz.-jvk.-(1948.-szeptember-17.)

81. Ezt-az-alapot-a-141.-sz.-1947.-július-2.-törvény-alapján-hozták-létre.-A-pénzintézetektől-a kötött-betéteknél-keletkezett-jogi-kötelezettségeket-vette-át.-A-betéteket-kezelte-és-a-zárlat alól-felszabadíthatta.-Ezek-a-vagyonok-állami-tulajdonba-kerültek.-Az-alap-a-n-émetországgal és- magyarországgal- szemben- támasztott- követeléseket,- belföldön- a- kötött- betéteket- és hitelműveleteket-adminisztrálta.- (Horváth-valach-1984,-62.,-98-101.-p.;-c-hudják-2001, 23-25.-p.)

82. An bs,- Úl k,- 2.- sz.- jvk.- správa- o- organizačnej- ceste- za- účelom- zriadení- oblastných- likvi- dačných-kancelárií.

83. An bs,-Úl k,-13.-sz.-jvk.-(1948.-október-13.)

4. táblázat. A felszámolt-magyar-és-német-pénzintézetek-vagyontételei-(1947.-december-31.,-millió-k-és)

Kirendeltség	A front előtti utolsó mérlegfőösszeg	Mérlegfőösszeg 1945. december 31-én	A központi felszámoló alapra átvitt aktívák	Valóságosan kezelt vagyon-állomány	Kötött betétek (folyószámla, takarékbetét)
Pozsony (3 pozsonyi, 1 somorjai bank)	1,065,8	917	217,1	1,134,1	914,5
Komárom (5 bank)	110,3	34,2	118,5	152,7	134,8
Galánta (2 bank)	19,6	16,7	47,8	64,5	57,1
Léva (3 bank)	77,9	53,7	101,1	154,8	133,8
Rimaszombat (3 bank)	11,6	8,4	13,9	22,3	18,3
Kassa (6 bank)	154,1	82,5	75,5	158	136
Lőcse (1 bank)	25,9	17,6	5	22,6	17,4
Összesen	1,465,2	1,130,1	578,9	1,709	1,411,9

Forrás: An bs, -Úl k, -13.-számú-jkv.-(1948.-október-13.).-A-lőcsei-kirendeltségben-a-Pozsonyi-kereskedelmi-és Hitelbanknak-kilenc-fiókja-volt.-mérlegfőösszegüket,-90-millió-koronát,-a-pénzintézet-pozsonyi-központjánál mutatták-ki.

A-pénzintézetek-korábbi,-a-két-világháború-közötti-időszakban-kötött-hitelügyletei,-az egyezségkötések,-a-bankok-érdekeltségi-körének-és-ipari-kereskedelmi-hitelcsatornáik azonosítása-és-nem-utolsósorban-a-külföld-felé-támasztott-követelések-nem-várt,-elhúzódó-jogi-és-pénzügyi-nehézségeket-okoztak.⁸⁴

A-legjobban-dokumentálható-ilyen-jellegű-ügyet-a-bars megyei-népbank-érdekeltségébe-tartozó-Hungária-Guttapercha-és-Gumiárugár-adósságai-és-részvényei-szolgáltatták.-A-bank-1939-nyarán-megvásárolta-a-gyár-75%-os-részvényt-csomagját Haas-I ipótól-és-blum-I ipótól-(a-vásárló-szindikátus-pénzügyi-machinációkkal-elérte, hogy-nem-fizetett-értük-semmit).-A-mn-b-nem-engedélyezte-a-részvényérték-átutalását. A-mérlegekben-mint-fel-nem-használt-osztalék-feltüntetéséhez-járult-hozzá,-majd ezután-engedélyezte-a-kifizetést.-Az-intézet-1943-ban-127393-darab-részvényt-birtokolt-1.273.930-pengő-értékben.-Ezt-az-aktívát-a-lévai-pénzintézet-ellenőrzők-FT-hivatalnokai-nem-találták,-csak-két-számlát,-melyekre-formálisan-átvezették.-A-bank-alkalmazottai-azt-az-információt-adták,-hogy-az-igazgató,-Hubert-Pál-1944-szeptembere végén-budapestre-vitte-a-részvényeket,-hogy-ott-letétbe-helyezze.

84. I.-például-a-lednicrónai-schreiber-és-Fiai,-államosítás-utáni-nevén-szlovák-Üveghuták (Slovenské sklené huty),-a-korompai-vasművek-és-a-mateóci-scholtz-cég-behajthatatlan adósságait.-An bs, -Úl k, -10.-sz.-jkv.-(1948.-július-2.).-A-felszámolt-pénzintézetek-hitelszükségletének-biztosítása-folyamatos-problémaként-jelentkezett.-An bs, -Úl k, -11.-sz.-jkv.-(1948. szeptember-17.).-A-k-FT-1948-tól-tervezett-felszámolását-a-rendezetlen-ingatlan-eladások, restitúciós-igények-mellett-a-magyar-pénzintézetek-kintlévőségei-akadályozták,-melyek-az-összes-követelés-egynegyedét-tették-ki.-A-követelések-arányának-megállapítását-a-rögzítetlen-pengőárfolyam-és-a-váltómoratórium-ásta-alá.-A-követelések-a-következőképpen-oszlottak-meg:-állami-értékpapírok-12%,-elkobzott-nem-mezőgazdasági-vagyon-15%,-nem-mezőgazdasági-vagyon-4%,-áttelepültek-hitelei-1%.-Az-elkobzott-vagyonok-követelése-i-illikvidék voltak.-A-tartozásaikat-ki-nem-egyenlített,-kitelepített-magyarokkal-szemben,-bírószájon-nem-léphettek-fel.-Ezek-a-követelések-befagytak.-An bs, -Úl k, -13.-sz.-jkv.-(1948.-október-13.)

A-k FT-megbízottja,-a-Pozsonyi-k-kereskedelmi-és-Hitelbank-háború-utáni-igazgatója és-a-k FT- alelnöke,- Alexander- marko⁸⁵ 1947.- november- 30-án- ez- ügyben- elutazott budapestre,-és-a-bank-volt-igazgatóival,-Hubert-Pállal⁸⁶ és-Pető-Imrével-tárgyalt.-A-megbeszélésen-Hubert-és-Pető-a-tranzakció-törvényességével-érvelt,-melyet-az-igazgatóság beleegyezésével-valósítottak-meg.-A-tárgyalás-mégsem-jutott-holtpontra,-mert-mind-a-szlovák-fél,-mind-Huberték-a-minél-előnyösebb-részvényvásárlásra,- illetve -eladásra törekedtek.-marko-kezdetben-hajthatatlan-álláspontján-azért-változtatott,-mert-közben-a-tudomására-jutott,-hogya-Haas-és-blum,-immár-amerikai-állampolgároként,-akik-a-részvények-25%-át-továbbra-is-birtokolták,-restitúciós-igényüket-bejelentették-az-egész-üzemre.-A-gyárnak-a-bankkal-szemben-felhalmozott-tetemes-tartozásai-szintén-inkább-költő-tették-a-megegyezést.-Hubert-és-Pető--tulajdonjogukat-továbbra-is-fenntartva--hajlandónak-mutatkozott-a-részvények-új-értékelésére-és-a-népbankkal-szembeli-tartozások-rendezésére.-Ezt-a-csehszlovák-és-magyar-jegybank-beleegyezésével-megállapított-pengő-korona-átszámításhoz-kötötték.-Ezen-kívül-Pető-a-részvények-pengőértékének-felemeléséért-cserébe-a-népbank-tisztviselőinek-az-intézzel-és-a-nyugdíj-pénztárral-szemben-támasztott-követeléseinek-a-rendezését-is-kérte.

marko-a-k FT- vezetőségének-vázolta-a-lehetséges-lépéseket.-Perindítás-esetén-a-Hubert-csoport-ellen,-és-ezzel-párhuzamosan-a-népbank-részéről-elindított-eljárás-a-követelések-behajtása-érdekében,-kedvező-körülmények-között-még-sikeres-is-lehetett. Ellenben-ez-a-stratégia-kiválthatta-Huberték-összefogását-a-restitúciót-igénylő-kisebbségi-részvénytulajdonosokkal.-Ebben-az-esetben-a-végeredmény-szlovák-szempontról-kétséges-volt.-A-másik-utat-a-tárgyalások-folytatása-jelentette.-A-Hubert-által-javasolt-részvényérték-felméréssel-együtt-a-gyár-tartozásait-is-kiszámlázták-volna.-A-k FT-vezetősége-1947-végén-a-tárgyalások-folytatása-mellett-döntött-és-a-kereskedelmi-érdekeket-helyezte-előtérbe.⁸⁷

A-tárgyalások-1948.-február-12-15-én-folytatódtak.-A-szlovák-küldöttség-a-csehszlovák-jegybanktól-kapott-információk-birtokában-érkezett-budapestre.-Eszerint-a-két-ország-nemzeti-bankjai-nem-járulhattak-hozzá-a-pengő-korona-árfolyam-rögzítéséhez.-A-Hungária-ügyben-a-kiutat-a-küszöbnálló-csehszlovák-magyar-pénzügyi-tárgyalások-jelenthették,melyeken-a-csehszlovákiai-követelések-és-magyarországi-adósságok-is-terítékre-kerültek. A-bars megyei-épbank-követelését--a-felszámított-kamatok-nélkül-2,2-millió-pengőt--egy-majdani-államközi-egyezmény-keretében-rendezhették-volna.-A-szlovák-delegáció-az-összeg-kifizetését,-az-államközi-rendezésen-kívül,-a-két-nemzeti-jegybank-hozzájárulásával,-egyéni-kompenzációként-is-elképzelhetőnek-találta.-A-másik-kérdéskört-a-népbanknak

85. Alexander-marko-vezette-a-szervezet-nevében-a-külföldi-részvénytulajdonosokkal-folyó-tárgyalásokat.-A-bars megyei-épbank-ügye-mellett-ilyen-volt-a-Pozsonyi-kereskedelmi-és-Hitelbank-hitelügylete-a-londoni-k-leinworth&s-ons-bankházal.-markót-alelnöki-tisztségéből-és-bankigazgatói-posztjából-a-k FT-kommunista-átszervezésekor,-1948.-március-17-én-mentették-fel.-A-félreállítását-politikai-indokokkal,-a-szlovák-állam-és-főleg-1945-után-kifejtett-tevékenységével,-valamint-az-állam-és-a-bars megyei-épbank-érdekeinek-az-elhanyagolásával-magyarázták.-An bs,-Úl k,-4.-sz.-jvk.-(1948.-március-17.),-10.-sz.-jvk.-(1948.-július-2.)

86. Hubert-Pál-1945-nyarán-a-bars megyei-épbank-részvénycsomagjának-és-igazgatóságának-megváltoztatásával,-külföldi-tőke-bevonásával-próbálta-megmenteni-az-intézetet.-mol ,mn b,-z-12,-36.-csomó,-327.-tétel,-Hubert-Pál-felvilágosítása.

87. An bs,-Úl k,-3.-sz.-jvk.-(1947.-december-8.),-s-pisový-záznam.

budapestre szállított-részvényei-alkották.-Ezekre-a-korábbi-tulajdonosok-restitúciós-igényt jelentettek-be,-jogosan-azzal-érvelve,-hogy-1939-ben-a-részvények-ellenértékét-nem-kapták-meg.-A-k-FT-számára-itt-nyílt-volna-lehetőség-a-Haasszal-és-blummal-való-megegyezésre,-és-a-Hungária-többségi-tulajdonának-a-megszerzésére.-A-gyári-munkásság-váratlan reakciójától,-ellenkezésétől-tartva-ettől-a-lépéstől-azonban-ódzkodtak.-A-részvénytöbbség kialakítása-talán-a-nemzetiségi-feszültségeket-növelte-volna-és-c-sehszlovákia-magyarországi-megítélését-rothatta.-A-k-FT-mindenesetre-a-pénzügyi-megbízott-hozzjárulását kérte-a-szerződéskötéshez,-és-a-következő-feltételeket-szabták-meg:-az-adósság-törlesztéséig-a-Hungária-igazgatótanácsában-két-helyet-követeltek;-a-részvények-értékét-az-1944-es-pengőárfolyamon-kívánták-rögzíteni;-a-Hungária-részvényeit-valamelyik-magyarországi-pénzintézetnél-helyeztették-volna-letébe-és-a-népbank-nevére-köttették-volna-le;-a-letébe-helyezés-a-követelt-összegek-kifizetéséig-maradt-volna-érvényben.⁸⁸

A-Hungária-részéről-Hubert-és-Pető-a-kérdés-államközi-rendezésével-és-alternatív-megoldásként-a-lehetséges-egyedi-törlesztéssel-egyetértett.-A-két-csehszlovák-tag-inkorporációját-a-közgyűlés-jóváhagyására-bízták-volna.-k-itartottak-korábbi-véleményük-mellett,-hogy-a-népbank-részvényeinek-vásárlása-1944-ben-legitim-módon-történt,-melyet-a-bank-igazgató-sága-jegyzőkönyvileg-jóváhagyott.-A-csehszlovák-állam-részére-való-eladásuktól,-ami-értéknövelésükkel-járt,-nem-zárkóztak-el.-Ezen-kívül-a-zsidó-tulajdonosok-követeléseinek-rendezését-is-magukra-vállalták-volna.⁸⁹ Az-újabb-budapesti-tárgyalásokra,-melyek-eredményéről-nem-rendelkezünk-adatokkal,-1948.-június-16.-és-26-között-került-sor.⁹⁰

Az-ügy-megoldása-nem-haladt-előre.-A-külgügyminisztérium-bevonásával-1948-őszén-még-az-egyeztetések-folytak,-illetve-a-szlovák-fél-a-magyar-kereskedelmi-minisztériumnál-intervenált.⁹¹ A-kompromisszum-keresést,-az-elhúzó-dó-bírósági-per-elkerülése-végett,-a-csehszlovák-pénzügyminisztérium-is-támogatta.⁹²

A-magyar-érdekeltségű-pénzintézetek-működésének-akadályozása,-majd-megszüntetésük,-a-csehszlovákiai-magyarsággal-szemben-foganatosított,-céltudatosan-felszámoló-jellegű-politika-részét-képezték.-A-magyar-kisebbség-számának-erőszakos-csökkenése-a-magyar-kereskedelmi-bankok-fennmaradásának-lehetőségét-tette-kérdéssé.-Ez-a-szlovák-gazdaság-számára-szintén-problémákat-jelentett,-hiszen-a-déli-régiókban-a-pénzügyi-szolgáltatások-rendszere-és-a-banküzlet-változatos-formái-bomlottak-fel.-bár-a-gazdasági-szükségyszerűség-más-megoldásokat-diktált,-hiszen-a-két-állam-közi-gazdasági-kapcsolatok-rendezése-megkerülhetetlen-volt,-és-a-kétoldalú-áruforgalom-lebonyolításában-a-magyar-bankok-is-jelentős-szerepet-vállalhattak-volna,-azonban-a-szűklátókörű-nemzetépítő-logika-érvényesült.⁹³

88. An bs,-Úl k,-3.-sz.-jvk.-(1948.-február-19.),-s-práva.

89. An bs,-Úl k,-3.-sz.-jvk.-(1948.-február-19.),-s-pisový-záznam.

90. An bs,-Úl k,-10.-sz.-jvk.-(1948.-július-2.)

91. An bs,-Úl k,-13.-sz.-jvk.-(1948.-október-13.),-15.-sz.-jvk.-(1948.-október-27.)

92. An bs,-Úl k,-17.-sz.-jvk.-(1948.-november-17.)

93. mo l,-mn b,-z-12,-36.-csomó,-325.-tétel,-Az-elcsatolt-felvidéki-és-kárpátaljai-területeken-lévő-magyar-pénzintézetekre-vonatkozóan-a-csehszlovák-és-szovjet-orosz-hatóságok-által-hozott-jogszabályok-és-tett-intézkedések-(48-50.-p.).-Az-elaborátum-ismeretlen-szerzője-lakonikusan-fogalmazott:-„A-mai-helyzetet-nézve-csehszlovákiában-jelenleg-magyar-pénzintézet-nincs-és-olyan-magyar-kisebbség,-melynek-gazdasági-érdekeit-volnának-hivatottak-a-magyar-pénzintézetek-szolgálni--a-csehszlovák-tervek-megvalósítása-esetén--nem-lesz.”

zárszó: a-gazdasági-nacionalizmus-margójára

A-csehszlovákiai-magyarság-történetében-az-1945–1948-közötti-korszak-radikális-fordulópontnak-tekinthető.-A-lakosságcsere,-a-deportálások,-a-magánvagyon-elkobzása,-a-gazdasági-szervezetek-felszámolása-és-a-politikai,-illetve-gazdasági-elit-erőszakos-eltávolítása-következtében-egy-„új-entitású”,-de-társadalmi-és-kulturális-intézményhálózatától-megfosztott,-gazdaságilag-és-szociálisan-kiszolgáltatott,-marginalizálódott-és-identitásában-sérült-közösség-maradt-szlovákiában,-amelyik-elveszítette-gazdasági-önszerveződésének-bázisait-és-alakítóit.⁹⁴ Ahhoz,-hogyan-ezeket-az-éveket-jobban-megértsük,-érdemes-szélesebb-összefüggésekbe-és-elméleti-keretekbe-helyezni-a-második-világháborút-követő-magyarellen-es-gazdasági-diszkrimináció-eszközeit-és-céljait.

A-cseh–német-és-a-sokkal-kisebb-arányban-zajló,-a-történeti-munkákban-gyakran-túl-dimenzionált-szlovák–magyar-gazdasági-rivalizálásnak,-érdeklődésnek,-nemzeti-pozícióharcnak,-tehát-a-gazdasági-nacionalizmusoknak-a-története-a-19.-század-közepére-visszanyúlik-és-szorosan-kötődik-az-elitek-által-irányított-nemzetszervező-programokhoz.⁹⁵ Arról-a-gazdasági-nacionalizmusról-van-szó,-amelyet-egy-folyamatosan,-az-egyres-történeti-helyzetek-szerint-változó-konstrukcióként,-de-nem-egyértelmű-tartalomként-kell-felfognunk.⁹⁶ s okféleképpen-értelmezhető-fogalom,-és-összetettséget-a-nemzet-és-a-nacionalizmus-értelmezéseinek-„ideológiai”-szövevényességé- okozza.- (kántor-2005,-10.-p.) Alapját-az-a-nemzeti-közösség-képezi,-amelynek-a-nemzeti-narratívákban-egyedi-tulajdonságai-vannak,-a-politikai-hatalom-és-az-államterület-ab-ovo-megilleti,-saját(os)-történelemmel-bír-és-történeti-fejlődés-(küzdelen)-eredményképpen-jött-létre.⁹⁷

1945-azonban-nem-jelentette-sem-a-gazdasági-nacionalizmus-történetének-szimbolikus-végét,-sem-végleges-eltűnését.-Térségünkben-a-második-világháborút-követően,-még-ha-rövid-időre,-de-továbbra-is-beszélhetünk-a-gazdasági-szféra-nacionalista-szemponatok-szerinti-újraszervezéséről,-illetve-a-más-etnikumokkal-szemben-foganatosított-gazdasági-diszkriminációról,-különösképpen-a-bennünket-érdeklő-csehszlovák-kontextus-1945–1948-közötti-éveire-vonatkozóan.

csehszlovákiában-a-kisebbségellenes-politikai-kurzust-két-meghatározó-tényező-befolyásolta,-illetve-jelölte-ki-annak-kereteit.-Az-államhatalom-és-a-gazdasági-rendszer.-A-cseh-és-szlovák-politikai-elit-a-nemzeti-és-szociális-forradalom-tézisét-befelé-egységítő-szándékkal-kommunikálta.-kifelé,-az-illojálisnak-és-destruktívnek-bélyegzett

94. vörös-I-ásló-a-nemzetnek-(nemzetiségnek)-mint-„tárgyasított”-és-„szilárd”-entitásnak-a-tudományos-diskurzusban-való-használatát-erősbbrubaker-téziseit-követve-ve-ti-el.-Az-etnopolitikai-gyakorlat-kritikai-társadalmi-elemzésének-igényéről-és-a-konceptualizálás-megfelelő-eszköztárának-kialakításáról-van-szó.-vörös-2010,-68,-118.-p.

95. Pisch-1960,-113–137.-p.-A-nemzeti-emancipáció-hagyományos-téziseit-ugyan-átvéve,-de-a-szlovák–magyar-gazdasági-érdekkülönbséget-árnyaltabban-és-szélesebb-összefüggésekben-elemzi-Holec-1995,-48–172.-p.

96. sőt,-inkább-az-eliteknek-a-tömegekkel-folytatott-diskurzusain-belül-helyezhető-el.-Ezen-a-helyen-semleges-fogalomként-használatom-és-nem-kívánom-külön-szereplőként-szubjektívizálni.

97. smith-2000,-5.-p.-Ez-a-nemzeti-küzdelen-az-igazságért,-illetve-az-igazság-tárgyáról-folyik.-nemcsak-a-valóságban-zajlik,-ahol-az-aktorok-a-szociális-világok-felosztásáért-bocsátkoznak-harcba,-hanem-a-történeszek-által-konstruált-mezőkben-is-megjelenik.

magyar-és-német-kisebbségi-közösségek-irányába-kirekesztő-és-felszámoló,-tehát-anti-demokratikus-jelleggel-bírt.

A-hatalom-új-birtokosai,-elsősorban-a-cseh-politikai-elit-a-masaryki-csehszlovákia felbomlásának-traumájától,-valójában-egy-negatív-mérleget-mutató-két-világháború közötti-csehszlovák-kisebbségpolitika-súlyos-realitásával-is-szembesülve,-és-a-német agresszió-tapasztalatától,-egyben-az-önálló-államiság-elvesztésétől-vezérelve,-kisebbségmentes,-cseh-vezetésű-szláv-nemzetállam-létrehozásában-gondolkodott.-A-német katonai-megszállás,-a-protektorátusi-cseh-gazdaság-germanizálása,-az-erő-és-tőkeforrások-kisajátítása,-rendszerű-kizsákmányolása-a-cseh-nemzeti-sérelmeket-fokozta és-a-háború-alatti-emigráns,-majd-a-felszabadulás-utáni-cseh-politika-radikalizálódásához-vezetett.-[ancik-2002,-124-137.-p.;-Horejš-Štolleová-2011,-503-518.-p.]-Tehát a-cseh-német-ellentét-összetevői-más-jellegűek-és-nemzetközileg-fajsúlyosabbak-voltak,-mint-a-szlovák-magyar-reláció.

A-kassai-kormányprogramban-a-társadalom-és-államszervezés-szláv-(cseh,-szlovák) irányítását-nyilvánították-ki.-A-cseh-és-szlovák-nacionalizmus-száma--Ernest-Gellner gondolatát-átfogalmazva-(Gellner-2007,-16,-21.-p.)--ekkor-nyílt-lehetőség-az-állam(terület)-és-a-nemzeti-kultúra-kapcsolatának-szorossá-tételére,-de-ezért-a-kisebbségek-súlyos-arat-fizettek,-melynek-következményei-máig-hatnak.-A-különböző-szociális-terek-egységesülését-és-egymás-közi-erőviszonyait,-így-főleg-a-politikaira,-a-gazdaságira-és-a-kulturálisra-gondolhatunk,-az-államhatalom-szabályozta.

A-magyarok-száma-a-kollektív-bűnösség-vádja-nem-csak-a-hatalommegosztásból való-kizárást-jelentette.-A-beneš-féle-dekrétumok-és-az-szlovák-T-rendeletei-politikai-és-kulturális-kirekesztést,-gazdaságilag-pedig-vagyonvesztést-eredményeztek.-A-kisebbségi jogok-érvényesíthetősége-szemponjtjából- ez- a- helyzet- a- törvényenkívüliséggel- volt egyenlő- és- hosszú- távon- visszafordíthatatlan- kulturális- beavatkozást- jelentett.- A kisebbségi-magyarok-száma-a-következő-alternatívák-mutatkoztak:-a-beolvasás,-az aktív-vagy-passzív-rezisztencia,-a-kivándorlás-és-a-helyben-maradás,-mellyel-felvállalják a-kisebbségi-létből-származó-hátrányokat.

Hogyan-határozhatjuk-meg-a-szlovák-gazdasági-nacionalizmus-„tereit”,-ideológiai-nemzeti-hangolású-céljait-és-gyakorlati-eszközeit?⁹⁸ A-terek-fogalma-alatt-egy-nemzeti szimbolikus-teret-(territórium)-és-egy-szociálist-érték-(a-nemzet-névtelen-tagjainak vagyoni-állapota).-Ezekben-az-években-mindkét-tér-egymáshoz-való-közeledéséről,-egybeéréséről-beszélhetünk.-A-politikai-retorika-mindkettőt-artikulálta.

A-szlovák-gazdasági-nacionalizmus-kizárólagos-tárgya-a-magyar-kisebbség-volt, ezért-alapvetően-befelé-orientáltak-tekinthető.-Ez-azonban-nem-jelenti-azt,-hogy-kifejleszté-nem-talált-megnyilvánulási-pontokat.-Egyes-elemei-a-szlovákiában-található-magyarországi-érdekeltségek-tekinetében-az-állami-külpolitikai-érdekeknek-alárendelődve jelentek-meg,-vagy-a-magyarországgal-szembeni-gazdaságpolitikai-stratégiákba-épültek-be-(lásd-a-Pozsonyi-I.-Takarékbank-esetét-vagy-a-csehszlovák-magyar-lakosságcsere-során-folytatott-pénzügyi-tárgyalásokat).-A-többségi-gazdasági-nacionalizmus-a-kisebbségiek-gazdasági-tevékenységét-akadályozta,-az-érvényesülés-csatornáit-lezárta,

98. Itt-Pierre-bourdieu-elméletét-továbbgondolva-értelmezem-a-gazdasági-nacionalizmus-problémakörét,-ugyanakkor-Helga-schultz-tézisei-is-öszönöztek.-(bourdieu-1998,-38,-69-86.-p.; schultz-2004,-22-24.-p.)

vagyonállományukat- gyengítette- és- felszámolta.- Eszközei- közé- sorolhatók- a- telepítések,- a- földreform,- a- deportálás-szétszórás,- a- lakosságcsere,- a- mezőgazdasági,- kispári,- kiskereskedelmi-vagyonok,- illetve- a- szövetkezeti-és- banktőke- elkobzása- és- az- intézményesített- vagyonfelügyelet- bevezetése,- a- nemzeti- gondnokság- A- „jogszerű”- büntetés- egyik- formáját- alkotta,- hogy- a- kisebbségi- közösség- tagjainak- magánvagyonát- elkobozták- és- többségivé,- államivá- alakíthatták.- A- magyar- politikai,- gazdasági- és- kulturális- elitet- megtorlások,- perek- és- üldözések- sújtották.

A- harmadik- csehszlovák- k- köztársaság- figyelmen- kívül- hagyta- a- magyarok- háború- alatti- keserű- tapasztalatait,- a- német- megszállás- és- a- nyilasuralom- tragédiáját.- Immár- nem- volt- érdeke- a- magyarok- politikai- és- gazdasági- integrálása,- másképpen- fogalmazva,- megnyerése- az- új- állameszmének.- (zemko-2005,-56.-p.)

Felhasznált-irodalom

- bárdi-nándor-2004.-*Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete.*-Pozsony,-k alligram-k önyvkiadó.
- bourdieu,-Pierre-1998.-*Teórie jednáni.*-Praha,-k arolinum.
- chudják,-František-2001.-menová-reforma-1945.-u voľňovanie-viazaných-vkladov.-*Biatic,*-1.-sz.
- chudják,-František-2003.-The-košice-savings-bank.-*Biatic,*-7.-sz.
- Fabricius,-miroslav-Holec,-r oman-Pešek,-ján-virsik,-oto-1995.-*150 rokov slovenského družstevníctva. Víťazstvá a prehry.*-bratislava,-d ružstevná-únia-s lovenskej-republiky.
- Gabzdilová-o lejníková,-soňa-olejník,-milan-Šutaj,-Štefan-2005.-*Nemci a Maďari na Slovensku v rokoch 1945-1953 v dokumentoch.*-I.-kötet,-Prešov,-universum.
- Gaucsík- István- 2003.- A- szlovákiai- magyar- gazdasági- önszerveződés- keretei- és- lehetőségei 1918-1938-között.-*Fórum Társadalomtudományi Szemle,*-4.-sz.
- Gaucsík-István-2011.-A-csehszlovákiai-magyar-szövetkezeti-hagyomány-elhalása.-In-Izsák-I jous (szerk.):-*Negyed története.*-n egyed.
- Gaucsík-István-2012.-Történelem-és-mítoszteremtés.-k arcolat-a- „legelső”-szlovák-szövetkezet-ről.-*Korall,*-47.
- Gellner,-Ernest-2007.-A-nacionalizmus-tipológiája.-*Regió,*-1.-sz.
- Gyáni-Gábor-2000.-Fejezetek-a-polgárság-hazai-történetéből.-*Múltunk,*-3.-sz.
- Hantos-I aszló-2008.-szlovákiai-magyar-gazdasági-centrumok.-In-Gaucsík-István-(szerk.):-*A jog erejével.*-Pozsony,-k alligram.
- Holec,-r oman-1995.-*Ekonomický nacionalizmus v Strednej Európe v 19. storočí.*-/Habilitációs munka/, -bratislava.
- Holec,-r oman-Hallon,-Ludovít-2007.-*Tatra banka v zrkadle dejín.*-bratislava,-Ar Press.
- Houdek,-Fedor-1947.-*Storočnica slovenského družstevníctva.*-bratislava,-vydalo-družstevné-vydavateľstvo-a-knižkupectvo.
- Horejš,-miloš-Štolleová,-barbora-2011.-r eorganizace-hospodářské-správy--nástroj-germanisace-českého-hospodářství.-In-j ančík,-d rahomír-k ubű,-Eduard-(szerk.):-*Nacionalismus zvaný hospodářský. Strěty a zápasy o nacionální emancipaci/převahu v českých zemích (1859-1945).*-Praha,-dokořán.
- Horváth,-Štefan-valach,-ján-1984.-*Peňažníctvo na Slovensku 1945-1950.*-bratislava,-Alfa.
- Hroch,-miroslav-2009.-r egiional-memory:-r efections-on-the-r ole-of-history-in-(r e)constructing r egiional-Identity.-In-Ellis,-G.-steven-Eßer,-r aingard-Řezník,-miloš-(szerk.):-*Frontiers, Regions and Identities in Europe.*-Pisa,-Edizioni-Plus-Pisa-university-Press.
- j ančík,-d rahomír-2002.-Germanisierung-und-Ausbeutung-der-tschechischen-Wirtschaft-und-des j üdischen- vermögens- zur- zeit- der- okkupation.- In- beneš,- zdeněk-kural,- václav

- (szerk.): *Geschichte Verstehen. Die Entwicklung der deutsch-tschechischen Beziehungen in den böhmischen Ländern 1848–1948*.-Prag,-Gallery.
- jančík,- drahomír-kalina,- Tomáš- 1998.- systemveränderungen- in- der- Entwicklung- der- tschechoslowakischen- Handelsbanken- in- den- jahren- 1945–50.- von- der- r-estrukturalisierung- zur- liquidation.- *Prager Wirtschafts- und sozialhistorische Mitteilungen*, -4.-sz.
- jančík,- drahomír-kalina,- Tomáš-1999.- c-esta-k-postátnění-a-socializaci.-In-*Dějiny bankovníctví v českých zemích*.-Praha,-bankovní-institut.
- janics-kálmán-1992. *A hontalanság évei. A szlovákiai magyar kisebbség a második világháború után (1945–1948)*.-Pozsony/bratislava,-madách.
- jech,-karel-kaplan,-karel-1995.-*Dekrety prezidenta republiky 1940–1945. Dokumenty 2*.-brno, Ústav-pro-soudobé-dějiny-Av-Čr , -d oplněk.
- kántor-zoltán-2005.-nacionalizmus.-Izms?-*Confessio*, -3.-sz.
- lacina,-vlastislav-2002.-o-ovnova-demokratickeho-zemědělskeho-družstevnictví-v-českých-zemí-v letech-1945–1948.-*Studie Slováckeho muzea*, -7.-sz.
- lipcsey-ildikó-1992.-c-Asbl:- az- Ellenséges- vagyonokat- kezelő- és- Felügyelő- Pénztár- működése r-omániában-(1945–1948).-*Regio*, -2.-sz.
- mannová,- Elena- 2009.- s-outhern-slovakia-as-an-Imagined-Territory.-In- Ellis,- G.-steven-Eßer, r-aingard-Řezník,-miloš-(szerk.):-*Frontiers, Regions and Identities in Europe*.-Pisa, Edizioni-Plus-Pisa-university-Press.
- martuliak,-Pavol-2009.-r-olnícke-družstevníctvo-na-slovensku,-osobitne-úverové,-v-podmienkach slovenskej-koronovej-meny-a-jeho-osudy-v-prvých-rokoch-obnovenej-Čsr.-*Acta Historica Neosoliensia*, -1–2.-sz.
- milov,-m.-j.-1947.-*Slovenské družstevníctvo v prehľade*.-bratislava,-Prípravný-výbor-s-toročnice-slovenskeho-družstevníctva.
- Pešek,-jan-1995a.-Premeny-slovenskeho-družstevníctva-po-roku-1948. *Historický časopis*, -1.-sz.
- Pešek,-jan-1995b.- družstevníctvo-na-slovensku-po-druhej-svetovej-vojne-(1945–1948). *Historický časopis*, -3.-sz.
- Pešek,-jan-2002.-Peripetie-slovenskeho-poľnohospodárskeho-družstevníctva-po-druhej-svetovej vojne.-*Studie Slováckeho muzea*, -7.-sz.
- Písch,-mikuláš-1960.-konkurenčný-boj-maďarských-vládncich-tried-a-slovenskej-buržoázie-o-ovlád- nutie-slovenskeho-národného-trhu-v-r-1900–1918.-*Historica. Zborník FF UK*, -11.-sz.
- Pukkai-lászló-1994.-*A Hanza Szövetkezeti Áruközpont Galánta*.-Pozsony/bratislava,-madách-Posonium.
- r-ákoš,-Elo-r-udohradský,-Štefan-1973.-*25 rokov slovenských národných orgánov*.-bratislava, slovenská-archívna-správa.
- r-eich,-Andreas-1991.-das-Genossenschaftswesen-in-der-Tschechoslowakei-und-die-Übernahme- das-sowjetischen-modells-nach-dem-zweiten-Weltkrieg.-mit-einem-vergleichenden- Hinweis-auf-die-situation-in-Polen.-In-Imberg,-Hans-delhaes,-karl-karp,-Hans- jürgen-mrowka,-Heinrich-(szerk.):-*Sowjetisches Modell und nationale Prägung. Kontinuität und Wandel in Ostmitteleuropa nach dem Zweiten Weltkrieg*, marburg/Iahn-eich,-j.-G.-Herder-Institut.
- r-ychlík,-jan-1998.-*Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vzťahy 1945–1992*.-bratislava. Academic-Electronic-Press-Ústav-T.-G.-masaryka.
- r-yník,-jozef-2002.-c-esta-slovenskeho-bankovníctva-k-centralizácii-1945–1950-(koncentrácia-a- špecializácia-bánk).-*Historický časopis*, -4.-sz.
- schrantz-András-1944.-*Nagybankjaink érdekeltségű hálózata*.-különlenyomat-az-„Új-magyar- museum”-lv.-kötete-I.- (VII.)-füzetéből,-kassa.
- schultz,-Helga-2004.-Wirtschaftsnationalismus-in-ostmitteleuropa--Thesen-und-Fragen.-In-kubú, Eduard-schultz,-Helga-(szerk.):-*Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ost-*

mitteleuropäischer Eliten. Die böhmischen Länder und die Tschechoslowakei in vergleichender Perspektive.- Praha–berlin,- verlag- Aleš- skřivan- ml.-berliner- Wissenschafts- verlag.

smith,-Anthony-d.-2000.-A-nacionalizmus-és-a-történezetek.-Regio,-2.-sz.

szarka-l-ászló-2004. *Kisebbségi léthelyzetek – közösségi alternatívák. Az etnikai csoportok helye a kelet-közép-európai nemzetállamokban.*- budapest,- lucidus- kiadó /kisebbségkutatás-könyvek/

szarka-l-ászló-2005. *Jogfosztó jogszabályok Csehszlovákiában 1944–1949. Elnöki dekrétumok, törvények, rendeletek, szerződések.*-komárom,-mTA-Etnikai-n emzeti-kisebbségkutató Intézet–kecskés-l-ászló-Társaság.-/Források-a-kelet-közép-európai-kisebbségek-20. századi-történetéhez,-2./

Tóth-l-ászló-1993.-A-csehszlovákiai-magyar-művelődés-kezdetei-1945–1948-között.-In-Fazekas-józsef-(szerk.).-*Fejezetek a csehszlovákiai magyarság történetéből.*-Pozsony,-k alligram.

Trencsényi-balázs-2002.-k ulcsszavak-és-politikai-nyelvek:-gondolatok-a-kontextualista-konceptualista-eszmetörténeti-módszertan-kelet-közép-európai-adaptációjáról.-In-s-zekeres-András-(szerk.).-A-történész-szerszámosládája. *A jelenkori történeti gondolkodás néhány aspektusa.*-budapest,-l'Harmattan–Atelier.-/Atelier-Füzetek,-3./

vincze-Gábor-2000.-*Magyar vagyon román kézen. Dokumentumok a romániai magyar vállalatok, pénzintézetek második világháború utáni helyzetéről és a magyar-román vagyoni jogi vitáról.*-csíkszereda,-Pro-Print-k önyvkiadó.

vörös-l-ászló-2010. *Analytická historiografia versus národné dejiny. „Národ” ako sociálna reprezentácia.*-Pisa,-Edizioni-Plus–Pisa-university-Press.

zemko,-milan-2005.-slovensko-maďarské-konfrontácie---skutočnosť-či-fikcia?-In-simon-Attila (szerk.).-*Mýty a predsudky v dejinách. Historická konferencia 7. decembra 2004.* Šamorín–d unajská-streda,-Fórum-institút-pre-výskum-menšín–I lium-Aurum.

<http://primus-arts.u-szegeg.hu/doktar/texts/szovetk.html>.

István Gaucsik

THE TRANSFORMATION OF THE HUNGARIAN COOPERATIVES AND FINANCIAL INSTITUTIONS IN CZECHOSLOVAKIA (1945–1950)

The-period-between-1945–1948-can-be-considered-as-a-radical-turning-point-in-the-history-of-the-Hungarians-in-czechoslovakia.-What-was-left-in-consequence-of-the-exchange-of-population,-deportations,-confiscation-of-private-property,-liquidation-of-economic-organizations-and-violent-removal-of-the-political-and-economic-elite-in-slovakia,-was-a-community-of-a-“new-identity”,-a-community-deprived-of-its-social-and-cultural-institutions-network,-an-economically-and-socially-vulnerable,-marginalized-community-damaged-in-its-identity,-which-lost-the-bases-and-the-activists-of-their-economic-self-organization.-The-economic-nationalism-of-the-majority-obstructed-the-economic-activities-of-those-belonging-to-the-minority,-closed-the-channels-of-getting-on,-weakened-their-properties-and-liquidated-them.-Its-tools-were,-among-others,-deployment,-land-reform,-deportation---diffusion, exchange-of-population,-confiscation-of-agricultural,-small-scale-and-retail-properties,-as-well-as-the-introduction-of-institutionalized-property-supervision,-national-guardianship.-one-of-the-forms-of-“legitimate”-punishment-was-that-the-private-property-of-the-members-of-the-community-was-confiscated-and-turned-it-property-of-the-majority-and-the-state.-The-political,-economic-and-cultural-elite-suffered-reprisals,-trials-and-persecutions.

A-magyar-diplomácia-és-a-csehszlovákiai- magyarság-(1948–1956)

ár Pád PoPély

Hungarian-diplomacy-and-the-Hungarians-in-czechoslovakia-(1948–1956)

347.9(437.6)

343.161(437.6)

343.3(437.6)

keywords:- Hungarian- diplomacy.- czechoslovak-Hungarian- relations.- Hungarian- Embassy- in- Prague.
Hungarian-consulate-General-in-bratislava.-Hungarian-minority-in-czechoslovakia.-minority-rights.

A-párizsi-békeszerződés-életbe-lépésének-napján,-1947.-szeptember-15-én-helyreálltak az-1939- márciusa-óta-szünetelő-magyar-csehszlovák-diplomáciai-kapcsolatok.¹ Az újból-felállított-prágai-magyar-követség-ideiglenes-ügyvivőjévé-a-következő-napokban Farkas-I ehel-követségi-titkárt,-a-hamarosan-főkonzulátussá-átminősített-pozsonyi-konzulátus-vezetőjévé-konzuli-minőségben-Wagner-Ferencet-nevezték-ki.²

A-két-magyar-küldetés-ügymenet-ugyanakkor-nem-1947-szeptemberében-jött-létre, mindkettő-távolabbi-előzményekre-tekint-vissza.-A-prágai-magyar-képviselő-már-1945-szeptemberében,-tehát-négy-hónappal-a-világháború-befejezését-követően-megkezdte-tevékenységét.-A-osty-Forgách-Ferenc-követségi-tanácsos-által-meghatalmazottként-vezetett-hivatal-feladata-a-magyar-állampolgárok-érdekeinek-védelme,-valamint-a-háború-után-csehszlovákiában-rekedt-magyar-állampolgárok-magyarországra-való-visszatérésének-elősegítése-volt.-Az-ideiglenes-prágai-magyar-képviselő-hivatalosan-a-„meghatalmazott-a-magyar-állampolgárok-érdekvédelmére-csehszlovákiában”-címet-használta.³

Az-1947-ben-végbemenő-magyarországi-politikai-fordulatot,-n-agy-Ferenc-kisgazda-párti-miniszterelnök-lemondatását-és-emigrációba-kényszerítését-követően-megtagadta-az-új-magyar-kormány-diplomáciai-képviselőt,-s-lemondott-és-külföldön-maradt, illetve-nyugati-országokba-távozott-számos-külszolgálaton-lévő-magyar-diplomata,-közük-r-osty-Forgách-Ferenc-is,-aki-1947-június-16-án-hagyta-el-állomáshelyét.⁴ Az-ő-távo-

1. magyar-országos-I-evéltár-(moI)-k-ügyminisztérium-adminisztratív-iratai-1945-1964(k-Üm-admin.)-csehszlovákia,-6.-d.,-3676/pol.-1947.-csehszlovákia-felveszi-a-diplomáciai-kapcsolatot-magyarországgal;-uo.-2.-d.,-3757/1947.-magyar-csehszlovák-diplomáciai-kapcsolatok-felvétele.
2. moI,-k-Üm-admin.,-csehszlovákia,-1.-d.,-3848/pol.-1947.-Farkas-I-ehel-ideiglenes-ügyvivői-megbízatása;-uo.-1.-d.,-6410/1/1947.-A-prágai-képviselőnek-követség-és-a-pozsonyi-képviselőnek-konzulátussá-való-átalakítása;-uo.-2.-d.,-3850/pol.-1947.-Wagner-Ferenc-min.-o.-tanácsos-I.-o.-konzuli-megbízatása;-uo.-2.-d.-7660/1947.-A-pozsonyi-magyar-főkonzulátus-működésének-bejelentése.
3. moI,-k-Üm-admin.,-csehszlovákia,-1.-d.,-4233/1945.-A-prágai-magyar-küldetés-hivatalos-címe-és-működésének-felvétele.
4. moI,-k-Üm-admin.,-1.-d.,-420/el.n.res/1947.-váltás-a-prágai-magyar-küldetés-vezetésében.

zása-után-ideiglenes-ügyvivőként-Farkas-I ehel-követségi-titkár-vezette-a-prágai-képvi-seletet.-A-követség-első-követi-rangú-vezetője-bolgár-Elek-lett,-aki-1947.-december-23-án-adta-át-megbízólevelét-Edvard-beneš-köztársasági-elnöknek.⁵

A-köztudatban-magyar-meghatalmazotti-Hivatalként-élő-pozsonyi-magyar-képvi-seletet-a-lakosságcserét-magyar-részről-felügyelő-magyar-áttelepítési-kormánybiztosság-hozta-létre-a-magyarországi-áttelepítésre-kijelölt-szlovákiai-magyarok-érdekvédelmének-ellátá-sára.-A-hivatalosan-1946.-augusztus-1-jei-hatállyal-felállított-hivatal-vezetője-a-korponai-születésű-Wagner-Ferenc-minisztériumi-jogtanácsos,-a-magyar-külügyminisztérium-csehszlovák-szakértője-volt,-aki-pozsonyi-hivatalával-az-áttelepítendő-magyarok-érdekei-nek-védelmén-túl-a-magyar-kisebbség-jogvédelmét-is-igyekezett-ellátni.-Wagner-státusá-nak-megnevezése-előbb-„meghatalmazott-az-áttelepítendő-magyarok-érdekvédelmére-csehszlovákiában”,-majd-miután-őt-r-osty-Forgách-1946-novemberében--helyettesi-minőségben--megbízta-a-magyar-állampolgárok-érdekvédelmének-szlovák-területen-való-ellátásával,-„magyar-állampolgárok-érdekvédelmére-meghatalmazott-helyettese-szlovákiában”-volt.⁶A-lakosságcserével-kapcsolatos-feladatok-mellett-kezdetben-a-meghatalmazotti-Hivatal-látta-el-az-általános-konzuli-teendőket-is.-A-hivatal-konzuli-és-áttelepítési-osztálya-1947.-január-1-én-vált-szét:-míg-az-utóbb-főkonzulátussá-fejlesztett-konzuli-részleg-vezetője-Wagner-Ferenc,-az-áttelepítési-részlegé-berecz-kálmán-lett.⁷

Az-előzmények:-a-magyar-kisebbség-jogfosztottságának-évei

közvetlenül-a-háború-utáni-években-a-magyarország-és-csehszlovákia-közötti-viszony-egyik-legmeghatározóbb-eleme,-s-a-magyar-csehszlovák-kapcsolatok-rendezésének-legfőbb-akadálya-a-magyar-kisebbség-jogfosztása-és-a-kitelepítésére-irányuló-törekvés-volt.-A-háború-utáni-csehszlovák-kisebbségpolitika-összefüggött-a-csehszlovák-állam-1938-1939-ben-bekövetkezett-felbomlásának-cseh-és-szlovák-interpretálásával.-A-cseh-és-szlovák-politikai-elit--a-felelősséget-saját-magáról-elhárítva--az-ország-német-és-magyar-lakosságát-nevezte-meg-a-felbomlás-fő-okozójaként,-s-a-két-kisebbséget-olyan-ötödik-hadoszlopnak-nyilvánította,-amely-létezésével-az-állam-területi-épségét-és-szuverenitását-fenyegeti.-A-német-és-magyar-kisebbség-kollektív-bűnössége-ürügyén-soha-vissza-nem-térő-lehetőséget-látott-korábban-sem-titkolt-célja-megvalósítására:-a-kisebbségek-számának-csökkentésére-és-az-etnikai-elv-figyelembevétele,-valamint-az-érintett-német-és-magyar-lakosság-megkérdezése-nélkül-megvont-országhatárok-etni-kai-határokká-alakítására.⁸

Az-állampolgárságától-megfosztott,-vagyonából-kiforgatott,-munkavállalási-lehető-ségét-elveszített,-nemzetiségének-megtagadására-kényszerített-és-a-kitelepítés-által

5. moI,-Prágai-n agykövetség-TÜK-iratai-(Pn-TÜk),-29.-d.,-1/pol/1948.-A-prágai-követ-megbí-zólevelének-átadása-beneš-elnöknek.

6. moI,-kÜm-admin.,-1.-d.,-8014/1946.-Pozsonyi-kirendeltség-ügykörének-szabályozása.

7. moI,-kÜm-admin.,-csehszlovákia,-2.-d.,-203/1947.-A-pozsonyi-magyar-külpévi-selet-ügybe-osztása;-uo.-1260/1947.-d.r.-berecz-kálmán-megbízata-a-pozsonyi-áttelepítési-kirendelt-ség-vezetésével.

8. A-háború-utáni-csehszlovákia-magyarelles-politikájára-I.-pl.-janics-1979,-Šutaj-1993,vadkerty-2001;-molnár-szarka-2007,-szederjesi-2010,-sáposová-Šutaj-2010.

fenyegetett-magyar-lakosság-öszöntönszerűen-magyarországtól-és-az-azt-megtestesítő-prágai-és-pozsonyi-magyar-külfélpiselettől-várt-segítségét-és-jogvédelmet-a-csehszlovák-államhatalommal-szemben.-A-két-magyar-képviseleti-szerv-pótolhatatlan-szerepet-vállalt-a-magyar-kisebbség-sérelmeinek-dokumentálásában,-a-magyar-kormány-tájékoztatójában,-s-a-kormány-és-a-csehszlovákiai-magyarság-kapcsolattartásában. Wagner-Ferenc-pozsonyi-magyar-meghatalmazott-az-áttelepítésre-kijelölt-magyarok-hatékonyabb-érdekvédelme-céljából-somorja,-komárom,-érsekújvár,-Párkány,-I-éva, I-ósonc-és-kassa-központokkal-fokozatosan-megszervezte-a-meghatalmazotti-Hivatal-körzeti-irodáit-(szabó-1981,-50.-p.),-amelyek-felállítása-megkönnyítette-a-magyar-lakossággal-való-kapcsolattartást-és-sérelmeik-szemmel-követését.-A-magyar-meghatalmazott-munkatársai-közé-tartoztak-a-felvidéki-magyar-értelmiség-olyan-kiválóságai-is,-mint-szalatnai-r-ézső,-Peéry-r-ézső-és-szilárd-marcell.-Wagner-Ferenc-a-tudomására-jutott-jogsérelmekről-folyamatosan-tájékoztatta-a-magyar-kormányt,-a-szlovák-hatóságoknál-pedig-igyekezett-eljárni-a-panaszok-orvoslása-érdekében.⁹

r-endszeresen-szót-emelt-a-magyar-kisebbség-érdekében-természetesen-a-prágai-magyar-képviselet-is,-különösen-a-magyar-lakosság-tömeges-méretű-csehországi-széttelepítése-idején,-a-magyar-kisebbséggel-való-kapcsolattartás-és-a-jogvédő-tevékenység-azonban---már-csak-a-földrajzi-közelség-okán-is---jobbára-a-pozsonyi-meghatalmazotti-Hivatalra-hárult,-hiszen-a-magyar-lakosság-panaszai-könnyebben-eljutottak-a-közeli-Pozsonyba,-mint-a-távoli-Prágába.

A-magyar-kormányzat-igyekezett-a-lehető-legtöbbet-megtenni-az-üldözött-magyar-kisebbség-érdekében,-lehetőségei-azonban-meglehetősen-korlátozottak-voltak,-s-nem-volt-abb-an-a-helyzetben,-hog-akaratát-érvényesíthesse.-A-szovjet-vezetésű-szöveteséges-Előőrző-bizottság-(s-zEb)-ellenőrzése-alá-helyezett,-szűk-nemzetközi-mozgástérrel-rendelkező,-s-csehszlovákiával-még-csak-diplomáciai-kapcsolatban-sem-álló-magyar-kormány-egyedül-a-s-zEb-hez-fordulhatott-panaszaival.-A-magyar-külfélpiselet-minisztérium-1946-júliusáig,-azaz-a-békekonzferencia-kezdetig-összesen-184-jegyzékben-hívta-fel-a-s-zEb-figyelmét-a-csehszlovákiai-jogsértésekre-és-kerlte-közelbepítését-a-magyar-kisebbség-érdekében,-erre-azonban-egyetlen-esetben-sem-került-sor.¹⁰

A-magyar-politikai-aktivitás-továbbbélésének-időszaka

A-proletár-internacionalizmus-dogmája-a-kisebbségi-kérdést-egyrészt-megoldottnak,-másrészt-az-egyes-szocialista-országok-belügyének-tekintette.-A-köztudat-szintén-olyan-képet-öriz-az-1947-1948-ban-hatalomra-jutott-magyar-kommunista-vezetésről,-mint-amely-teljeséggel-közömbös-volt-a-szlovákiai-magyarság-helyzete,-s-általában-a-nemzetiségi-probléma-íránt.-A-prágai-és-a-pozsonyi---s-valószínűleg-nem-csak-a-csehszlovákiai,-hanem-a-magyarországgal-szomszédos-országokban-működő-valamennyi-magyar-külfélpiseleti-szervtől-beérkezett-diplomáciai-jelentések-ugyanakkor-az-eddig-nél-jóval-árnyaltabb-képet-tárnak-elénk-a-legfelsőbb-magyar-pártvezetésnek-és-a-magyar-diplomáciának-a-nemzetiségi-kérdéshez-és-a-határon-túli-magyarsághoz-való

9. A-pozsonyi-meghatalmazotti-Hivatal-tevékenységére-bővebben-I.-Fehér-2010.

10. A-184-jegyzék-listáját-közzétette-Hungary and the Conference of Paris 1947,-155-163.-p.

viszonyulásáról.-A-szomszédos-országokban-szolgáló-magyar-diplomatáknak,-a-külügyi apparátus-és-a-pártvezetés-tagjainak,-még-ha-eredendően-érzékenyek-voltak-is-a-kérdés-iránt,-a-magyar-kisebbségek-helyzetével-szembesülve-valamiképpen-állást-kellett foglalniuk,-s--a-budapesti-kormányzatok-magyarságpolitikáját-vizsgáló-bárdi-ándor szavaival-élve--„lassan-lassan-elnemzetiesedtek”-(bárdi-2004,-91-92.-p.).

Az-1948-és-1956-közötti-időszak-prágai-magyar-követei,-illette-nagykövetei¹¹ (bolgár Elek,-s-zkladán-ágoston,-boldoczki-jános,-Horváth-Imre-és-Gábor-józsef)-kivétel-nélkül,-s--Wagner-Ferenc-és-csordás-István-kivételével--jobbára-a-pozsonyi-főkonzulátus-vezetői-(vándor-józsef,-Füredi-józsef-és-mányik-Pál)-is-kommunista-politikusok-és-diplomaták,-megbízható-párteberek-voltak.-A-prágai-követségnek-és-a-pozsonyi-főkonzulátusnak-a-magyar-kisebbség-jogvédelmét-is-felvállaló-feladatköre-a-kommunisták-magyarországi-hatalomra-jutása-és-az-1948.-februári-csehszlovákiai-kommunista-hatalomátvétel után-jó-ideig-változatlan-maradt.-Továbbra-is-figyelemmel-követték-a-magyar-lakosság helyzetét,-s-a-tudomásukra-jutott-legapróbb-jogsértésekről-is-azonnal-tájékoztatták budapestet.-1948-és-1949-folyamán-több-ízben-is-a-Prágából-és-Pozsonyból-beérkező jelentések-tették-lehetővé-a-magyar-vezetés-számára,-hogy--immár-általában-pártvonalon--megkeresse-Prágát,-s-szót-emeljen-a-csehszlovák-pártvezetésnél-a-magyar kisebbség-helyzetének-rendezése-érdekében-és-szavá-tegye-a-további-jogsértéseket.-A magyar-politikai-aktivitásnak-ekkor-döntő-szerepe-volt-abban,-hogy-a-magyar-kisebbség helyzetének-rendezése-a-nehézkés-kezdeti-lépések-után-felgyorsult,-s-1950-re-alapvető változásokhoz-vezetett.-Tény-ugyanakkor-az-is,-hogy-az-ötvenes-évek-elején-különböző okok-miatt-valóban-lanyhult-a-magyar-vezetés-érdeklődése-a-csehszlovákiai-magyarság iránt,-s-fokozatosan-feladta-a-kétoldalú-kapcsolatokat-a-magyar-kisebbség-helyzetétől függővé-tevő-politikájának-alapelveit-is.-A-magyar-diplomácia-által-1948-és-1956-között bejárt-út-átfogó-bemutató-tanulmány-terjedelmi-korlátai-nem-teszik-lehetővé,-ezért azt-néhány-kiválasztott-kérdéskör-segítségével-próbáljuk-meg-illusztrálni,-együttal-felvá- zolni-néhányat-azon-kérdések-közül,-amelyek-a-prágai-és-a-pozsonyi-magyar-külképvi- seletet-ezekben-az-években-leginkább-foglalkoztatták.

Az-állampolgárság-visszaadása-és-a-magyarelles-jogszabályok-hatály- talanításának-kérdése

A-csehszlovákiai-kommunista-hatalomátvétel-a-magyar-kisebbség-helyzetében-és-jog- állásában-nem-eredményezett-azonnali-pozitív-változást,-ami-nem-véletlen,-hiszen-a magyarelles-politika-első-számú-szószólói-korábban-éppen-a-kommunisták-voltak. nemcsak-a-lakosságcsere-folytatódott-tovább-s-a-reszlovakizáció-zajlott-változatlanul, a-csehországba-deportált-magyarok-hazatérése-sem-jöhetett-számításba,-s-érvényben maradt-valamennyi-korábbi-magyarelles-jogszabály-is,-a-központi-és-szlovák-állami

11. csehszlovákia-és-magyarország-1954-februárjában-egyezett-meg-diplomáciai-kapcsolataik nagyköveti-szintűvé-emeléséről,-a-prágai-magyar-és-a-budapesti-csehszlovák-követség-nagy- követségé-alakításáról.

szervek pedig sorra fogadták el és foganatosították az újabb és újabb jogfosztó intézkedéseket.

Klement Gottwald, a csehszlovákiai kommunista Pártja (CSKP) elnöke csupán pártja központi bizottságának 1948. június 9-i ülésén jelentette be a magyar kisebbséggel szembeni politika megváltoztatásának szükségességét, vagyis hogy a csehszlovákiai maradó magyarok számára némi jogokat kell majd biztosítani.¹² Gottwald, illetve a csehszlovák állami és pártvezetés elhatározását több tényező motiválta. Egyrészt világgosszá vált, hogy az ekkor már csak vontatottan haladó lakosságcsere nem hajtható végre a csehszlovák fél által elképzelt terjedelemben, s mindenképpen számolni kell a magyar lakosság egy részének a helyben maradásával, amelynek helyzetét idővel rendezni kell. Másrészt a szovjet vezetés, amely korábban a csehszlovák nemzetállami törekvések első számú támogatója volt, ekkor már a csehszlovák-magyar kapcsolatok normalizálásában volt érdekelt, ezért 1948 tavaszán több alkalommal is rendkívül szigorú megítélésben és bírálathoz részesítette a csehszlovák kommunisták nemzetiségi politikáját.

A harmadik tényező, amely a csehszlovák kommunistákat a magyar kisebbséggel szembeni politikájuk módosítására készítette, a magyar kommunista párt- és állami vezetés volt, amely 1948 folyamán egyre határozottabb nyomást gyakorolt Prágára a csehszlovákiai magyarság helyzetének pozitív értelmű rendezése érdekében. A magyar kormány előbb bolgár Elek-prágai követ által 1948. április 19-én átadott jegyzékében tiltakozott a magyar kisebbség folytatódó jogfosztása, a magyar nyelvhasználat üldözése és a vagyonelkobzások ellen, a sérelmek orvoslásának elmaradása esetére pedig kilátásba helyezte a lakosságcsere végrehajtásának felfüggesztését.¹³ A jegyzék nyomtatékosítása érdekében rákos m. Mátyás, a magyar kommunista Párt (MKP) főtitkára másnap, április 20-án pártvonalon is megkereste Prágát. Rákos m. a CSKP vezetéséhez intézett levelében hangsúlyozta, hogy az MKP vezetése „semmilyen körülmények között nem fog belenyugodni a befejezett tények politikájába”, s leszögezte, hogy az MKP a szlovákiai magyarsággal szembeni politikát a lenini-sztálini nemzetiségi politika alapelveivel összeegyeztethetetlen, polgári nacionalista nemzetiségi politikának tartja (s. ipos 1992, 715. p.).

Miután az április 19-i jegyzékre és rákos m. másnapi levelére nem érkezett érdemleges csehszlovák válasz, a magyar kormány június 4-én újabb jegyzékben sürgette a nemzetiségi indoklással kibocsátott vagyonelkobzó végzések visszavonását, az érintettek kártalanítását, a deportáltak szabad költözési jogának biztosítását, vagyis hazatérésük engedélyezését, a magyar munkavállalóknak a csehekkel és szlovákokkal való egyenlő elbírálását, s a magyarok vagyonára kiírt ún. nemzeti gondnokság megszüntetését.¹⁴ A jegyzékre azonban, amely hét napon belüli választ kért, a megadott határidőn

12. národní archiv-České republiky-(nA-ČR),-Ústřední-výbor-komunistické-strany-Československa-(Úv-ksČ),-f.-01,-sv.-5,-a.-j.-18,-zasedání-Úv-ksČ-9.-06.-1948.

13. mol,-külgügyminisztérium-TÜK-iratai-1945-1964-(kÜm-TÜK),-csehszlovákia,-49.-d.,-217/pol/res-1948.-Tiltakozó-jegyzék-újabb-nemzetiségi-sérelmek-ügyében.

14. mol,-kÜm-TÜK,-csehszlovákia,-49.-d.,-350/pol/res-1948,-jegyzék-a-csehszlovák-kormányhoz.

belül-ismét-nem-érkezett-kielégítő-válasz,-ezért-a-magyar-fél-1948.-június-12-én-azonnali-hatállyal-felfüggesztette-a-lakosságcsere-végrehajtását.

mindezen-tényezők-hatására-a-csehszlovák-pártvezetés-kényszeredetten-bár,-de mégiscsak-hozzálátott-a-csehszlovákiában-maradt-magyarok-helyzetének-valamiféle rendezéséhez.-szlovákia-kommunista-Pártja-(szl k P)-kb-Elnöksége-már-május-utolsó napján-különbizottságot-hozott-létre-azzal-a-feladattal,-hogy-dolgozza-ki-és-terjessze-a-pártvezetés-elé-a-magyarkérdés-rendezésére-és-a-magyar-pártvezetéssel-folytatandó tárgyalásokra-vonatkozó-javaslatait.¹⁵ A-magyar-kisebbség-helyzetének-rendezésére kidolgozott-javaslatokat-a-cskP-kb-Elnöksége-első-ízben-július-8-án-tárgyalta-meg, jóváhagyásukra-és-a-kormány-elé-terjesztésükre-az-Elnökség-július-19-i-ülésén-került sor.-A-kormány-elé-terjesztett-határozattervezet-kilátásba-helyezte-a-magyarok csehszlovák-állampolgárságának-visszaadását,-50-hektárig-terjedő-mezőgazdasági vagyonuknak-az-elkobzás-alóli-mentesítését,-a-csehországba-deportált-magyarok-hazatérésének-lehetővé-tételét,-a-magyar-nyelvű-oktatás-újraindítását,-magyar-nyelvű-sajtó-termék-megjelentetését,-s-egy-magyar-ifjúsági-és-kulturális-szervezet-létrehozását.-A-pártvezetés-ugyanakkor-síkra-szállt-a-lakosságcsere-és-a-belső-telepítés-folytatása-mellett,-megengedhetetlennek-tartotta-az-anyagi-kártérítést,-bármiféle-kisebbségi-státutum-elfogadását,-magyar-politikai-tömörülés-vagy-párt-létrehozását,-s-a-reszlovakizáltaknak-a-magyarság-soraiba-való-visszatérését.¹⁶

A-prágai-pártvezetés-július-8-án-a-magyar-kommunistákkal-való-tárgyalások-felvételéről-és-a-magyar-küldöttség-pozsonyi-meghívásáról-is-határozott.-Az-1948.-július-23-24-i-pozsonyi-pártközi-találkozón,-amelyen-a-cskP-küldöttségét-vilam-Široký,-a-magyar-dolgozók-Pártját-(mdP)-r-évi-józsef-vezette,-a-csehszlovák-vezetés-tájékoztatta-magyar-partnereit-a-tervezett-intézkedésekről.-A-két-pártvezetés-kompromisszumként-értelmezhető-megállapodásban-a-magyar-fél-ígéretet-tett-a-lakosságcsere folytatására,-a-csehszlovák-pedig-az-állampolgárságukat-vissza-nem-kapó-magyarok számának-minimalizálására,-s-arra,-hogy-a-magyar-iskolákba-a-reszlovakizált-szülők-is-beírathatják-gyermekeiket.-nem-született-ugyanakkor-megegyezés-arról-a-magyar igényről,-hogy-a-vagyonelkobzás-által-sújtott-kisemberek-legalább-részleges-vagyonikárpótlásban-részesüljenek.¹⁷

A-prágai,-majd-a-pozsonyi-pártvezetés-jóváhagyását-követően-1948.-szeptember-30-án-a-csehszlovák-kormány-ülésén-is-pozitív-döntés-született-a-magyar-kisebbség helyzetének-rendezésére-vonatkozó-javaslatokról.¹⁸ A-kormány-általi-elfogadásuk-azonban-ekkor-már-csupán-formális-követelmény-volt,-hiszen-a-lényegi-döntések-február-óta-a-két-pártközpontban,-közülük-is-elsősorban-a-prágaiiban-születtek-meg.

15. slovenský-národný-archív-(s n A).-Ústredný-výbor-komunistickéj-strany-slovenska-(Úv-k s s), 789.-d.-zápis-zo-zasadnutia-Predsedníctva-Úv-k s s-31.-mája-1948.

16. A-különbizottság-javaslatait-és-a-cskP-kb-Elnökségének-határozati-javaslatát-közzétette Popély-2008,-44-47,-50.-p.

17. moI,-magyar-dolgozók-Pártja-(mdP),-276.-f.-65.-cs.-102.-ő.-e.-3-5.-l.;-nA-Čr,-Úv-k s Č,-f. 02/1,-sv.-3,-a.-j.-129.-záznam-o-poradě-k s Č-a-s mP.-A-pozsonyi-pártközi-értekezletről-készült feljegyzést-közzétette-Popély-2008,-55-56.-p.)

18. nA-Čr,-Úv-k s Č,-f.-100/24,-sv.-150,-a.-j.-1494,-zápis-14.-schůze-páté-vlady,-konané-dne-30. září-1948.

A-csehszlovák-pártvezetés-döntéseinek-a-prágai-és-pozsonyi-diplomáciai-jelentések között nem találjuk nyomát. Ennek egyik okát abban kereshetjük, hogy a két- (a csehszlovák és a magyar)-kommunista-párt-között-ekkorra-még-nem-alakult-ki-az-a-bizalmi-viszony,-amely-lehetővé-tette-volna,-hogy-a-Prágába-vagy-Pozsonyba-akkreditált magyar-diplomaták-közelebbi-információk-birtokába-juthassanak-a-pártvezetés-ülése-in-elhangzottokról-és-az-azokon-hozott-döntésekről.-k-ülönösen-érvényes-ez-a-kisgazdapárti-Wagner-Ferenc-pozsonyi-konzulra,-akinek-kapcsolatai-pártvonalon-egyáltalán nem-voltak,-s-akinek-személye-1948-nyarán-és-őszén-már-szálka-volt-nemcsak-Pozsony,-hanem-budapest-szemében-is.-A-magyarországi-kommunista-hatalommal-és-a-szocialista-internacionalizmus-magyar-kommunista-értelmezésével-azonosulni-nem-tudó-Wagnert-1948-októberének-utolsó-napjaiban-jelentéstételre-hazarendelték-a-magyar-k-ülügyminisztériumba,-ő-azonban-leváltását-nem-várta-be,-s-november-elején-családjával-együtt-csehország-on-keresztül-nyugat-Európába,-majd-az-Amerikai-Egyesült-államokba-emigrált.¹⁹

Wagner-távozását-követően-a-magyar-k-ülügyminisztérium-azonnal-vizsgálatot-rendelt-el-a-főkonzulátuson,-amelynek-vezetésével-előbb-c-sordás-István-alkonzult,-majd-1948-decemberében-vándor-j-őzsef-meghatalmazottat-bízták-meg,-aki-azonban-működési-engedélye-megadásának-csehszlovák-részről-történt-elhúzódása-miatt-a-főkonzulátus-vezetését-csupán-1949-márciusában-vehette-át.²⁰ Wagner-távozása,-a-külügyminisztériumi-vizsgálat-és-a-gyakori-személycserék-következtében-a-főkonzulátus-tevékenysége-1948-1949-fordulóján-gyakorlatilag-megbénult,-ami-azt-eredményezte,-hogy-érdemi-jelentések-ezekben-a-hónapokban-jobbára-a-követségről-érkeztek-budapestre.

bolgár-Elek-prágai-követ-terjesztette-fel-a-magyar-k-ülügyminisztériumba-1948-október-27-én-többek-között-a-magyar-nemzetiségű-személyek-csehszlovák-állampolgárságának-visszaszerzését-lehetővé-tévő-245/1948-sz.-törvény-szövegét,²¹ amely-jogi-vonatkozásban-az-első-lépés-volt-a-szlovákiai-magyarság-helyzetének-rendezése-felé-vezető-úton. A-jelentéshez-fűzött-minisztériumi-feljegyzés-a-törvény-visszasságai-között-említi,-hogy-noha-az-lényeges-fordulatot-jelent-a-magyar-kisebbség-életében,-nem-vonatkozik-azokra,-akik-az-első-csehszlovák-k-öztársaság-idején-sem-rendelkeztek-csehszlovák-állampolgársággal,-azokra,-akiket-magyarországi-áttelepítésre-jelöltek-ki,-sem-pedig-azokra,-akik-„súlyosan-vétettek-a-csehszlovák-k-öztársaság-vagy-népi-demokratikus-rendje-ellen”,-ezek-alapján-pedig-nagy-számú-személytől-lesz-megtagadható-az-állampolgárság.-Az-anomáliák-között-említi-a-hűségfogadalom-letételére-előirányzott-90-napos-határidőt,-valamint-azt-is,-hogy-a-törvény-nem-rendelkezik-a-vagyonjogi-restitúció-kérdéséről.²²

19. moI,-Pozsonyi-Főkonzulátus-TÜk-iratai-(PF-TÜk),-19.-d.,-135/res-1948,-6/biz-1948.-Wagner-disszidálása;-vö.-Fehér-2010,-130.p.-(A-kommunista-hatalom-gyakorlatilag-ezzel-egy-időben,-1948-szeptemberében-távolította-el-Wagner-egykori-munkatársát,-berez-kálmánt-is-a-meghatalmazotti-Hivatal-éléről,-s-vándor-j-őzsef-belügyminisztériumi-osztálytanácsost-nevezte-ki-pozsonyi-magyar-meghatalmazottá.)

20. moI,-k-Üm-admin.,-csehszlovákia,-2.-d.,-1902/1949.-A-pozsonyi-főkonzulátus-vezetésének-átadása,-illette-átvétele.

21. moI,-k-Üm-TÜk,-csehszlovákia,-50.-d.,-782/pol/res/1948.-A-csehszlovákiai-magyarokra-vonatkozó-állampolgársági-törvény-felterjesztése.

22. uo.

miután a külügyminisztérium az állampolgársági törvény végrehajtásának figyelemmel kísérése érdekében megbízta meg mindkét magyar külképviseleti szervet, bolgár követ december 2-án kelt jelentésében jelezte, hogy a törvény hatályát ki fogják terjeszteni a lakosságcsere után visszamaradó magyarokra,²³ c sordás alkonzul pedig 1949. január 12-én felterjesztette a törvény végrehajtási utasításait is. c sordás mellett, hogy utalt az áttelepítésre kijelöltek között továbbra is uralkodó bizonytalanságra, miszerint jogosultak e kérné a csehszlovák állampolgárságot, felhívta a figyelmet arra a jelenségre is, hogy többen elutasítják a csehszlovák állampolgárságot, s inkább a Magyarországra való áttelepülést választanák.²⁴

Az 1948. nyarán meghirdetett rendezést a csehszlovák fél mindeközben meglehetősen vontatottan és csupán részlegesen hajtotta végre. r ákosi mátyás ezért 1948. december 14-én k lement Gottwaldhoz intézett levelében emelt kifogást a júliusi pártközi értekezleten tett csehszlovák vállalások be nem tartása ellen. r ákosi leginkább azt bírálta, hogy az állampolgársági törvény kizárja az állampolgárság megszerzésének lehetőségéből azt a néhány tízezer magyart, akik 1938 előtt sem rendelkeztek csehszlovák állampolgársággal, valamint a magyarországi áttelepítésre kijelölt, de át nem telepített magyarokat, s így több mint 130.000 magyar nem kaphatja vissza csehszlovák állampolgárságát. k ifogásolta azt is, hogy az ígéretek ellenére, miszerint szeptemberben beindul a magyar nyelvű oktatás, ez idáig csupán néhány magyar iskolát nyitottak meg, lemondtak az ígért napilapról is, és csak egy hetilap megjelentetését engedélyezték, s a csehországból visszatérő magyar deportáltak közül sem kaphatja vissza mindenki a vagyonát. A határozott hangvételű levél szerint „fenn forog annak a veszélye, hogy a szlovákiai magyarok kérdése újra elmérgesedik s tovább gátolja a két ország jóviszonyának kialakítását”.²⁵

Gottwald válaszlevelét a c s k P k b Elnökségének 1949. január 20-i ülése vitatta meg. Ezen ugyan a bírálókat jogosságát elutasították, azonban Gottwald élesen kirohant a szlovák pártvezetés ellen is, amiért késlekedik a magyar kisebbség helyzetének rendezésével, s ezzel ürügyet szolgáltat a magyar félnek a beavatkozásra.²⁶ A meghirdetett fordulat végrehajtása a szlovák kommunisták számára valóban nem ment könnyen, azt számos következtelenség és ellentmondás kísérte. Tovább éltek a korábbi reflexek, s miközben szavak szintjén a változtatás szükségességét hirdették, a múltból minél több menthető meg akartak őrizni a jövő számára.

Az állampolgársági törvény a belügyminisztériumot megbízta meg azon magyarok névjegyzékének az összeállításával, akik „súlyosan vétettek a csehszlovák köztársaság vagy népi demokratikus rendje ellen”, s így nem szerezhetik vissza csehszlovák állampolgárságukat. A belügyminisztérium által 1948. december 16-ára elkészített, s a járási nemzeti bizottságokhoz eljuttatott jegyzék 1516 személy (családfő) nevét tartalmazta.²⁷ A név-

23. m o l , Pn-TÜk , -34.-d., -369/biz-1948.-A csehszlovákiai magyarokra vonatkozó állampolgársági törvény felterjesztése.

24. m o l , PF-TÜk , -17.-d., -4/pol-1949.-állampolgársági törvény végrehajtási utasítása.

25. m o l , md P, -276.-f., -65.-cs., -102.-ó.-e.

26. n A-Čr , Úv-ks Č, -f.-02/1, -sv.-8, -a.-j.-159, -zápis-č.-6-ze schůze širšího předsednictva Úv-ks Č, konané dne 20. ledna 1949.

27. s n A, Povereníctvo vnútra -- sekretariát, -44.-d., -190/48 prez. s eznam osob maďarské národnosti, podľa ustanovení § 1. odst. 3. zákona ze dne 25. října 1948. č. 245-s b.

jegyzék-eljutott-vándor-józsef-pozsonyi-konzulhoz-is,-aki-1299-családfő-kiértékelése után-megállapította,-hogy-a-listán-szereplők-40%-a-értelmiségi-(főleg-tanár,-tanító-és pap),-annak-összeállításánál-tehát-„a-főszempont-a-magyar-értelmiség-likvidálása volt”.-Tülnyomó-többségük-ellen-ráadásul-még-csak-népbírósi-eljárás-sem-volt-folyamatban,-illette-ha-volt-is,-az-a-szlovák-népbírósi-ügyek-magyarelles-beállítottsága-és gyakorlata-ellenére-felmentéssel-végződött.²⁸ A-névjegyzéket-a-későbbiekben-többször felülvizsgálták,-a-következő-hónapokban-újabb-és-újabb-listák-készültek,-az-azokon szereplő-személyek-száma-pedig-hol-csökken,-hol-nőtt,-az-szlovák-állampolgárság-ért 1950.-január-6-án-elrendelte-a-csehszlovák-állampolgárság-gyorsított-megadását-az állampolgársággal-még-nem-rendelkező-magyarok-száma.²⁹

A-kérdés-rendezése-azonban-ezt-követően-is-meglehetősen-vonatottan-haladt-vándor-konzul-még-1950-folyamán-is-több-jelentésben-számolt-be-arról,-hogy-a-szlovák hatóságok-vagyonelkobzó-végzéseket-kézbesítenek-ki-azok-száma,-akik-a-belügyminisztérium-emlétt-névjegyzékén-szerepelnek,-bár-akadnak-közöttük-olyanok is,-akik-a-névjegyzék-felülvizsgálása-után-már-állampolgárságot-szerettek.-A-konzul-a tudomására-jutott-esetekről-tájékoztatta-Fábry-Istvánt,-a-szlovák-pártközpont-magyar ügyekben-illetékes-referensét,-aki-ezt-követően-Štefan-baštovanský-pártfőtítkárral-és viliam-Široký-pártelnökkel-is-tárgyalt-a-kérdésről.-Širokýt-állítólag-arra-is-kérte,-hogy helyeztesse-hatálya-kívül-az-érvényben-lévő-vagyonelkobzó-jogszabályokat,-ő-azonban ezt-határozottan-elutasította-arra-hivatkozva,-hogy-azok-nem-csak-a-magyarokra, hanem-általában-a-kollaboránsokra-és-hazaárulókra-is-vonatkoznak,-ezért-hatálya kívül-helyezésük-„még-időszerűtlen”.³⁰

A-csehszlovákiai-magyar-szlovák-és-a-magyarországi-politikai-vezetés-elvárása-szerint-a 245/1948-sz.-állampolgársági-törvény-természetes-következménye-lelt- volna-az-összes magyarelles-jogszabály-hatálytalanítása.³¹ Azonban-nemcsak-hogy-ezek-hatálytalanítása-nem-történt-meg,-hanem-további-magyarelles-rendelkezéseket-tartalmazott-több 1949-első-hónapjaiban-meghozott-jogszabály-is.-A-nemzetgyűlés-1949.-február-23-án elfogadott-63/1949-sz.-törvénye-például-kimondta,-hogy-azoknak-a-közalkalmazottaknak a-munkaviszonya,-akik-a-megszállás-idején-csehszlovákia-megszállt-területén-maradtak, a-megszállás-hónapjának-utolsó-napjával-megszűntek-tekintendő.-megengedte-ugyan-a kivételezés-kérését,-kizárta-azonban-a-kivételezés-lehetőségét-azoknál,-akik-a-33.-sz. elnöki-dekrétum-értelmében-elveszítették-csehszlovák-állampolgárságukat-(s-bierka-zákonov-1949,-201-204.-p.).-Hasonló-személyiségű-volt-a-nemzetgyűlés-108.-sz.-elnöki-dekrétumot-módosító-március-23-i-törvénye-is,-amely-továbbra-is-érvényben-hagyta-a-dekrétumnak-a-magyarok-és-németek-minden-ingó-és-ingatlan-vagyonának-elkobzását-kimondó-rendelkezéseit-(s-bierka-zákonov-1949,-239.-p.).

28. A-kiértékelte-1299-személy-közül-774-ellen-indult-népbírósi-eljárás,-közülük-274-személyt ítélték-el,-a-többiek-felmentették-vagy-megszüntették-az-eljárást-velük-szemben-(moI,-PF-TÜK,-2.-d.,-31/1950.-A-pozsonyi-főkonzulátus-összefoglaló-jelentése-az-1949.-évről-II.).

29. snA,-Úv-kss,-794.-d.,-zápis-zo-zasadnutia-Predsedníctva-Úv-kss-dňa-6.-januára-1950,-a magyar-kisebbség-csehszlovák-állampolgárságának-kérdésére-bővebben-I.-Šutaj-2002.

30. moI,-kÜm-TÜK,-csehszlovákia,-54.-d.,-021472/1950,-022429/1950;-023379/1950. vagyonelkobzások-a-108/45-s-b.-számú-elnöki-rendelet-alapján.

vándor-józsef-pozsonyi-konzul-éért-1949.-április-27-én-azzal-a-javaslatlalt-terjesztette-fel-a-külügyminisztériumba-a-magyarellenes-csehszlovák-törvényekről-és-rendeletekről-összeállított-tájékoztatót,-hogy-kezdeményezni-lehetne-azok-hatálytalanítását. A-meghatalmazotti-Hivatal-jogásza-által-összeállított--korántsem-teljes,-azonban-ennek-ellenére-alaposnak-tekinthető--tájékoztató-több-mint-félszáz-elnöki-dekrétumot,-törvényt,-kormány,-szlovák-nemzeti-tanácsi-és-szlovák-megbízotti-rendeletet-sorol fel,-amelyek-egy-két-kivételtől-eltekintve-nem-lettek-érvénytelenítve.-A-konzul-véleménye-szerint-„szükségesnek-látszik-kezdeményező-lépések-megtétele-olyan-irányban,hogy-a-magyarellenes-csehszlovák-törvények-és-rendeletek,-illette-a-csehszlovák-törvények-magyarellenes-intézkedései-generális-törvénnyel-hatálytalaníttassanak-legalább-azokkal-szemben,-akik-a-245/1948-számú-csehszlovák-törvény-alapján-csehszlovák-állampolgárságukat-újából-megszerezték”.³²

A-magyar-külügyminisztérium-a-magyarellenes-jogszabályok-hatálytalanítását-a-csehszlovák-magyar-kulturális-egyezménybe-próbálta-belefoglaltatni.-Az-egyezmény-1949-júniusában-kidolgozott-első-magyar-tervezete-szerint-az-egyezmény-kimondta volna,-hogy-a-két-szerződő-fél-kölcsönösen-hatályon-kívül-helyez-és-jóvátenni-igyekszik minden-olyan-törvényt-és-intézkedést,-amely-„a-reakciós-rendszerek-kormányzata-idején-a-területükön-élő-és-a-másik-fél-nemzetiségéhez-tartozó-népesség-elnemzetlenítésére,-beolvasztására-irányult”.³³ Ez-a-követelmény-azonban,-noha-már-az-1949-decemberében-átnyújtott-magyar-javaslatban-is-tompított-formában-szerepelt,-a-csehszlovák-fél-ellenállása-miatt-végül-nem-kerülhetett-be-az-egyezménybe.-Arról,-hogy-a-magyar-diplomácia-a-szóban-forgó-jogszabályok-érvénytelenítését-más-alkalomkor-is-kezdeményezte-volna,-nincs-tudomásunk,-az-mindenesetre-tény,-hogy-hatálytalanításukra-mindmáig-nem-került-sor.

„minden-beavatkozástól-tartózkodjanak.”-A-halálra-ítélt-Esterházy-jános megmentésének-kérdése

Az-az-ügy,-amelyben-a-magyar-diplomácia-már-1949-tavasza-n-sem-kívánt-közbenjárni,-a-halálra-ítélt-Esterházy-jános-megmentésének-a-kérdése-volt.-A-szlovákiai-magyar-Párt-vezetőjének-sorsát-korábban-éber-en-figyelemmel-követő,-letartóztatása-ellen-1945.június-9-én-még-a-s-zövetséges-El-lenőrző-bizottságnál-is-szót-emelő³⁴ magyar-külügy-

31. I.-erre-pl.-Fábry-zoltánnak-és-balogh-dénes-árpádnak-a-magyar-kommunista-vezetők-höz-intézett-1948-július-15-i- emlékiratát,-amely-egyebek-között-a-következőket-fogalmazta-meg: „szükséges-általános-törvénnyel-kimondani,-hogy-a-csehszlovákiai-magyarok-minden-tekintetben-ugyanolyan-elbánás-alá-kerülnek,-mint-a-szlovákok-és-csehek,-és-visszamenő-hatálylyal--ex-tunc--hatályát-veszíti-minden-intézkedés,-utasítás,-rendelet-és-törvény,-mely-a-magyar-nemzetiség-űeket-különös,-a-szlovák-vagy-cseh-nemzetiségű-csehszlovák-állampolgároktól-eltérő-elbánásban-részesítette.”-(moI,-mdP,-276.-f.,-65.-cs.,-202.-ő.-e.,-1-10.-l.)

32. moI,-k-Üm-Tük,-csehszlovákia,-52.-d.,-3802/1949.-d-iszkriminációs-rendeletek-módosítása.

33. moI,-k-Üm-Tük,-csehszlovákia,-66.-d.,-sz.-n./1949.

34. moI,-k-Üm-admin.,-csehszlovákia,-28.-d.,-28.298/pol-1945;-vö.-Hungary and the Conference of Paris 1947,-156.-p.

minisztérium-a-kommunista-fordulatot-követően-már-teljes-érdektelenséget-tanúsított az-arisztokrata-politikus-sorsa-iránt,-s-ügyét-csehszlovák-belügynek-nyilvánította.

Az-1945.-június-végén-a-s-zovjetunióba-hurcolt,-s-azóta-ott-raboskodó-Esterházy-j-ánost a-szovjet-hatóságok-1949-áprilisában-adták-ki-c-sehszlovákiának,-ahol-azonnal-meg-is-tették- az- előkészületeket- az- 1947-ben- hozott- halálos- ítélet- végrehajtására. Hazaszállításának-híre-futótűzként-terjedt-el-Pozsonyban-és-egész-szlovákiában,-s-családja-és-ismerősei-pozsonyi-zsidó-körök-közreműködésével-a-legkülönbözőbb-helyeken interveniáltak- az- ítélet- végrehajtásának- elhalasztása- és- a- perújrafelvétel- érdekében. Prisender-Emil,-a-család-barátja-1949.-május-1-jén-Adler-s-ándornak,-a-pozsonyi-zsidó-egylet-titkárának-társaságában-felkereste-a-magyar-főkonzulátust-is,-ahol-a-budapesten tartózkodó-konzul-távollétében-Fodor-Endre-beosztottat-kérték-meg,-hogy-legyen-segítségükre- az- ítélet- végrehajtásának- megakadályozása- érdekében.- A- beosztott- nem- kívánt állást-foglalni-az-ügyben,-de-elkísérte-őket-az-egyik-legbefolyásosabb-magyar-kommunista- vezetőnek- számító- Fábry- Istvánhoz,- a- szlovák- pártvezetés- melletti- ún.- magyar bizottság³⁵ titkárához,-aki-azonban-mindennemű-közbenjárástól-mereven-elzárkózott.

vándor-konzul-az-ügyről-beszámoló-1949.-május-15-i-jelentéséhez-csatolta-többek között-a-s-tószon-élő-Fábry-z oltán-levelének-másolatát-is,-aki-a-család-kérésére-vilam Širokynál-próbált-közbenjárni-Esterházy-érdekében.-A-konzul-ugyanakkor-jómaga-óvakodott-bármiféle-intervenciótól.-Amint-azt-jelentésében-megírta:-az-őt-Pozsonyba-való visszatérése-után-külön-külön-felkereső-Prisender-Emil-és-Fábry-István-előtt-egyaránt leszögezte,-hogy-a-kérdést-csehszlovák-belügynek-tekinti,-amelyben-nem-illetékes állást-foglalni,-s-kijelentette,-hogy-az-illetékesek-ismerik-Esterházy-magatartását,-így nincs-is-rá-szükség,-hogy-bárki-véleményét-meghallgassák.³⁶ vándor-óvatoskodó-magatartása-egyezhett-a-k-ülügyminisztérium-álláspontjával,-amely-május-24-én-arra-utasította-a-főkonzulátust,-hogy-tagjai-Esterházy-j-ános-ügyében-„minden-beavatkozástól tartózkodjanak”.³⁷

A- pozsonyi- főkonzulátuson- tett- sikertelen- látogatását- követően- Prisender- Emil május-3-án-Esterházy-j-ános-hűgának,-máriának-a-társaságában-Prágába-is-elutazott, ahol-többek-között-a-magyar-követséget-is-felkeresték-a-segítség-reményében.-bár-a-külgügyi-iratok-között-a-látogatásnak-nincs-nyoma,-Esterházy-mária-naplójában-megörökítette-az-őket--a-szabadságon-lévő-követ-helyett--fogadó-követségi-titkár-reakcióját: „nem-tehetnek-semmit.-még-szerencse,-hogy-nem-beszéltünk-a-követtel,-mert-baj lehetne.-Először-is-magyarország-nem-avatkozhatik-be-csehszlovákia-belügyeibe, másodszor-csak-nem-képzeli-uk,-hogy-egy-népi-demokrácia-szót-emel-egy-gróf-érdekében?-ő-személyesen-sajnálja,-de-jános-érdekében-nem-tanácsolná,-hogy-magyarország-segítségét-kérjük.”-(molnár-2008,-34.-p.)

35. A-magyar-bizottság-az-szl k P-k b-Politikai-Titkárságának-1948.-november-12-i-határozata alapján-jött-létre-mint-a-k-b-magyar-ügyekben-illetékes-segéd-és-tanácsadó-szerve.-Elnöke daniel- o káli- belügyi- megbízott,- titkára- Fábry- István,- további- tagjai- I őrinccz- Gyula,- major István,-k u gler-j-ános-és-r abay-Ferenc,-1948.-december-9-i-kiegészítést-követően-együttal I adislav- n ovomeský- oktatás- és- népművelésügyi,- valamint- o ndrej- Pavlík- tájékoztatásügyi- megbízott-voltak.

36. mo l , -k Űm-TŰk,-csehszlovákia,-83.-d.,-54/1949.-Esterházy-j-ános-ügye.

37. uo.

Prisender- Emil- és- Esterházy- mária- a- magyar- követségen- tett- látogatása- után- még ugyanaznap- felkereste- Prágában- vavro- Šrobár- minisztert- is.- Az- ő- közbenjárásának- volt végül- köszönhető,- hogy- k- lement- Gottwald- köztársasági- elnök- a- halálos- ítélet- végrehajtását- felfüggesztette- (molnár-2008,-34.-p.),- s- mint- ahogy- azt- május- 25- én- a- prágai- magyar követség- is- jelentette- b- udapestnek,- elrendelték- perének- újrafelvételét.³⁸ Az- újrafelvételi eljárás- során- a- Pozsonyi- j- árásbíróság- a- halálos- ítélet- tízévi- börtönbüntetésre- változtatását- javasolta,- miután- azonban- ezt- a- fellebbviteli- bíróság- elutasította,- az- ügy- ismét Gottwald- köztársasági- elnök- elé- került,- aki- 1950- áprilisában- a- halálos- ítéletet- „kegyelemből”- életfogytiglani- börtönbüntetésre- változtatta.³⁹ A- köztársasági- elnök- és- a- politikai vezetés- döntését- minden- bizonnyal- a- lassan- megnyugodó- kedélyek- ismételt- felkorbácsolásától- való- félelem- motiválta,- s- mindenképpen- szerették- volna- elkerülni,- hogy- a- magyar kisebbség- a- kivégzett- Esterházyban- a- magyarellenes- csehszlovák- politika- mártírját- lássa.

magyar-fellépés-a-dél-akcióval-szemben

A- magyar- diplomácia- a- c- sehországba- hurcolt- magyarok- sorsát- a- deportálások- kezdete, azaz- 1946- novembere- óta- megkülönböztetett- figyelemmel- kísérte.- n- em- változott- ez- a kommunisták- magyarországi- és- csehszlovákiai- hatalomra- jutását- követően- sem,- s- a magyar- politikai- vezetés- 1948- folyamán- állami- és- pártvonalon- egyaránt- több- alkalommal- sürgette- a- csehszlovák- félnél- a- deportáltak- szabad- költözési- jogának,- vagyis- hazatérésének- lehetővé- tételét.- Ennek- fényében- az- is- természetes,- hogy- a- prágai- és- pozsonyi- diplomáciai- jelentések- egészen- 1949.- évi- hazatérésükig- figyelemmel- követték- a deportáltak- helyzetét,- hazatérésüket- követően- pedig- elhelyezési- nehézségeiket- és- a dél-akció- nevet- kapott- újabb- kitelepítés- tervét- is.

A- deportáltak- intézményes- hazaszállítása- 1949- első- napjaiban- kezdődött,- s- májusig- az- összes- magyar,- aki- nem- akart- c- sehországban- maradni,- visszatérhetett- s- szlovákia- ba.- Elhelyezésük- azonban- a- viszonylagos- szervezettség- ellenére- sem- volt- problémamentes.- l- egtöbbjük- házában- szlovák- telepesek- laktak,- akik- azt- nem- kívánták- visszadni- volt- tulajdonosaiknak,- a- hazatérők- ugyanakkor- a- legkülönbözőbb- módon,- akár erőszakkal- is,- megpróbálták- visszaszerezni- vagyonukat.- Az- elhelyezésüket- figyelemmel követő- prágai- és- pozsonyi- magyar- képviselő- jelentései- és- a- panaszokról- felvett- jegyzőkönyvek- egyaránt- arról- tanúskodnak,- hogy- a- hazatérők- a- számukra- kijelölt- birtokok- ba- nem- voltak- hajlandók- betelepülni,- hanem- mindegyikük- saját- otthonába- igyekezett visszajutni.- s- ok- esetben- azonban,- ha- a- szlovák- telepes- kész- volt- is- kimenni- a- magyar házából,- s- azt- visszaadni- eredeti- tulajdonosának,- a- megegyezést- és- a- szlovákok- elköltözését- gyakran- a- szlovák- hatóságok- akadályozták.⁴⁰

38. mo I , -k Űm-Tűk , -c sehországba , -83.-d., -54/1949.-Esterházy-j ános-bűnpöre.

39. Az- újrafelvételi- eljárásnak- a- külügyi- iratok- között- már- nincs- nyoma.- Esterházy- életútjára- l. molnár-2010.

40. mo I , -Pn-Tűk , -35.-d., -26/biz-1949.-A- deportált- magyarok- letelepítése- és- hazatérése; mo I , k Űm-Tűk , -c sehországba , -52.-d., -682/1949.- r ubin- Péter- követségi- titkár- szlovákiai- útja; mo I , -k Űm-Tűk , -c sehországba , -52.-d., -1445/1949.-Hazatért- csehországi- deportáltak- panaszáról- felvett- jegyzőkönyvek- felterjesztése; uo.- 3100/1949.- l átoztatás- baššovanský- k s s- főtítkárnál; uo.-3804/1949.-A- deportálásból- visszatértek- elhelyezése.

A csehországból hazatért magyar deportáltak elhelyezését a szlovák pártvezetés paradox módon egy másik kitelepítési akcióval, az osztályszempontból és politikailag megbízhatatlannak minősített magyarok csehországba telepítésével, ill. a hazatért deportáltaknak az ő birtokukban és házukban való elhelyezésével igyekezett megoldani. A déli akció megnevezést kapott tervet pártvonalon az szl k P k b Elnökségének 1949. szeptember 7-i, állami vonalon a megbízottak Testülete szeptember 12-i határozata konkretizálta. Az akció levezénylésével daniel o kálit bízták meg, az egyes jársokban pedig különbizottságokat alakítottak egyrészt annak megállapítására, hogy ki lakhat a volt deportált házában: a hazatért volt tulajdonos vagy a vagyonába betelepült szlovák telepes. A bizottságok másik feladata a politikailag megbízhatatlan, s biztonsági okokból csehországba telepítendő személyek, ill. családok jegyzékének az összeállítása volt, akik házában és vagyonában a deportáltakat vagy a deportáltak vagyonába betelepült szlovákokat kívánták elhelyezni.⁴¹

A névjegyzékekre elsősorban az állampolgárságukat vissza nem kapott, a magyarországi áttelepítésre „háborús bűnösként” kijelölt, de át nem telepített, valamint a népbíróságok által elítélt, de áttelepítésre nem kijelölt módosabb személyeket kellett volna felvenni. A kitelepítésre kijelölt családok száma folyamatosan változott. mivel kiválasztásuk során nem tartották be a megfogalmazott szempontokat, s számos visszaélés is történt, a listákat többször felülvizsgálták. A névjegyzékbe felvettek közül a legtöbben népbíróság előtt egyáltalán nem álltak, vagy ha igen, az felmentette őket, s legtöbbjük állampolgársággal is rendelkezett. Az eredeti elképzelések még mintegy 3 ezer család, azaz 14–15 ezer személy csehországba telepítéséről szóltak. Ez a szám szeptember végére ezer családra, azaz 4 ezer személyre, október elejére 866, október közepére pedig 644 – egy két kivételtől eltekintve magyar – családra csökkent.

Az újabb kitelepítés előkészületeit nem lehetett titokban tartani, híre kiszivárgott, s a magyar lakosság körében pánikhangulatot idézett elő. n agy számban keresték fel a pozsonyi magyar főkonzulátust s kérték védelmét nem csak az érintettek, hanem azok is, akiket a tervezett akció híre bizonytalanságban tartott. A főkonzulátus első ízben 1949. szeptember 17-én tájékoztatta budapestet az akció előkészületeiről. vándor józsef konzul szerint – akit ugyan Fábry István, a magyar bizottság titkára azzal nyugtatott meg, hogy a „reakciós elemek” elszállításáról van szó, s az akció nem csak a magyarokra terjed ki – félő, hogy a csak a magyarokkal szemben alkalmazott eljárás „újból egy tömbbé fogja kovácsolni a magyarokat, újból bizonytalanságba fogja lökni (...) az összmagyarságot s a sovinizmus újabb hullámát fogja felidézni – úgy a magyar, mint a szlovák lakoságnál”. A konzul ezt követően a külügyminisztériumtól azt az utasítást kapta, hogy az eseményekről folyamatos tájékoztatást küldjön, azokat úgy kísérelje figyelemmel, hogy minden részletre vonatkozóan tájékoztatást nyerjen, „ugyanakkor semminem olyan ténykedést ne tegyen, hogy az a csehszlovák hatóságok érzékenységet sértse”.⁴²

41. A szlovák pártelnökség és a megbízottak Testülete határozatát közzétette Popély 2008, 193–201. p.

42. mol, kÜm-TÜk, csehszlovákia, 53. d., 640/1949. A megbízhatatlank eltávolítása a magyar-vidékről.

miután a tervbe vett akcióról szeptember 25-én szkladán ágoston-prágai követ is beszámolt, a magyar külügyminisztérium már „illetékes politikai tényező” közbelépésének szükségességét fontolgatta. A külügyminisztérium a beérkezett információkból azt a következtetést szűrte le, hogy az akció mögött „o káli és a szlovák nacionalista körök” állnak, amihez viliam Široký pártelnök és a magyar bizottság tagjai „jóhiszemű segítséget nyújtanak”, s nem a szlovákiai reakció, hanem a dél-szlovákiai magyar elemek elleni harcról van szó. A külügyminisztérium szerint rá kellene mutatni arra, hogy az akció mit jelentene a „nemzetközi reakció” számára, s arra, hogy furcsa fényt vetne a barátság szerződés utáni viszonyra is, mivel azt a látszatot keltené, hogy a szlovákiai magyarokkal szembeni kényszerintézkedések tovább folynak. A szlovákiai magyar reakciókat nem kívánjuk védelmezni, ezért hangsúlyozni kell, hogy az olyan intézkedések ellen, amelyeknek nincs nemzetiségi jellege, s a cseh és szlovák reakciókat is érinteni fogják, semmi kifogásunk nem lesz, „de minden csak magyarokat érintő kérdést, legyen bár annak a látszata, hogy a reakciós magyarok ellen szól, éppen azért mert nemzetiségi jellege van, helytelenítünk ilyen formában” – zárta fejtegetését a külügyminisztériumi feljegyzés.⁴³

A telepítések kezdetét a listára felvettek kiválasztása körüli visszásságok és a prágai pártvezetés jóváhagyásának hiánya miatt többször elhalasztották. A végül 1949. október 12-én útjára indított akcióból is végül csupán egyetlen mozzanat valósult meg: a somorjai járásból kijelölt családok bevagonírozása és útnak indítása csehország felé. A transzportot azonban a cseh hatóságok nem voltak hajlandók átvenni, ezért azt a nyitra novák melletti üresen álló internálótáborba irányították. Ott néhányan elszegődtek a közeli erdőgazdaságokba és állami birtokokra, mások a morva határ mentére kerültek.⁴⁴

A deportáltak következő szerelvényének október 13-án Galántáról kellett volna útnak indulnia. A vagonok elő voltak készítve, megjelent a katonaság és a csendőrség is, a rakodás megkezdését azonban hirtelen leállították. Ezt követően Galántára érkezett viliam Široký miniszterelnök helyettes is, aki kifogásolta az egész akció megindítását, azt meggondolatlanak nevezte, s kijelentette, hogy azért „valakinek felelnie kell”.⁴⁵ A dél-akció keretében zajló kitelepítés leállítását még október 12-én Prágában rendelték el, egyelőre ideiglenes jelleggel. Az akció várható kedvezőtlen nemzetközi visszhangjától tartó prágai pártvezetés lépését döntő mértékben befolyásolta a magyar kommunista vezetés fellépése, amely ezekben a napokban diplomáciai úton és pártvonalon is tudtára adta a csehszlovák félnek az újabb kitelepítéssel szembeni aggályait.

szkladán ágoston-prágai követ 1949. október 12-én Rudolf slánskynál, a csk P főtitkáránál és viliam Široký miniszterelnök helyettesnél, vándor józsef pozsonyi konzul pedig október 13-án Štefan baštovanský szlovák pártfőtitkárnál tiltakozott az osztályszempontúnak feltüntetett akció egyoldalú magyarellenessége ellen. Mindketten hangsúlyozták, hogy az ellenkezik a marx-lenini nemzetiségi politika elveivel, s a nemzetközi

43. moI, k Űm-TÜk, csehszlovákia, 53. d., 698/1949. A megbízhatatlanok eltávolítása szlovákia-magyar-vidékéről.

44. A dél-akcióra bővebben I. Šutaj 1993.

45. moI, PF-TÜk, 1. d., sz. n./1949. Újabb deportálások csehországba.

reakció-ügyét-szolgálja.-cáfolták-együttal-azt-a-szlovák-fél-által-terjesztett-híresztelést is,-hogy-az-akciót-a-magyar-kormány-és-az-mdP-tudtával-és-előzetes-jóváhagyásával hajtják-végre,-valamint-hogy-azt-Gustáv-Husáknál-tett-hivatalos-látogatása-során-maga szkladán-követ-is-helyeselte-volna.⁴⁶

Pártvonalon-a-magyar-kommunista-vezetés-október-13-án-kereste-meg-Prágát,-amikor-Farkas-mihály,-az-mdP-főtitkárhelyettese-pártja-nevében-a-cskP-k b-Titkárságához intézett-levelében-tiltakozott-a-telepítési-akció-ellen,-s-kérte-fel-a-prágai-vezetést-a-köz-beavatkozásra.-k ifogást-emelt-az-ellen,-hogy-a-meghirdetett-cél,-vagyis-a-kulákság-elleni harc-kizárólag-dél-szlovákia-magyarlakta-területére-korlátozódik,-az-áttelepítésre-kijelöltek-elenyésző-kivételtől-eltekintve-mind-magyarok,-ráadásul-számos-olyan-van-köztük, aki-sem-a-kulákok-közé-nem-sorolható,-sem-reakciós-tevékenységet-nem-fejtett-ki.-A-levelé szerint-félfő,-hogy-az-akció-a-kulákság-elleni-harc-fokozása-helyett-a-magyarok-és-a-szlovákok-közötti-nemzeti-ellentéteket-fogja-felszínre-hozni,-ezért-arra-figyelmeztet,-hogy-vég-rehajtása-kedvezőtlen-visszhangot-váltana-ki-magyarországon,-s-hátrányosan-befolyásolhatná-a-két-ország-között-megerősödőben-lévő-baráti-viszony-további-alakulását.⁴⁷

A-magyarországi-tiltakozásra-és-a-kitelepítési-akció-Prágából-elrendelt-ideiglenes-leállítására-a-szlovák-pártvezetés-egy-hét-eltelevel-reagált,-s-az-szl k P-k b-Elnöksége 1949.-október-21-én-kényszeredetten-bár,-de-szintén-kimondta-az-akció-leállítását.-Az elnökségi-ülés-résztvevői-ugyanakkor-keményen-bírálták-a-magyar-bizottságot-is,-amely a-magyarországi-tiltakozást-követően--noha-két-tagja-(Fábry-István-és-kugler-János)-a-dél-akció-előkészítésében-korábban-maga-is-közreműködött--október-14-én-szintén szót-emelt-annak-egyoldalú-magyarellenessége-ellen.⁴⁸ Az-sem-volt-titok,-hogy-a-bizottság-magyar-tagjai-szoros-kapcsolatot-tartanak-fenn-a-magyar-főkonzulátussal,-amely többek-között-a-tőlük-szerzett-értesülések-alapján-tájékoztatta-budapestet-az-akció-előkészületeiről.

Stefan-baštšovanský-pártfőtitkár-az-elnökségi-ülésen-megemlítette-vándor-konzullal folytatott-beszélgetését-is,-aki-felrótta-neki-az-akció-magyarelles,-nationalista-jellegét,-s-azzal-a-kijelentéssel-távozott-tőle,-hogy-az-csehszlovákia-száma-„politikai-károkat-fog okozni”.-viliam-Široký-pártelnök-erre-amellett,-hogy-ezúttal-védelmébe-vette-az-akciót, mint-amelyet-osztályalapon-hajtottak-végre,-a-magyar-bizottság-feloszlatását-javasolta, amit-I-adislav-Holdoš-és-Gustáv-Husák--a-bizottság-tagjainak-a-magyar-főkonzulátussal fenntartott-kapcsolataira-utalva--szintén-helyeselt.-Amint-azt-Husák-rosszallóan-megiegyezte:-„közelebb-áll-hozzájuk-a-magyar-konzulátus,-mint-a-pártközpont”.-A-szlovák-párt-vezetés-ezt-követően-azzal-párhuzamosan,-hogy-elrendelte-a-kitelepítési-akció-leállítását, paradox-módon-kimondta-a-magyar-bizottság-felszámolását-is-azzal,-hogy-titkára,-Fábry István-a-k b-Titkárságának-magyar-ügyekben-illetékes-referense-marad.⁴⁹

46. moI,-k Üm-Tük,-csehszlovákia,-53.-d.,-764/1949.-bemutakozó-látogatás-slánský-főtitkár-nál;-uo.,-52.-d.,-11112/1949.-beszélgetés-Široký-miniszterelnök-helyetessel;-uo.,-53.-d.,-790/1949.-A-megbízhatatlanok-eltávolítása-a-magyar-vidékről.

47. moI,-mdP,-276.-f.,-65.-cs.,-202.-ó.-e.,-52-53.-l.

48. A-magyar-bizottság-október-14-i-üléséről-készült-feljegyzést-közzétette-Popély-2008, 204-205.-p.

49. snA,-Úv-kss,-792.-d.,-z-asadnutie-predsedníctva-Úv-kss,-ktoré-sa-konalo-dňa-21.-októbra 1949;-az-elnökségi-ülés-jegyzőkönyvét-és-határozatát-közzétette-Popély-2008,-205-210.-p

A kitelepítési-akció-befejezését-a-prágai-pártvezetés-1949.-október-24-i-határozata nyomatékostotta.-A-c-s-k-P-k-b-Elnöksége-fegyelmi-eljárást-kezdemenyezett-az-akcióért felelőssé-tett-daniel-o-káli-ellen,-s-határozatban-rögzítette-azt-is,-hogy-értesíteni-kell-a-magyar-elvtársakat-a-foganatosított-intézkedésekről.⁵⁰ Erre-két-nap-elteltével-került-sor, amikor-rudolf-s-lánský-pártfőtktár-Farkas-mihályhoz-intézett-levelében-tájékoztatta-az-md-P-vezetését-az-akció-leállításáról.⁵¹

1949.-október-27-én-vándor-konzul,-október-29-én-pedig-s-kladán-követ-szintén-a-dél-akció-leállításáról-értesítette-budapestet.-utóbbi-felhívta-a-figyelmet-a-cseh-és-a-szlovák-pártvezetők-közötti-véleménykülönbségre,-valamint-a-kitelepítés-kérdésének magán-a-szlovák-pártvezetésen-belüli-ellentétes-megítélésére-is.-meglátása-szerint-a-dél-akciót-„objektíven-s-lánský-szemlélte”,-„a-bizonytalankodó-és-indifferens-pozíciót bašťovanský-foglalta-el,-aki-egyik-oldalról-engedett-Husák-és-o-káli-nyomásának,-a-másik-oldalról-nem-látta-tisztán-és-világosan-a-következményeket-és-a-technikai-vég-rehajtás-lehetőségét”.-Az-akció-ellentmondásos-megítéléséhez,-majd-leállításához-a-követ-véleménye-szerint-hozzájárult-még-a-magyar-kormány-és-pártvezetés-álláspontja ismeretének-a-hiánya,-valamint-a-negatív-nemzetközi-visszhangtól-és-a-szlovákiai magyarok-„ellenséges-hangulatától”-való-félelem.⁵²

A-dél-akciót-tehát-hivatalosan-leállították,-a-későbbiek-folyamán-azonban-a-követség-és-a-főkonzulátus-egyaránt-több-jelentésben-számolt-be-magyar-családok-folytatódó-kilakoltatásáról-és-összeköltötéséről.-Az-intézkedések-általában-a-dél-akció-keretében-egyszer-már-áttelepíteni-szándékozott-családokat-érintettek,-ezért-a-jelentések-az-akció-más-formák-közötti-folytatására-következtettek.⁵³ A-magyar-„kulákok”-kitelepítésének-folytatását-mind-a-pozsonyi,-mind-pedig-a-prágai-pártvezetés-októberi-határozata-kilátásba-helyezte,-tény-ugyanakkor-az-is,-hogy-noha-a-magyar--csakúgy,-mint-a-cseh-és-szlovák--kulákok-elleni-hajszja-folytatódott,-a-magyar-lakossággal-szembeni-nemzetiségi-alapú-intézményes-kitelepítési-akcióra-a-későbbiekben-már-nem-került-sor.

A-korábbi-politikai-elvek-feladása-és-a-kisebbségi-kérdés-alárendelése-a-kétoldalú-kapcsolatoknak

A-deportált-magyarok-hazatérésének-és-elhelyezésének-figyelemmel-követése-mellett-a-két-legjelentősebb-kérdéskör,-amely-1949-folyamán-a-prágai-és-a-pozsonyi-magyar-külvéközpont-foglalkoztatta,-a-magyar-nyelvű-oktatás-újraindítása-és-a-csehszlovákiai-magyar-dolgözők-kultúregyesületének,-a-csemadoknak-a-megalakulása-volt.⁵⁴ Ezekről

50. nA-Čr,-Úv-k-sČ,-f.-02/1,-sv.-13,-a.-j.-192,-z-ápis-č.-39-ze-schůze-předsednictva-Úv-k-sČ,-kone-né-dne-24.-října-1949.

51. moI,-mdP,-276.-f.,-65.-cs.,-202.-ő.-e.,-54.-l.

52. moI,-k-Úm-TÜk,-c-sehszlovákia,-53.-d.,-907/1949.-beszélgetés-Široký-miniszterelnök-helyet-tessel;-uo.,-855/1949.-megbízhatatlanok-eltávolítása-a-magyar-vidékről.

53. moI,-k-Úm-TÜk,-c-sehszlovákia,-53.-d.,-902/1949.-medve-zsigmond-követségi-titkár-szlovákiai-útja;-uo.,-909/1949.-A-reakció-elleni-küzdelen-újabb-megnyilatkozásai-c-sehszlovákiaiban.

54. A-pozsonyi-főkonzulátusnak-a-csemadok-megalakulásával-foglalkozó-jelentéseire-l.-Popély-2006.

egyaránt-1948-nyarán-született-döntés,-a-magyar-iskolahálózat-kiépítése-és-a-csema-
dok-működése-elé-azonban-1950-legelejéig-számos-akadályt-gördítettek.-A-magyar
kisebbséggel-szembeni-politikában-meghirdetett,-azonban-jó-másfél-éven-keresztül
csupán-vontatottan-haladó-fordulat-végrehajtásához-a-szlovák-pártelnökség-1950.
januári-határozatai-és-az-ún.-szlovák-burzsóá-nacionalisták-ellen-1950-áprilisában-írdí-
tott-kampány-teremtette-meg-a-kedvező-feltételeket.

Az-szl k P-k b-Elnökségének-1950.-január-6-i-ülése-26-pontból-álló-határozatcso-
magban-rögzítette-a-magyar-lakosság-tényleges-egyenjogúsítása-érdekében-elvégzen-
dő-feladatokat.-A-határozatok-előírták-többek-között-az-állampolgárság-gyorsított-meg-
adását-a-csehszlovák-állampolgársággal-még-nem-rendelkező-magyarok-számára,-a
vagyonelkobzás-megszüntetését,-a-hazatért-deportáltak-megfelelő-elhelyezését-és-a
vagyonukat-elveszítettek-kártérítését,-a-nemzeti-bizottságok-magyarokkal-való-kiegé-
szítését,-a-reszlovakizáltak-csema-dok-tagságának-lehetővé-tételét-és-a-csema-dok-fel-
vételét-a-nemzeti-Frontba,-a-hirdetmények-kétnyelvű-közzétételét,-a-magyar-pedagó-
gusok-utánpótlásának-biztosítását,-az-Új Szó példányszámának-emelését-és-új-magyar
lapok-megjelentetését,-a-közlegő-népszámlálás-során-pedig-mindenfajta-soviniszta-agi-
táció-megakadályozását.⁵⁵

Az-elnökségi-ülés-és-az-azon-elfogadott-határozatok,-noha-azokat-nem-hozták-nyil-
vánosságra,-s-a-magyar-diplomáciának-is-csupán-halvány-sejtései-lehetek-róluk,-meg-
nyugtatták-budapestet.-A-k-ülügyminisztérium-már-1950-januárjában-ügy-értékelte,
hogy-„igen-nagy-horderejű-változásról”-van-szó,-s-az-üléssel-„egy-egészen-új-korszak
kezdődött-a-magyarokkal-való-bánásmódban”.⁵⁶Hasonlóan-vélekedett-egyik,-1950
áprilisában-készült-összefoglaló-jelentésében-vándor-józsef-pozsonyi-konzul-is,-aki-sze-
rint-az-ülés-elhárította-az-akadályokat-„a-tényleges-egyenjogúsítás-gyakorlati-végrehaj-
tásának-úttjából”.⁵⁷

A-magyar-diplomácia-positív-vélekedését-erősítette-az-a-körülmény-is,-hogy-a
magyar-lakossággal-szembeni-politikában-bekövetkezett-fordulat-egybeesett-az-ún.
szlovák-burzsóá-nacionalisták-elleni-kampány-kibontakozásával.-miután-az-szl k P-k b
1950.-áprilisi-ülésén-és-az-1950-májusában-megtartott-IX.-szlovák-pártkongresszuson
kezdétét-vette-a-burzsóá-nacionalizmus-elleni-szervezett-kampány,-a-magyar-diplomá-
cia-még-inkább-hajlott-rá,-hogy--Širokýék-propagandáját-átvéve,-valamint-Široký-és-a
kommunista-párt-egészének-felelősségét-feledve--a-csehszlovákiai-magyarság-hábo-
rú-utáni-üldözéséért-és-a-magyarellenesség-továbbéléséért-is-egyedül-a-burzsóá-naci-
onalizmussal-vádolt-Gustáv-Husákot,-I adislav-n ovomeskýt-és-d aniel-o kálit-tartsa-fele-
lősnek,-félreállításukkal-pedig-a-magyar-kisebbség-helyzetét-és-a-csehszlovák-magyar
viszonyt-is-rendezettnek-vélje.

Az-1950.-január-6-i-párthatározat-és-a-szlovák-burzsóá-nacionalisták-félreállítása-a
magyar-diplomáciát-nemcsak-megnyugtatta,-hanem-a-csehszlovákiával-kapcsolatos

55. sn A, -Úv-kss,-794.-d.,-zápis-zo-zasadnutia-Predsedníctva-Úv-kss-dňa-6.-januára-1950;-az
elaborátumot,-az-ülés-jegyzőkönyvét-és-az-elfogadott-határozatokat-közzétette-Popély-2008,
217-241.-p.

56. mol,-k-Űm-TÜk,-csehszlovákia,-54.-d.,-0095/1950.-A-kss-Elnökségének-ülése.

57. mol,-PF-TÜk,-22.-d.,-166/biz-1950-2.-összefoglaló-politikai-jelentés-az-1950.-január,-feb-
ruár-és-március-hónapokról.

politikája-korábbi-elveinek-feladására-is-készítette.-A-magyar-kommunista-párt-és-állami-vezetés,- amely-1948-folyamán-és-1949-első-hónapjaiban-még-több-alkalommal szót-emelt-a-szlovákiai-magyarság-érdekében,-a-kényes-kérdéseket,-mint-amilyen-a-magyar-kisebbség-helyzete-is-volt,-már-a-csehszlovák-magyar-barátsági,-együttműködési-és-kölcsönös-segítségnyújtási-szerződés-1949.-április-16-i-alírása-után-kezdte alárendelni-a-kétoldalú-kapcsolatoknak.-1949-őszén-ugyan-még-fellépett-az-újabb-kitelepítési-terv-ellen,-1950-tavasztól-azonban-ez-az-irányváltás-felgyorsult.-Ettől-kezdődően-a-diplomáciai-iratokban-már-nem-találjuk-nyomát,-hogy-a-magyar-diplomácia-bármilyen-ügyben-hallatta-volna-a-hangját-a-magyar-kisebbség-érdekében.

A-csehszlovák-magyar-kulturális-egyezmény-előkészítése-és-alírása

A-magyarországi-magatartás-módosulása-leginkább-a-csehszlovák-magyar-kulturális-egyezmény-magyar-visszakozással-végződő-előkészítésével-illusztrálható.-Az-egyezmény-megkötését,-amire-egyébként-a-barátsági-szerződés-is-kötelezte-a-két-országot, elsősorban-a-magyar-fél-szorgalmazta.-A-magyar-diplomácia-eredendően-olyan-kulturális-egyezményben-gondolkozott,-amely-a-csehszlovákiai-magyarság-és-a-magyarországi-szlovákság-száma-egyaránt-széles-körű-kisebbségi-jogokat-biztosított-volna.-Az-egyezmény-első,-a-k-ülügyminisztérium-által-még-1949-júniusában-kidolgozott-magyar-tervezete-ráadásul-nemcsak-a-nemzetiségek-különböző-kulturális-és-tudományos-intézményeinek-kölcsönös-támogatását-irányozta-elő,-beleértve-ebbe-a-kisebbségi-iskoláknak-a-szülők-kívánsága-szerinti-biztosítását,-hanem-a-kisebbséggel-ellenes-jogszabályok-és-intézkedések-hatályon-kívül-helyezését-és-jóvátételét-is.⁵⁸

A-kisebbséggel-ellenes-jogszabályokra-vonatkozó-kitétel-ugyan-hamarosan-a-magyar-tervezetből-is-kikerült,-a-csehszlovák-fél-azonban-az-iskolaügyet-is-olyan-kényes-kérdésnek-tekintette,-amelyet-nem-kívánt-egyezménybe-foglalni.-minderre-szkladán-áugoston-prágai-követ-1949-augusztusától-kezdődően-több-alkalommal-is-felhívta-budapest-figyelmét,-jelezve,-hogy-csehszlovák-résről-az-egyezményt-csak-keretnek-szánják, amely-a-magyar-kisebbség-iskolaügyét-sem-tárgyalná,-mivelhogy-azt-belügynek-tekin-tik.⁵⁹ A-magyar-k-ülügyminisztérium-a-Prágából-érkező-jelentések-hatására-1949.-október-közepén-arra-az-elhatározásra-jutott,-hogy-a-kulturális-egyezmény-tervezetében-magyar-résről-felvetik-ugyan-az-iskolakérdés-rendezésének-elvi-fontosságát,-de-nem-részletezik-azt,-ehelyett-inkább-külön-megállapodás-megkötését-fogják-szorgalmazni-a-két-iskolaügyi-minisztérium-között.⁶⁰

A-magyar-fél-az-egyezményt-szerette-volna-minél-előbb,-legkésőbb-1949-novemberére-tető-alá-hozni.-csehszlovák-résről-ugyanakkor-újabb-és-újabb-időpontokat-jelöltek

58. moI,-k-Üm-Tük,-csehszlovákia,-66.-d.,-sz.-n./1949.

59. moI,-k-Üm-admin.,-csehszlovákia,-42.-d.,-9145/1949.-magyar-csehszlovák-kulturális-egyezmény;- moI,-k-Üm-Tük,-csehszlovákia,-52.-d.,-9968/1949.-bemutató-látogatás-n-ejedlý-zdeněk-iskola,-tudomány-és-művészetügyi-miniszternél;- moI,-k-Üm-admin.,-csehszlovákia,-42.-d.,-749/1949.-A-magyar-csehszlovák-kulturális-egyezmény-ügye;- moI,-k-Üm-admin.,-csehszlovákia,-42.-d.,-10968/1949.-magyar-csehszlovák-kulturális-egyezmény.

60. moI,-k-Üm-admin.,-csehszlovákia,-42.-d.,-10968/1949.-magyar-csehszlovák-kulturális-egyezmény.

meg-a-tárgyalások-megkezdésére,-így-az-egyezménytervezetek-átadására-is-csak-1949-decemberében-kerülhetett-sor.-A-kulturális-egyezmény-csehszlovák-tervezetét-Ivan-Horváth-budapesti-csehszlovák-követ-december-12-én-adta-át-kállai-Gyula-magyar-külgyminiszternek,-a-magyar-egyezménytervezetet-pedig-két-nappal-később,-december-14-én,-ugyancsak-a-csehszlovák-követségen-keresztül-juttatták-el-a-csehszlovák-félhez. Amíg-a-magyar-tervezetben-továbbra-is-kiemelt-szerepet-kapott-a-nemzetiségi-intézmények-támogatása,-s--bár-redukáltan,-de--az-anyanyelvi-oktatás-biztosítása-és-támogatása-is,-addig-a-csehszlovák-tervezet-a-kisebbségi-problematikát-teljes-egészen-említés-nélkül-hagyta.⁶¹

A-magyar-tervezetet,-abból-a-célből,-hogyan-elfogadhatóbb-legyen-a-csehszlovák-fél-számára,-a-csehszlovák-követtel-folytatott-megbeszélés⁶² után-december-22-én-módosították.-k-ihagyták-belőle-többek-között-az-anyanyelvi-oktatás-biztosítására-vonatkozó-kitételeket,-s-csak-egy-általános-elvi-kijelentést-hagytak-benne-a-nemzetiségek-kulturális,-tudományos-és-közoktatási-intézményeinek-támogatásáról.-A-módosított-magyar-tervezetre-válaszként-a-csehszlovák-kormány-1950.-január-11-én-szintén-átadott-egy-újabb-tervezetet.-Ez-formailag-nagyrészt-átvette-a-magyar-tervezet-felosztását,-s-magáévá-tett-több-magyar-javaslatot,-azonban-az-első-csehszlovák-tervezethez-hasonlóan-óvakodott-a-kisebbségeknek-még-csak-a-megemlítésétől-is.⁶³

csehszlovák-részről-továbbra-is-határozottan-elutasították-a-nemzetiségekkel-kapcsolatos-kitételek-belefoglalását-az-egyezménybe,-annak-előkészületi-munkálatai-így-hosszú-időre-magakadtak.-Az-elhúzódó-tárgyalások-során-a-csehszlovák-fél-még-az-egyezmény-nélküli-kapcsolattartás-lehetőségét-is-felvetette.-A-közel-egy-éven-át-szünetelő-megbeszélések-végül-csupán-azt-követően-vettek-újabb-lendületet,-hogyan-magyar-fél--véltetően-a-csehszlovákia-ban-1950-első-hónapjaiban-bekövetkezett-események-hatására--feladta-a-nemzetiségek-kölcsönös-támogatásának-az-egyezményben-való-rögzítésére-irányuló-szándékát.-r-évai-j-özsef-népjóléti-miniszter,-aki-1950-márciusában-Ivan-Horváth-csehszlovák-követ-előtt-még-kizárta,-hogyan-egyezményt-anélkül-kössék-meg,-hogyan-tárgyalná-a-kisebbségi-kérdést-(k-áplán-1993,-283.-p.),-1951.-január-27-én-václav-k-opecký-csehszlovák-tájékoztatásügyi-miniszterhez-intézett-levelében-már-beleegyezett-a-kifogásolt-szövegrészek-kihagyásába-az-egyezményből.-l-evelében-csupán-arra-kérte-k-opeckýt,-hogyan-vitás-pontról,-vagyis-a-nemzetiségek-kérdéséről-kormány-nevében-intézzon-egy-levelet-a-magyar-kormányhoz,-biztosította-őt-együttal-arról-is,-hogyan-levél-nem-kerül-nyilvánosságra.⁶⁴

Az-egyezmény-végleges-szövegét-a-tárgyalások-újrafelvételét-követően-pártvonalon-egyeztették.-r-udolf-s-lánský-pártfőtitkár-a-csk-p-k-b-nevében-1951.-július-17-én-küldte-meg-az-md-p-k-özponti-vezetésének-az-egyezmény-újabb-csehszlovák-tervezetét,-amit-r-évai-j-özsef-az-md-p-titkáráként-aláírt-augusztus-6-i-válaszlevelében-azzal-nyugtázott,

61. mól,-k-Üm-admin,-csehszlovákia,-42.-d,-1121/1949.

62. Ivan-Horváth-csehszlovák-követ-berei-Andor-külgyminisztériumi-államtitkárral-folytatott-december-21-i-megbeszélése-során-kijelentette,-hogyan-„a-magyar-javaslatnak-nem-kulturális-egyezmény,-hanem-kisebbségi-szerződés-jellege-van”.-(nA-Čr,-Úv-ksČ,-f.-100/1,-sv.-61,-a.-j.-498.-kulturní-dohoda-čs.-maďarská)

63. mól,-mdP,-276.-f,-54.-cs,-82.-ő.-e.

64. nA-Čr,-Úv-ksČ,-f.-100/24,-sv.-96,-a.-j.-1126.

hogy-a-tervezetet,-amely-„a-magyar-tervezetet-sok-tekintetben-pontosabbá-teszi,-jónak tartjuk-és-alapjában-elfogadjuk”.⁶⁵ Az-egyezmény-aláírása-elől-k opecký-szeptember-29-i-levelel-hárultak-el-az-utolsó-akadályok,-aki-igaz,-nem-a-magyar-kormányhoz,hanem--az-md P-k özponti-vezetéséhez-címzett-levelében-megelégedéssel-vette-tudomásul-a-magyar-egyetértést,-s-biztosította-a-magyar-felet,-hogy-a-c s k P-és-a-csehszlovák-kormány-lenini-sztálini-nemzetiségi-politikája-megteremti-a-feltételeket-a-magyar-nemzetiségű-lakosság-haladó-nemzeti-kultúrájának-fejlesztéséhez.⁶⁶

A-kulturális-egyezmény-ünnepélyes-aláírására-1951.-november-13-án-került-sor Prágában.-A-viliam-Široký-és-r évai-j ózsef-által-szignált-egyezményből-nemcsak-a-kisebbségellenes-jogszabályok-hatályon-kívül-helyezésére-és-az-anyanyelvi-oktatás-biztosítására-vonatkozó-kitételek-maradtak-ki,-hanem-a-kisebbségekre-történő-bármiféle utalás-is,-olyannyira,-hogy-az-egyezmény-három-részből-és-tizenhét-cikkelyből-álló-szövegében-egyetlenegyszer-sem-fordult-elő-a-„nemzetiség”-vagy-a-„kisebbség”-kifejezés.⁶⁷

Az-egyezmény-aláírása-céljából-csehszlovákiába-érkezett-magyar-kormányküldöttség-prágai-fogadtatása-és-másnap-i-füleki-útja-egyaránt-a-csehszlovák-és-a-magyar-nép-barátságának-demonstrálása-jegyében-zajlott.-Azt-a-szívélyes-fogadtatást,-amelyben-a-magyar-delegációt-részesítették,-a-prágai-és-pozsonyi-jelentések-is-kiemelték.⁶⁸ Füredi-j ózsef-főkonzul-r évai-j ózsefnek-a-füleki-zománcédénygyár-munkásai-előtt-elmondott-beszédével-kapcsolatban-azt-is-hangsúlyozta,-hogy-abbán-„hivatalos-formát-adott-(...) a-magyar-kormány-álláspontjáról-a-szlovákiában-élő-magyarságot-illetően”,-ami-azonban-valójában-nem-volt-egyéb,-mint-annak-bejelentése,-hogy-a-magyar-kormány-a-magyar-kisebbség-helyzetét-a-lenini-sztálini-nemzetiségi-politika-elvei-szerint-rendezettnek,-a-kérdést-pedig-csehszlovák-belügynek-tekinti.⁶⁹ r évai-füleki-beszéde-szimbolikus-betetőzését-jelentette-a-kulturális-egyezmény-aláírásában-kifejezésre-jutott-magyar-politikai-szemléletváltásnak,-aminek-hosszú-távon-az-lett-a-következménye,-hogy-a-kisebbségi-kérdés-a-csehszlovák-magyar-államközi-és-pártközi-kapcsolatokban--legalábbis-hivatalos-formában--jó-két-évtizeden-keresztül-általában-fel-sem-merült.⁷⁰

A-magyar-könyvesboltok-létrehozásának-terve

Az-ötvenes-évek-legelején-a-kulturális-egyezmény-előkészítése-és-aláírása-mellett-további-olyan-kérdések-is-felmerültek,-amelyekben-a-magyar-fél-feladta-korábbi-törekvéseit,-s-amelyek-magyar-visszakozással-és-a-csehszlovák-álláspont-érvényesülésével-végződtek.-Az-egyik-ilyen-ügy-a-magyar-könyvesboltok-létrehozásának-kérdése-volt.-A

65. mo I,-md P,-276-f,-65.-cs,-206.-ő.-e,-n A-Čr,-Úv-ks Č,-f.-100/24,-sv.-96,-a.-j.-1126.

66. mo I,-k Űm-admin,-csehszlovákia,-42.-d,-sz.-n./1951.

67. A-kulturális-egyezmény-szövegét--a-barátsági-szerződés-szövegével-ellentétben--csehszlovák-kívánságra-nem-hozták-nyilvánosságra,-s-a-sajtóban-még-kivonatossá-sem-ismertették.-szövege-megtalálható: mo I,-Pn-TÜk,-47.-d,-764/biz.-1951.-A-kulturális-egyezmény-megkötése.

68. mo I,-k Űm-admin,-csehszlovákia,-43.-d,-017026/1951.-A-kulturális-egyezmény-megkötése;-uo.-002766/1951.-r évai-elvtárs-szlovákiai-útja.

69. Új Szó,-1951.-november-16,-6-7.-p.;;vö.-k iss-2003,-6-7.-p.;;k iss-2011,-16-17.-p.

70. vö.-boros-1992,-176.-p.

gondolat-a-prágai-követség-részéről-merült-föl-még-1949-februárjában,-azzal,-hogya-prágai-magyar-könyvesboltban--a-s-zovjetunió,-a-népi-demokráciák-vagy-akár-a-nyugati-államok-üzleteihez-hasonlóan--információs-iroda-is-működhetne.-bolgár-követ-1949-február-11-i-jelentése-szerint-a-csehszlovák-kormány-a-magyar-kérés-elől-„aligha-térhetne-ki”,-mivel-az-barátságtalan-magatartásnak-minősülne.-Az-engedélyeztetés-rést-ütne-a-csehszlovák-kultúrpolitikai-monopóliumon,-mivel-a-könyvesbolt-működését-később-ki-lehetne-terjeszteni-Pozsonyra-és-kassára-is.⁷¹A-magyar-külgügyminisztérium-a-felvetést-üdvözölte,-s-főleg-a-pozsonyi-könyvkereskedés-jelentőségét-hangsúlyozta-a-szlovákiai-magyarság-számára,-felhívta-azonban-a-figyelmet-arra-is,-hogy-éppen-ezért-ott-nagyobb-nehézségekbe-is-ütközne-a-létrehozása.⁷²

A-könyvesboltok-ügyében-hamarosan-meg-is-kezdődtek-a-magyar-csehszlovák-tárgyalások,-amelyek-eredményeként-április-folyamán-olyan-előzetes-megállapodás-született,-hogy-Prágában-és-Pozsonyban-magyar,-budapesten-és-békéscsabán-pedig-csehszlovák-könyvesboltot-létesítenek.⁷³szkladán-követ-1949.-szeptember-17-én-azonban-már-arról-tájékoztatta-budapestet,-hogy-a-tárgyalások-előrehaladtával-a-csehszlovák-tárgyalópartner-a-könyvesboltok-megnyitása-elé-pénzügyi-okokra-hivatkozva-egyre-több-akadályt-gördít.-A-követ-benyomása-szerint-„csehszlovák-részről-szívesen-(...)lemondának-arról,-hogy-magyarországon-könyvesboltot-létesítsenek,-csak-mi-se-csináljunk-csehszlovákiában”.⁷⁴

A-nehézségek-ellenére-1950.-február-15-én-mégiscsak-sor-került-a-prágai-magyar-könyvesbolt-megnyitására.-szkladán-követ-a-megnyitó-alkalmából-elmondott-ünnepi-beszédében-még-annak-a-meggyőződésének-adott-hangot,-hogy-a-prágait-több-hasonló-könyvesbolt-fogja-követni-szlovákia-magyarlakta-vidékein-is,⁷⁵a-kérdést-tárgyalókésőbbi-jelentései-ezzel-szemben-arra-mutattak-rá,-hogy-bár-a-szlovákiai-könyvesboltok-megnyitását-csehszlovák-részről-nem-utasítják-el,-mindent-elkövetnek-azért,-hogy-azokat-ne-a-magyar-fél-nyissa-meg,-hanem-a-Pravda-kiadóvállalat-keretében-ők-maguk.-„céljuk-nyilvánvalóan-az-áll-1950.-május-4-i-jelentésében-,-hogy-a-magyarországi-irodalom-termékeitől-távol-tartsák-a-szlovákiai-magyarokat.”⁷⁶

A-pozsonyi-magyar-könyvesboltot-1950.-augusztus-14-én--igaz,-Füredi-józsef-magyar-főkonzul-jelenlétében,-de--már-valóban-a-Pravda-kiadóvállalat-nyitotta-meg.⁷⁷Azt,-hogy-a-magyar-diplomácia-feladta-a-szlovákiai-magyar-könyvesboltok-saját-hatáskörén-belüli-létrehozásának-szándékát,-leginkább-a-kassai-könyvesbolt-esete-példázza.-miután-1951-őszén-kassa-még-mindig-magyar-könyvesbolt-nélkül-volt,-a-csemadok-kassai-helyi-szervezete-1951.-november-18-án-azzal-a-kéréssel-fordult-a-prágai-magyar

71. moI,-kÜm-admin.,-csehszlovákia,-25.-d.,-685/1949.-magyar-könyvesbolt-létesítése Prágában.

72. uo.

73. moI,-kÜm-admin.,-csehszlovákia,-25.-d.,-22978/Táj-49,-24292/49

74. moI,-PF-TÜk,-20.-d.,-313/biz-1949.-A-prágai-magyar-könyvesbolt.

75. Új Szó,-1950.-február-17.,-3.-p.;-vö.-k-iss-2003,-7-8.-p.

76. moI,-kÜm-admin.,-csehszlovákia,-36.-d.,-021495/1950.-A-prágai-könyvesbolt-működése; uo.-023133/1950.-magyar-könyvkereskedések-szlovákiában.

77. Új Szó,-1950.-augusztus-16.,-4.-p.;moI,-kÜm-admin.,-csehszlovákia,-36.-d.,-025412/1950.-A-pozsonyi-magyar-könyvesbolt-megnyitása.

könyvesbolthoz,- legyen-segítségére-a könyvesbolt-megnyitásában,-s-vállalja-el-annak berendezését.-A-kassaiak-kérését-boldoczkijános-prágai-követ-támogatólag-továbbította-a-magyar-külgügyminisztériumba,- ahonnan-azonban-1951.-február-6-án-az-a-válasz-érkezett,-hogy-a-kassaiak-forduljanak-kérésükkel-a-Pravda-kiadóvállalathoz.⁷⁸ Az előzmények ismeretében-talán-nem-meglepő,-hogy-a-kassai-magyar-könyvesboltot hosszas-előkészületeket-követően-csupán-újabb-két-év-eltevével,-1953-augusztusában sikerült-megnyitni.⁷⁹

Az-1950.-évi-népszámlálás

A-magyar-kisebbség-számára-az-1950-es-év-egyik-meghatározó-eseménye-a-március 1-jei-eszmei-időponttal-lebonyolított-népszámlálás-volt.⁸⁰ Ennek-kellett-választ-adnia arra-a-kérdésre,-hogy-a-lakosságcsere,-a-csehországi-deportálás-és-a-reszlovakizáció után-hány-magyar-él-az-ország-területén,-ill.-hogy-a-többéves-üldöztetést-követően hányan-merik-vállalni-magyar-nemzetiségüket.-vándor-józsef-pozsonyi-konzul-már 1949.-május-15-i-jelentésében-idézte-l-őrincz-Gyulát,-aki-a-népszámlálással-kapcsolatban-a-konzul-előtt-kijelentette,-hogy-az-„rosszabb-lesz-egy-nyílt-szavazásnál”,-mivel-a megfélemlített-magyarság-a-nevével-ellátott-összeíró-lapon-nem-fogja-merni-magyarnak vallani-magát,-amikor-amúgy-is-óriási-nyomás-nehezedik-rá.⁸¹

A-szlovák-pártelnökség-1950.-január-6-i-határozatának-egyik-pontja-kimondta,-hogy a-népszámlálás-során-meg-kell-akadályozni-mindenfajta-soviniszta-agitációt-és-a reszlovakizáltakra-gyakorolt-nyomást,-annak-eredményei-mégis-arról-tanúskodnak, hogy-a-l-őrincz-által-is-megfogalmazott-félelmek-nem-voltak-alaptalanok.-A-népszámlálás-minden-korábbinál-kevesebb-magyart-talált-szlovákiában:-a-magukat-magyarnak vallók-száma-az-1930.-évi-592.337-ről-354.532-re,-s-szlovákia-össztlakosságán-belüli részaránya-pedig-17,8%-ról-10,3%-ra-csökken.

vándor-konzul-jelentéseiben-a-népszámlálás-kérdése-Franciszek-Pietrowski-lengyel főkonzullal-néhány-nappal-a-népszámlálás-előtt-folytatott-beszélgetése-nyomán-került terítékre.-Pietrowski-élénken-érdeklődött-a-népszámlálással,-főleg-a-reszlovakizáltak esetleges-befolyásolásával-kapcsolatos-veleményéről,-annak-a-meggyőződésének adva-hangot,-hogy-szerinte-a-magyarok-létszámát-csökkenteni-akarják,-s-arra-is-rákérdezett,-tett-e-a-magyar-konzul-lépéseket-a-befolyásolás-megakadályozása-érdekében. vándor-válaszában-kifejtette,-hogy-bár-hivatalosan-nem-foganatosítanak-a-reszlovakizáltak-számának-csökkentését-célzó-intézkedéseket,-véleménye-szerint-lesznek-olyan „soviniszta-elemek”,-akik-ez-irányban-fognak-tevékenykedni,-s-opportunizmusból-a-reszlovakizáltak-közül-is-sokan-szlováknak-fognak-jelentkezni.-Ennek-megakadályozására-azonban-„szlovák-belügyről-lévén-szó”-egy-részt-nem-illetékes,-más-részt-lehetősége-sincs.⁸²

78. moI,-Pn-TÜk,-47.-d.,-830/biz.-1951.-magyar-könyvesbolt-felállítása-kassán.

79. Új Szó,-1953.-augusztus-26.,-2.-p.

80. Az-1950.-évi-népszámlálásra-és-történelmi-összefüggéseire-l.-Gabzdilová-2011.

81. moI,-kÜm-admin.,-cseh-szlovákia,-25.-d.,-55/1949.-beszélgetés-l-őrincz-Gyulával,-az-Új-szó főszerkesztőjével.

82. moI,-PF-TÜk,-1.-d.,-16/szig.biz.-1950-2.-beszélgetés-Pietrowski-lengyel-főkonzullal.

miután a magyar külügyminisztérium a jelentés-vételét követően „kimerítő és részletes” beszámolót kért a népszámlálással kapcsolatban észlelt jelenségekről, vándorkonzul – természetesen még a számszerű eredmények ismerete nélkül – március 17-én visszatért a kérdéshez. megállapítása szerint, „a hivatalosan kimenő utasítások nem kifogásolhatók ugyan, de a végrehajtás során (...) sok visszaélés történt, főleg a reszlovakizáltak befolyásolása érdekében”. A számlálóbiztosok többek között nyugdíjuk megvonásával vagy csehszlovák állampolgárságuk elvesztésével fenyegették meg a reszlovakizáltakat, mondván, hogy az állampolgárságra s az azzal járó különböző kedvezményekre reszlovakizálásuk révén tettek szert, de számos olyan eset is előfordult, amikor a reszlovakizációra hivatkozva önkényesen felülbírálták a bevallott magyar nemzetiséget. „n em kétséges – zárta jelentését a konzul –, hogy a reszlovakizáltak nagy része szlováknak írta be magát (...)”.⁸³

A népszámlálással részletesebben foglalkozó további jelentésekről nincs tudomásunk, a kérdésre ezt követően már csupán a két magyar külképviseleti szerv márciusi politikai összefoglalói tértek vissza. s szkladán ágoston prágai követ arra hívta fel a figyelmet, hogy noha a reszlovakizáltak többsége nem merete magyarnak vallani magát, s voltak olyanok is, akik „reszlovakizált nemzetiségűnek” jelentkeztek, a magyarok száma valószínűleg mégis magasabb lesz, mint amennyit korábban hivatalosan elismertek, vagyis a reszlovakizáltak között is akadtak magukat magyarnak bejegyzők.⁸⁴ vándorkonzul-összefoglalója azt emelte ki, hogy a népszámlálási biztosok számára kiadott utasítások szerint a reszlovakizáltak szabadon jelölhették meg a nemzetiségüket, erről azonban a reszlovakizáltakat sem a sajtó, sem a rádió nem világosította fel. Tudomása szerint kelet-szlovákiában a reszlovakizáltaknak csak töredéke vallotta magát magyar nemzetiségűnek, ezzel szemben viszont nyugaton, különösen pedig a csallóközben jelentős részük magyarnak jelentkezett.⁸⁵

A pozsonyi főkonzulátus levéltári iratai között több, 1950 márciusában és áprilisában kelt feljegyzés is található a népszámlálás során elkövetett visszaélésekről,⁸⁶ a kérdésre a későbbiekben azonban már sem a főkonzulátus, sem pedig a követség nem tért vissza, s annak sincs nyoma, hogy magyar részről bármilyen formában szóvá tették volna a csehszlovák fél előtt a népszámlálással kapcsolatos kifogásaikat.

A komáromi szobrok átvételének és a pozsonyi Petőfi-szobor újbóli felállításának kérdése

A mai napig a magyar diplomáciai jelentések és külügyi iratok az egyetlen forrásai az 1945–1946-ban eltávolított komáromi szobrok magyar átvételére irányuló kezdeményezésnek, s ugyancsak a prágai és pozsonyi magyar külképviselet jelentéseiből tájékozódhatunk a pozsonyi Petőfi-szobor újbóli felállításának terveiről és előzményeiről.

83. moI, -PF-TÜk, -1.-d., -19/szig.biz.-1950-2.-beszélgetés-Pietrowski-lengyel-főkonzullal.

84. moI, -Pn-TÜk, -38.-d., -255/biz.-1950.-március-havi-politikai-összefoglaló-jelentés.

85. moI, -PF-TÜk, -22.-d., -166/biz.-1950-2.-összefoglaló-politikai-jelentés-az-1950.-január,-február-és-március-hónapokról.

86. moI, -PF-TÜk, -40.-d., -91/1945-50.-népszámlálás.

Az-eltávolított-komáromi-szobrok-esetleges-átvételének-kérdése-a-magyar-diplomácia-részéről-merült-fel-még-1948-tavasán,-az-utóbb-megváltozott-politikai-viszonyok-következtében-mégis-a-magyar-fél-volt-az,-amely-1949-1950-fordulóján-már-visszakozott-és-elhárította-átszállításukat-magyarországra.-A-gondolatot-1948.-május-13-án-berecz-kálmán-pozsonyi-magyar-meghatalmazott-vetette-fel-daniel-okáli-belügyi-megbízott-előtt,-mivel-olyan-hírek-birtokába-jutott,-hogy-jókai-mór,-k-lapka-György-honvédtábornok-és-király-józsef-püspök-szobrai-Pozsonyba-akarják-szállítani-azzal-a-céllal,-hogy-ott-beolvasszák-őket.-Az-ügyben-okáli-azonnal-távratozott-a-komáromi-járási-közigazgatási-bizottságnak,-amelytől-azt-a-választ-kapta,-hogy-amennyiben-a-magyar-fél-megtéríti-a-szobrok-ellenértékét,-komárom-városának-nincs-kifogása-a-szobrok-átadása-ellen.⁸⁷

miután-okáli-átiratban-értesítette-a-magyar-főkonzulátust,-hogy-a-szobrok-átadásának-nincs-akadálya,-a-magyar-k-ügyminisztérium-ortutay-Gyula-vallás-és-közoktatás-ügyi-miniszter-állásfoglalását-is-kikérte-az-ügyben.-ortutay-1948.-június-21-i-válaszában-azonban-arra-kérte-a-k-ügyminisztériumot,-hogy-jóllehet-a-k-lapka-szobor-akár-magyarországon-is-felállítható-volna,-a-tárgyalásokat-annak-figyelembevételével-folytassák-le,-hogy-a-szobroknak-„különösebb-művészi-értékük-nincs”.⁸⁸ A-szobrok-kérdése-ett-követően-jó-háromnegyed-évre-lekerült-a-napirendről,-s-csupán-azt-követően-került-ismét-terítékre,-hogy-daniel-okáli-1949-márciusában--immár-a-prágai-k-ügyminisztérium-jóváhagyásának-és-a-komáromi-városi-közigazgatási-bizottság-beleegyezésének-birtokában--újabb-átiratban-értesítette-a-főkonzulátust-a-szobrok-átvételének-lehetőségéről,-s-kérte,-tudassa,-milyen-módon-tervezi-a-magyar-kormány-azok-átvételét.-A-belügyi-megbízott-átiratának-vételét-követően-vándor-konzul-meg-istette-a-szükséges-intézkedéseket-a-szobrok-elszállítására,-s-csupán-a-k-ügyminisztérium-értesítésére-várt-az-átvétel-időpontjával-kezelésben.⁸⁹

A-szobrok-átvételére-azonban-már-nem-került-sor.-A-vallás-és-közoktatás-ügyi-minisztérium,-amelynek-a-külügy-időközben-ismét-csak-kikérte-a-véleményét,-1949-szeptemberében-annak-a-véleményének-adott-hangot,-hogy-a-szobrok-hazahozatalát-nem-tartja-szükségesnek,-mivel-„a-két-népi-demokrácia-barátságos-viszonyára-való-tekintettel”-remélhető-az-új-bőli-felállításuk.⁹⁰ A-k-ügyminisztérium-ezek-után-1949-december-9-én-arra-utasította-a-pozsonyi-konzult,-hogy-érdeklődjön-meg-a-szobrok-elszállításának-költségeit,-ügyljen-azonban-arra,-nehogy-az-érdeklődést-szlovák-résztől-biztató-jelnek-tekintsék-a-szobrok-átvételére-vonatkozóan,-1950-február-6-án-pedig-már-egyenesen-azt-közölte-a-konzullal,-hogy-a-„megváltozott-politikai-viszonyokra-való-tekintettel-helytelen- lenne,-ha-(...) -folytatnánk-az-átvétel-ügyét”.⁹¹

A-szobrok-átvételének-kérdése-1950-tavaszára-így-végérvényesen-tárgyalanná-vált.-vándor-konzul-1950.-március-17-én-már-azt-jelentette-a-k-ügyminisztérium-száma-ra,-hogy-a-komáromi-szobrok-és-a-pozsonyi-Petőfi-szobor-ügye-több-alkalommal-képezte

87. moI,-k-Üm-admin.,-c-sehszlovákia,-37.-d.,-1833/pol-1948.-s-zoboreltávolítás-komáromban.

88. moI,-k-Üm-admin.,-c-sehszlovákia,-37.-d.,-2222/pol-1948.-k-omáromi-szobrok-eltávolítása.

89. moI,-k-Üm-admin.,-c-sehszlovákia,-37.-d.,-1833/pol-1948.-s-zoboreltávolítás-komáromban.

90. uo.

91. moI,-PF-TÜK,-22.-d.,-450/biz.-1949/2.-k-omáromi-szobrok-eltávolítása;-uo.-64/biz.-1950-2.-komáromi-szobrok-ügye.

beszélgetés-tárgyát-közte-és-l őrinicz-Gyula-c semadok-elnök-között-is,-akinek-véleménye-szerint-elszállításuk-demoralizálóan-hatna-a-magyar-lakosságra,-ráadásul-„egy-nem-nagyon-távoli-jövőben”-meg-fog-érni-a-helyzet-arra,-hogya-j ókai-vagy-a-Petőfi-szobor-új-bőli-felállítása-is-felvethető- legyen.- mindezek-függvényében-vándor-konzul-azt-a-javaslatot-fogalmazta-meg,-hogya-„ne-történjen-semmiféle-kezdeménnyezés-hivatalos-magyar-részről-a-szobrok-kérdésében,-hanem-a-szobrok-visszaállítására-alkalmas-idő-pont-kiválasztása- legyen-a-c semadokra-bízva”.⁹²

A-szobrok-új-bőli-felállításához-fűzött-remények,-ha-nem-is-azonnal,-de-hosszú-távon-végül-is-teljesültek.-j ókai-mór-szobrát--hivatalosan-a-c semadok-és-a-c sehszlovák-írók-s-zövetségének-kezdeménnyezésére--már-1952.-szeptember-28-án-visszahelyezték-a-komáromi-múzeum-udvarán-levő-régi-helyére.⁹³ k lapka-György-szobra-húsz-évig-hevert-a-komáromi-erődben,-míg-nem-1965-ben-ismét-felállították,-de-nem-a-városháza-előtti-eredeti-helyén,-hanem-az-Anglia-parkban.-Eredeti-helyére-csupán-az-1989-es-rendszerváltást-követően-kerülhetett-vissza,-csakúgy,-mint-k-irály-püspöknek-a-gimnázium-udvaráról-eltávolított-mellszobra.

A-komáromi-szobrok-jól-dokumentált-sorsával-ellentétben-a-szlovákiai-magyar-ság-történetének-máig-homályos-fedett-rejtélyei-közé-tartozik-a-pozsonyi-Petőfi-szobor-új-bőli-felállítása,-amelynek-nem-csak-az-előzményeit,-de-még-a-pontos-időpontját-sem-ismerjük-(miklósi-2004,-132.-p.).-A-kérdést-így-egyedül-a-pozsonyi-és-a-prágai-magyar-külfélpviselet-jelentései-segítségével-tudjuk-némileg-rekonstruálni,-amelyek-1952-től-kezdődően-folyamatosan-tájékoztatták-budapestet-a-szobor-felállítására-irányuló-különböző-kezdeménnyezésekről.

Az-első-híradás-a-szoborról-1949-májusában-érkezett-a-k-ülügyminisztériumba.-vándor-j ózsef-konzul-május-15-én-számolt-be-arról,-hogya-egy-pozsonyi-kőfaragótelepen-megtalálta-Petőfi-carrarai-márványból-faragott,-a-n emzeti-színház-előtti-térről-már-1921-ben-eltávolított-szobrát,-együttal-a-minisztérium-utasítását-kérte,-tegyen-e-lépéseket-a-csehszlovák-félnél-annak-átvétele-érdekében.-A-k-ülügyminisztérium-azonban-a-szobor-átvételét--a-komáromi-szobrokéhoz-hasonlóan--ekkor-már-nem-szorgalmazta,-ehelyett-inkább-azt-látta-volna-helyesnek,-ha-a-c semadok-kezdeménnyezné-annak-„valamelyik-más-városban”-való-felállítását.⁹⁴

A-Petőfi-szobor-kérdése-a-diplomáciai-iratokban-ezt-követően-három-és-fél-év-eltel-tével-merült-fel-újra.-Füredi-j ózsef-főkonzul-c tibor-Štítnickýre-és-milan-l-ajciakra,-a-szlovák-írók-s-zövetségének-vezetőire-hivatkozva-1952-novemberében-arról-tájékoztatta-budapestet,-hogya-1953-tavaszára-várható-a-felállítása.⁹⁵ A-szobrot-ugyan-sem-ekkor,-sem-pedig-a-további-jelzett-időpontokban-(a-c semadok-1953-őszén-megrendezett-lv.-országos-közgyűlése,⁹⁶ ill.-az-1955.-április-4-i-felszabadulási-ünnepségek-alkalmával⁹⁷)-nem-állították-fel,-a-szoborállítás-tervéről-érkező-újabb-és-újabb-hírek-mégis-jelezték,-hogya-hivatalos-helyek-komolyan-foglalkoznak-új-bőli-felállításának-gondolatával.

92. moI,-PF-TÜk,-22.-d.,-102/biz.-1950-2.-komáromi-szobrok-ügye.

93. Új Szó,-1952.-szeptember-30.,-3.-p.

94. moI,-k Üm-admin.,-c sehszlovákia,-37.-d.,-4850/1949.-Petőfi-szobor-kiadatása.

95. moI,-PF-TÜk,-3.-d.,-129szig.biz/1952-pol.

96. moI,-k Üm-TÜk,-c sehszlovákia,-54.-d.,-001411/1953.-l őrinicz-elvtárs-közlései.

A szobor-felállítása-akkor-került-valóban-kézzelfogható-közelségbe,-amikor-1955 márciusában-a-Pozsonyi-központi-nemzeti-bizottság-levélben-kérte-ki-a-főkonzulátus véleményét-arról,-hol-állítsák-fel-Petőfi-szobrát.-v-válaszában-a-főkonzulátus-nem-foglalt állást-a-hat-javasolt-helyszín--a-Hviezdoslav-tér,-a-pozsonyiligetfalui-park,-a-szt.-márton-dóm-melletti-r-udnay-tér,-a-nemzeti-Galéria-előtti-terület,-a-Ferenc-rendiek-temploma mögötti-park-és-a-l-enin-tér--egyike-mellett-sem,-annak-kiválasztását-a-nemzeti-bizottság-belátására-bízta.⁹⁸ A-nemzeti-bizottság-választása-végül-a-d-una-jobb-partján-fekvő ligetfalui-parkra-esett.-mányik-Pál-1956.-április-18-i-jelentésében-már-azt-közölte budapesttel,-hogy-„ismét-több-szó-esik-Petőfi-szobrának-felállításáról”,-s-várható,-hogy kijavítása-után-május-folyamán-kerül-majd-sor-az-ünnepélyes-keretek-közötti-leleplezésére-a-ligetfalui-parkban.⁹⁹ A-májusi-szoborállítás-ugyan--ha-valóban-volt-ilyen-terv--nem-valósult-meg,-mányik-főkonzul-azonban-a-május-1-i-ünnepségekről-készített beszámolójában-jelezte,-hogy-a-szobor-talapzatát-már-elkészítették,-magát-a-szobrot pedig-„állítólag-még-az-idén”-fel-fogják-állítani.¹⁰⁰

A-sors-különös-íróniája,-hogy-maga-a-szoborállítás,-amelynek-előkészületeit-a-főkonzulátus-folyamatosan-figyelemmel-követe,-teljes-egészében-visszhangtalan,-s-a-főkonzulátus-részéről-is-dokumentálatlan-maradt.-Ennek-egyedüli-kézzelfogható-magyarázata-az-lehet,-hogy-a-szobrot-1956-viharos-őszén--a-magyar-forradalom-idején-vagy-közvetlenül-az-azt-követő-napokban,-hetekben--titokban,-a-nyilvánosság-teljes-kizárásával-állították-fel.-nem-figyelt-fel-rá-sem-a-korabeli-sajtó,-sem-pedig-maga-a-főkonzulátus,-amelyet-1956-őszén-jóval-tragikusabb-események-foglalkoztattak.¹⁰¹

Felhasznált irodalom

- bárdi-nándor-2004.-*Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete.*-Pozsony,-k alligram-könyvkiadó.
- boros-Ferenc-1992.-A-szlovákiai-magyarság-az-elmúlt-évtizedek-magyar-csehszlovák-kapcsolataiban.-*Regio*, 3.-évf.-1.-sz.-175-181.-p.
- Fehér-csaba-2010.-Adalékok-a-dr.-Wagner-Ferenc-által-vezetett-pozsonyi-magyar-meghatalmazotti-Hivatal-1946-és-1948-közötti-működéséhez.-In-szederjesi-cecília-(összeáll. és-szerk.):-,*Vonatok északnak és délnek. A második világháborút követő szlovák-magyar lakosságcsere története és következményei.*-salgótarján,-nógrád-megyei I. evéltár,-113-130.-p.
- Gabzdilová,-soňa-2011.-sčítanie-obyvatel'stva-na-slovensku-v-roku-1950,-maďarská-menšina-a-historické-súvislosti.-*Historický časopis*, 59.-évf.-2.-sz.-263-284.-p.
- Hungary and the Conference of Paris 1947. Volume II. Hungary's international relations before the Conference of Paris.*-budapest,-Hungarian-ministry-for-Foreign-Affairs.

97. mol , -PF-TÜK , -26.-d.,-78/3/titk.1954.-balassi-ünnepség-Hybbén;-uo.,-36/10/1954.titk. beszélgetés-Štítnický-elvtárrsal.

98. mol , -PF-TÜK , -7.-d.,-55/szig.titk.1955.-Petőfi-szobor-visszaállítás-Pozsonyban.

99. mol , -PF-TÜK , -8.-d.,-36/szig.titk.1956.-kultúrális-együttműködésünk-szlovákiában.

100. mol , -PF-TÜK , -8.-d.,-46/szig.titk.1956.-május-1.-bratislavában.

101. A-tanulmányban-felhasznált-diplomáciai-jelentések-egy-részét-a-folyóirat-dokumentum-rovatában-tesszük-közzé.

- Janics-kálmán-1979.-*A hontalanság évei*.-münchen,-Európai-Protestáns-magyar-szabadegyetem.
 Kaplan,-karel-1993.-*Csehszlovákia igazi arca 1945–1948*.-Pozsony,-kalligram.
- Kiss-józsef-2003.-*A csehszlovákiai-magyar-kisebbség-helyzete-a-cseh-szlovák-viszony-keretei között(1948–1960)*.-*Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 5.-évf.-3.-sz.-3–24.-p.
- Kiss-józsef-2011.-*A kisebbségi-magyarság-szlovákiai-és-országos-feltételrendszerben (1949–1963)*.-In-Hushegyi-Gábor-(összeáll.):-*Magyarok a sztálinista Csehszlovákiában 1948–1963*.-Pozsony/bratislava,-Hagyományok-és-értékek-Polgári-Társulás–A szlovákiai-magyar-kultúra-múzeuma,-8–25.-p.
- Miklósi-Péter-(összeáll.-és-szerk.)-2004.-*A mi Petőfink. Emlékek és dokumentumok a költő pozsonyi szobráról*.-Pozsony,-Petőfi-sándor-Emlékmű-bizottság.
- Molnár-Imre-2010.-*Esterházy János élete és mártírhalála*.-[s omorja],-méry-ratio.
- Molnár-Imre-(összeáll.-és-szerk.)-2008.-*Kegyelem életfogytig. Esterházy János szenvedéstörténetének dokumentumai Mycielskiné Esterházy Mária feljegyzései alapján*.-budapest, magyar- Egyháztörténeti- Enciklopédia- munkaközösség–Historia- Ecclesiastica Hungarica-Alapítvány.
- Molnár-Imre-szarka-lászló-(szerk.)-2007.-*Othontalan emlékezet. Emlékkönyv a csehszlovák-magyar lakosságcsere 60. évfordulójára*.-komárom,- mTA- kisebbségkutató- Intézet-kecskés-lászló-Társaság.
- Popély-árpád-2006.-*A csemadok-megalakulása-a-magyar-konzuli-jelentések-tükrében*.-In-bárdi nándor--simon-Attila-(szerk.):-*Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében*.-s omorja,-Fórum-kisebbségkutató-Intézet,-421-432.-p.
- Popély-árpád-(szerk.)-2008.-*Iratok a csehszlovákiai magyarság 1948–1956 közötti történetéhez I. Spisy k dejinám Maďarov v Československu v rokoch 1948 – 1956 I*.-s omorja/Šamorín,-Fórum-kisebbségkutató-Intézet/Fórum-institút-pre-výskum-menšin.
- Sáposová,-zlatica-Šutaj,-Štefan-(eds.)-2010.-*Povojnové migrácie a výmena obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom*.-Prešov,-universum.
- Sbierka zákonov republiky Československej 1949*.
- Sipos-Péter-1992.-*r ákosi-mátyás-és-a-szomszédos-országok-magyarságának-ügyei-1945–1949. Világosság*, 33.-évf.-8–9.-sz.-711–719.-p.
- Šutaj,-Štefan-1993.-*„Akcia Juh“. Odsun Maďarov zo Slovenska do Čiech v roku 1949*.-Praha, Ústav-pro-soudobé-dějiny-Av-Čr .
- Šutaj,-Štefan-2002.-*Československé-štátne-občianstvo-obyvateľov-maďarskej-národnosti-po-roku 1945-z-pohľadu-česko-slovenských-vzťahov*.-*Česko-slovenská historická ročenka*. brno,-masarykova-univerzita,-35–56.-p.
- Šutaj,-Štefan-1993.-*Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945–1948*.-bratislava,-veda.
- Szabó-károly-és-munkatársai-(berez-kálmán-és-é.-szőke-lstván)-1981.-*A magyar-csehszlovák lakosságcsere története II*.- budapest,- kézirat- (országos- széchényi- könyvtár kézirattára,-f.-sz.-293/I-III.)
- Szedzerjesi-cecília-(összeáll.-és-szerk.)-2010.-*„Vonatok északnak és délnek“. A második világháborút követő szlovák-magyar lakosságcsere története és következményei*. salgótarján,-nógrád-megyei-elvéltár.
- Vadkerty-katalin-2001.-*A kitelepítéstől a reszlovakizációig. Trilógia a csehszlovákiai magyarság 1945–1948 közötti történetéről*.-Pozsony,-kalligram.

Árpád Popély

HUNGARIAN DIPLOMACY AND THE HUNGARIANS IN CZECHOSLOVAKIA (1948-1956)

The task undertaken by the Hungarian Embassy in Prague and the Hungarian consulate-general in Bratislava to provide legal protection to the outlawed Hungarians in Czechoslovakia remained unchanged for a long time, even after the communist revolution took place in both countries. They continued to monitor the situation of the Hungarian minority and they immediately informed Budapest about the smallest violation of law coming to their knowledge. In the course of 1948 and 1949, reports arriving from Prague and Bratislava provided several opportunities to the Hungarian leadership to address Prague -- from now usually via the ruling party -- and take the stand in the issue of settling the situation of the Hungarian minority and bring on to the Czechoslovak party leadership further violations of law. The political activities of Hungary at that time had a decisive impact that resulted, after the first difficult steps, in the acceleration of the settlement of the Hungarian minority's situation, and by 1950 led to a fundamental change. At the same time, it is also a fact that in the beginning of 1950s, for various reasons, the interest of the Hungarian leaders towards Hungarians in Czechoslovakia waned and they gradually gave up the main principle of their policy that made bilateral Czechoslovak -- Hungarian relations dependent on the situation of the Hungarian minority in Czechoslovakia. This study traces the route of the Hungarian diplomacy between 1948 and 1956, and outlines some questions occupying the foreign representations in Prague and Bratislava during those years.

válogatás-a-prágai-és-a-pozsonyi-magyar külképviselő-jelentéseiből-(1948-1956)

A Fórum-kisebbségkutató-Intézet-kiadásában-2008-ban-látott-napvilágot-az-*Iratok a csehszlovákiai magyarság 1948-1956 közötti történetéhez* című-dokumentumgyűjtemény-első-kötete,-amely-a-csehszlovák-állami-és-pártszervek-magyar-kisebbséggel-kapcsolatos-dokumentumaiból-adott-közre-válogatást.-Amint-azt-annak-idején-jeleztük,-a kiadvány-csupán-az-első-kötete-kívánt-lenni-egy-több-kötetesre-tervezett-gyűjtemény-sorozatnak,-amelyet-újabb-kötetek-követnek-majd.

Többéves-újabb-kutatómunka-eredményeként-a-közeljövőben-jelenik-meg-a-sorozat második-kötete,-amely-a-prágai-magyar-követség-(1954-től-nagykövetség)-és-a-pozsonyi-magyar-főkonzulátus-magyar-kisebbséggel-kapcsolatos-jelentéseiből-közöl-válogatást.-A-két-magyar-külképviselői-szerv-évente-jelentések-százaiban-számolt-be-a-csehszlovákiai-eseményekről,-a-különböző-belpolitikai-kérdésekről,-csehszlovákia-gazdasági-és-kulturális-életéről,-nemzetközi-kapcsolatairól,-a-csehszlovák-magyar-kétoldalú-kapcsolatokról,-s-természetesen-a-szlovákiai-magyarság-helyzetéről-is.-A-prágai-és-pozsonyi-magyar-külképviselő-jelentéseinek-önálló-kötetben-való-közreadását-az-inkább-igazololja,-hogy-a-tárgyalt-időszak-feltáratlansága-miatt-számos-kérdésnek-a-mai-napig-ezek-a-jelentések-az-elsődleges,-sokszor-az-egyetlen-források,-így-hasznos-támpontokat-nyújthatnak-a-további-kutatómunkához-és-a-korszak-feldolgozásához.

Az-alábbiakban-a-megjelenés-előtt-álló-kötet-irataiból-adunk-közre-válogatást.-A-közvetett-diplomáciai-jelentéseket-igyekeztünk-úgy-kiválogatni,-hogy-azok-tematikailag-lehetőleg-kiegyensúlyozottak-legyenek,-ugyanakkor-kiegészítsék-a-folyóirat-*A magyar diplomácia és a csehszlovákiai magyarság (1948-1956)* című-tanulmányában-tárgyaltakat-is.

Popély Árpád

dokumentumok

1.

Prága, 1948. június 28.-bolgár-Elek-prágai-magyar-követ-jelentése-a-cseh-ország-részekbe-deportált-magyarok-helyzetéről.

92/pol.-1948

Prága,-1948.-június-28.

Tárgy:-Helyzetjelentés-a-cseh-és-morvaországba-hurcolt-magyarságról.

melléklet:-csomó.

Fenti-tárgyban-tisztelettel-jelentem-a-következőket:

mint-ismeretes,-a-88/45-számú-elnöki-dekrétum-ürügyén-cseh-és-morvaországba hurcolt-magyarok-többségének-az-említett-rendeletben-megszabott-másfél-éves-maximális-munkaideje-lejárt.-Ennek-ellenére-a-csehszlovák-hatóságok--most-már-minden-törvényes-alap-nélkül--a-legváltozatosabb-ürüggyel-és-módszerekkel--nyilvánvalóan-felsőbb-utasításra--mindent-elkövetnek,-hogy-a-deportált-magyarok-szlovákiába-való-visszatérését-megakadályozzák.-visszaélve-a-magyaroknak--elsősorban-a-nyelvtudás-hiányából-eredő--tájékozatlanságával,-a-fenyegetés,-erőszak,-hazugság-minden-elképzelhető-módszerével-vagy-üres-ígérettel-igyekeznek-a-deportáltakat-cseh-és-morvaország-területén-tartani-és-az-állampolgárság-(76.-és-77/48-sz.-rendelet)-elfogadtatásával-véglegesen-letelepíteni.-Egyes-helyeken-a-„výmer”-ek-jogtalan-meghosszabbításával-operálnak-(2118/1948),-több-helyen-kijelentették,-hogy-a-71/45-(máshol-72/45)-sz.-elnöki-dekrétum-alapján-a-magyarok-munkaideje-bizonytalan-időre-meghosszabbított.-másutt-ismét-azzal-fenyegetik-a-magyarságot,-hogy-ha-az-állampolgársági-kérvényt-nem-írják-alá,-30-kg-os-csomaggal-átadják-a-határon,-vagy-egész-életükben-munkatáborokban-ingyen-lesznek-kénytelenek-dolgozni-(192/1948)-és-soha-haza-nem-mehetnek-(2057/1948).

általánosan-terjesztik-cseh-réséről-azt-a-hírt,-hogy-a-cseh-és-magyar-kormány-meg-egyezett-a-csehszlovákiai-magyarok-ügyére-nézve-(1930/1948)-és-a-legkülönbözőbb-kérdésekben- ezzel- igyekeznek- intézkedéseik- számára- jogalapot- teremteni- és- így- a- magyarság- erkölcsi- ellenállását- megtörni.- ugyancsak- általános- intern- rendelkezés- alapján-magyarok-vagont-nem-kapnak-és-csomagot-nem-vesznek-fel-tőlük.-így-ha-egyes- helyeken-a-88/45-sz.-elnöki-dekrétumra-való-hivatkozással-hazaszállításukat-követelő- magyarok- visszatartására- erőszakot- nem- is- alkalmaznak,-a- deportáltak- kénytelenek- addigi- munkahelyükön- maradni,- mert- nem- kockáztathatják- meg- azt,- hogy- szlovákiában-maradt-vagyonuk- elvesztése- után- utolsó-szegényes-bútorukat,-apró-állataikat,-felszerelési-tárgyaikat-is-elveszítsék.

számos-helyen-folyik-cseh-réséről-a-nemzetiségi-gyűlölet-szítása,-a-deportáltakat- lépten-nyomon-megsértik-nemzeti-érzésükben-(1930/1948,-1459/1948).

Ezzel- egy- időben- céltudatos- propaganda- folyik,- mely- csábító- színekben- festi- a- magyarság-előtt-a-történelmi-ország-részekben-való-letelepedés-előnyeit.-mellékelten- felterjesztem-az-eredetileg-ugyan-csehek-és-szlovákok-részére-készült,-de-most-már- magyarok-közt-osztogatott-füzetet,-mely-„utolsó-alkalom-a-településre”-(határvidéki- helyek-jegyzéke,-ahová-még-át-lehet-települni)-cím-alatt-új-variáció-az-ismert-dallamra.

A-deportált-magyar-szociális-helyzete-állandóan-romlik,-a-sérelmek-száma-rohamosan-nő.-Az-alsó-fokú-csehszlovák-hatóságok-magatartását-látva,-még-az-eddig-emberségesebb-cseh-gazdák-is-vérszemet-kapnak-és-a-magyar-szociális-jelentős-részének-nem-adják-meg-az-öt-illető-fizetést-és-komenciót,-a-fizetett-szabadságot-stb.,-holott-munkateljesítményük-az-átlagos-cseh-mezőgazdasági-munkásénál-jelentékenyen-magasabb.-A-sérelmeket-a-gazdákkal-nagy-részt-jó-viszonyban-álló-és-korrupció-közigazgatás-túlnyomó-részben-nem-orvosolja,-a-magyar-szociális-nak-pedig-sem-ideje-sem-pénze-nincs-arra,-hogy-Prágába-jöjjön-a-minisztériumba-panaszra,-de-legtöbbször-engedélyt-sem-kap-rá.-Azonkívül-a-deportáltak-általában-nem-is-hisznek-abbban,-hogy-ilyen-teremtés-ú-sérelmeiket-valahol-is-orvosolhatják-(2057/1948).-nem-kell-külön-hangsúlyoznom,-bár-nagy-ritkán,-a-szakszervezetek-magyarokat-is-felveznek,-segítséget-egyetlen-egy-esetben-sem-nyújtanak.

sajnálatos-következménye-mindennek,-hogy-az-egyébként-tömegeiben-józan-és-demokratikus-beállítottságú-magyar-szociális-felé-a-lehető-leghatásosabb-propagandát-jelenti-ez-a-magatartás-a-népi-demokratikus-rendszer-ellen,-mint-ahogy-erre-számos-deportált-levelében-utalás-is-történik.

Ezek-után-teljesen-érthető-az-is,-hogy-ezek-a-levelek,-de-különösen-a-követséget-naponta,-sokszor-80,-100,-150-es-csoportokban-felkereső-deportáltak-hangja-a-lehető-legélesebbé-vált.-Az-elkeseredést-a-legvégső-ig-fokozza-a-bizonytalanság-érzete.-Eddig-tudták,-hogy-másfél-évük-van,-amit-ki-kell-tölteniük,-most-pedig-teljesen-bizonytalan-jövő-áll-előttük.-„Itt-kijelentett-és-leírt-szavakat-nem-állják?”-kérdezi-az-egyik-deportált-(1937/1948)-és-mindannyiuk-előtt-a-vég-nélküli-örök-cselédsors-(1930/1948)-képe-lebeg.-A-nyugtalanságot-növeli-a-téltől-való-félelem-is.-Az-itteni-szociális-bizonytalanság-mellett-nem-látják-téli-kenyerüket-biztosítva,-félnek,-hogy-nem-keresnek-annyt-az-aratásnál,-amennyi-télre-elegendő-lenne-és-azt-követelik,-hogy-azonnal,-még-aratás-előtt-szálítsák-őket-haza-szlovákiába.-Ha-itt-aratnak-mint-deportáltak-és-utána-kerülnek-esetleg-haza,-otthon-már-munkaalkalmat-nem-kaphatnak-és-a-legnagyobb-téli-nyomornak-néznek-elébe-(1909/1948).

A-deportáltak-nagy-része-munkabeszüntetéssel-fenyegetőzik-(1909/1948).-A-napokban-követségünkön-megjelent-egyik-csoport-népszavazást-óhajt,-egy-másik-nagyobb-csoport-azt-követelte,-hogy-a-deportáltak-képviselői-is-részt-vehessenek-a-magyarország-és-csehszlovákia-közt-meginduló-tárgyalásokon.

utolsó-kétségbeesett-kísérleteknek-vagyunk-tanúi.-maguktól-a-deportáltaktól-vett-értesülés-szerint-a-napokban-egy-50-60-főnyi-deportált-csoport-megjelent-a-szovjet-konzultánszon,-ahol-Torcin-titkár-fogadta-őket.-mintegy-1½-óra-ig-tartózkodtak-ott,-elpanaszolták-sorsukat-és-kijelentették,-hogy-azért-jöttek-a-szovjet-konzulátusra,-mert-a-magyar-követségre-nem-érdemes-jönniük,-ott-csak-vigasztalják-őket-és-semmit-nem-tudnak-csinálni-érdejükben.-Hivatkoztak-a-szovjetunióban-megvalósult-nemzetiségi-egyenjogúságra-és-kérték,-hogy-segítsenek-rajtuk.-Torcin-titkár-erre-állítólag-azt-felelte,-hogy-véleménye-szerint-nem-helyes-és-nem-szép,-ami-ezen-a-téren-csehszlovákiában-folyik,-de-a-szovjetunió-nem-avatkozhat-bele-csehszlovákia-és-magyarország-ügyeibe.-Ennek-a-beszélgetésnek-részleteit-még-más-helyről-is-meg-kívánjuk-erősíteni.

A-végső-elkeseredés-jeleit-mutatják-az-egyre-szaporodó-memorandumok-(2022,-2108,-2068,-2048,-2107,-2109/1948).-Ezek-egyre-élesebben,-kétségbeesettebben-és

türelmetlenebbül-kéri-k a magyar-kormány-erőteljes-támogatását-és-hivatalos-választ vár-nak.

A-memorandumok-is-bizonyítják,-hogy-ha-egyelőre-csak-közigazgatási-vagy-földrajzi-egységeken-belül-is-(pl.-egy-egy-járás-vagy-körzet-magyarjai),-de-a-deportáltak-már-fel-vették-a-kapcsolatot-egymással,-az-egy-csoportoknak-megvannak-a-hangadóik,-veze-tőik,-mindenütt-a-szervezkedés-kezdeti-jelei-mutatkoznak.-Az-egy-ilyen-csoportok-között-a-kapcsolat-inkább-alkalomszerű,-de-a-sérelmek-híre-bámulatos-gyorsasággal-eljut-mindenhová.-Ha-nem-történik-semmi-olyan,-ami-őket-megnyugtatná,-félő,-hogy-a-tömegek,-melyeknek-veszíteni-valójuk-nincs-már,-végső-esetben-az-önsegély-eszközei-hez-nyúlnak-(ezzel-most-már-mind-sűrűbben-fenyegetőznek)-és-az-évek-óta-elfojtott-indulatok-nem-kívánt-fordulatokhoz,-esetleg-jóvátehetetlen-következményekhez-vezet-hetnek.

bolgár-s.-k.
követ

mellékletek:¹

2048/1948-sz.-iktatmány-----m-á-s-o-l-a-t-a-.

Podbořany,-1948.-vl.-15.

Tekintetes-magyar-k-öztársaság-k-övetsége

P-r-á-g-a-.

Az-1531/1948-sz.-levelükre-a-legőszintébb-köszönetünket-fejezzük-ki.

bocsánatot-kérünk-azért,-hogy-beadványainkkal-a-magyar-k-övetség-hivatalát-terheljük,-de-kihez-forduljunk-máshová-bizalommal-helyzetünket-illetőleg-ahol-meg-hallgatnak-bennünket.

Tisztelettel-kérjük-a-magyar-k-öztársaság-k-övetségét-hassanak-a-mi-érdeke-inkben-azon-illetékes-helyekre,-ahol-bennünket-védelemben-vesznek-és-meghallgatásra-találunk.

már-egy-és-fél-éve-annak,-hogy-elhurcolásunk-történt.-Egy-és-fél-éve-élünk-itt-a-hat-hónap-meghosszabbításával-a-88/1945-sz.-elnöki-dekrétum-alapján,-minden-emberi-jog-nélkül,-védelem-nélkül-és-gyűlölet-között-a-fennhangon-hirdetett-demokrá-ciában.

Ha-minket-rendelet-alapján-vettek-igénybe-munkaszolgálatra-családostól,-java-inkat-pedig-[a]-csehszlovák-állam-elkobozta-s-azt-a-helyünkbe-telepített-szlovákoknak-adta-át,-milyen-törvényeket-szentesítettek-erre-fel.-Ilyen-törvények-alkalmazása-felelős-ségnélküli-erkölcstelen-cselekmény,-mely-bosszút-von-maga-után.

Erkölc-s-igazságai-örökké-valók,-minden-korban-egyenlően,-de-kivételesen-a-mai-korban-ezerszeresen-időszerűek.

1.- A-jelentéshez-csatolt-számos-melléklet-közül-hárm-at-közlünk.

Ez-év-augusztus-hóban-az-ún.-88/1945-sz.-elnöki-dekrétum-érelmében-munkaszolgálatunk-ideje-lejár.-megfeszített-idegekkel-várjuk-mi-fog-velünk-történni-ez-idő-letelte-után.

I ájtuk-azt,-hogy-egyelőre-a-származási-községünkbe-nem-mehetünk-vissza,mivel-azt-szlovák-telepesek-lakják.-További-sorsunkról-tudtunkkal-nincs-rendelkezés,mint-az,-hogy-kérhetjük-a-csehszlovák-állampolgárságot,-melynek-megadása-esetén-javainkat-honorálnák,-de-vizsont-nekünk-be-kellene-olvadnunk-a-cseh-nemzet-egységébe.

mi-a-nemzetiségünkről-és-jogainkról-nem-mondunk-le-semmiféle-ajánlatokkal-szemben.

Az-időnk-letelte-után-szállítsanak-vissza-a-mi-saját-otthonainkba,-adják-vissza-javainkat,-végső-esetben-ha-ez-nem-volna-lehetséges,-kérjük-magyarországa-való-áttelepítésünket-a-mi-javainkkal-együtt.-mi-felkészülve-állunk-mindennel-szemben-és-semmitől-nem-riadunk-vissza.-mi-az-Isten-által-adott-és-elgondolt-hivatásunk-mellett-állunk,amit-a-magyar-nemzet-egységében-kell-betöltenünk.

n-em-kételkedünk-vezetőink-jellemében-és-bízunk-abbban,-hogy-a-mai-válságos-időben-a-magyar-nemzettel-egységesen-kebelünket-kettőzött-erőre-lelkesítve,-kiállanak-velünk-a-nemzet-és-a-haza-élére-és-ennek-keretében-a-mi-kérdéses-helyzetünk-megoldását-magukévá-teszik.

k-érjük-a-magyar-nemzet-vezetőit,-hogy-a-szeretetből-fakadó-felelősségük-tudatában-tegyenek-eleget-hivatásuknak,-amit-az-Úr-Isten-elgondolása-szerint-és-az-ő-akaratából-töltenek-be.

mély-hálával-vagyunk-a-magyar-k-öztársaság-k-övétsége-és-a-magyar-vezetők-iránt-mindazokéért-a-tettekért,-amelyeket-a-magyar-nemzet-és-egyben-a-mi-javunkra-eddig-is-tettek.-Hálával-áldjuk-az-Istent,-hogy-olyan-vezetők-állanak-élünkön,-kik-a-hivatásukat-az-Isten-és-a-magyar-nemzet-dicsőségére-töltik-be.-Fogadják-hazafias-tiszteletünket-a-csehszlovákba-deportált-magyarok-nevében:

s-zabó-árpád-s.-k.-megbízott

2068/1948-sz.-iktatmány-----m-á-s-o-l-a-t-a-

c-hrudim,-1948.vl.15.

T.

Prágai-magyar-k-övétségnek.

k-érelmünk.

mi-alulírottak-c-hrudim-járási-magyarok-azon-tiszteletteljes-kéréssel-fordulunk-a-fentírt-k-övétséghez,-mivel-a-ránk-kényszerített-először-egy-év-időtartamra-elhurcolt-kis-önellátott-családok-és-a-még-fél-évet-új-bőli-ránk-szózt-rabszolgasorsnak-is-eleget-tettünk,-kérjük-édes-hazánkba,-magyarországba-mielőbbi-áttelepítésünket.

I-dokaink.

mi-mind-önellátott-az-elhurcoltaknak-mintegy-80-90-százaléka-egész-életünkben-minden-időnk-az-a-munkának-szentelve-a-legnagyobb-erőmegfeszítéssel-hoztuk-össze-kis-ingó-és-ingatlan-vagyonunkat-és-hogy-családunknak-és-családjainkat-nevel-

hessük-és-nekik-életet-adhassunk.-s ajnos-ugyanis-ez-most-a-46.-évben-egy-csapásra mind-elveszett-ugyanis-a-kiszolgálónk-a-fentírt-százalék-arányban,-2,-3,-4m-sőt-több szántóföldet-lakóházzal,-gazdasági-felszerelésekkel-és-élő-igavonó-állatokkal-rendelkezőket-szolgáltak-ki-nyilván-azért,-hogytudták,-hogyezek-a-kiszolgálóknak-vissza-maradnak-és-mi-elhurcoltak-nem-érezzük-magunkat-ilyen-súlyos-ítéletre,-mi-ugyanis-nem adtunk-ilyen-ítéletre-okot.-I-egfeljebb-hogy-a-kért-reszlovakizálásuknak-nem-tettünk-eleget,-megmaradtunk-és-meg-is-fogunk-maradni-bármi-is-történjék-is-nemzetiségünk-és édes-magyar-hazánk-mellett.

Főleg-most-még-annál-is-inkább-megingatatlanul,-mivel-halljuk-és-ugyanis-sajnos-nem-élvezhetjük,-eljött-a-kisembereknek-a-demokráciája,-felszabadulása,-tehát-mi is-jogosan-bátran-mondhatjuk-követelőn.-k-érjük,-vegyenek-fel-és-vigyenek-haza-édes hazánkba-az-igazi-demokratikus-magyar-hazába,-hogya-az-erre-jogosultak-élvezhessük önállóságunkat-és-szabadságunkat.

k-érjük-Isten-áldását-és-vezető-Elvtársainkat-kérésünk-mielőbbi-és-gyors-elintézésére.-I-e-a-sovinizmussal-éljen-demokráciánk-édes-hazánk-köszöntése.

árvay-jános-és-94-társa-sajátkezű-aláírása.

2107/1948-sz.-iktatmány-----m-á-s-o-l-a-t-a-.

bobnice,-1948.-június-23.

k-érvény!

Tisztelt-k-ülügyminiszter-Úr!

A-c-sehországba-eldeportált-magyarok-nevében-tisztelettel-és-bizalommal-fordulunk-a-magyar-k-ülügyminiszter-Úrhoz.-bízunk-a-magyar-kormány-irántunk-tanúsított jóindulatában,-hogykérésünk-meghallgatásra-fog-találni.

mi-csehszlovákiai-magyarok,-akiket-a-deportálás-szolgasorsra-juttatott,-mindig fájó-szívvvel-gondolunk-az-elrabolt-szabadságunkra.-r-észünk-re-fájó-az-a-tudat,-hogy-ma a-huszdik-században,-mikor-a-demokrácia-az-egész-világ-részére-biztosítja-a-századok óta-várt-szabadságot,-akkor-mi-csehszlovákiában-élő-magyarok-az-összes-emberi-jogainktól-megfosztva-élvezzük-a-szolgaság-keserű-kenyerét!

de-a-remény-még-él-bennünk-és-bízunk-abbban,-hogya-magyar-kormányon keresztül-mi-is-visszkapjuk-a-rég-várt-szabadságot.

Egyben-alázattal-és-tisztelettel-kérjük-a-magyar-kormányt,-hogynyújtson nekünk-szolgasorsra-jutott-magyaroknak-segédkezet,-hogyminél-előbb-mi-is-kikerülhessünk-a-szabad-népek-közé.-és-egyesült-erővel-dolgozhassunk-a-rég-várt demokráciáért.

1948.-v.-hó-8-án-egybehívták-az-összes-csehszlovákiában-eldeportált-magyarokat a-járásbeli-munkaügyi-hivatalok.-Az-egybegyűlt-magyaroknak-egy-írásbeli-rendeletet olvastak-fel,-amely-tartalmazta,-hogyminden-magyar-kérheti-a-cseh-morvaországi állampolgárságot.

de-ezen-állampolgárság-megadása-esetén-sem-kérheti-senki-a-saját-otthonába-való-visszatérést.-mindezen-határozat-ellenére-az-egész-gyülekezet-egyhangúlag kijelentette,-hogycsehszlovák-állampolgárságot-hajlandó-elfogadni-olyformán,-ha-min-

denkit- a saját- otthonába- visszaszállítanak.- Az- otthon- hagyott- javakat- visszaadják- a kisebbségi- joggal- együtt.- más- formában- nekünk- állampolgárságra- szükségünk- nincs!

mély- tisztelettel- kérjük- továbbá- a magyar- kormányt,- hogy- minket- szolgásonra jutott- népet- szíveskedjék- átsegíteni- saját- hazánkba.- vagy- ha- ezt- számunka- a magyar kormány- biztosítani- nem- tudja,- akkor- teljes- tisztelettel- és- bizalommal- kérjük- a magyar kormány- csehszlovákiai- ügyeket- intéző- osztályát,- hogy- segédkezzen- szabadságunk visszaadásában.- Hogy- a- másféléves- szolgaság- után- mi- is- mint- szabad- emberek- járul- hassunk- az- „új- d emokrácia”- újjáépítéséhez!

kérésünket- ismételve- maradunk- a- nymburki- járásba- eldeportált- magyarok száza!

Iván-Pál-és-104-társa-sajátkezű-aláírása.

magyar-oroszágos-l evéltár,-Prágai-n agykövetség---TÜk,-29.-d.,-92/pol.-1948.

2.

Pozsony,- 1948.- szeptember- 12.- Wagner-Ferenc- pozsonyi- magyar- konzul- jelentése- a magyar- nyelvű- református- és- evangélikus- istentiszteletek- betiltásáról- Pozsonyban.

Előadó:-Wagner-Ferenc-I.-o.-konzul

195/pol-1948

Pozsony,-1948.-szeptember-21.

Tárgy:-magyar-nyelvű-istentiszteletek-letiltása.

melléklet:- 1.-drb.

s zabó-béla- pozsonyi- református- esperes- tárgyba- vágó- összefoglaló- jelentését- tisztelet- tel- mellékelem.- o káli- dr.- belügyi- poverenik- a magyar- nyelvhasználatot- tiltó- csehszlovák rendelkezést- azzal- indokolta,- hogy- Pozsonyban- a- reszlovakizáció,- a- lakosságcsere- vég- rehajtása- óta- csak- jelentéktelen- számú- magyar- él.

s zabó-béla- ref.- esperes- közlése- szerint- presbitériuma- 12- tagjából- tízen- reszlo- vakizáltak.

A- fejleményeket- még- kezdetleges- stádiumban- jelentettem- annak- idején- rövid- úton- miniszter- Úrnak- és- bolgár- követ- úrnak.

Wagner-Ferenc

I.-o.-konzul

összefoglaló- jelentés

a- pozsonyi- protestánsok- magyar- nyelvű- istentiszteletének- letiltásáról

Amint- már- egyszer- jelentettem,- szeptember- 4- re- beidéztek- bennünket,- pozsonyi- ev.- és- ref.- magyar- lelkészeket- a- rendőr- igazgatóságra,- ahol- kérdőre- vontak,- hogy- hogyan- merünk- magyarul- prédikálni,- holott- az- Pozsonyban- el- van- tiltva.- majd- kategorikusan- újból- megtiltották- azt- a- számunkra- s- felszólítottak,- hogy- írjunk- alá- egy- nyilatkozatot,

mely-szerint-további-intézkedésig-nem-tartunk-magyar-nyelvű-istentiszteletet-és-nem-fogunk-e-betiltás-ellen-lázítani.-Aláírtuk,-mert-azzal-fenyegettek-meg,-hogy-letartóztatnak-és-bezárják-a-templomot.

Hálás-köszönettel-vettük-dr.-Wagner-Ferenc-konzul-úr-közbelépését,-aki-még-ugyanazon-apon-telefonon-felhívta-dr.-o-káli-belügyi-povereniket,-aki-néhány-órával-később-közölte-vele,-hogy-a-3-protestáns-lelkész-nyugodtan-megtarthatja-magyar-nyelven-az-istentiszteleteket.-Az-egyik-ev.-lelkésztestvérünk-e-jó-hír-tudomásulvétele-után-tanácsot-kért-az-esperestől,-aki-telefonon-érdeklődött-a-rendőrségen-az-ügy-mikénti-elintézése-felől,-ahonnan-azonban-mindnyájunk-nagy-meglepetésére-negatív-választ-kapott.-A-rendőrség-utasítása-szerint-továbbra-is-fennáll-a-tilalom.-s-zombat-délután-lévén-a-kérdést-már-nem-lehetett-elintézni.-k-özbejött-akadályok-miatt-csak-szept.-15-én-kerülhetett-sor-arra,-hogy-dr.-Wagner-Ferenc-konzul-úr-személyesen-is-felkereshette-a-belügyi-povereniket,-aki-élőszóval-újából-kijelentette,-hogy-szerinte-semmi-akadálya-sincs-a-magyar-nyelvű-istentiszteletek-megtartásának.-Arra-a-megjegyzésre,-hogy-az-elmúlt-vasárnapokon-is-detektívek-leskelődtek-a-templom-körül,-azt-mondotta-a-poverenik,-hogy-ez-ne-izgasson-bennünket,-hiszen-ő-a-rendőrség-feje,-ő-majd-intézkedik,-ha-valami-baj-történne.

Ezek-után-elhatároztuk,-hogy-szept.-19-én-valamennyien-meg-is-tartjuk-az-istentiszteletet.-én-16-án-körlevélben-szólítottam-fel-a-híveimet-jelezve-benne,-hogy-a-közbejött-akadály,-mely-miatt-már-kétszer-nem-tarhattunk-összejövetelt,-elhárult-s-vasárnap-örömmel-jöhettünk-fel-ismét-az-Isten-házába-és-a-bibliaórákra.

másnap,-17-én-azonban-már-korán-reggel-detektív-jelent-meg-a-lakásomon,-aki-bekísért-a-rendőrségre,-ahol-felmutatták-elöttem-a-saját-körleveletem,-mint-bűnjelt-s-kérdőre-vontak,-hogy-milyen-alapon-adtam-ezt-ki-s-hogy-mertem-ez-által-a-becsület-szóra-fogadott-tilalmat-áthágni-akarni.-én-hivatkoztam-a-poverenik-engedélyére,-de-ők-írást-követeltek-tőlem,-amit-természetesen-nem-tudtam-felmutatni,-mivel-o-káli-azt-a-konzul-úr-egyenes-kérésére-se-adott-ki,-csak-megígérte,-hogy-szükség-esetén-azt-is-ad,-de-előbb-ezt-is,-mint-általában-az-engedély-ügyét-neki-meg-kell-tárgyalnia-a-kormány-körökkel.-k-értem-a-kihallgatóimat,-hogy-tudakozzák-meg-a-povereniknél,-hogy-igazat-állítok-e,-vagy-sem.-Ezt-meg-is-tették-s-ennek-alapján-durva-hangnem-kiabálva-rám-förmedtek,-hogy-nem-mondtam-igazat,-mert-a-poverenik-nem-adott-ki-semmiféle-rendeletet,-de-amikor-megkérdeztem-őket,-hogy-személyesen-beszélték-e-a-poverenikkal,-bevallották-csendesebb-hangnem,-hogy-a-poverenikot-nem-találták-az-irodájában,-de-a-titkárnője-semmit-se-tud-a-dologról.-Erre-felszólítottak,-hogy-írjak-alá-újából-egy-nyilatkozatot,-hogy-másnap-nem-fogom-megtartani-az-istentiszteletet.-Erre-én-a-leghatározottabban-kijelentettem,-hogy-ezt-nem-teszem,-meg-fogom-tartani-az-istentiszteletet,-ha-egyszer-a-poverenik-nekem-erre-engedélyt-adott.-Ez-sértés-lenne-rá-nézve-is,-ha-nem-bíznék-benne.-Inkább-vállalom-a-lezáratást.-Ezt-meg-is-ígérték,-de-hosszabb-várakoztatás-és-újabb-felszólítás-után-mégis-úgy-határoztak,-hogy-hazaengednek,-de-másnap,-vasárnap-délelőtt-jelentkezni-kell-a-rendőrségen,-ahol-délig-letartóztatásban-leszek,-hogy-meg-ne-tarthassam-az-istentiszteletet.-Ez-valóban-meg-is-történt.-d-icséretükre-legyen-mondva,-őrizet-alatt-tartottak,-de-rendesen-viselkedtek-velem-szemben.

végül-még-megjegyzem-a-következőket:-Amikor-látták,-hogy-nem-boldogulnak-velem,-bár-én-határozottan,-de-igen-alázatosan-viselkedtem,-rám-förmedtek,-hogy-mit-gondolok-én,-hogy-a-rendőrség-nem-tud-elbánni-egy-pappal?!-vegym-tudomásul,-hogy

a-národná-rada-sohasem-fogja-megengedni,-hogy-a-fővárosban-magyarul-prédikáljanak.-Előbb-magyar-istentisztelet,-aztán-a-himnusz,-végül-„vissza,-vissza,-mindent-visz-sza...”.-Ebből-már-nekik-elegük-van.-k-ülönben-is-ezennel-ki-is-vagyok-utasítva.-Ha-3-hónap-alatt-nem-költözöm-át-önként-magyarországra,-átadnak-a-prágai-orosz-követségnek-s-az-majd-visszaszállít-ukrajnába.-Ha-még-egyszer-merek-magyarul-prédikálni,-ez-lesz-a-sorsom.-Ezzel-az-utasítással-szabadon-engedtek.

szabó-béla

magyar-országos-I-évtár,-k-ülügyminisztérium—TÜK,-csehszlovákia,-50.-d.,-3338/pol-1948.

3.

Prága, 1949. február 11.-bolgár-Elek-prágai-magyar-követ-jelentése-magyar-könyvesbolt-létesítésének-lehetőségéről-Prágában.

63/biz.-1949

Prága,-1949.-február-11.

Tárgy:-magyar-könyvesbolt-létesítése-Prágában.

A-magyar-kultúra-és-művészet-íránt-csehszlovákiában-mind-nagyobb-érdeklődés-nyilvánul-meg,-és-pedig-igen-érdekes-módon-elsősorban-nem-annyira-vezető-körökben,-mint-inkább-a-városi-értelmiség-soraiban.-visszatekintve-a-polgári-demokrata-csehszlovákia-idejére,-természetes,-hogy-a-két-nép-politikai-elszigeteltsége-különösen-elidegenítette-az-egymás-kulturális-élete-és-művészete-iránti-érdeklődést-is.-nem-változtatott-ezen-a-téren-csehszlovákiának-a-felszabadulás-utáni-kormányzata-sem.-A-februári-forradalmat-közvetlenül-követő-idők-politikai-helyzete-lassanként-megteremtette-azokat-az-előfeltételeket,-amelyek-a-kulturális-megismerés-és-együttműködés-alapjául-szolgálnak.-A-nem-kispolgári-nacionalista-értelmiség-száma-az-magyarország-élénk-érdeklődést-kelt,-nap,-mint-nap-azzal-keresnek-meg-a-könyvkiadók,-hogy-tegyük-lehetővé-a-magyar-realista-irodalom-cseh-nyelvre-való-fordítását.-Hogy-ez-mit-jelent-és-mit-fog-jelenteni-későbbre,-elég-rámutatni-arra-az-eredményre,-amelyet-Ady-és-j-ózsef-Attila-egynéhány-versének-cseh-nyelvre-történt-fordításával-máris-elért.-szembeötlő-volt-ez-a-február-1-i-fogadáson-is.-A-kulturális-kapcsolatokra-magyar-csehszlovák-vonalon-több-gondot-kell-fordítani-és-a-cél-érdekében-több-anyagi-áldozatot-is-kell-vállalni.-Az-e-téren-létrejött-platform-a-politikai-együttműködés-végső-akadályainak-elhárításául-is-szolgál.

Prágában-nagyszámban-élnek-magyarul-beszélő-és-magyarország-iránt-érdeklődő-csehszlovák-állampolgárok.-Ezek-részben-magyar,-részben-csehszlovák-nemzetiségűek.-Tapasztalataink-alapján-követségünkön-felmerült-az-a-gondolat,-hogy-mindenképpen-hasznos-lenne,-ha-létesítenénk-az-érdeklődők-száma-Prágában-egy-könyvesboltot,-ahol-a-magyar-művészet-és-irodalom-kiadványait-megvásárolhatnák.-A-szovjetunió-nak,-a-népi-demokráciák-közül-Engyelországnak,-továbbá-jugoszláviának,-de-az-usA-nak-is-Angliának-is-vannak-ilyenfajta-könyv-üzleteik.-Elsősorban-magyar,-de-cseh-vagy-szlovák-fordításban-megjelent-műveket-is-lehetne-itt-árusítani,-ugyanakkor-emellett,-a-fentiek-üzleteihez-hasonlóan,-információs-iroda-is-működhetne,-mely-történelmi-múltunkat,-földrajzi-és-gazdasági-helyzetünket-és-lehetőségeinket,-a

világban- elfoglalt- helyünket- ismerteté- kisebbfajta- broszúrákban- és- fényképekben. örvendetes-és-megnyugtató-látvány,-amikor-a-nézők-ott-csoportosulnak-a-lengyel-iroda előtt-és-szemlélik-[a]-l engyelország-újjáépítéséről,-a-hatéves-tervről-készült-grafikonokat-és-képeket,-az-épülő-ipart,-mezőgazdaságot,-várost,-falut.-meg-kell-mondani-azt-is, hogy-pl.-az-angol-amerikai-irodák-előtt-rendszerint-többen-állanak,-mint-a-szovjet-könyvesboltok-előtt.-bizonyosra-vehető,-hogy-a-magyar-könyvtár-üzlet-komoly-forgalmat bonyolítana- le- és- számottevő- eszköze- lenne- a- magyar- kulturális- és- művészeti- élet ismertetésének.

A-csehszlovák-kormányzat-a-mi-kérelmünk-elől--a-könyvesbolt-és-ismeretterjesztő-iroda-létesítését-illetően--aligha-térhetne-ki,-vagy-ha-igen,-az-arra-mutatna,-hogy barátságtalan- magatartást- akar- tanúsítani- és- oly- kívánságainktól- is- elüt- bennünket, amelyekben- az- imperialista- államokat- is- részesíti.- Az- engedélyezéssel- viszont- rést ütnénk-kultúrpolitikai-monopoljukban,-mert-a-könyvesbolt-működését-később-ki-lehet-ne-terjeszteni-bratislavára-és-kassára-is.

A-párt-napilapjait-az-utcai-árusítóknál-s-a-r-udé-právo-idegen-nyelvű-újságárusító-üzletében-is-meg-lehet-venni,-de-oly-kis-számban-érkeznek-meg,-hogy-dél felé-már egyáltalában-nincsenek-magyar-újságok.-A-könyvesbolt-a-sajtóterjesztő-vállalat-szerepét-is-betölthetné.

kétségkívül-jelentőségteljes-eredménye-lenne-a-könyvüzletnek,-ha-mellette ismeretterjesztő-irodát-is-állítanánk-fel.-Ez-üzleti-tekintetben-se-bizonyulna-deficitesszállalatnak,-legfeljebb-eleinte-lenne-szükséges-némi-befektetésre.-Az-üzlet-és-iroda,-kultúr-és-ismeretterjesztő-központ-lenne.-működhetne-a-követség-felügyelete-alatt-és-csak-adminisztratív-lenne-az-otthoni-szervekhez-kapcsolva.

Tisztelettel-kérem-miniszter-urat,-szíveskedjék-álláspontját-velem-közölni,-hogy az-illetékes-csehszlovák-hatóságoknál-az-engedély-kieszközlése-végett-eljárhassak.

bolgár-s.-k.
követ

magyar-országos-1-evéltár,-külügyminisztérium--admin.-csehszlovákia,-25.-d., 685/1949.

4.

Pozsony, 1949. március 14.- vándor-józsef-pozsonyi-magyar-konzul-jelentése-a csehszlovákiai-magyar-d-olgozók-kultúregyesületének-alakuló-közgyűléséről.

82/pol/49
vándor-józsef-l.o.-konzul

Pozsony,-1949.-március-14.
A-csehszlovákiai-magyar-d-olgozók
kultúregyesületének-alakuló-közgyűlése.
melléklet:csomó²

2.-Az-irathoz-csatolt-mellékletek-a-csemadok-alakuló-közgyűléséről-beszámoló-szlovák-újság-cikkek-magyar-fordításai.

csatoltan-tisztelettel-felterjesztem-a-csehszlovákiai-magyar-dolgozók-kultúregyesülete folyó-hó-5-én-tartott-alakuló-közgyűlésével-foglalkozó-újságcikkek-magyar-fordítását.

Az-alakuló-közgyűléssel-kapcsolatban-az-alábbiakat-kívánom-megjegyezni:

a)-Amint-már-jelentettem,-a-központi-vezetőségbe-jelölt-ismeretlen,-illette-nem-jelölt-ismert-nevű-régi-elvtársak-miatt--főleg-a-vidéki-delegáltak--ellenlistát-szándékoztak-előterjeszteni;

b)-a-delegáltak-túlnyomó-többsége-a-régebbi--de-főleg-a-még-most-rá-gyakorolt-diszkriminációk-(magyar-tanítók-fizikai-munkába-való-beosztása,-iskolakérdés,nyelvhasználat-stb.)-miatt-elkeseredve,-ezen-nagygyűlést-kívánták-felhasználni-arra,hogy-sérelmeiket-előadják.-Főleg-azért,-mert-abbán-a-tudatban-voltak,-hogy-a-nagygyűlésen-a-magyar-kormány-nak-is-lesz-megfigyelője,-sérelmeikre-ezen-az-úton-kívánták-a-magyar-kormány-figyelmét-felhívni.-Ennek-megtörténte-esetén--nem-vitáson--az-egész-nagygyűlés-kínos-botrányba-fulladt-volna.

c)-Fábry-zoltán--akit-a-kultúregyesület-elnökek-jelöltek--csak-az-alakuló-gyűlésen-kívánta-bejelenteni,-hogy-semmiféle-tisztséget-nem-kíván-vállalni-(a-delegáltak-előtt-főleg-a-vezetőség-összeállításával-kívánta-ezt-megindokolni),-majd-ettől-eltér-s-előre-bejelentette-az-előkészítő-bizottságnak,-hogy-nem-kíván-tisztséget-vállalni,-s-így-ne-is-történjen-meg-jelölése.

A-fentiek-alatt--biztosítandó-a-nagygyűlés-nyugodt-lefolyását--kénytelen-voltam-összeköttetéseimet-igénybe-venni,-hogy--egy-részt-Fábry-rábírjam-az-elnöki-tisztség-elfogadására,-másrészt-a-delegáltakat-arra,-hogy-semmiféle-sérelmet-elő-ne-adjanak,-követelésekkel-ne-jöjjenek-elő,-s-végül-az-előkészítő-bizottság-által-javasolt-vezetőséget-egyhangúlag-fogadják-el.

A-fenti-szempontok-miatt--annak-ellenére,-hogy-meghívót-kaptam,-helyesebbnek-tartottam-a-nagygyűlésen-nem-megjelenni.

A-nagygyűlés-incidens-nélkül-folyt-le.-A-delegáltak-részéről-felszólalás-alig-volt,a-referátumokat-fegyelmезetten-meghallgatták,-határozati-javaslatot,-vezetőséget-egyhangúlag-fogadták-el.

A-nagygyűlést-követő-kultúrelőadáson-megjelentem,-s-a-megválasztott-vezetőség-társaságában-azt-végighallgattam.

Tekintve,-hogy-a-delegáltak-egy-része-azt-a-körülményt,-hogy-a-nagygyűlésen-sem-a-magyar-kormány,-sem-a-md P-nem-képviseletette-magát,-úgy-kommentálta,-hogy-magyar-részről-a-kultúregyesülettel-szemben-bizalmatlansággal-viseltetnek,-illette-nem-tartják-azt-kielégítőnek,-szükségesnek-láttam-a-most-megválasztott-vezetőséget--Fábry-István-és-I-őrincz-Gyulával-való-megbeszélés-eredményképpen--a-nagygyűlést-követő-napra-meghívni-magamhoz.-A-meghívottak,-szám-szerint-17-en,-mind-megjelentek.-meghívtam-a-megválasztott-központi-bizottság-tagjait,-valamint-major-István-elvtársat,-aki-a-k s s-elnökségét-képviselet-a-nagygyűlésen,-s-ter-n-j-enő-volt-spanyolországi-nemzetközi-önkéntest,-dr.-s imait,-aki-a-kelet-szlovéniai,-végül-d-ömötör-bálint-elvtársat,-aki-a-r imaszombat-környéki-delegációk-vezetői-voltak.-A-meghívottak-du.-4-től-8-ig-maradtak-együtt-elég-jó-hangulatban.-A-társalgás-anyaga-általános-politikai-kérdések-voltak,-maga-a-kultúregyesület-problémái-nem-voltak-érintve.

nem-hívtam-meg-azokat,-akikkel-szemben--tudomásom-szerint--a-k s s-részéről-bizalmatlansággal-viseltetnek.

benyomásom-szerint -- az-összejövetellel- elértem- a- kitűzött- célt- demonstráltam,- hogy- a- szlovákiai- magyarok- kérdésének- rendezését- a- szlovák- elvtársak- ügyének- tekintjük,- melybe- be- nem- avatkozunk- és- hogy- magyar- részről- teljes- bizalommal- fogadják- a- párt- által- megválasztott- vezetőséget.

Fábry- és- I- őrincc- elvtársak- ugyanezt- állapították- meg.

vándor-j őzsef-s.-k.
konzul

magyar- országos- I- evéltár,- külügyminisztérium- -- Tük,- csehszlovákia,- 53.- d., 1978/1949.

5.

Pozsony, 1949. április 27.-vándor-j őzsef- pozsonyi- magyar- konzul- összefoglaló- jelentése- a- magyarellenes- csehszlovák- jogszabályokról- és- hatálytalanításuk- szükségességéről.

Előadó:-vándor-j őzsef-l.-o.-konzul
131/pol/49

Pozsony,-1949.-április-27.
Tárgy:-diszkriminációs-rendeletek-módosítása.
Hiv.-szám: 114/pol/49
125/pol/49
126/pol/49
melléklet:-2-db.³

I.)- alatt- mellékelem- az- 1945.- évi- október- hó- 25.- napján- kiadott- 108/45- számú- csehszlovák- elnöki- rendelet- és- az- 1949.- március- 23-án- meghozott- 84/1949- számú- csehszlovák- törvény- magyar- fordítását,- valamint- az- utóbbi- törvény- módosító- rendelkezéseinek- magyarázatát.

Ezzel- kapcsolatban- utalok- a- 114/pol/49- számú- jelentésemre,- amelyben- jelentést- tettem- az- 1949.- február- 23-án- meghozott- 63/1949- számú- csehszlovák- törvényről.

A- 245/48- sz.- csehszlovák- törvény- rendezte- a- csehszlovákiában- lakó- magyar- nemzetiségű- személyek- túlnyomó- többségben- csehszlovák- állampolgárságát. Természetes- következmény- lett- volna,- hogy- ezek- után- a- csehszlovák- törvényekben- és- rendeletekben- kifejezésre- juttatott- magyarellenes- intézkedések- vagy- egy- generális- törvénnyel,- vagy- az- egyes- törvények- és- rendeletek- módosításával- hatálytalanítva- lesznek. Ez- a- mai- napig- sem- történt- meg.

A- magyarellenes- törvények- és- rendelkezések- hatálytalanítása- helyett- a- csehszlovák- nemzeti- gyűlés- 1949.- február- 23-án- meghozta- az- újabb- magyarellenes- rendelkezést- tartalmazó- 63/1949- számú- törvényt- és- 1949.- március- 23-án,- amikor- a- 108/45- számú- elnöki- rendelet- a- 84/1949- számú- törvénnyel- módosította,- nem- helyezte- hatályon- kívül- a- 108/45- számú- elnöki- rendelet- magyarellenes- intézkedéseit.

3.- A- jelentéshez- csatolt- melléleteket- terjedelmi- okok- miatt- nem- közöljük.

különösen ez a második intézkedés súlyos sérelem. - Az 1945. október 25-én kiadott 108/1945. számú elnöki rendelet a magyar nemzetiségűek minden vagyonának kártalanítás nélküli elkobzását rendelte el. - A csehszlovák hatóságok a magyar nemzetiségűek csehszlovák állampolgárságát rendező 245/48. számú törvény meghozatala után természetesen a vagyonelkobzásokat már nem foganatosították. - Most, az ezt az elnöki rendeletet módosító 84/1949. számú törvény újból felhívja a figyelmet az elnöki rendeletre és hatályban hagyja az elnöki rendelet magyarellenes intézkedését és felő, hogy a csehszlovák hatóságok újból alkalmazni fogják az elnöki rendeletet a magyar nemzetiségűekkel szemben.

Hivatkozom a Široký-vilám miniszterelnök helyettessel, valamint bašťovanský k s s főtitkárral folytatott személyes megbeszélésre, amelynek során nevezettek ismételten biztosítottak arról, hogy a jövőben magyar nemzetiségű személyt magyar nemzetisége miatt joghátrány nem érheti. - Erre vonatkozó jelentésemet 97/pol/49. szám alatt tettem meg.

A gyakorlat mást mutat. - Hivatkozom 125 és 126/pol/49. szám alatt tett jelentéseimre.

II.) alatt mellékelem a meghatalmazotti Hivatal-jogásza által összeállított tájékoztatót a magyarellenes csehszlovák törvényekről és rendeletekről.

Ebben a tájékoztatóban azok a törvények és rendeletek vannak felsorolva, amelyek diszkriminációs rendelkezéseket tartalmaznak, tekintet nélkül arra, hogy az érintett magyar nemzetiségű személy csehszlovák állampolgár-e vagy sem.

Természetesen általános érvényű csehszlovák törvények és rendeletek megkülönböztető elbánásban részesítik a csehszlovák állampolgárokat és így a felsorolt rendeleteken kívül a régebben meghozott törvények vagy kiadott rendeletek egész sora is tartalmaz magyarellenes intézkedést annak következtében, hogy az 1945. augusztus 2-án kiadott 33/1945. számú csehszlovák elnöki alkotmányrendelet a magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgárokat megfosztotta csehszlovák állampolgárságuktól.

A tájékoztatóban felsorolt törvények és rendeletek közül az alábbiak magyarellenes intézkedései lettek egészben vagy részben hatálytalanítva:

1.) A-33/1945. számú elnöki rendelet, amely a magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgárokat csehszlovák állampolgárságuktól megfosztja; a-245/1948. számú törvénnyel lett nagyrészt hatálytalanítva, mert ez a törvény a magyar nemzetiségűek túlnyomó többségének újból megadta a csehszlovák állampolgárságot.

2.) A-297/1945. számú szlovák belügyi megbízotti rendelet, amely megtiltja a magyar nemzetiségűek részére a megbízhatóági bizonyítvány kiadását, magyarellenes vonatkozásában hatálytalanítva lett a-371/1949. számú belügyi megbízotti hirdetményel, amely magyar nemzetiségűek részére is megengedi a megbízhatóági igazolvány kiadását ugyanolyan feltételek mellett, mint a szlovák nemzetiségűek részére.

3.) A-28/1946. számú törvény kizárja a választói névjegyzékből a magyar nemzetiségű személyeket és ez a törvény a-266/1948. számú törvénnyel lett úgy módosítva, hogy a választói névjegyzékbe való felvételt egyedül a csehszlovák állampolgársághoz köti.

4.) A-104/1945. számú szlovák nemzeti tanácsi rendelet, amely a magyar nemzetiségűek mezőgazdasági ingatlanainak kártérítés nélkül való elkobzását mondja ki, magyarellenes vonatkozásában a-26/1948. számú megbízotti testületi rendelettel lett rész-

ben-hatálytalanítva,-mert-ez-a-rendelet-a-vagyonelkobzás-alól-kiveszi-a-magyar-nemzetiségűek-elkobzott,-de-még-nem-juttatott-mezőgazdasági-ingatlanait-bizonyos-korlátok-között.

A-fentiek-szerint-szükségesnek-látszik-kezdeményező-lépések-megtétele-olyan-irányban,- hogy- a- magyarelles- csehszlovák- törvények- és- rendeletek,- illetve- a- csehszlovák-törvények-magyarelles-intézkedései-generális-törvénnyel- hatálytalanít-tassanak- legalább- azokkal- szemben,- akik- a- 245/1948- számú- csehszlovák- törvény- alapján-csehszlovák-állampolgárságukat-újából-megszerezték.

vándor-józsef
I.-o.-konzul

magyar- országos- I évéltár,- külügyminisztérium- -- TÜK,- csehszlovákia,- 52.- d., 3802/1949.

6.

Pozsony, 1949. május 15.-vándor-józsef-pozsonyi-magyar-konzul-jelentése-a-Petőfi-szobor-megtalálásáról-és- esetleges-átvételéről.

121/biz.-1949/2

bizAl mAs
Pozsony,-1949.-május-15.
Tárgy:-Petőfi-szobor-kiadatása.

Tisztelettel-jelentem,-hogy-az-egyik-pozsonyi-kőfaragó-telepén-megtaláltam-Petőfi-car-rarai-márványból-faragott-szobrát.-A-szobor-r adnai-béla-alkotása,-1911-ben-készült,-az-1921-es- években- mozdították- el- a- nemzeti- színház- előtti- térről;- helyére- állították- Hviezdoslav-szobrát.

A-szobor-talpatatát-valószínűleg-felhasználták,-azonban-úgy-a-Petőfi-alak,-mint- a-Genius-alakja-kifogástalan-állapotban-megmaradt-(csak-a-Petőfi-kezében-tartott-kard- hiányzik,-illetve-van-letörve).

A- szobor- Pozsony- város- tulajdonát- képezi,- s- a- kormány- kérésére- -- minden- valószínűség-szerint--nem-zárkóznának-el-kiadásától.

Ez-ideig- -- még-informatív-jellegű- -- lépéseket-sem-tettem-a-szobor-kiadását-illetőleg,- utalok- azonban- a- komáromi- szobrok- elszállításával- kapcsolatos- 2137/49- számú-jelentésemre.

Tisztelettel-kérem-fenti-tárgyban-utasítással-való-ellátásomat.

Egyben-tisztelettel-kérek-utasítást-szlovákia-magyarlakta-vidékein-még-esetleg- felkutatható---magyar-szempontról-értékkel-bíró---lebontott-szobrok-felkutatása,- esetleg-kikérése-tárgyában.

mellékelem-a-szoborcsoportról-készült-egykori-fényképfelvételt.

vándor-józsef
I.-o.-konzul

magyar- országos- I évéltár,- külügyminisztérium- -- admin.,- csehszlovákia,- 37.- d., 4850/1949.

7.

Pozsony, 1949. május 15.-vándor-józsef-pozsonyi-magyar-konzul-jelentése-a-halálra ítélt-Esterházy-jános-kiadatásáról-és-a-megmentésére-indított-kezdeményezésekről.

8/szig.biz.-1949

szIGor ÚAn-blzAl mAs
 Pozsony,-1949.-május-15.
 Tárgy:-Esterházy-jános-ügye.
 melléklet:-4-db.⁴

Az-itteni-közvéleményt-erősen-foglalkoztatja-a-halálraítélt-Esterházy-jánosnak-kiadatása.

Esterházy-jánost,-a-szlovákiai-magyar-Párt-elnökét-1945.-április-havában-szovjet-hatóságok-a-szovjetunióba-szállították.-Ezt-követően-a-szlovák-nemzeti-bíróság-távollétében--kötél-általi-halálra-ítélte,-azért,-mert--mint-a-magyar-Párt-vezetője-részt-vett-a-bécsi-döntés-előkészítésében,-majd-pedig-a-csehszlovák-köztársaság-szétbomlásában-és-tagja-volt-az-ún.-„független”-szlovák-állam-parlamentjének.

A-szovjetunió-1949-januárjában-kérte-ki-a-csehszlovák-hatóságoktól-a-kiadatáshoz-szükséges-iratokat,-majd-folyó-évi-április-hó-29-én-Esterházyt-Prágán-keresztül-Pozsonyba-szállították-és-átadták-az-ügyészségnek,-mely-azonnal-meg-is-tette-a-szükséges-előkészületeket-az-ítéletnek-április-30-án-való-végrehajtására.-Az-utolsó-pillanatban-a-prágai-Igazságügy-minisztérium-táviratilag-felfüggesztette-az-ítélet-végrehajtását.

Információim-szerint-az-ítélet-végrehajtásának-felfüggesztése-főleg-a-csehszlovákiai-zsidó-körök-intervenciójának-következménye-volt,-de-erősen-exponálták-magukat-baloldali-személyiségek-is-(Fábry-zoltán).

általánosan-ismert-ugyanis-a-konzervatív-Esterházy-nak-1938-utáni-szembefordulása-a-német-fasizmus-sal,-melyet-a-szlovák-parlamentben-is-kifejezésre-juttatott.(Egyetlen-képviselő-volt,-aki-a-zsidók-deportálását-nem-szavazta-meg).-Ismételten(újságcikkekben-és-parlamenti-beszédében)-támadta-a-szlovákiai-német-Párt-vezetőjét,-karmasint-(emiatt-büntető-eljárás-is-volt-folyamatban-ellene),-s-amelyekért-ügy-a-fasiszta-szlovák-újságok,-mint-karmasin-lapja-(Grenzbote)-élesen-támadták.-Ezen-magatartásának-volt-következménye-az,-hogy-amikor-a-pozsonyi-magyar-követséget-1944-októberében-a-nyilasok-átvették,-Esterházyt-a-párt-elnökségéről-elmozdították.

A-népbíró-sági-tárgyaláson-a-védelmet--állítólag--meg-sem-hallgatták,-annak-ellenére,-hogy-többek-között-megjelentek-többen-azon-zsidók-közül,-akiket-házának-pincéjében-hónapokon-keresztül-rejtegetett-ügy,-hogy-erről-még-a-személyzet-sem-tudott;-éjszakánként-Esterházy-nővére-főzött-részükre-(fentieket-velem-Prisender-Emil-közölte,-aki-szintén-a-rejtegetettek-között-volt,-s-aki-fegyveresen-vett-részt-a-németek-elleni-felkelésben-fivérével-együtt,-aki-ott-hősi-halált-halt).

Pozsonyba-szállításának-másnapján,-amikor-még-tartottak-az-ítélet-azonnali-végrehajtásától,-a-főkonzulátust-felkeresték--állítólag-a-pozsonyi-zsidóság-megbízásá-

4.- A-csatolt-mellékletek-közül-csupán-Fodor-Endre-feljegyzését-és-Fábry-zoltán-levelét-közöljük.

ból--Prisender-Emil-és-dr.-Adler,-a-zsidó-egylet-titkára,-akik-távollétemben-(budapesten tartózkodtam)-Fodor-Endre-beosztottat-kérték-fel-arra,-hogy-legyen-segítségükre-abbán, hogy- megakadályozhassák- az- ítélet- azonnali- végrehajtását.- A- csatolt- igazoló- jelentés szerint-(melyet-később-úgy-Prisender,-mint-Fábry-István-és-kertész-k-álmán-elvtársak-is megerősítettek),-annak-leszögezése-után,-hogy-a-Főkonzulátus-ezen-ügyben-semmiféle-álláspontot-nem-foglal-el-egyrészt,-másrészt-ő-illetéktelen-és-nincs-felhatalmazva-a konzulátust-képviselni,-fenntervezettek-elkísérte-k-ertész-k-álmán-elvtárshoz,-majd--vele-együtt--felkeresték-Fábry-István-elvtársat-(ahol-szintén-csak-mint-megfigyelő-vett részt).

Fábry-elzárkózott-az-ügyben-bármilyen-intervenciótól.

visszaérkezésem- után- külön-külön- felkeresett- Prisender,- Fábry- és- kertész, ismertették- velem- Esterházy- ügyében- elfoglalt- álláspontjukat;- leszögeztem,- hogy Esterházy-ügyét-csehszlovák-belügynek-tekintem,-melyben-nem-vagyok-illetékes-állást foglalni.-k-ifejtettem,-hogy-az-illetékesek-ismerik-Esterházy-magatartását-úgy-a-38-előtti,-mint-a-későbbi-időkből,-s-így-nincs-is-szükség-arra,-hogy-bárkinek-véleményét-meghallgassák.

Fábryt- külön- is- kértem- arra,- hogy- Fodor- beosztott- jelenlétét- (a- nála- történt intervenció-alkalmából)-tekintse-meg-nem-történnék,-melyet-tudomásul-is-vett-azzal, hogy-Fodor-az-ügyben-nem-is-intervenált-s-azt-ki-is-hangsúlyozta;-s-tekintve,-hogy-maga sem-terjesztette-az-ügyet-tovább,-erről--a-jelenlévők-kivételével--senki-nem-szerzett tudomást.

csatolva

- 1) alatt-Fodor-Endre-konz.-ig.-felügyelő-igazoló-jelentése,
- 2) alatt-Fábry-zoltánnak-Široký-kormányelnökhöz-intézett-levele másolatban,
- 3) alatt-kivonatos-fordítás-j-án-Podd'umbiersky:-s-zenvedés-kelyhéből- című- könyvből- (megjelent- Pravda- -- komárom- -- kiadásában-1947-ben)
- 4) alatt-a-Gardista-1942.-május-17-i,-111.-számában-megjelent s-a-zsidók-deportálását-megszavazó-parlamenti-üléssel-foglalkozó-cikkének-fordítása.

vándor
I.-o.-konzul

mellékletek:

F-e-l-j-e-g-y-z-é-s

1949.-május-hó-1-én-a-délelőtti-órákban-Prisender-Emil-pozsonyi-lakos-telefonon-felhívta-a-Főkonzulátust-azzal,-hogy-igen-sürgősen-érintkezésbe-szeretne-lépni-vándor-konzul-úrral.-Amikor-közöltem-vele,-hogy-vándor-konzul-úr-jelenleg-budapesten-tartózkodik-megkért,-hogy-a-konzul-úr-távollétére-való-tekintettel,-valamint-telefonon-nem-közölhető-halaszthatatlanul-fontos-ügyben-fogadjam-őt-és-egy-barátját,-mint-a-pozsonyi-zsidóság-képviselőit.-Amikor-fentnevezett-és-egy-dr.-Adler-nevű-úr--aki-mint-a-pozsonyi-zsidó-egyesület-főtitkára-mutatkozott-be--megjelentek,-előadták,-hogy-azért

szerettek volna vándor-konzul-úrral-sürgősen-beszélni,-mert-tudomásukra-jutott,-hogy a-soviniszta-csehszlovák-éra-alatt-halálra-ítélt-Esterházy-jános,-a-pozsonyi-magyar-ság volt-vezetőjét-az-oroszok-kiadták-a-csehszlovák-hatóságoknak.-most-attól-tartanak, hogy-a-beneš-érában-hozott-kötél-általi-halalos-ítéletet-a-következő-nap-reggelén-végre is-hajtják,-s-a-magyar-konzul-közbenjárásával-azt-szeretnék-elérni,-hogy-a-per-a-demokratikus-felfogásnak-megfelelően-a-védőtanúk-meghallgatásával-újra-letárgyaltassék.-A tárgyalás-időszakában- a- tanúként- jelentkező- csehszlovákiai- zsidóság- küldöttségét egyáltalán-nem-hallgatták-meg.-mostani-lépéseiket-azért-teszik-meg,-mert-le-akarnák róni-a-csehszlovákiai-zsidóság-hálóját-azért,-minthogy-a-nehéz-időkben-Esterházy-több ezer-zsidó-életét-mentette-meg-és-az-egész-szlovák-parlamentben-egyedül-volt,-aki-a deportálások-ellen-szavazott.-Amikor-fentieket-előadták,-közöltem-velük,-hogy-egyrészt nekem-nincs-felhatalmazásom-az-adminisztrációs-ügyeken-kívül-semmilyen-más-konzuláris-cselekményekben-való-részvételre,-másrészt-nem-tartom-valószínűnek,-hogy-a magyar-kormány-bármely-megbízottja-állást-foglalna-ebben-az-ügyben,-mert-ez csehszlovák-belügy.-Erre-ők-azzal-érveltek,-hogy-Esterházyra-főleg-a-magyar-sága-miatt róttak-ki-ilyen-büntetést,-mert-a-németek-kiszolgálója-és-a-szlovákiai-deportálás-végre-hajtója-sem-részesült-ilyen-súlyos-büntetésben.-Ekkor-azt-tanácsoltam-nekik,-hogy-ha magyar-részről-az-üggel- kapcsolatban-támogatást-szeretnének,-keressék-fel-a csehszlovákiai-magyar-ság-jelenlegi-vezetőszemélyiségeit,-név-szerint-Fábry,-I-örincz-és kertész-urakat,-annál-is-inkább,-mert-nevezettek-előtt-az-elítélés-körülményei-ismertesek-és-Esterházy-előéletéről-és-ténykedéseiről-jobban-vannak-tájékozotva,-és amennyiben-az-ügyet-magukévá-teszik,-közbenjárásra-illetékesebbek,-mint-a-magyar konzul.-Amikor-ezen-véleményemet-kifejtettem,-megkértek,-hogy-mutassam-be-őket fentnevezetteknek.-én-közöltem-velük,-hogy-fenti-vezetők-közül-személyesen-csak kertész-urat-ismerem,-de-nekem-konzuli-teendők-tekintetében,-amint-már-fentebb-is kifejtettem,-semminemű-felhatalmazásom-nincs-lépéseket-tenni.-miután-érveiket-fel-sorakoztatták,-ezen-kérésüknek-eleget-tettem.-de-mielőtt-fentnevezettek-előtt-kérésüket-előadták-volna,-a-megkeresett-kertész-és-Fábry-urakkal-közöltem,-hogy-a-nekik bemutatott-egyének,-mint-a-pozsonyi-zsidóság-képviselői-a-távollévő-főnökömet-keresték,-jelenlétemmel-az-elhatározásukra,-illetve-állásfoglalásukra-hatást-gyakorolni-nem akarok,-mert-csupán-csak-a-bemutató-szerepét-játszom.-A-kérelmek-előadása-után Fábry-úr-mindennemű-közbenjárástól-mereven-elzárkózott.

Tisztelettel kérem-fentieket-tudomásul-venni-és-az-esetleges-szükségesnek látszó-lépéseket-megtenni.

Pozsony,-1949.-május-3-án

Fodor-Endre
konz.-ig.-felügyelő

másolat.

Fábry-zoltán,-Štos

Štos,-1949.-v.-2.

kedves-vili-elvtárs,

Újra-hozzád-fordulok,-de-mindig-az-ment,-hogy-másokért-teszem-és-nem-magáért.-Akárhogy-csodálkozol-is,-de-intervencióm-tárgya-ez-alkalommal-Esterházy-jános.

Annak idején -- 1946-ban a Te címedre is eljuttattam a szlovenszkói-magyar-ság-érdekében írt-védíratomat, melynek címe: „A vádlott-megszóla!”. -ott-bizonyítékokat soroltam fel-arra-vonatkozólag, hogy a szlovenszkói-magyarságot nem lehet egy-kalap alá-venni a karmasini-németekkel. -- és a bizonyítékok között ott volt Esterházy-jános 39-utáni-viselkedése, melyet mint-relatív-antifaszizmust-emeltem ki. Te-jól-tudod, hogy 38-előtt-Esterházy-egyik-legelkeseredettebb-ellenfele-voltam -- joggal-d-e-a-pálfordulás utáni-Esterházyt-nem-lehet, nem-szabad-összetéveszteni-a-38-előttivel.-n-yílt-és-publikált-németellenessége-hozta-magával, hogy-mint-egyetlenegy-ember-merete-szavát-fel-emelni-a-zsidótörvény-ellen.-Hogy-a-szlovenszkói-magyarság-majdnem-teljes-egészében németellenes-maradt, az-Esterházy-érdeme.-Amikor-mégsem-menekült,-pedig-tehette volna,-de-úgy-hitte,-nincs-mitől-félnie:-a-németek-elűzői-elégtételt-fognak-neki-szolgálni.-n-em-így-történt.-Halálra-ítélték.-Esterházyt-csak-azok-íthetik-el,-akiknek-szeme-előtt-a-régi-38-előtti-Esterházy-rossz-emléke-kísért.-Aki-azonban-itt-volt-és-látta-változását,-kiállását,-németellenességét,-az-egy-új-Esterházyt-véd,-valakit,-aki-ezt-a-védelmet-meg-is-érdemli.-én-úgy-érezem-valahogy,-hogy-kötelezve-vagyok-érdekében-szót-emelni.-k-ötelez-engem-a-fenti-memorandum,-melynek-hitelét-rontanám,-ha-most-is-előtted-fel-nem-emelném-szavamat.-Hidd-el-az-az-Esterházy,-akit-én-védek,-megérdemli-a-kegyelmet.-k-egyelmezzetek-neki!-Ha-másért-nem,-hát-azért,-hogy-felesleges-politikai-mártírt-ne-gyártsunk,-ami-a-mai-helyzetben-a-már-létrejött-csehszlovák-magyar-meg-békélését-megnehezítené.

jól-tudod,-hogy-én-mindig-csak-olyan-ügyért-álltam-ki,-melynek-igazságáról-meg-voltam-győződve.-Ha-most-egy-halálra-ítélt-érdekében-emelem-fel-szavamat,-akkor-lelkiismeretem-szavára-hallgatok.-k-énytelen-vagyok-vele.-Ha-nem-szólnék,-magamat-vetném-meg.-szóltam.-k-egyelmet-kérek!!

magyar-országos-I-evéltár,-k-ülügyminisztérium---Tűk,-csehszlovákia,-83.-d.,-54/1949.

8.

Prága, 1949. szeptember 13.-s-zkladán-ágoston-prágai-magyar-követ-jelentése-z-denék-n-ejedly-iskola,-tudomány-és-művészetügyi-miniszternél-tett-bemutakozó-látogatásáról,-a-miniszternek-a-kulturális-egyezménnyel-és-a-szlovákiai-magyar-iskolákkal-kapcsolatos-véleményéről.

490/-biz.-1949-2.

Prága,-1949.-szeptember-13.

Tárgy:-bemutakozó-látogatás-n-ejedly-z-denék-iskola,-tudomány-és-művészetügyi-miniszternél.

A-beszélgetés-elején-közöltem-n-ejedly-miniszterrel,-hogy-szeretnék-tőle-egynéhány-ügyben-tájékoztatót-kapni.-Erre-kijelentette,-hogy-ő-kb.-egy-hónapig-nem-volt-itthon-és-szeretné,-ha-a-miniszterhelyettes-is-részt-venne-a-beszélgetésben,-mert- esetleg-olyan-kérdés-merülhetne-fel,-amire-nem-tudna-válaszolni.-be-is-hívatta-helyettesét,-aki-azonban-az-egész-beszélgetés-folyamán-szótlatlanul-ült.

megkérdeztem tőle, hogy milyen elképzeléseik vannak a magyar-csehszlovák kultúregyezményt illetően. A miniszter elmondta, hogy ez a téma a legutóbbi minisztertanács-ülésén heves vita tárgyát képezte. Voltak, akik mellette, mások pedig, akik ellene szóltak, de a végső megállapodás mégis az volt, hogy kultúregyezményt kell kötni. Ugyanakkor hozzáfűzte, hogy [a] kultúregyezménnyel az a tapasztalata, hogy a legtöbb esetben a kulturális kapcsolatok fejlődését inkább akadályozza, mint lehetővé teszi. Olyan államokkal, melyekkel a politikai kapcsolatok nem tisztázottak, a kulturális egyezmény még betölthet valamilyen szerepet, de magyar-csehszlovák viszonylatban, ha szigorú, merev keretek közé szorítanánk a kulturális kapcsolatokat, kevesebbet érnének el vele, mintha egyezmény nélkül folytatjuk azt a széleskörű kulturális érintkezést, amely már eddig is kifejlődött. Ő tehát úgy látja, hogy magyar-csehszlovák viszonylatban a kultúregyezmény legyen egy keret, és az elvégzendőket ne szabjuk időhöz és a nagyságát se rögzítsük le. Beszédére megjegyeztem, hogy végső fokon a politikai kapcsolatoktól függ az, hogy a kulturális egyezményből mi is lesz realizálva, s ha csehszlovák részről megvan a jó szándék, úgy biztosak lehetnek abban, hogy mi mindent megteszünk a magyar-csehszlovák barátság elmélyülése, a két nép kölcsönös megismerése érdekében.

második kérdésem a szlovákiai magyar iskolák ügye volt. A miniszter kijelentette, hogy a csehszlovákiai magyar iskolák ügye csehszlovák belügy s ők tudják hol, milyen és mennyi magyar iskolát kell felállítani. A további beszélgetés során kiderült, hogy e kérdésben annyira merevek, hogy a csehszlovákiai magyar iskolaügyet kulturális egyezmény keretében rendezni nem kívánják. Kormány-álláspontja akkor nyert kifejezést, amikor ezt leszögezte. Többször kihangsúlyozta, hogy az itteni magyarok iskolakérdése tisztán belügy, a kulturális egyezményben erről rendelkezni nem akarnak.

végül is kitűnt, hogy a kulturális egyezményt illetően csupán egy általános keretet képzelnek és a többi esetenként illesztenék bele.

megkérdeztem még a minisztertől, hogy a magyarországi szlovákok iskoláival kapcsolatban van-e valamilyen elképzelésük. A miniszter erre a kérdésemre nem válaszolt, inkább igyekezett elkenni azt.

A szlovákiai magyarok iskolaügyével kapcsolatban aggályaimnak adtam kifejezést, mire n. jedlí miniszter azt mondotta, hogy nekem ugyanazt ajánlja, amit annak idején o. Iszewski lengyel nagykövetnek ajánlott. Menjek el a szlovenszkóra s a helyszínen győződjem meg a problémáról. A miniszter tanácsát megfogadtam és közöltem vele, hogy az összes anomáliákat össze fogom gyűjteni és rendelkezésére fogom bocsátani.

Az volt az érzésem, hogy a miniszter erről a kérdésről nincs kellőképpen tájékoztatva.

szkladán
követ

magyar-országos- I evéltár, - külügyminisztérium- -- Tük, - csehszlovákia, - 52.- d., 9968/1949.

9.

Pozsony, 1949. szeptember 17.-vándor-józsef-pozsonyi-magyar-konzul-jelentése-a-politikailag-és-osztályszempontból-megbízhatatlannak-minősített-magyarok-csehországba telepítésének-tervéről.

47/szig.biz.-1949/2

szIGor ÚAn-bizAI mAs
Pozsony,-1949.-szeptember-17.
Tárgy:- A-megbízhatatlanok-eltávolítása-a-magyar vidékről.

bizalmas-úton-tudomást-szerztem-arról,-hogy-előkészítése-folyik-az-ún.-„megbízhatatlan-elemek”-eltávolításának.-Főleg-a-népbíróságok-által-annak-idején-elítélt-magyar-nemzetiségű-személyek,-illette-azokról-van,-szó,-akik-a-245/48-sz.-törvény-alapján-állampolgárságot-nem-kaptak.

Egy-járási-főnök-és-egy-szlovák-telepítési-hivatali-tisztviselő-olyan-értelmű-kijelentéséről-szerztem-tudomást,-hogy-a-belügyi-megbízotti-Hivatal-járásonkint-egy-külön-bizottságot-alakított,-amelynek-tagjai-többek-közt-a-járási-főnök,-a-járási-csendőrpáncsnok,-a-járási-büntetőbíró-és- -- ahol-van- -- a-Telepítési-Hivatal-kirendeltségének-főnöke.

Ezen-bizottságok-feladata-egyrészt-az,-hogy-megállapítsa,-hogy-a-csehországból-visszatértek-közül-kit-kell-elhelyezni,-másképpen-pedig-a-járás-lakosai-bizonyos-csoportja-vagyoni-és-személyi-adatainak,-megállapítása.-Ezen-csoportba-tartoznak

a)-akik-nem-kapták-meg-a-csehszlovák-állampolgárságot-a-245/48-sz.-törvény-alapján,
b)-akik-mint-„háborús-bűnösök”-az-Egyezmény-vIII.-cikke-alapján-áttelepítésre-ki-voltak-ugyan-jelölve,-de-valamilyen-okból-át-nem-települtek,
c)-végül,-akik-áttelepítésre-kijelölve-nem-voltak-ugyan,-de-a-népbíróság-elítélte-őket.

Ezekénél-a-személyeknél-az-elmúlt-három-napban-csendőrök-jelentek-meg,felvették-a-személyi-és-vagyoni-adatokat.

A-különbizottság-négy-naponkint-köteles-a-járási-hivatalon-keresztül-jelentést-tenni-a-belügyi-megbízotti-Hivatalnak.

Ezen-forrás-szerint-az-összeírottakat-cseh-és-morvaországba-fogják-szállítani,nem-a-határvidékre,-hanem-az-ország-belsejébe.-A-szállítás-katonai-teherautókon-fog-történni-a-leghumánusabban,-az-összes-ingóságokat-elszállíthatják-s-ingatlanaiért-ter-mészetben-fognak-kárpótlást-kapni.-Az-elszállításnak-október-15-ig-be-kell-fejeződni,tehát-a-közeli-napokban-meg-kell-kezdeni.

E-forrás-szerint-5000-személyt-fog-éríteni-ezen-akció.

Egyéb-körülmények-is- -- közvetve- -- igazolják-eme-híreket.-Az-itteni-Telepítési-Hivatalban-hétfő-és-péntek-között-lázás-munka-folyt,-különleges-feladatokat-végeztek,névsorokat-állítottak-össze.

Hivatalomat-többen-keresték-fel,-s-védelmet-kértek-az-ismeretlen,-de-feltételezett-deportálással-szemben.-r-émhírek-terjedtek-el-a-magyar-vidéken,-s-információim-szerint-sokan-elszöknek-lakásukról.

A kss- magyar- bizottságának- titkárát,- Fábry- elvtársat- figyelmeztettem- ezen rémhírekre,- aki- azt- válaszolta,- hogy- az- akciót- ismeri,- az- a- kss- által- lett- előkészítve, azonban- más- jellegű,- mint- amit- a- rémhírek- tartalmaznak.

szerinte- a- reakciós- elemek- elszállításáról- van- szó- s- nem- csak- a- magyarokra terjed- ki,- bár- első- lépésként- tényleg- -- legalábbis- tömegében- -- őket- fogja- érinteni. szerinte- kb.- 600- család- elszállítását- vették- tervbe,- s- az- összeírás- csak- alapot- fog- szolgáltatni- a- szelekció- megejtésére,- mivel- tudomással- bírnak- arról,- hogy- úgy- az- állampolgárság- megvonása,- mint- a- népbírószági- eljárások- során- sok- hiba- történt.

közölte,- hogy- főleg- a- magyar- elvtársak- kérésére- indították- el- az- akciót,- mivel- sok- a- panasz,- hogy- éppen- azok,- akik- erre- rászolgáltak- volna,- háborítatlanul- éltek,- míg- az- osztályharcos- elemeket- a- sérelmek- egész- sora- érte,- s- éppen- ezen- hibákat- kívánják- jóvátenni.

baráti- beszélgetés- során- felhívtam- Fábry- figyelmét- -- kihangsúlyozva,- hogy- ez- egyéni- véleményem,- melyet- ne- ismertessen- senkivel- --,- hogy- a- magyar- vidék- jelenlegi- tagoltságánál- fogva- (melyet- az- elmúlt- évek- a- normális- osztályellentétek- helyett- nemzetiségi- ellentétek- alapján- nem- kizsákmányolt- és- kizsákmányoló,- hanem- magyar- és- szlovák- részre- bontottak,- s- az- utolsó- hónapok- pozitív- intézkedései- még- csak- megindították- a- vidék- normális- osztálytagozódását,- de- korántsem- tudatosították- azt- a- tömegekben) féltő,- hogy- az- ismételt- csak- magyar- reakciókkal- szemben- alkalmazott- eljárás- újból- egy- tömbbé- fogja- kovácsolni- a- magyarokat,- újból- bizonytalanságba- fogja- lökni- ezen- intézkedés- az- összmagyarságot- s- a- sovinizmus- újabb- hullámát- fogja- felidézni- -- úgy- a- magyar,- mint- a- szlovák- lakosságánál.

Fábry- elvtárs- azzal- válaszolt,- hogy- a- kérdést- minden- oldalról- megfontolták,- a- kiválogatást- a- régi- magyar- elvtársak- bevonásával- eszközlik,- s- biztos- abban,- hogy- az- elvárt- eredményt- fogja- adni- ezen- akció.

Esetleges- teendőmmel- kapcsolatban- sürgős- utasítást- kérek.

vándor-józsef
l.-o.-konzul

magyar- országos- I- évltár,- külügyminisztérium- -- Tük,- csehszlovákia,- 53.- d., 640/1949.

10.

Prága, 1949. október 12.- szkladán- ágoston- prágai- magyar- követ- jelentése- r- udolf- slánskynál,- a- cs- k- P- főtitkáránál- tett- bemutatkozó- látogatásáról,- amely- során- aggodalmát- fejezte- ki- a- tervbe- vett- d- él- akció- miatt.

84/szig.biz.-1949-2

szIGor ÚAn- blzAl mAs
Prága,-1949.-október-12.
Tárgy:- bemutatkozó- látogatás- slánský
főtitkáránál.

A- kölcsönös- udvarias- üdvözlés- után- megjegyeztem,- hogy- már- régóta- szerettem- volna- a- személyi- kapcsolatokat- felvenni- és- nem- rajtam- múltott,- hogy- azt- nem- tehettem- meg.

ugyanis kb.- másfél- hónapja- hetenkint- kétszer-háromszor- érdeklődtem,- hogy- mikor beszélhetek-s lánský-főtítkárral-és-az-esetek-90%-ában-választ-sem-adtak,-vagy-bizonytalan-időpontot-jelöltek-meg.

A-főtítkár- megkérdezte-tőlem,-hogy- miként- vagyok- megalégedve- a- szlovákiai magyarság- helyzetével.-miután- röviden- megjegyeztem,-hogy- a- déli- akció- végrehajtását aggályosnak-tekintem,- főleg- pedig- nem- osztályalapon- állónak,- arra- kértem,-hogy- mondjon- véleményt- róla.- r- ő-viden- azzal- válaszolt,-hogy- az- ügyet- a- Párt- még- nem- tárgyalta meg-és- az- akció- végrehajtásához- a- Párt- még- nem- járult- hozzá.- voltak- és- vannak- ugyan miniszterközi- tárgyalások,- pro- és- contra- vélemények,- de- végleges- és- egységes- álláspont- sem- a- kormányban,- sem- a- Párton- belül- nem- alakult- ki.- mintha- azt- akarta- volna éreztetni,-hogy- az- ő- véleménye- sem- egyezik- azokéval,- akik- a- déli- akciót- helyeslik,- és- hogy- ez- az- ügy- a- bratislaviaiak- ügye.

Ezután- polémia- kezdődött- a- déli- akció- ideológiai,- elvi- alapjainak- helyességéről. A-főtítkár- előtt- azt- bizonyítottam,-hogy- ezzel- az- akcióval- nem- lehet- osztálydifferenciálódást- előidézni- és- osztálypolitikát- ilyen- eszközökkel- folytatni,- nem- marxista- módszer- és- a- reakció- ügyét- szolgálja.- Hisz- a- legkülönbözőbb- rémhírek- keringenek.- A- reakció- már- most- is- azt- terjeszti,- hogy- pozsonyi- tartózkodásomkor- én- is- hozzájárultam- ehhez- az- akcióhoz- és- eladtuk- a- szlovákiai- magyarokat- egy- tál- lencséért.- I- átni- lehet,- hogy- nem- csak- a- szlovákiai- reakció- foglalkozhat- az- üggyel,- hanem- a- nemzetközi- reakció- figyelmét is- felhívhatják- rá,- ha- a- kérdés- illetén- módon- való- megoldásának- nacionalista- jelleget- adnak.- Pedig- tudvalévő,-hogy- Husák- megbízott- előtt- -- mondottam- s- lánský-főtítkárnak -- az- akcióhoz- beleegyező- nyilatkozatot- nem- tettem,- mint- ahogy- nem- is- tehetek- addig, amíg- kormányom- véglegesen- nem- foglal- állást.- A- továbbiak- során- rámutattam,-hogy- a- kulákkérdésnek- ez- a- megoldása- nem- lehet- szerencsés,- mert- egy- nagyszámú- nemzeti- ségen- belüli- kulákságra- vonatkozik- és- c- sehszlovákiában- nemcsak- magyar- kulákok- vannak,- és- csak- akkor- lehet- sikerről- beszélni,- ha- ez- az- akció- kiterjed- északra- éppúgy, mint- nyugatra.- mi- a- reakció- és- a- kulákság- felszámolását- üdvözljük- és- szükségesnek- tartjuk,- őket- a- kulákság- és- a- reakció- likvidálásában- támogatjuk- is,- de- területi- alapon- egy- nemzetiség- kulákságára- és- megbízhatatlanságra- korlátozni- azt- fogja- eredményezni, hogy- a- magyar- szegényparasztot- és- nincstelent- összevarrjuk- a- magyar- kulákkal,- tehát- az- osztályellentéteket- elsimítjuk,- nemhogy- kiéleznénk- és- szembeállítjuk- a- magyarokat- a- szlovákokkal,- ahol- tudvalevően- éppúgy- van- kulákság- és- reakció,- mint- a- magyarokon- belül.

Ismételten- hangsúlyozni- kívánta- előttem,- hogy- a- Párt- erről- a- kérdésről- még- nem- döntött.- A- problémával- már- foglalkoztak,- de- semmifajta- beleegyezést- nem- adtak. Ezek- után- feltette- a- kérdést,- vajon- mit- szölok- ahhoz,- ha- csak- a- reakciókat- és- megbízhatatlanságokat- távolítják- el.- Hiszen- -- mondja- s- lánský-főtítkár- -- c- sehszlovákiában- ma- nagyszámú- letartóztatások- folynak,- melyek- célja- a- reakciós,- államellenes- elemek- felszámolása.- A- kérdésre- kifejtettem,-hogy- az- eljárást- helyesnek- és- szükségesnek- tartjuk, de- vigyázzanak- arra,- nehogy- ennek- a- leple- alatt- végrehajtsák- azt- az- akciót,- amely- egyenlő- a- déli- akcióval- és- csak- a- máz- változik- meg.

mindenesetben- hozzátettem,- hogy- saját- véleményemet- fejezem- ki- és- saját- aggályaimat- nyilvánítom- az- akcióval- kapcsolatban.- s- lánský-főtítkár- újból- megjegyezte, hogy- a- Párt- álláspontja- még- nem- kristályosodott- ki- és- mielőtt- döntenének,- még- egyszer- meg- fogják- hallgatni- a- követség- véleményét.

Azzal-búcsúztunk,- hogy- az- a- harc,- amit- folytatunk- és- amit- folytatnunk- kell, mindannyiunk-közös-harca-és-harcunk-csak-marxi-lenini-szellemben-folyhat-és-a-nemzetiségi-politika-egyedüli-helyes-alapja-csak-a-sztálini-nemzetiségi-politika-lehet.-Úgy beszélek -- mondotta -- mint- elvtárs- elvtárrsal,- mint- kommunista- kommunistával. nyíltan,-mert-takargatnivalónk-nincs,-ha-mindannyian-a-marxizmus-ügyét-szolgáljuk.

s lánkský-főtítkárra-kért,-hogy-ügyeim-mel-mindenkor-a-Párthoz-fordulhatok-és teljes-támogatást-várhatok.

szkladán
követ

magyar- országos- I-évtár,- külügyminisztérium- -- Tűk,- csehszlovákia,- 53.- d., 764/1949.

11.

Prága, 1949. október 12.- szkladán- ágoston- prágai- magyar- követ- jelentése- viliam Široký-miniszterelnök-helyettessel-folytatott-beszélgetéséről,-aki-előtt-szintén-aggályainak-adott-hangot-a-dél-akció-miatt.

86/szig.biz.-1949-2.

Prága,-1949.-október-12.

Tárgy:- beszélgetés-Široký-miniszterelnök-helyettessel.

Široký- miniszterelnök-helyettesnek- átnyújtottam- a- magyarországról- kiutasított jugoszláv- diplomáták- névjegyzékét.- A- miniszter- láthatóan- megkönnyebbült,- amikor- a jegyzéket-átvette,-mert-azt-gondolta,-hogy-más-ügyben--minden-bizonyára-a-déli-akció miatt--kívánunk-jegyzékben-tiltakozni.-megjegyezte,-hogy-a-jugoszláviai-diplomáikkal-nehéz-helyzetben-vannak.-A-belgrádi-csehszlovák-követségen-egy-nő-maradt-és nem-tudják,-küldjenek-e-követet-és-beosztottakat-jugoszláviába,-vagy-sem.-vízumot nem-akarnak-kérni,-ezért-a-zágrábi-csehszlovák-konzult-és-a-konzulátusi-tisztviselőket belgrádba-helyezték-át.

A-beszéd-a-déli-akcióra-terelődött.-Tudvalevő,-hogy-csehszlovákiában-nagyobb arányú-letartóztatások-folynak.-A-miniszterelnök-helyettes-megjegyezte,-hogy-a-tisztogatások-miatt-az-amerikaiak-tüzet-okádnak-rájuk-és-clementis-helyzete-az-Egyesült-nemzetek-ülésén-nagyon-megnehezedett.-Több-ízben-kapott-tőle-távíratot,-amelyben arra-panaszodik,-hogy-az-amerikaiak-nem-akarnak-vele-szóba-állni-és-lekezelik.csehszlovákiában-viszont-a-legkülönbözőbb-rémhírek-keringenek-és-nagy-a-félelem-a-további-tisztogatástól.-A-rémhírekhez-kapcsolódva-terelődött-a-szó-a-káli-azon-kijelentésére,-hogy-„ez-az-utolsó-alkalom”.-érezni-lehetett,-hogy-Široký-o-káli-ezen-kijelentéséről-tud-nagyon-védelmébe-vette-és-a-beszélgetés-során-több-ízben-visszatért-o-kálira-és-az-idézett-kijelentésre,-és-a-legkülönbözőbb-módokon-kísérelte-meg-interpretálni.Egyúttal-bemutatta-o-kálit-mint-olyat,-aki-a-kész-áttelepítési-jegyzékkel-jelent-meg-nála-azzal,-hogy-„íme,-itt-van,-nézzétek-meg,-hogy-jól-és-igazságosan-van-összeállítva”.ugyanehhez-szövődött-a-Husák-féle-hírterjesztés-is;-Husákot-azonban-nem-védte,-mint-ha-nem-is-létezne,-egyszerűen-nem-beszélt-róla.

Široký- szavaiból- kitűnt,- hogy- az- akciót- mindenképpen- végre- akarják- hajtani. kulákokról- és- megbízhatatlanokról- --reakciósokról- és- fasisztákról- --beszél,- spekulánsokról,- akiknél- nem- ismer- kegyelmet.- d ühtől- felforrva- mondotta,- hogy- ezeknél- kegyelmet- nem- ismer.- c- csak- arra- nem- tudott- választ- adni,- hogy- miért- csak- délen- folyik- ez- az- akció- és- hogy- miért- csak- négy- szlovák- szerepel- a- listán,- szemben- az- 500- magyarral.- A miniszter- ezelől- a- kérdés- elől- mindannyiszor- kitért,- valahányszor- visszatértem- rá.- Úgy állította- be,- hogy- kisebb- nagyobb- hibák- előfordulhatnak,- de- ilyen- apró- hibákon- az- egész- akció- nem- bukhat- meg.- A- megbízhatatlanok- és- a- reakcióso- likvidálását- azzal- támasztotta- alá,- hogy- a- termelés- zavartalan- folytatása- végett- erre- feltétlenül- szükség- van. Elmondott- egy- közelmúltban- megtörtént- esetet,- amikor- a- reakció- az- egyik- gyárban sztrájkot- szervezett- és- amikor- a- termelési- biztost- kiküldték- a- gyárba,- a- megbízhatatlan- és- reakcióso- elemek- elkergették.- A- beszélgetés- folyamán- magyarokról- soha- nem- emlékezett- meg,- csak- fasisztákról,- reakciósokról- és- megbízhatatlanokról,- de- azt- lehetett- érezni,- mintha- a- déli- akcióra- azért- lenne- szükség,- mert- fasiszták,- reakcióso- és- megbízhatatlanok- csak- s- zlovákia- déli- részén- vannak,- úgyhogy- bejelentette,- miszerint- a- 600- család- helyett- egyelőre- 1500- 1600- személynek- az- áttelepítéséről- van- szó.

A- kulákság- likvidálását- központi- problémának- állította- be,- amely- s- zlovákiában- minden- kérdést- megoldana.- Ez- igaz,- mert- a- kuláksággal- és- a- megbízhatatlanok- eltávolításával- a- reakció- likvidálódna,- de- rámutattam- arra,- hogy- a- déli- akció- nem- idézhet- elő- osztálytagozódást,- mert- csak- egy- nemzetiségen- belül- folyik,- nem- osztályalapon,- a- kulákság- pedig- nem- likvidálódna- osztályharc- nélkül.- Ha- nemzetiség- szerint- különbséget- teszünk- a- társadalmon- belül- és- a- főszempont- nem- az,- hogy- ki- milyen- osztályhoz- tartozik,- hanem- az,- hogy- ki- melyik- nemzetiséghez,- akkor- a- kulákság- mint- osztály- felszámolását- nem- lehet- az- általuk- elképzelt,- nemzetiségi- ellentétekre- épülő- hatalmi- kérdéssel- megoldani.- Arról- beszélt,- hogy- miért- van- szüksége- egy- kuláknak- 8- szobára,- amikor- ugyanabban- a- házban- 2- 3- család- is- lakhat.- Ez- igaz,- de- miért- van- az- --kérdeztem- a- minisztertől- --,- hogy- szegény- parasztok,- nincstelen- földmunkások- éppúgy- szerepelnek- az- áttelepítendő- listáján,- mint- a- nyolcszobás- kulákok.- Tudjuk- --mondta- erre- --,- hogy- a- munkásság- és- parasztok- között- is- sok- nyilas- volt.

A- miniszterelnök- helyettesnek- kifejeztem- aggályaimat- az- akciót- illetően- és- tudomására- hoztam,- hogy- jobb- lenne,- ha- ezt- az- egész- problémát- másképpen- próbálnák- megoldani.- Azonban- azt- vettem- észre,- hogy- tűzön- vízen- keresztül- ragaszkodnak- ehhez- a- megoldáshoz.

Široký- miniszterelnök- helyettes- felvetette- előttem- a- kelet- németországi- kérdést.- k- e- l- e- t- n- é- m- e- t- o- r- s- z- á- g- ö- n- á- l- l- ó- k- ö- z- t- á- r- s- a- s- á- g- k- é- n- t- létezik- és- sor- kerül- de- jure- elismerésére- éppúgy,- mint- a- diplomáciai- kapcsolatok- felvételére.- Felvetette- a- kérdést,- vajon- nem- lenne- e- jó,- ha- az- összes- népi- demokráciák- koordinálnák- állásfoglalásukat- és- egy- időben- nyilatkoznának- a- kelet- német- állam- elismeréséről,- úgyszintén- a- diplomáciai- kapcsolatok- felvételéről.- c- s- e- h- s- z- l- o- v- á- k- i- a- n- e- m- a- k- a- r- k- ü- l- ö- n,- a- t- ö- b- b- i- t- m- e- g- e- l- ő- z- v- e- k- e- z- d- e- m- é- n- y- e- z- n- i,- m- e- r- t- a- t- t- ó- l- t- a- r- t,- h- o- g- y- a- z- a- m- e- r- i- k- a- i- a- k- n- a- k- a- h- a- j- s- z- á- l- a- a- z- é- g- n- e- k- f- o- g- á- l- l- n- i.- (Ez- a- k- e- z- é- v- e- l- m- u- t- a- t- t- a.-) E- z- é- r- t- v- é- l- e- m- é- n- y- t- k- é- r- t- t- ö- l- e- m- a- m- a- g- y- a- r- á- l- l- á- s- p- o- n- t- r- ó- l- é- s- h- o- g- y- a- m- a- g- y- a- r- k- o- r- m- á- n- y- n- y- i- l- a- t- k- o- z- a- t- a- u- t- á- n- k- ö- z- ö- l- j- e- m- v- e- l- e,- v- a- j- o- n- h- a- j- l- a- n- d- ó- e- a- m- a- g- y- a- r- k- o- r- m- á- n- y- a- z- e- l- ő- b- b- i- e- k- s- z- e- r- i- n- t- á- l- l- á- s- t- f- o- g- l- a- l- n- i- a- k- e- l- e- t- n- é- m- e- t- á- l- l- a- m- e- l- i- s- m- e- r- é- s- é- t- é- s- v- e- l- e- d- i- p- l- o- m- á- c- i- a- i- k- a- p- c- s- o- l- a- t- o- k- f- e- l- v- é- t- e- l- é- t- i- l- l- e- t- ő- n- e- n- .

Az-Egyesült-nemzetek-ülése-is-szóba-került.-k-írnak-kiesik-a-biztonsági-Tanácsból és-helyette-a-szovjetunió-álláspontja-szerint-csehszlovákiának-kellene-helyet-foglalnia. Amerika-jugoszláviát-támogatja,-és-amennyiben-szavazásra-kerülne-sor,-nem-vitás--mondja-Široký--,hogy-jugoszlávia-többséget-kapna.

szkladán
követ

magyar-országos-1-évtér,-külügyminisztérium--TÜK,-csehszlovákia,-52.-d.,11112/1949.

12.

Prága, 1949.október 29.-szkladán-ágoston-prágai-magyar-követ-jelentése-a-dél-akció-leállításáról,-cseh-és-szlovák-politikusoknak-az-akcióval-kapcsolatos-véleményéről.

Prága,-1949.-október-29.

96/-szig.biz.-1949.-2.

Tárgy:- beszélgetés-Široký-miniszterelnök-helyetessel.

A-„déli”-akció-végrehajtását-felfüggesztették.-Az-átköltözések-leállítása-a-napokban-történt-és-még-nem-lehetett-lemérni-az-illetékes-tényezők-reagálását,-akik-politikai,-vagy-nemzeti,-illetve-mindkét-ügynek-tekintették-az-áttelepítést.-Az-akció-felvetése-óta-több-ízben-tárgyaltam-miniszterekkel-és-a-párt-vezetőivel,-s-amint-jelentésemben-már-kitértem-rá,-sem-a-kormányban,-sem-a-pártban-egységes-helyeslő,-vagy-helytelenítő-álláspont-nem-uralkodott.-nem-is-alakulhatott-ki,-mert-a-kérdés-felvetésekor-csehszlovákiában-olyan-belpolitikai-léghő-volt,-amely-nagymértékben-lekötötte-a-felelősök-figyelmét,-másképp-a-kellő-politikai-alap-hiányában-differenciák-merültek-fel-a-kormány-tagjai-és-a-párt-vezetők-között-az-áttelepítés-elvi-megalapozottságát-illetően. Ezen-túlmenően-látni-ugyan-nem,-de-érezni-lehetett,-hogy-a-cseh-kormány-és-pártfőfői-aknak-véleménye-nem-azonos-a-szlovák-megbízotti-Testület-tagjainak-és-pártvezetőinek-állásfoglalásával.-Továbbmegyek-és-azt-mondom,-hogy-a-szlovák-párt-és-megbízotti-Testület-sem-állott-egységes-megingathatatlan-platformon.-A-bizonytalankodó-és-indifferens-pozíciót-baštovanský-foglalta-el,-aki-egyik-oldalról-engedett-Husák-és-o-káli-nyomásának,-a-másik-oldalról-nem-látta-tisztán-és-világosan-a-következményeket-és-a-technikai-végrehajtás-lehetőségét.-Úgy-cseh,-mint-szlovák-részen-hozzájárult-még-a-magyar-kormány-és-Párt-álláspontja-ismeretének-hiánya,-de-a-külföldi-negatív-reagálástól-is-tartottak,-nem-kevésbé-a-szlovákiai-magyarok-ellenséges-hangulatától-is.

mindezen-komponens-rezultánsaképpen-jelentkezett-a-bizonytalankodás,-sőt-nagyfokú-belső-és-kifelé-nem-mutatott-hitetlenkedés-a-végrehajtás-sikerét-illetően. Hiba- lenne,- ha- lebecsülném,- vagy- utólag- optimista- kritikával- értékelném- a- szlovákiában- jelentkezett- „kerül,- amibe- kerül- -- végrehajtjuk”- elvet.- (lásd- o- káli- és- Široký-nyilatkozatait.)-s-őt-akadtak,-akik-egy-kis-rossz-marxista-logikával-és-félremagyarázott-sztálini-nemzetiségpolitikával-elvi-megalapozottságát-bizonyították-az-akció

helyességének, így Husák. d e ott volt a tájékozatlan Šmidke, aki azontúl, hogy hiányos politikai rációval nyúlt a kérdéshez, a tényeket is csak felületesen ismerte.

A „d éli”- akciót objektíven slánský szemlélte, aki ugyan helyességéről vagy helytelenségéről nem nyilatkozott, de akit komolysága és higgadtsága és képzettsége objektív szemléletre készítetett.

A fennálló nézet- és véleménykülönbségek nagyban hozzájárultak az akció leállításához.

A probléma befejeződött, hacsak újból, más formában fel nem vetődik. Idézem baššovanskýt, hogy majd más lehetőséget találnak a reakció felszámolására, de bízom abban, hogy ez nem elszigetelve, nem egy országban, nem nemzetiségi alapon fog történni.

szkladán
követ

magyar- országos- I evéltár, k külügyminisztérium- -- Tük, csehszlovákia, 53.- d., 907/1949.

13.

Pozsony, 1950. január 9.-vándor-j ózsef-pozsonyi-magyar-konzul-jelentése az szl k P-k b Elnökségének a magyar-kisebbség-helyzetének rendezésével foglalkozó-1950.-január 6-i üléséről.

2/szig.biz.-1950/2

szlGor ÚAn-blzAl mAs
Pozsony,-1950.-január-9.
Tárgy:-A-k ss-Elnökségének-ülése.

Jelentem, hogy folyó hó 6-án a k ss-Elnöksége (kb. 6-órás ülésen) kizárólag a magyar nemzetiségűeket érintő kérdésekkel foglalkozott. Az ülésen részt vettek az Elnökség tagjain kívül azok a megbízottak is, akik reszortjait a felvetett kérdések érintették.

Az értekezlet letárgyalta azon elaborátumot, melyet I őrinicz Gyula és Fábry István elvtársak -- Široký elvtárs utasítása alapján -- dolgoztak ki s amely foglalkozott a magyar nemzetiségűek tényleges egyenjogúsítása, átnevelése, iskoláztatása, a köz- igazgatásban és pártéletben való aktív részvétele, a szocializmus építéséhez való pozitív magatartásuk elősegítése stb., stb. érdekében szükségesnek látszó konkrét intézkedésekkel. A javasolt intézkedések nagy részét az Elnökség elfogadta, s azok végrehajtására a reszortmegbízottaknak utasítást adott.

I őrinicz elvtárs bizalmas beszélgetés során elismerőleg nyilatkozott az értekezleten résztvevők túlnyomó többségének határozott, pozitív, marxista állásfoglalásáról, kiemelte különösen bránik (Terzhivatal-elnöke), bašovanský, moško, zupka és Holdoš elvtársakat; dr. Husák tartózkodó, míg Pavlík megbízott demagóg, nem őszinte magatartást tanúsított (I őrinicz megütközve jelentette ki, hogy bár több ízben -- eredménytelenül -- interveniált Pavlíknál annak a körrendeletének visszavonása érdekében, amely eltiltja a reszlovakizáltak részvételét a csemadok munkájában, dr. Pavlík az értekezleten „nem

tudott"- ilyen- rendeletről).- sőt- dr.- Pavlík- megbízott- ismételten- támadta- a- magyar bizottságot,- többek- között- azzal,- hogy- a- magyar- iskolák- megnyitása- érdekében- a- szülők által- küldött- tömeges- kérvények- sugalmazói- is- ők- voltak.- I- őrincknek- erre- adott- válaszát, ti.- hogy- nem- azt- kell- elítélni,- hogy- az- iskolák- jogos- kérése- az- elvtársaktól- indult- ki,- hanem ellenkezőleg- azt,- hogy- lehetővé- tették- a- papoknak,- reakcióknak- ezen- jogos- kérés- kezdeményezését,- és- ezen- keresztül- az- igazságos- ügyek,- védelmezőiként- való- szereplést- az- értekezlet- helyeslően- vette- tudomásul,- elfogadva- azt- a- határozatot,- hogy- éppen- az- elvtársaknak- kell- kezdeményezőkné- lenniük- ott,- ahol- magyar- iskola- felállítása- indokolt.

d r.- o káli- pedig- demagóg- módon- --a- magyar- nemzetiségűek- józan- magatartásával- (az- állam- és- az- egyház- közötti- viszály- idején)- érvelt- annak- bizonyítására,- hogy- a magyar- vidéken- rend- van- és- nem- szükségese- a- javasolt- intézkedések.- Ennek- alapján az- értekezlet- elvetette- ama- javaslatot,- hogy- szigorú- retorziókat- alkalmazzanak- azokkal szemben,- akik- -- nemzetiségi- hovatartozásuk- miatt- -- bárkivel- szemben- megkülönböztető- magatartást- tanúsítanak,- helyette- elfogadták- azt,- hogy- ilyen- visszaélések esetén- -- I- őrinck- jelentése- alapján- -- vizsgálatot- fognak- indítani.

Az- elaborátum- javaslatot- tartalmazott- az- iparilag- elmaradt- magyar- vidék- iparosításával- kapcsolatban- is,- és- az- értekezlet- megbízást- adott- bránik- elvtársnak- arra, hogy- az- öt éves- terv- által- meghatározott- lehetőségeken- belül- konkrét- javaslatot- dolgozzon- ki- úgy,- hogy- a- munkálatok- megkezdését- a- májusra- tervezett- k s s- IX.- kongresszusán- be- lehessen- már- jelenteni.

I- őrinck- Gyula- elvtárs- kiértékelése- szerint- a- hozott- határozatok- lényeges- lépést- jelentenek- előre- a- magyar- kérdés- marx- lenini- megoldása- felé.

sem- az- elaborátumról,- sem- a- hozott- határozatokról- további- részleteket- nem- ismerek,- azok- esetleges- beszerzése- után- részletes- jelentést- teszek.

vándor-j ózsef
I.-o.-konzul

magyar- országos- I- évltár,- külügyminisztérium- -- Tük,- csehszlovákia,- 54.- d., 0031/1950.

14.

Pozsony, 1950. március 17.-vándor-j ózsef- pozsonyi- magyar- konzul- jelentése- a- népszámlálásról- szerzett- értesüléseiről,- a- népszámlálás- során- a- reszlovakizáltakra- gyakorolt- nyomásról.

19/szig.biz.-1950-2

szIGor ÚAn- blzAl mAs
Pozsony,-1950.-március-17.
Tárgy:- beszélgetés- Pietrowski- lengyel
főkonzullal.
Hiv.-szám:-00344/szig.biz.1950.pol.

Tárgybani- rendelethez- jelentem,- hogy- Pietrowskinak- még- e- téren- nem- voltak- közvetlen- tapasztalatai,- de- feltételezte,- hogy- a- népszámlálás- során- lesznek- visszaélések.

A-népszámlálás-kérdésével,-amint-elegendő-adat-fog-rendelkezésemre-állani, részletesebben-fogok-foglalkozni.-Eddig-is-megállapítottam-azonban,-hogy-a-hivatalosan-kimenő-utasítások-nem-kifogásolhatók-ugyan,-de-a-végrehajtás-során-(ahogy-az-várható-volt)-sok-visszaélés-történt,-főleg-a-reszlovakizáltak-befolyásolása-érdekében. Pld.- elterjesztették- a- reszlovakizáltak- között,- hogy- -- bár- mindenki- szabadon- írhatja- magát,- aminek- akarja,- mégis- -- akik- mint- reszlovakizáltak- kapták- meg- a- csehszlovák- állampolgárságot,- amennyiben- magyar- nemzetiségűeknek- írják- be- magukat,- kérniök- kell- az- állampolgárságot- a- 245/48- sz.- törvény- alapján- és- vagy- megkapják,- vagy- nem. Konkrét- esetben- tudomásom- van- arról,- hogy- iskolaköteles- gyermek- nemzetiségét- az- összeíró- biztos- -- a- szülők- akarata- ellené- -- magyarról- szlovákra- változtatta,- illetve- a- szülők- által- beírt- „magyar”- megjelölést- áthúzva- önkényesen- „szlovák”- ot- írt- az- összeíró- ívre,- azzal- az- indokolással,- hogy- a- szülő- lehet- olyan- nemzetiségű,- amilyen- akar,- a- gyermek- azonban- szlovákiában- született,- s- így- csak- szlovák- nemzetiségű- lehet.- más- esetben- nyugdíjast- ijesztettek- meg- azzal,- hogy- nem- biztos,- hogy- nyugdíját- folyósítani- fogják,- ha- magyar- nemzetiségűnek- írja- magát- stb.- stb.

megállapítható- azonban- ugyanakkor,- hogy- bašovanský- elvtárs- kss- főtitkár- harcol- a- visszaélések- ellen,- a- beérkező- panaszok- kivizsgálásával- megbízta- Fábry- elvtársat,- sőt- kijelentette,- hogy- amennyiben- megállapítást- nyer,- hogy- bizonyos- helyeken- nagyobb- visszaélések- fordultak- elő,- úgy- hajlandó- megisméttetni- az- összeírást.

nem-kétséges- azonban,- hogy- a- reszlovakizáltak- nagy- része- szlováknak- írta- be- magát,- éppen- az- ijesztgetések- hatása- alatt.

vándor
I.-o.-konzul

magyar-országos-I-évtár,-Pozsonyi-Főkonzulátus--TÜk,-1.-d,-19/szig.biz.-1950-2.

15.

Pozsony, 1950. május 8.-vándor-józsef-I-osztályú-konzul-jelentése- vagyonekobbzó-végzések-kézbesítéséről-magyar-nemzetiségű-személyek-részére.

169/biz.-1950-2	bizAl mAs Pozsony,-1950.-május-8. Tárgy:- vagyonekobbzások-a-108/45-s.b.-sz.-elnöki rendelet-alapján.
-----------------	--

jelentem,-hogy-április-első-napjaitól-kezdődőleg-a-mai-napig-közel-30-esetben-fordultak-hivatalomhoz-itteni-magyar-nemzetiségű-személyek-azzal,-hogy-illetékes-járási-nemzeti-tanácsok-minden-ingó-és-ingatlan-vagyonuk-elkobzását-kimondó-végzéseket-kézbesítettek-ki-részükre.-A-határozatok-indokolása,-szövegezési-különbségekkel-általában-az,-hogy-„a-lefolytatott-vizsgálat-során-megállapítást-nyert,-hogy-nevezett-vétett-a-csehszlovák-köztársaság-és-annak-népi-demokratikus-berendezése-ellen,-tehát-a-108/45-sz.-elnöki-rendelet-I.-§-1.-bek.-3.-pontjában-megjelölt-tevékenységet-fejtette-ki”. Előfordul-olyan-indokolás-is,-hogy-„mivel-nem-tett-hűségfogadalmat-és-ki-lett-zárva-

csehszlovák-állampolgárságból...-adva-vannak-a-108/45-sz.-elnöki-rendelet-1.-§-1.bek.-3.-pont-tényálladékaik"-másutt-a-beszolgáltatási-kötelezettség-elmulasztása,-a-földek-nem-megfelelő-megművelése-szerepel-az-indokok-között.

Az-érintettek-általában-szerepelnek-a-belügyminiszter-által-összeállított-azon-névjegyzéken,-akik-a-245/48-sz.-törvény-alapján-nem-kaphatnak-csehszlovák-állampolgárságot.-vannak-köztük-azonban-olyanok-is,-akik-a-névjegyzék-revizíója-után-állampolgárságot-nyertek.-n-agy-részük-ellen-annak-idején-népbírósági-eljárás-folyt,-s-egyesekeknél-ez-felmentéssel-végződött,-másoknál-dorgálással,-vagy-a-politikai-jogok-bizonyos-időre-való-elvesztésével.-vannak-olyanok-is,-akiknek-minden-ingó-és-ingatlanát-már-elkobozták,-mások-még-birtokon-belül-vannak.

Az-érintettek-nagy-része-kulák,-de-vannak-köztük-vagyontalanok-is.

Tekintve,-hogy-csak-az-érdekeltek-által-közölt-adatok-vannak-birtokomban-s-csak-az-elkobzási-határozatokba-nyertem-betekintést,-de-a-közölt-vagyonjogi,-népbírósági-s-egyéb-adatok-leellenőrzésére-lehetőségem-nincs,-az-ügyben-ez-ideig-más-intézkedést-nem-tettem,-minthogy-magánbeszélgetés-során-Fábry-elvtárs-figyelmét-felhívтам-fentiekre,-a-kivizsgáláshoz-szükséges-adatokat-rendelkezésére-bocsájtottam.

ő-azon-véleményét-fejezte-ki,-hogy-valószínűleg-valamilyen-„bürokratának”-a-kezébe-került-ez-a-névjegyzék,-de-kizártnak-tartja,-hogy-az-felsőbb-utasításra-járna-el-ígéretet-tett,-hogy-kivizsgálhatja-a-kérdést,-megteszi-a-megfelelő-intézkedéseket,-s-azokról-értesíteni-fog.

vándor-j ózsef

I.-o.-konzul

magyar-országos-I-evéltár,-külügyminisztérium--TÜK,-csehszlovákia,-54.-d.,021472/1950.

16.

Pozsony, 1950. szeptember 4.- Füredi-j ózsef- pozsonyi- magyar-főkonzul-jelentése-a-pozsonyi-magyar-pedagógiai-gimnázium-ünnepélyes-megnyitásáról.

50/szig.biz.-1950

szigorúan-bizalmas

Pozsony,-1950.-szeptember-4.

Tárgy:- magyar-iskolák-csehszlovákiában.

Hiv.-szám:-48/szig.biz.-1950.

Folyó-hó-1-én-ünnepélyes-keretek-között-nyitották-meg-a-harmadfokú-pedagógiai-gimnázium-tanévét-Pozsonyban.-Az-iskola-tanulói-többségükben-a-munkás-paraszt-dolgozók-gyermekei-közül-kerültek-ki.-Az-ünnepségen-az-Iskola-és-népművelési-Hivatal megbízotti-Hivatala,-a-Párt-és-az-ifjúsági-szervezetek-képviseltették-magukat.-A-felső-lalók-kihangsúlyozták-a-magyar-nyelvű-tanítás-jelentőségét,-amely-mint-a-Párt-képviselő-letében-fel szólaló-elvtársnő-beszédéből-kitűnt,-azáltal-vált-lehetővé,-hogy-magyarországon-a-kommunista-párt-és-a-munkásosztály-vezető-szerepe-megszilárdult-és-ezáltal-a-csehszlovák-kommunista-Pártnak-lehetőse-lett-ezt-a-kérdést-megoldani.

kihangsúlyozta, hogy az 1948-as februári forradalmi változás is döntő mértékben elősegítette a kérdés megoldását, az igazgató felkérésére én is felszólaltam. Az egész ünnepély lelkes hangulatban, a csehszlovák-magyar barátság jegyében zajlott le, az ifjúság részéről különösen nagy lelkesedéssel ünnepelték Gottwald és rákosi elvtársakat.

Értesüléseim szerint szlovákiában általában megvan a lehetőség az általános középiskolai magyar nyelvű tanulásra, bár a szervezés körül sok hiányosságot látunk, így Pozsonyban az általános iskolai tanulóknak a szlovák iskolában kellett kezdeniük a tanulást, mert a tanítás céljára a helyiség még nem lett biztosítva. Az iskolaügyi szervekkel való érintkezésem alkalmával a magyar nyelvű tanítással kapcsolatban jóindulatot tapasztalok. Beszéltem sok szülővel, akik nagy megnyugvással fogadták a változást, hogy gyermekeik anyanyelvükön tanulhatnak az iskolákban, de a jelentkezéseknél megállapítható volt, hogy nagyon sokan tartózkodó magatartást tanúsítanak, mert attól félnek, hogy gyermekeik hátrányos helyzetbe kerülnek, ha magyar nyelvű iskolákba íratják be őket.

A magyar nyelvű iskolákról részletes jelentést fogok küldeni, amikor megkapom a számszerű adatokat és a tanítással kapcsolatos észrevételeket.

Füredi s. k.
főkonzul

magyar-orosz- I. évtár, Pozsonyi Főkonzulátus – TÜK, 2. d., 50/szig.biz.-1950-2.

17.

Prága, 1951. november 16. boldoczi-jános-prágai-magyar-követ-jelentése-a-magyar-csehszlovák-kulturális-egyezmény-aláírásáról,-a-magyar-kormányküldöttség-prágai fogadtatásáról-és-szlovákiai-útjáról.

764/biz.1951.pol.
Előadó:-r ubin

Prága,-1951.-november-16.
Tárgy:-A kulturális-egyezmény-megkötése.
2-melléklet-+lapkivágatok.⁵

A kultúregyezmény-aláírása:-a-magyar-kormánydelegáció-Prágában

A magyar-csehszlovák-kulturális-egyezményt-1951.-november-13-án-írták-alá-r évai-és Široký-elvtársak.-Előzőleg-a-magyar-és-szlovák-szövegeket-összeegyeztettük.-meg-kell jegyeznem,-hogy-a-szövegben-jóformán-vita-nélkül-állapodtunk-meg,-mivel-csehszlovák-részről-szívesen-beleegyeztek-mindazokba-az-apró,-stiláris-változtatásokba,-amelyeket javasoltunk.-s-zóba-került-az-egyezmény-kivonat-szövege-kozzétételének-kérdése,-a-csehszlovák-k-ügyminisztérium-sajtóosztályának-vezetője,-slánský-elvtárs-a-szöveget

5.- Az irathoz csatolt melléleteket --r évai-józsef-és-václav-kopecký-pohárköszöntőjét --nem közöljük.

el-is-készítette,-de-Široký-elvtárs-javaslatára-r-évai-elvtárs-rögtön-hozzájárult-ahhoz, hogy-az-egyezményt-a-sajtóban-ne-ismertessük-még-kivonatossan-sem.

Az-egyezmény-aláírására-a-magyar-delegáció,-r-évai-elvtárs-vezetésével-12-én de.-10-órakor-érkezett-Prágába.-A-pályaudvaron-k-opecký-elvtárs-és-sokan-mások-várták.-k-opecký-rövid-üdvözlő-beszédére-r-évai-is-röviden-válaszolt.-r-évai-elvtárs-még-aznap-meglátogatta-Široký-és-k-opecký-elvtársait,-este-pedig-részt-vett-a-d-alibor-című-s-metana-opera-előadásán.-Az-előadás-szünetében-k-opecký-levitte-a-színpadra,-ahol-néhány-szót-szolt-a-színház-művészeihez-és-személyzetéhez.-másnap-a-delegáció-látogatást-tett-zápotocký-elvtársnál.-k-opecký-felhasználta-az-alkalmat,-hogy-éppen-kezdődött-volna-a-minisztertanács,-és-bemutatta-r-évai-elvtársat-az-összes-minisztereknek. Ezután-a-delegáció-tagjai-megnézték-a-k-s-Č-30-éve-kiállítás-és-a-magyar-k-önnyvet,-majd-részt-vettek-az-ebéden,-amelyet-k-opecký-adott-tiszteletükre.-Az-ebéden-előbb-k-opecký, majd-r-évai-mondott-pohárköszöntőt.-Az-ebéd-befejezése-után-került-sor-a-kulturális-egyezmény-aláírására-a-k-ülügyminisztériumban;- ezúttal-Široký-és-r-évai-elvtársak-mondtak-beszédet.-Este-én-adtam-kb.-100-személyes-fogadást-a-villában-az-egyezmény-megkötésében-érdekelt-hivatalos-személyiségek-és-a-kulturális-élet-képviselői-részére.-A-fogadáson-részt-vett-Plojhar-miniszter-is,-aki-a-kormány-részéről,-k-opecký-mellett,-ki-volt-„rendelve”-a-delegáció-mellé-prágai-tartózkodása-idejére.-Este-11-óra-kor-a-delegáció-velem-együtt-elutazott-s-zlovákiába.

r-évai-elvtársat-egész-idő-alatt-nem-csak-a-neki-kijáró-hivatalos-tisztelettel-és-udvariassággal-fogadták,-hanem-őszinte-barátsággal,-elvtársi-szeretettel.-Ez-megnyilvánult-már-a-pályaudvaron-k-opecký-magatartásában-is,-és-mindenütt-az-ebéden,-fogadáson,-stb.-A-kulturális-élet-képviselői-tényleg-nagyon-örültek,-hogy-alkalmuk-van-közlelbből-megismerkedni-azzal-a-r-évaival,-akinek-beszédeit,-írásait-mindig-is-komoly-figyelemmel-kövezték.-így-pl.-a-fogadáson-megfigyeltem,-hogy-majerová-nemzeti-művész-rendkívül-sajnálta,-amikor-r-évai-elvtársnak-be-kellett-fejeznie-a-vele-való-beszélgést.-s-toll-elvtárs,-a-politikai-főiskola-rektora-egyébként-azt-javasolta-d-rdának,-hogy-gyűjtsék-össze-és-adják-ki-egy-kötetben-r-évaiknak-azokat-a-cikkeit-és-beszédeit,-amelyek-a-magyar-kulturális-élet-jelenlegi-kérdéseivel-foglalkoznak.

A-magyar-delegáció-prágai-tartózkodása-téhat,-kisebb-szervezési-hiányosságoktól-eltelkintve,-igen-jól-folyt-le.-E-hiányosságokban-részben-csehszlovák-barátaink,részben-mi-magunk-voltunk-ludasok.-A-fogadás,-amit-adtam,-jól-sikerült,-bár-a-vendégek-a-delegáció-távoztása-után-szintén-távoztak.

A-magyar-kormánydelegáció-szlovákiában

A-magyar-delegáció-14-én-reggel-érkezett-Pozsonyba,-ahol-a-Párt-és-povereníekből-álló-küldöttség-fogadta.-r-övid-tartózkodás-után-Fülekre-indultunk,-ahol-r-évai-elvtárs-kb.-egyórás-beszédet-tartott-a-kovosmalt-gyárban.-A-beszédet-mintegy-3.500-munkás-hallgatta-végig,-minthogy-közben-a-gyár-üzemben-volt,-némi-fluktuációt-lehetett-észrevenni-a-hallgatóság-közt.

A-fülekiek-r-évai-elvtársat-őszinte-szeretettel-fogadták.-megható-volt,-hogy-az-állomáson-sokan-sírtak.-megnyilvánult-a-füleki-dolgozók-szeretete-r-évai-elvtárs-beszéde-alatt-is,-bár-észrevehető-volt-az-is,-hogy-a-hallgatóság-politikailag-nem-eléggé-tájé-

kozott,-így-pl.-két-izben-is-tapsoltak,-amikor-nem-kellett-volna.-mint-értesültem,-a-losonci-és-rozsnyci-eltársak-kifogásolták,-hogyr-évai-eltárs-nem-ő-hozzajuk-látogatott-el.

A-delegáció-füleki-látogatása-minden-szempontról-(biztonsági-szempontról-is) nagyon-alaposan-elő-volt-készítve,-sőt-az-előkészületet-némileg-túlzásba-is-vitték-a-helyi vezetők,-akik-pl.-kiottatták-az-ünnepi-ebéd-részvevőit,-hogyan-bánjanak-az-evőeszközökkel,-ne-piszkálják-a-fogukat,-stb.-E-helyi-vezetők-közt-voltak-különb-olyanok-is, akik-féltek-r-évai-eltárs-beszédétől;-így-pl.-amikor-a-nemzetiségi-kérdésről-kezdett beszélni,-egyesek-egészen-elsápadtak-és-csak-akkor-tért-vissza-a-szín-arcukba,-amikor r-évai-áttért-a-következő-témára.-Egyébként-beszédéről-k-lokoč-povereník-azt-mondta: gondoskodni-fog-róla,-hogy-az-ne-csak-a-sajtó-útján-terjedjen-és-eljusson-minden-szlovákiai-magyarhoz.

Tekintettel-arra,-hogyr-évai-eltárs-beszédei,-valamint-Širokýé-a-sajtóban-már megjelentek,-nem-terjesztem-fel-őket;-csak-a-k-opectký-féle-ebéd-pohárköszöntőit-mel-lékelem.

A-kultúregyezmény-aláírásának-sajtóvisszhangja

A-kultúregyezmény-aláírásának-és-főleg-r-évai-eltárs-látogatásának-igen-nagy-sajtó-visszhangja-volt.-A-lapokat-már-3-nappal-a-delegáció-érkezése-előtt-figyelmeztették-(a pártlapokat-a-Párt,-a-nem-pártlapokat-a-n-emzeti-Arcvonal),-hogy-készüljenek-fel-az-eseményre.-A-követség-től-még-vidéki-lapok-szerkesztőségei-is-kértek-telefonon-anyagot.-A ČTK-is-bőven-adott-ki-anyagot-magyarország-kulturális-fejlődéséről-és-a-csehszlovák-magyar-kulturális-kapcsolatokról,-amit-a-követségtől,-ill.-a-Tájminisztériumtól-kapott. Egyes-lapok-már-a-vasárnap-számában,-többségük-kecden-hozott-nagyobb-magyar-vonatkozású-kulturális-cikket.-A-nagy-lapok,-mint-a-r-udé-právo,-l-idové-noviny-magyarországon-járt-írók-tollából-ismertették-a-magyar-kultúrforradalom-eredményeit. A-l-idové-noviny-ezenkívül-s-zabadság-címmel-vezércikket-is-hozott.

magáról-a-delegáció-érkezéséről,-fogadtatásáról,-programjáról,-az-elhangzott beszédekről-bőven-számoltak-be-a-lapok-a-ČTK-jelentései-alapján.-Az-aláíráskor-elhangzott beszédeket-a-l-idové-noviny-és-még-néhány-lap-teljes-egészében,-a-r-udé-právo-elég-bő-kivonatban-hozta,-annak-ellenére,-hogy-ugyanaz-nap-több-oldalt-foglalt-el-a-Pártnak-a-kohászattal-kapcsolatos-határozata.-A-füleki-ünnepségről-a-cseh-lapok-aránylag-kevesebbet írtak,-a-beszédet-nem-közölték,-a-szlovák-sajtó-viszont-annál-bővebben-számolt-be-róla.

megjegyzem-még,-hogy-a-mellékletben-csatolt-lap-kivágatok-nem-teljesek-(főleg-a-szlovákiaiak-hiányoznak),-de-mégis-képet-adnak-az-esemény-sajtóvisszhangjáról.

X-X-X

r-évai-eltársék-prágai-tartózkodása-alatt-több-érdekes-beszélgetést-folytatunk-különböző-csehszlovák-személyekkel.-Ezeket-a-beszélgetéseket-különböző-jelentésekben-fogjuk-felhasználni,-ezért-azokról-külön-jelentést-nem-készíték.

boldoczki-jános
követ

magyar-országos-l-evéltár,-külügyminisztérium--admin,-csehszlovákia,-43.-d.,
017026/1951.

18.

Pozsony,-1951.-november-21.-Füredi-j ózsef-pozsonyi-magyar-főkonzul-jelentése-r évai j ózsef-szlovákiai-újtjáról,-füleki-látogatásának-előkészületeiről-és-fogadtatásáról.

szigorúan-bizalmas!

Pozsony,-1951.-november-21.

Tárgy:-r évai-elvtárs-szlovákiai-útja.

153/szig.biz./51.-pol.

Előadó:Pethő

1951.-november-13-án-a-koradélután-órákban-kocsis-elvtárs,-a-prágai-követség-titká-ra-telefonon-közölte,-hogy-r évai-elvtárs-14-én-szlovákiába-érkezik-és-ott-egy-üzem-dolgozóinak-fog-beszédet-tartani.-Ezért-Pethő-elvtársat-még-kedden-délután-Fülekre-küldtem,-hogy-a-főkonzulátus-képviselője-már-az-előkészületi-munkálatoknál-jelen-legyen,-hogy-amennyiben-valamiben-szüksége-lett-volna-az-elvtársaknak-segítség-re,-azt-tőlünk-tenhetően-megtegye.

Pethő-elvtárs-éjjel-12-órakor-érkezett-meg-Fülekre,-ahol-a-helyi-nemzeti-bizottság-elnökével-felvette-a-kapcsolatot.-Az-elnök-röviden-vázolta-az-előkészületi-munkálatokat,-majd-a-magyar-ság-helyzetére-tért-rá.-Elmondotta,-hogy-jóllehet-van-fejlődés-ebben-a-kérdésben,-de-távolról-sem-olyan-a-helyzet-Füleken,-mint-kellene.-A-magyar-ságban-erősen-él-a-revánszszellem,-aminek-egyik-oka,-hogy-még-most-is-igyekeznek-megfélemlíteni-és-elnyomni-a-magyarokat.-vannak-olyan-elvtársak,-akik-már-régóta-tagjai-a-Pártnak,-de-még-ma-sincs-meg-a-tagkönyvük.-Ebben-nevezett-Fábry-elvtárs-gyengeségét-is-látja.-n-evezett-közölte-még,-hogy-a-reakció-állandóan-rémhíreket-terjeszt-s-ezek-között-is-legerősebb,-hogy-„jönnek-az-amerikaiak,-kár-mindent-csinálni”.-A-szlovákok-és-magyarok-viszonyára-jellemző,-hogy-a-magyar-gimnázium-hallgatói-közölték-a-helyi-nemzeti-bizottság-elnökével,-hogy-„Ha-valami-van,-vagy-ha-kell-valami,-akár-éjjel-is-felkelheti-őket,-számíthat-rájuk”.-Itt-persze-a-szlovákok-ellen-gondolták.-n-evezett-megmagyarázta-nekik,-hogy-ilyesmire-nincs-szükség-és-ne-is-ábrándozzanak-ilyesmiről.

másnap-délelőtt-Pethő-elvtárs-felkereste-a-járási-bizottság-elnökét,-ahol-előre-megbeszélte-módon-a-járási-párttitkár,-a-helyi-nemzeti-bizottság-elnöke-és-a-kerületi-nemzeti-bizottság-egyes-referensei-voltak-jelen.-Itt-nevezettek-nagy-sietve--mivel-későn-kaptak-értesítést--szerveztek-fogadtatást.-Először-a-rendőrpáncsnok-beszélt-meg-a-problémákat.-n-evezettnek-a-járási-bizottság-elnöke-közölte,-hogy-nehogy-feltűnő-legyen,-csak-2-3-egyenruhás-rendőrt,-de-annál-több-nyomozót-küldjön-a-„rend-fenntartására”.-Ezeknek-száma-kb.-30-40-lehetett.-közlése-szerint-rossz-hatással-lenne-a-delegációra-a-nagyszámú-egyenruhás-rendőr.-Az-elnök-felhívta-figelmét-a-rendőrpáncsnoknak,-hogy-„arra-vigyázn-kell,-nehogy-a-tömeg-nekirohanjon-a-delegáció-nak”.-vagyáztak-is,-mert-tűzoltókkal-kötelet-húztak-ki-a-tömeg-„féken-tartására”.-később-a-kerületi-kultúrreferens-panaszkodott,-hogy-összesen-csak-3-magyar-zászló-juk-van,-és-sehonnán-nem-tudnak-szerezni.-Az-üzem-egyik-munkása-megjegyezte,-aki-a-dekorációs-munkákban-részt-vett,-hogy-ő-tud-arról,-hogy-5-zászló-van-a-nemzeti-bizottságon,-csak-valaki-azt-eldugta.-Ezen-munkás-javaslatára-elhatározták,-hogy-vég-anyagból-gyorsan-varrnak-zászlókat,-amit-meg-is-tettek-(természetesen-címer-nélkül-volt).

megjegyzem, - hogy a többi népi-demokráciák zászlaiból volt sok, - ami persze nem baj -- de jellemző, hogy csak a magyar volt az, amelyikből három darab akadt. - A helyi csemadok elnöke megkérdezte ugyanitt a járási nemz. biz. elnökét, hogy úgy hallotta, nem engedik meg a csemadoknak, hogy ajándékot adhasson át, amit már elkészített. - n evezett elnök határozottan kijelentette, hogy nem lehet. - Ez látszólag igen rossz hatást váltott ki a csemadok elnökénél, - de később az üzemben is többektől hallani lehetett, „na lám, már megint csak beszélnek, de mást cselekszenek”. - „Úgy látszik, félnek a magyaroktól, - hogy magyar miniszternek ajándékot adnak.” - k később azonban a vonatnál egy ólomkristálykosarat mégis csak átadtak.

A dekorációnál probléma volt, hogy hogyan helyezték el a sztálin, - Gottwald és a r ákosi elvtársak képeit. - Eredetileg mindenütt úgy helyezték el a képeket, hogy a sztálin elvtársé középen, - baloldalt Gottwald és jobboldalt a r ákosi elvtársé volt. - de a kerületi nemz. biz. elnöke utasítást adott, hogy középen Gottwald, - baloldalt a sztálin és jobboldalt a r ákosi elvtárs képe legyen, - amit az utolsó percekben meg is csináltak. - Ilyen előkészületek után érkezett meg fél 2-kor a különvonat. - (Előtte fél perccel érkeztek meg a kerületi párt és nemz. biz. titkára illetve elnöke, - mivel kerületi értekezletük volt a pártfunkcionáriusoknak. - Ezen elvtársak közül voltak azok, - akik üdvözölték a delegációt, ezért igen nagy volt az izgalom a helyi vezetők között.) - A fogadtatáson jelen voltak a párt, a tömegszervezetek, az üzem, a Táj. megbízotti Hivatal vezetője és sokan mások. (lásd Pravda XI. -15.) - A rövid üdvözlő beszéd alatt az egybegyűlt tömeg lelkesen éltette a sztálin, - Gottwald, - a r ákosi elvtársakat, - valamint a r évai elvtársat. - A tömegben több asszony sírt örömeiben, - de a férfiakon is látszott, hogy nagyon örülnek. - nagy számban, kb. -3-400 iskolás-gyerek igen lelkes hangulatban üdvözölte a vendégeket. - A delegáció az állomásról az üzembe ment, ahol az üzem udvarát teljesen megtöltötték a dolgozók. - A gyűlés ideje éppen a váltás idejére esett, ezért volt lehetséges, hogy kb. -3-4.000 dolgozó hallgathatta végig a r évai elvtárs beszédét, amely 1-és negyed órát tartott. - A dolgozók igen nagy érdeklődést tanúsítottak a beszéd iránt. - A beszéd után a vendégek az üzemet látogatták meg. - Itt a b. - bystrica-i kerület párttitkára megjegyezte, hogy nemrég még igen szigorúan vették az üzembe való belépést azzal, hogy katonai titkok vannak. - Itt ugyanis csajkákat gyártanak a katonaság részére.

Az üzem megtekintése után közös ebéd volt az üzem étkezdéjében. - Itt Pethő elvtárs beszélgetést folytatott a b. - bystrica-i kerület vezető párttitkárával, - aki többek között elmondta, hogy a párt új szervezeti felépítése alapján a kerületi vezető párttitkároknak közvetlen csak Gottwald elvtárs és szakminiszterek adhatnak utasítást. - A párt átszervezésével kapcsolatban eddig 9 kerületi párttitkárt váltattak le és még lesznek leváltások. - rendszeresen minden hónapban személyesen kell Gottwald elvtársnak jelentést tennie. - Idáig már két ízben voltak fenn a kerületi párttitkárok 2-2 napra. - n evezett még elmondta, hogy a b. - bystrica-i kerület az eredetileg kiszabott 5000 adminisztratív erő átvitelét a termelésbe már túlhaladta. - szép számban adnak erőket az ok d-ra is. - beszélgetés közben a gyár igazgatója megjegyezte, hogy amit tegnap este 11 óráig másfél óras előadásban a protokollszokról előadtak, - már csak nagyon keveset tud. - ugyanis az összes vezetőket Fülekről (üzem, - nemzeti bizottság, - Párt stb.) és a kerületből, - akik részt vettek az ünnepségen, - másfél óras előadáson oktatták a protokoll előírásaira és felhívták figyelmüket annak szigorú betartására. - Ezt az előadást a delegáció érkezése alkalmából rendezték. - Az elvtársak beszélgetés közben elmondták,

hogy- a- rimaszombati- magyarság- nagyon- bosszankodott,- hogy- miért- nem- oda- ment r évai- elvtárs- beszélni.

összegezve- r évai- elvtárs- szlovákiai- tartózkodását,- meg- lehet- állapítani,- hogy az- a- vezetőkre,- de- legfőképpen- a- szlovákiában- élő- magyarságra- igen- mély- hatást- gyakorolt.- A- magyarságnak- kétségtelenül- egy- nagyfokú- önbizalmat- adott.- A- szlovák- elvtársaknak- pedig- -- akik- között- is- népszerű- r évai- elvtárs- -- segítséget- a- magyaroknak még- fokozottabb,- aktívabb- bekapcsolására- az- építőmunkába.- d e- ezen- kívül- hivatalos formát- adott- beszédében- a- magyar- kormány- álláspontjáról- a- szlovákiában- élő- magyarságot- illetően,- nemcsak- abból- a- szemszögből,- hogy- mint- magyarokkal- mi- történik, hanem- hogy- a- velük- kapcsolatban- foganatosított- intézkedések- mennyiben- szolgálgják- a proletár- internacionalizmus,- a- béke- megvédése,- a- lenini- sztálini- nemzetiségi- politika helyes- alkalmazásának- ügyét.- Ezen- szempontok- figyelembe- vételével- -- az- igen- rövid ott- tartózkodás- alatt- is- -- megállapítható,- hogy- még- nagyon- sok- teendőjük- van- a- szlovák- elvtársaknak- ezen- a- téren- amellett,- hogy- már- vannak- eredményeik- is.- (vannak magyar- feliratok,- a- csemadok- működik,- magyar- gimnázium- van,- stb.)- s- ha- szlovákiai viszonylatban- szemléljük- a- dolgokat,- még- inkább- meggyőződhetünk- arról,- hogy- ezek fejlődésben- vannak- s- ennek- legkomolyabb- bizonyítéka- és- biztosítéka,- hogy- a- Párt- felismerte- ennek- a- kérdésnek- jelentőségét,- aminek- nyilvánosan- is- bacilek- elvtárs- adott kifejezést- nyitrai- beszédében.- Természetesen- még- úgy- a- magyar,- mint- a- szlovák- dolgozók- között- vannak,- akik- mást- vártak- r évai- elvtárs- füleki- látogatásától.- A- jelenlévő szabó- béla,- az- Új- szó- munkatársa- közlése- szerint- többen- csalódottak- voltak,- amikor r évai- elvtárs- beszédében- feltette- a- kérdést- „Tudjátok-e,- hogyan- segítettünk- a szlovákiában- élő- magyarokon- akkor,-....”.- Itt- azt- várták- egyesek,- hogy- r évai- elvtárs- vád- beszédet- fog- tartani- a- szlovákok- ellen.- Amikor- látták,- hogy- nem- ez- történt,- ezek- az egyesek- csalódottan- kezdtek- elszállingózni.- vagy- pld.- a- szlovák- nemzetiségű- állomásfőnök- -- a- helyi- nemzeti- bizottság- elnökének- közlése- szerint- -- hangoztatta,- hogy- „miért jön- ide- a- magyar- kormánydelegáció- pont- Fülekre,- mi- keresni- valója- lehet- itten,- talán- szítani- akar- a- szlovákok- ellen,- vagy- milyen- okból- kifolyóan- -- ő- ezt- nem- érti”.- Az- ilyen- megnyilvánulások- ellen,- amely- elenyésző- kis- rész,- a- magyar- és- a- szlovák- dolgozókra- látható- jó- hatással- volt- r évai- elvtársék- látogatása,- amely- erősítette- a- csehszlovák- és- magyar nép- barátságát- és- konkrétan- megjelölte- az- itt- élő- magyar- dolgozók- álláspontját- minden kérdésben.

Füredi
főkonzul

magyar- országos- I- elváltár,- külügyminisztérium- -- admin,- csehszlovákia,- 43.- d., 002766/1951.

19.

Pozsony, 1953. január 19.- Füredi-józsef-pozsonyi-magyar-főkonzul-jelentése-a-csemadok-vezetőségében-lévő-ellentétekről-és-azok-előzményeiről.

4-példány:

2-központ

1-Prága

1-Iráttár

szIGor ÚAn-blzAI mAs!

7/szig.biz.1953.-pol.

Pozsony,-1953.-január-19.

Tárgy:-csEmAdok-kal-kapcsolatos-értesülések.

F.-hó-16-án-este-felkeresett-hivatalomban-l-őrincz-elvtárs-és-elmondta,-hogy-a-nemzeti-Arcvonal-közp.-Akcióbizottság-ülése-után-beszélgetett-hosszabb-ideig-Širokly-elvtárral, akit-tájékoztattam-a-csEmAdok-kal-kapcsolatos-kérdésekről,-közöttük-az-általam-150/szig.biz.1952.-sz.-jelentésben-közölt,-a-csEmAdok-vezetőségében-levő-ellentétekről.-Amikor-Širokly-elvtársnak-megmondta,-hogy-balogh-dénes-most-vették-fel-a-pártba,-Širokly-elvtárs-nagyon-dühös-lett,-mert-szerinte-balogh-trockista-volt,-ezért-ő-mindig-megakadályozta,-hogy-balogh-dénes-a-pártba-bekerüljön.

l-őrincz-elvtárs-elmondta-a-közte-és-balogh-dénesék-közötti-ellentétek-előzményeit.-A-csEmAdok-alakuló-közgyűlése-előtt-balogh-dénes-irányításával-egy-akció-folyt,-hogy-a-megalakítandó-csEmAdok-elnöke-major-István-elvtárs,-főtitkára-pedig-balogh-dénes-legyen.-Ezt-az-elgondolást-kugler-elvtárs-és-még-sokan-mások-támogatták.-A-közgyűlés-előtti-napon-l-őrincz-elvtárs,-major-István-elvtárs-és-Fábry-elvtárs-a-Pártban-beszélt-Širokly-elvtárral,-akivel-közölték,-hogy-kiket-akarnak-megválasztani-elnökek,-főtitkárnak.-Širokly-elvtárs-ézt-nem-tartotta-helyesnek,-mert-véleménye-szerint-major-István-elvtárs-nem-lehet-a-csEmAdok-elnöke,-mert-mint-mondta,-reszlovakizált,-azonkívül-pedig-a-múltban-főleg-politikai-ténykedést-fejtett-ki,-a-csEmAdok-pedig-kultúregyesület.-Ezért-Širokly-elvtárs-és-a-Párt-álláspontja-szerint-l-őrincz-elvtársnak-kellett-az-elnökséget-vállalni.-balogh-dénes-pedig-nem-volt-párttag-akkor,-és-Širokly-elvtárs-rossz-véleménnyel-volt-a-személye-iránt,-ezért-Fellegi-lett-a-főtitkár.-már-a-közgyűlésen-is-és-azóta-állandóan-hangoztatták-többen,-hogy-jobb-lett-volna-a-másik-megoldás,-és-Fellegi-elvtársat-állandóan-támadták-is.

l-őrincz-elvtárs-közölte,-hogy-másnap,-f.-hó-17-én-lesz-a-csEmAdok-nak-elnöki-ülése,-18-án-pedig-központi-bizottsági-ülést-tartanak-a-csEmAdok-nál.

A-közp.-biz.-ülés-után,-18-án-este-meglátogatott-lakásomon-Fábry-elvtárs-és-dénes-elvtárs-a-kassai-kerületi-nemzeti-bizottság-elnökhelyettese-és-a-cskP-központi-bizottságának-tagja.-mindketten-részt-vettek-a-csEmAdok-ülésén,-és-véleményük-szerint-még-eddig-nem-volt-ilyen-egységes,-magas-színvonalú-csEmAdok-ülés.-varga-közp.-titkár-jó-beszámolójához-sokan-hozzászóltak-és-a-hozzászólások-nagyon-értékesek-voltak.-A-közp.-biz.-napirendjén-két-kérdés-szerepelt,-a-népnevelő-munka-megjavítása-és-a-nacionalizmus-ellen-folytatandó-harc-a-szlovákiai-magyar-nemzetiségiek-között.

I őrinicz- elvtárs- az- elnöki- megnyitójában- közölte,- hogy- pár- nappal- azelőtt beszélt-Široký-elvtárrsal,- aki- nagyon-elítéli-azokat-a nacionalista-megnyilvánulásokat, amelyek-az-utóbbi-időben-a-cs EmAd ok-nál-tapasztalhatók.-I őrinicz-elvtárs-nyilván-már az-előző- napon-megtartott-elnöki-ülésen-is-közölte-Široký-elvtárs-véleményét-és-ezzel elejét-vette,-hogy-a-közp.-biz.-ülésen-felvetődjenek-azok-a-problémák,-amelyek-az-utóbbi-időben-foglalkoztatták-a-közp.-vezetőség-több-tagját.

őrvendetes-dolog,-hogy-a-cs EmAd ok-közp.-bizottsága-nagy-felelősségérzettel foglalkozik-az-időszerű,-fontos-feladatokkal,-azonban-emellett-fennáll-az-a-valószínűség is,-hogy-I őrinicz-elvtárs-Široký-elvtárs-véleményének-közlésével-elfojtotta-a-bátor-kritikát,- amelyet- a- Párt- új- alapszabályzata- kötelességévé- tesz- minden- párttagnak.- A Pártnak-és-a-kormánynak-az-itt-élő-magyarok-jogegyenlőségét-biztosító-bizalmas-rendeletét-kevés-kivételtől-eltelkintve-nem-hajtották-végre-úgy,-ahogy-az-elő-volt-írva,-a megadott-határidőre,-ami-jogosan-váltotta-ki-több-felelős-cs EmAd ok-funkcionárius elkeseredését-és-bizonyára-erre-akarták-felhívni-a-Párt-illetékes-felső-vezetőinek-a figyelmét.

dénes-elvtárs-elmondta,-hogy-az-utóbbi-időben-mind-gyakrabban-kifogásolják az-itt-élő-magyarok,-hogy-zápotocký-és-Široký-elvtárs-különböző-alkalmakkor-mondott beszédeikben-csak-a-csehek-és-a-szlovákok-nemzeti-arcvonaláról-beszél-és-nem-említik-meg-a-magyarokat-és-a-többi-más-nemzetiségűeket.-s okan-ezt-úgy-értelmezik,-hogy a-magyarokat-nem-számítják-a-nemzeti-arcvonal-egyenlő-tagjának,-ami-véleményem szerint-túlzás,-mert-az-utóbbi-időben-többször-hangsúlyozták-ki-az-itt-élő-magyarok jelentős-hozzájárulását-a-szocializmus-építésében.-Fábrý-elvtárs-ezzel-kapcsolatban elmondta,-hogy-amikor-az-előző-szervezeti-szabályzatát-a-pártnak-magyar-nyelven-is-ki akarták-adni,-ő-kifogásolta,-hogy-abbán-nem-voltak-csak-a-csehek-és-a-szlovákok-mellett-feltüntetve-és-állítólag-Široký-elvtárs-akkor-ezt-a-kérdést-azzal-indokolta,-hogy-a magyarok-párttagságának-az-ügye-még-folyamatban-lévő-ügy,-ezért-nem-időszerű-a szervezeti-szabályzatba[n]-megemlíteni-a-magyarokat-is.

Pár-héttel-ezelőtt,-amikor-a-Priesol-ügyben-d avid-elvtárs-k assán-volt,-valaki-fel-szólalásában-a-magyar-nemzetiségi-kisebbségről-beszélt,-amit-d avid-elvtárs-erélyesen visszautasított,-mondván,-hogy-csak-addig-lehetett-az-itt-élő-magyarokat-kisebbségnek tekinteni,-amíg-el-voltak-nyomva,-de-amikor-biztosítják-nekik-az-egyenjogúságot,-akkor már-nem-kisebbség,-hanem-nemzetiség.

Füredi
főkonzul

magyar- országos- I evlétár,- külügyminisztérium- -- Tük,- csehszlovákia,- 54.- d., 00226/1953.

20.

Pozsony, 1953. február 4.-Füredi-józsef-pozsonyi-magyar-főkonzul-jelentése-a-komáromi-magyar-Területi-színház-ünnepélyes-megnyitásáról.

4-példány:

2-központ

1-Prága

1-Iráttár

45/biz.1953.-pol.

b-l-z-A-l-m-A-s-l

Pozsony,-1953.-február-4.

Tárgy:- komáromi-magyar-Területi-színház-megnyitása.

melléklet:-2-drb.-és-7-drb.-fénykép⁶

F.-évi-jan.-31-én-ünnepélyes-keretek-között-nyitották-meg-komáromban-a-magyar-Területi-színházat.-már-a-megnyitás-előtti-napokban-több-szlovák-vezető-elvtárs-érdeklődött,-hogymegyek-e-a-megnyításra,-mert-ők-is-el-fognak-menni.-Ezek-között-volt-Đuriš,-sýkora,-Gosiorovský-elvtárs.-A-kormányát-szervezéssel-kapcsolatban-azonban-Đuriš-és-sýkora-elvtárs-Prágába-utazott,-Gosiorovský-elvtárs-pedig-egyéb-közbejött-elfoglaltsága-miatt-nem-tudott-eljönni.

A-Párt-részéről-benada-elvtárs-jelent-meg-és-beszélt-az-ünnepségen.-A-megbízottak-Testülete-nevében-sýkora-elvtárs-helyett-Peter-marušiak-elvtárs-tartott-beszédet.-kubač-elvtárs-magyar-és-szlovák-nyelven-mondott-beszédet.-A-szlovák-elvtársak-beszédei-nagy-hatást-gyakoroltak-a-jelenlévőkre,-amelyek-között-nagyszámban-voltak-különböző-szlovák-funkcionáriusok,-s-legjobb-ipari-és-mezőgazdasági-dolgozók.-A-csEmAdok-részéről-lőrincz-elvtárs-beszélt-magyarul-és-Fellegi-elvtárs,-a-színház-igazgatója-magyarul-és-szlovákul-tartotta-megnyitó-beszédét.-A-színház-megnyitásán-jelen-volt-Gíreth-közlekedésügyi-megbízott,-Tereň-elvtárs,-a-pozsonyi-nemzeti-színház-igazgatója,-a-nyitrai-színház-igazgatója,-valamint-több-színházi-és-egyéb-kulturális-személyiség.

nagy-jelentőséget-tulajdonítottak-a-magyar-Területi-színház-megnyitásának,ami-abból-is-kitűnt,-hogynagy-apparátussal-vonult-ki-az-állami-Film-és-a-rádió-és-újszólván-az-egész-előadásról-felvételeket-készítettek.

Az-előadásra-várták-urbán-Ernőt-is,-aki-sok-segítség-tudott-volna-nekik-nyújtani-a-darabbal-kapcsolatban,-tekintve,-hogy-urbán-Ernő-darabjával,-a-„Tűzkeresztység”-gel-nyitották-meg-a-színházat.-általában-az-előadás-nagy-sikert-aratott,-látszott,-hogylelkiismeretesen-felkészültek-a-bemutatóra,-azonban-vannak-még-hiányosságai,-amelyeket-ki-fognak-tudni-küszöbölni.

Az-előadás-után-nagy-vacsora-volt,-amelyen-azonban-a-késői-időre-való-tekintettel-nem-vett-részt-kubač,-benada,-marušiak-és-Gíreth-elvtárs.-kár,-hogynyilvános-vitát-nem-rendeztek-az-előadás-után-a-darabbal-kapcsolatban.

6.- Az-irathoz-csatolt-2-melléklet-a-meghívó-és-a-műsorfüzet.

A-magyar-Területi-s zínház-megnyitásával-kapcsolatban-a-Pravda-II.-2-i-és-az-Új szó-II.-3-i-száma-írt.

Füredi
főkonzul

magyar- országos- I evéltár,- külügyminisztérium- -- admin,- csehszlovákia,- 36.- d., 02634/1953.

21.

Pozsony, 1954. április 27.- Füredi- józsef- pozsonyi- magyar- főkonzul- jelentése- a csehszlovákiai-magyar-népművészeti-Együttes-bemutakozó-előadásáról.

készült-5-pld.-ban
3-pld.-k özpontnak
1---”---k övetségnek
1---”---konzulátuson

szIGor ÚAn-TITkos!

6/1/szig.titk.1954.l.

Pozsony,-1954.-április-27.
Tárgy:- A-szlovákiai-magyar-népi-együttes
bemutakozása.
melléklet:-1-drb.

A-szlovákiai-magyar-népi-tánc-és-énekegyüttes-f.-évi-április-25-én-tartotta-első-bemutakozó-fellépését-a-pozsonyi-nemzeti-színházban.-Az-előzetes-tervek-szerint-a-magyar-népi-együttes-pozsonyi-bemutakozása-ünnepélyes-keretek-közt-kellett-volna,-hogy-lefolyjon,-azonban-ez-nem-úgy-történt.-Az-együttes-vezetője,-béres-elvtárs-azt-a-felvilágosítást-kapta-a-Pártban,-hogy-az-szlovák-P-részéről-benčič-elvtárs-fog-beszélni,-a-csemAdok-részéről-pedig-lőrincz-elvtársnak-kellett-volna-beszélni,-azonban-mindketten-anélkül,-hogy-ezt-lemondták-volna,-egyszerűen-nem-mentek-fel-a-színpadra,-így-béres-elvtárs-kénytelen-volt-az-utolsó-pillanatban-készíteni-egy-rövid-megnyitó-beszédet,-amelyet-ő-mondott-el-a-színpadon.-A-közönség-azt-várta,-hogy-a-műsor-után-fogják-az-illetékes-szervek-üdvözölni-az-új-magyar-népi-együttest,-azonban-erre-sem-került-sor,-csak-az-szlovák-P-részéről-adtak-át-virágot-az-együttesnek-a-színpadon-üdvözlő-beszéd-nélkül.

Az-előadáson-megjelent-s trehaj,-k ubač,-david,-Püll-elvtársak,-egypár-megbízott-és-a-baráti-államok-főkonzuljai.-Az-előadásra-meghívták-a-csemAdok-központ-választmányának-tagjait-és-a-vidéki-szervezetek-vezetőit-is,-amely-a-közönség-jelentősebb-részét-tette-ki.-Az-új-együttes-énekes-és-táncszámait-a-közönség-nagy-tetszéssel-fogadta,-amelyhez-hasonlítva-kissé-feltűnő-volt-a-szlovák-vezető-elvtársak-kimért,közömbös-magatartása.-Az-egyes-számok-után-láthatóan-udvariasságból-tapsoltak-egy-kicsit,-az-ismétlések-nél-pedig-egyáltalában-nem-tapsoltak.-s trehaj-elvtárs-pl.-a-szünet-után-kint-maradt-a-dohányzóban,-a-szovjet-főkonzul-is-eltávozott-a-szünetben,-csak-a-helyettese-maradt-ott.-Az-előadás-után-pár-szóval-kifejeztem-s trehaj-és-k ubač-elvtársnak,-hogy-szép-esemény-volt-a-magyar-népi-együttes-bemutakozása,-amelyet-a-párt-és-kormány-gondoskodása-tett-lehetővé.-s trehaj-elvtárs-igen-fagyosan-azt-vála-

szolta,-hogy-ők-a-sztálini-nemzetiségi-politika-alapján-gondoskodnak-az-itt-élő-magyar-ság-kultúrfejlődéséről.

érthetetlen-volt-számomra-a-szlovák-vezetők-közömbös-magatartása-egy-ilyen-politikailag-jelentős-esemény-alkalmával.-Előzőleg-többször-értesültem-arról,-hogy-a-segítség-helyett-inkább-nehézségeket-támasztottak-az-illetékes-vezető-szervek-a-népi-együttes-munkájában.-Ennek-véleményem-szerint-egyik-oka-az,-hogy-a-szerveknek-az-volt-az-álláspontja,-hogy-a-szlovákiai-magyar-népi-együttes-feladata-a-szlovákiai-magyarok-népművészetének-a-feldolgozása-és-a-cseh-és-szlovák,-szovjet-művek-tolmányolása,-nem-pedig-a-magyarországi-énekek-és-táncok-bemutatása,-mert-erre-a-magyarországi-népi-együttesek-hivatottak.

valóban-helyes-az-az-álláspont,-hogy-a-szlovákiai-magyar-népi-együttes-fő-feladata-az-itteni-népszokások,-dalok,-táncok-felkutatása-és-bemutatása,-amelyre-az-új-népi-együttes-törekszik-is,-amint-a-mellékelt-műsorból-ez-ki-is-tűnik.-A-népi-együttes-műsorának-összeállításánál-azonban-nagy-szerepet-játszott,-hogy-még-nincsenek-olyan-szakemberek,-akik-az-itteni-népi-táncokat-és-dalokat-nagyobb-számban-feldolgozzák.-Az-itteni-népdalok-feldolgozásánál-segítséget-kaptak-s-uchňotól-és-r-ajter-l-ajostól.-Az-együttes-műsorában-magyar-zeneszerzők-kórusművei-és-táncszámai-is-szerepeltek,közöttük-egy-1848-as-verbunkos,-melyet-korhű-magyar-huszár-egyenruhában-táncoltak.

A-magyar-népi-együttes-tagjai-s-zlovákia-különböző-részeiről-kerültek-az-együtteshez,-képzettségük-és-foglalkozásuk-a-legkülönbözőbb,-ennek-dacára-sikerült-egy-egységes-lelkes-kollektívát-kialakítani.-Első-fellépésük-alkalmával-sikert-arattak-figyelmzett-magatartásukkal-és-alapos-felkészültségükkel.-A-számbelileg-kis-énekkar-olyan-teljesítményt-nyújtott,-hogy-a-szakkörök-nagy-elismeréssel-nyilatkoztak-erről.-A-tánc-együttes-tehetséges-tagokból-áll,-különösen-nagy-sikere-volt-az-üveges-táncnak.-A-képzettebb-koreográfus-hiányának-tudható-be,-hogy-a-különböző-táncszámaikban-a-táncok-nem-elég-változatosak.-A-kukoricafosztás-c.-tánckompozíciójuk-itt-úttörő-munka-a-falusi-népszokások-feldolgozásában,-eddig-ilyen-irányú-táncjátékok-a-s-Luk-sem-vett-műsorára.-Helytelen-volt-a-program-összeállításában,-hogy-egy-műsor-keretében-sokat-akartak-bemutatni,-így-az-előadás-kissé-hosszú-volt.-Egypár-gyengébb-szám-kihagyásával-le-lehetett-volna-rövidíteni-a-három-órás-műsort.-A-tehetséges-együttesnek-véleményem-szerint-szüksége-lenne-egy-koreográfusra,-aki-segítséget-nyújtana-ahhoz,-hogy-feldolgozzák-s-zlovákia-magyarlakta-vidékeinek-gazdag-népi-kincseit.

A-bemutató-előtt-béres-elvtárs,-az-együttes-vezetője-személyesen-meghívott-az-előadás-után-Hodyban-rendezendő-vacsorára,-melyre-meghívta-a-szlovák-illetékes-szervek-képviselőit,-a-s-Luk,-a-l-ücnica-és-az-ukrán-népi-együttes-vezetőit,-valamint-a-c-s-EmAd-ok-k-őzpont-vezetőit.-A-c-s-EmAd-ok-Elnöksége-az-előadás-napján,-de.-rendkívüli-elnökségi-ülést-tartott,-amelyen-l-örincz-elvtárs-ügy-tájékoztatta-az-Elnökség-tagjait,-hogy-a-népi-együttes-vezetése-és-program-összeállítása-politikailag-nagyon-helytelen-és-ezért-a-c-s-EmAd-ok-vezetőségének-nem-szabad-azonosítani-magát-azzal.-olyan-határozatot-hozott-a-c-s-EmAd-ok-Elnökség,-hog-az-előadás-utáni-vacsorára-a-c-s-EmAd-ok-vezetői-részéről-senki-sem-fog-elmenni.-A-vacsorán-megjelent-r-usko,-a-kultúrügyek-megbízotti-Hivatalának-képviselője,-mojzes,-a-s-Luk-igazgatója-és-a-s-Luk-karmestere-és-koreográfusa,-az-ukrán-népi-együttes-igazgatója-és-még-több-szlovák-kulturális-személy.-Eljött-vajda-elvtárs,-a-c-s-EmAd-ok-k-őzpont-egyik-titkára-is,-aki-azonban-kijelen-

tette,-hogy-a-de.-hozott-határozat-alapján-csak-a-saját-felelősségére-jött-el-és-számít arra,-hogy-ennek-személyére-nézve-súlyosabb-következményei-is-lehetnek.-Amint-mondotta-vajda-elvtárs,-nem-tudta-megtenni,-hogy-ne-jöjjen-el-akkor,-amikor-a-magyar-népi együttes-hosszú-fáradtságos-munka-után-sikerrel-bemutatókozott-és-a-szlovák-elvtársak is-eljönnek.-szégyellte-volna,-hogy-a-cs EmAd o k -tól-a-vacsorán-ne-legyen-ott-senki.

Az-ünnepi-vacsora-lelkes-hangulatban-folyt-le,-a-megjelent-szlovák-személyek pohárköszöntőikben-kihangsúlyozták-a-magyar-népi-együttes-megalakulásának-politikai-jelentőségét-és-a-szlovák-magyar-barátság-és-testvéri-együttélés-kedvező-alakulását.-Az-előadásra-és-a-vacsorára-már-előzőleg-meghívták-Ferencsik-jános-kossuth-díjas karmestert,-aki-el-is-jött.

Az-előadás-után-a-színházban-beszélgettem-kugler-jános-elvtárral,-aki-közölte-velem,-hogy-a-cs EmAd o k -Elnöksége-azért-hozta-a-fenti-határozatát,-mert-nem-ért egyet-a-magyar-népi-együttes-vezetésével-és-műsorpolitikájával.-s szerintük-kevés-orosz szám-van-a-műsorban,-azonkívül-olyan-a-műsor-összetétele,-hogy-az-jogosan-sértheti-a-szlovákok-érzékenységét.-véleményem-szerint--amint-a-mellékelt-műsorból-is-kitűnik -ez-az-állítást-teljesen-alaptalan-és-jellemző-a-cs EmAd o k -vezetésében-meglévő-oppo-rtunista-szellemre,-mely-mind-nagyobb-ellenszenvet-vált-ki-a-cs EmAd o k -tagság-körében.-kugler-elvtárs-közlése-szerint-a-vacsorát-azért-ellenezték,-mert-a-magyar-népi együttes-nincs-olyan-anyagi-helyzetben,-hogy-vacsorát-rendezen.-béres-elvtárs-közlése-szerint-a-vacsora-rendezését-már-előzőleg-megbeszélte-a-cs EmAd o k -központban, ahol-azt-nem-ellenezték.-Az-együttes-tagjainak-egyébként-is-kellett-volna-vacsorát-adni és-arról-volt-szó,-hogy-meghívjak-még-10-15-személyt,-amely-indokolt-egy-új-együttes első-sikerés-bemutatókozása-után.-Ezt-a-többi-népi-együttesnél-is-megtették.-béres-és vajda-elvtárs-közölte-azt-is-velem,-hogy-l őrinicz-elvtárs-nagyon-helytelennek-tartotta-azt, hogy-béres-elvtárs-meghívott-engem-is-Hódiba,-mert-véleménye-szerint-ez-a-szlovák-elvtársak-előtt-félremagyarázásra-adhat-alkalmat.-bonislavská-elvtársnő-pedig-azt-közölte-velem,-hogy-l őrinicz-elvtárs-minden-alkalommal-lebeszéli-őt-arról,-hogy-a-magyarországról-érkező-kulturális-személyeket-kivigyék-Hódiba,-holott-ezek-a-látogató-sok-nagyon-sok-konkrét-segítséget-jelentenek-a-fiatal-tapasztalatlan-együttes-száma-ra.-l őrinicz-elvtárs-magatartása,-melyet-rákényszerít-a-cs EmAd o k -többi-vezetőire-is, annak-tudható-be,-hogy-fél-attól,-hogy-az-ítteni-magyar-személyekkel-és-szervekkel-való kapcsolatunk-a-szlovák-vezető-körök-előtt-azt-a-látszatot-keltheti,-hogy-ezzel-a-magyar nacionalizmust-erősítjük,-holott-éppen-ellenkezőleg,-minden-alkalmat-megragadunk arra,-hogy-kihangsúlyozzuk-a-magyar-és-szlovák-dolgozók-közötti-testvéri-kapcsolatok elmélyítésének-fontosságát.-Az-is-lehet,-hogy-a-szlovák-vezetők-részéről-kifogásolták l őrinicz-elvtárs-előtt-azt,-hogy-érintkezünk-a-magyar-kulturális-szervekkel-és-l őrinicz-elvtárs-ennek-alapján-tanúsít-ilyen-magatartást.

vajda-elvtárs-közölte-velem-azt-is,-hogy-f.-évi-április-8-án-Pozsonyban-megren-dezett-magyar-irodalmi-estre-a-cs EmAd o k -központ-vezetői-azért-nem-jöttek-el,-mert-nem-értettek-egyet-azzal,-hogy-ott-csak-szlovák-nyelvű-beszéd-lesz.-A-meghívón-és-az újságokban-mint-rendezője-az-irodalmi-estnek-a-szlovák-írószövetség-és-a-cs EmAd o k volt-feltüntetve.

béres-elvtárs-és-vajda-elvtárs-elmondták,-hogy-l őrinicz-elvtárs-állandóan-kifogásolja-a-konzulátussal-való-érintkezésüket,-amelyet-kulturális-anyag-beszerzése végett-tartanak-fenn-velünk.

Az új magyar népi együttes körül tapasztalt jelenségek azt mutatják, - annak ellenére, - hogy hivatalosan eldöntötték a magyar népi együttes megalakulásának szükségességét, - azok a szervek, - amelyeknek segíteniük kellene őket, - közömbösek velük szemben, - erre jellemző, - hogy nagy harcot kellett folytatniuk, - hogy otthont biztosítsanak az együttes számára, - azért, - hogy zongorát kapjanak, - kifogásolták, - hogy miért kell az együttes tagjainak csizma, - nem biztosították számukra a ruhákhoz szükséges anyagot és megfelelő pénzüsszeget. - Az együttes vezetője a ruhaanyagot csak úgy tudta beszerezni, - hogy felhasználta a fél-évre rendelkezésükre bocsájtott pénzüsszeget és a cseh elvtársak Prágában segítették őket az anyag megszerzésében. - Az együttes tagjainak lelkes magatartására jellemző, - hogy ha kell, - lemondanak egy havi fizetésükről, - csak hogy a ruhákhoz szükséges anyagot beszerezhessék. - Ugyanakkor, - amikor a többi népi együttesnek -- így az újonnan alakult ukrán népi együttesnek is -- saját autóbuzuk van, a magyar népi együttes eddig semmilyen járművet nem kapott. - A vezetők kénytelenek vonaton utazgatni népdal és népi táncok gyűjtése során. - A legfeltűnőbb k loco kultúr megbízott rosszindulatú magatartása, - aki egyszer már nyíltan kijelentette, - hogy neki semmi köze a magyar népi együtteshez, - holott a többi együttes hozzá tartozik. - k loco a bemutatón sem jelent meg.

végeredményben megállapítható, - hogy a párt és kormány helyes politikája biztosítani kívánja az itt élő magyarság kulturális fejlődésének lehetőségeit, - de a szlovákiai illetékes szervek, - így legfőképpen a cs EmAd o k központ ahelyett, - hogy a legmesszebbmenő segítséget nyújtaná a fiatal népi együttesnek, - igyekszik lejáratni azt. - A program előkészítésénél nem tisztázták a vitás kérdéseket és ahelyett, - hogy az előadás után közösen megállapították volna az ő általuk vélt hibákat és azok kiküszöbölésének módját, - tüntetően megtagadtak minden közösséget az együttesrel és ezzel érdemtelenül sértették meg e lelkes, - minden áldozatra kész kollektíva önértetét. - k ugler elvtárs olyan kijelentéseket is tett, - mely szerint lehetséges, - hogy két-három hónap múlva az együttesnek fel kell oszlani, - mert eddig nincs biztosítva fenntartásuk költsége. - Ettől véleményem szerint nem kell tartani, - de számolni kell azzal, - hogy sok nehézséget kell leküzdeniük.

Az Új szó április 28-i számában megjelent Egri-viktor cikke a csehszlovákiai magyar népművészeti Együttes bemutatkozásáról. - Egri kiértékelése minden tekintetben helytálló. - E cikk azonban még élesebben rávilágít a cs EmAd o k vezetőinek fentebb közölt helytelen magatartására. - Feltehető, - hogy végül is a helyesebb álláspont kerekedett felül és ennek alapján írta meg Egri-viktor az Új szóban kiváló bírálatát.

Füredi-s.-k.
főkonzul

magyar-országos I evéltár, - Pozsonyi-Főkonzulátus --- Tük, -5.-d., -6/1/szig.titk.1954.I.

22.

Pozsony, 1954. november 10.-mányik-Pál-pozsonyi-magyar-főkonzul-jelentése-ctibor Štítnickýnek-a-pozsonyi-Petőfi-szobor-újbjóli-felállításának-tervére-vonatkozó-közléseiről.

k észült:-5-pld.

T-i-t-k-o-s!

3-k özpontnak

bratislava, 1954.-november-10.

1-n agykövetségnek

Tárgy:-beszélgetés-Štítnický-elvtárral.

1-Főkonzulátuson

36/10/1954.titk.-

Előadó:-bényi

néhány- nappal- ezelőtt- beszélgettem- ctibor- Štítnický- elvtárral,- a- szlovák- írók szövetségének-főtítkárával.-r észletesen-érdeklődött-a-hybbei-balassi-emlékünnepséggel- kapcsolatos- véleményemről.- Elmondta,- hogy- nagyon- gyorsan- kellett- intézkednie, mert-négy-nappal-az-ünnepség-előtt-kapta-meg-a-kultúrügyi-szervek-és-a-pártközpont hozzájárulását.

megemlítette,-hogy-a-jövőre-vonatkozóan-is-igen-szép-terveik-vannak.-c éljük az,-hogy-lehetőségeikhez-képest-a-legtöbbel-járujanak-hozzá-népeink-barátságának elmélyítéséhez.

A-jövő-évben-április-4-én-van-hazánk-és-Pozsony-felszabadulásának-10.-évfordulója.-A-felszabadulás-ünnepének-közös-napján-szeretnék-Petőfi-eredeti-szobrát-ismét ünnepélyesen-visszaállítani.-A-szobrot-a-20-as-évek-elején-sovinisza-elemek-döntötték le.-A-szobor-csak-kisebb-sérüléseket-szenvedett-és-jelenleg-egy-pozsonyi-családnál-van elhelyezve.-A-Petőfi-szobor-eredetileg-a-pozsonyi-d-una-part-egyik-központi-helyén,-a r oosevelt-téren-volt.-o tt-a-jövőben-egy-szlovák-klaszikusnak-a-szobrát-akarják-elhelyezni,-s- így-Petőfi-szobrának-helyéül-a-Šafáriková-teret-szemelték-ki,- amely-a-város főútvonala-mellett-fekszik.-Az-időpontra-vonatkozóan-megemlítette-Štítnický-elvtárs, hogy-nem-lehet-méltóbb-napot-találni-a-világszabadság-nagy-harcosa-szobrának-visz-szaállítására,-mint-a-magyar-és-szlovák-nép-felszabadulásának-közös-ünnepét.

Az-előzetes-tervek-szerint-Prágából-kormánydelegáció-érkezne-Pozsonyba, amelynek-tagjai-a-Petőfi-ünnepségen-is-részt-vennének.-éppen-ezért-magyarországról is-ennek-megfelelő-összetételű-küldöttséget-fognak-meghívni.-n agyon-örülnének,-ha-ez alkalomból-a-legnevesebb-magyar-költők-és-írók-is-eljönnek-Pozsonyba.-Štítnický-elvtársnak-láthatóan-igen-jólesett,-amikor-terveikre-azt-válaszoltam:-nagy-öröm-számunkra,-hogy-a-szlovák-írószövetség-ilyen-méltó-ünnepségek-során-emlékezik-meg-a-magyar irodalom-nagyjairól-(j ókai,-balassi,-Petőfi),-amikor-pedig-tudjuk,-hogy-még-saját-klaszikusaikkal-szemben-is-sok-adósságuk-van.

Ezt-követően-egy-közös-magyar-szlovák-ünnepi-irodalmi-estre-akarnak-meghívni-fiatal-költőket-és-írókat.-Ennek-napját-még-pontosan-nem-jelölték-ki,-de-terveik szerint-a-jövő-tavas-egyik-vasárnapján-lenne.

A-beszélgetés-során-Štítnický-elvtárs-elmondta,-hogy-igen-örülnének,-ha-magyarországon--pl.-május-9-én,-c sehszlovákia-felszabadulásának-napján--a-magyar írószövetség-is-rendezne-csehszlovák-irodalmi-estet-itteni-írók-és-költők-részvételével.

kérem,-szíveskedjék-illetékes-hatóságok-tudomására-hozni-a-csehszlovák-eltársak-terveit.-Helyes- lenne,-ha-magyar-résztől-szintén-foglalkoznának-a-csehszlovák--de-különösen-szlovák---klasszikusok- emlékünnepeiknek- vagy-a-jelenlegi-csehszlovák-irodalom-méltatásának-szánt-kultúrestek-gondolatával.

mányik
főkonzul

magyar-országos-I evéltár,-Pozsonyi-Főkonzulátus---TÜk,-26.-d.,-36/10/1954.ttk.

23.

Pozsony, 1955. március 31.-mányik-Pál-pozsonyi-magyar-főkonzul-jelentése-a-Pozsonyi központi- nemzeti- bizottságnak- a- Petőfi-szobor- tervezett- visszaállítása- ügyében- a főkonzulátushoz-intézett-leveléről.

készült:-4-pld.-ban
3-pld.-k-özpontonak
1-Főkonzulátuson
sz:-55/szig.ttk.55
Előadó:-bényi-j.

szigorúan-titkos!
Pozsony,-1955.-március-31.
Tárgy:-Petőfi-szobor-visszaállítás-Pozsonyban.

korábban- -- múlt- évben- -- jelentettem,- hogy- Štítinický- elvtárs- tájékoztatása- szerint- csehszlovák-résztől-április-4-én-szándékoznak-ünnepélyesen-leleplezni-Petőfi-s-ándor- visszaállított- szobrát.- Štítinický- elvtárs- egy- későbbi- beszélgetés- alkalmával- azonban- közölte,-hogy-az-időpont-korai-és-nem-találják-megfelelőnek,-miután-magyar-nemzeti- ünnep-és-nacionalista-kilengésekre-adhat-alkalmat.

Egri-viktor-elvtárs-szerint-a-szobor-visszaállítását-az-gátolja,-hogy-igen-sok-szlovák-klasszikusnak-(Fraňo-k-rál,-j-anko-k-rál,-stb.)-még-nincs-szobra.

A-Pozsonyi-k-özponti-nemzeti-bizottság-most-egy-levelet⁷-intézett-a-főkonzulátushoz.-Ebben-előadja,-hogy-megteremtették-a-lehetőségeket-és-eszközöket-Petőfi-szobrának-visszaállításához.-kéri-a-főkonzulátus-tanácsát,-vagy-javaslatát,-hogy-hol-állítsák-fel-a-szobrot.-Példaként-hat-javaslatot-ismertet,-Pozsony-néhány-terét-és-a-Pozsonyligetfalun-lévő-j-anko-k-rál-kertet.-I-egmegfelelőbbnek-az-első-helyen- említett-Hviezdoslav-tér-látszik,-amely-központi-fekvésű-és-az-egyik-végén-Hviezdoslav-szobra-áll.-érdemes-megemlíteni,-hogy-a-Šafárik-tér--amelyről-Štítinický-elvtárs-beszélt-és- amelyik-Pozsony-egyik-legszebb-tere--most-a-javaslatok-közt-szóba-se-került.

A-nemzeti-bizottság-két-héten-belül-kér-választ.-A-level-különb-másolat,- amelynek-többi-példányát-nyilván-más-címzettekhez-küldték-meg.

7.- A-Pozsonyi-k-özponti-nemzeti-bizottságnak-a-jelentéshez-mellékelte-levelét-nem-közöljük.-A-level-a-Petőfi-szobor-felállításának-hat-lehetséges-helyszíneként-a-Hviezdoslav-teret,-a-pozsonyligetfalui-parkot,-a-szt.-márton-dóm-melletti-r-udnay-teret,-a-nemzeti-Galéria-előtti-területet,-a-Ferenc-rendiek-temploma-mögötti-parkot-és-a-l-enin-teret-(az-egykori-és-mai-j-akab-bíró-terét)-jelölte-meg.

j avaslom, -hogy-a-központi-nemzeti-bizottsághoz-olyan-válaszlevelet-küldjünk, amelyen-közöljük:-igen-nagy-megtiszteltetésnek-érezzük-Petőfi-szobrának-visszaállítást-az-általuk-kiválasztásra-kerülő-helyen.

k érem-szíveskedjék-állásfoglalását-közölni.

mányik
főkonzul

magyar-oroszágos-I évéltár,-Pozsonyi-Főkonzulátus--Tűk,-7.-d.,-55/szig.titk.1955.

24.

Prága, 1957. január 16.-Gábor-józsef-prágai-magyar-nagykövet-jelentése,-amelyben felterjeszti-bényi-józsefnek,-a-pozsonyi-főkonzulátus-ideiglenes-vezetőjének-beszámolóját-a-főkonzulátus-1956-október-23.-utáni-szlovákiai-tapasztalatairól.

12/szig.titk.-1957

szIGor ÚAn-TITkos
Prága,-1957.-január-16.
Tárgy:-bényi-elvtárs-jelentése.
1-melléklet.

mellékelten-megküldöm-bényi-elvtárs,-a-bratislavai-főkonzulátusunk-ideiglenes-vezetőjének-utasításomra-megküldött-jelentését.-A-jelentés-az-október-23-ai-és-azt-követő-magyarországi-események-szlovákiai-tapasztalatairól-szól,-különösen-a-bratislavai-helyzetet-véve-figyelembe.

A-jelentés-egyes-kitételei-nem-egészen-világosak,-ezekről-nem-volt-alkalmam-bényi-elvtárssal-beszélni.-különösen-nem-világos-bényi-elvt.-jelentésében-a-magyar-címerre-vonatkozó-rész-és-ezzel-kapcsolatban-egyes-vezető-szlovák-elvtársaknak-az-állásfoglalása.-Ez-annál-inkább-is-meglepő,-mert-a-címerkérdésben-Široký-és-más-vezető-elvtársakkal-való-beszélgetésem-alapján-arra-a-meggyőződésre-jutottam,-hogy-a-csehszlovák-vezető-elvtársak-a-kössuth-címer-kérdésének-nem-ilyen-nagy-jelentőséget-tulajdonítanak,-mint-ahogy-azt-bényi-elvt.-leírja.

mindezeknek-a-kérdéseknek-a-tisztázása-egyik-feladatomból-lesz,-amikor-a-múlt-év-október-végéről-a-magyar-események-következtében-elhalasztott-szlovákiai-hivatalos-bemutató-látogatásom-legközelebbi-alkalmával-lehetőségem-lesz-a-szlovák-vezető-elvtársakkal-a-magyarországi-eseményekről-is-beszélni.-ugyanakkor-bényi-elvtárssal-is-bővebben-tudok-beszélni-a-felmerült-kérdésekről.-bényi-elvtárs-jelentése-is-azt-mutatja,-hogy-a-szlovákiai-látogatásomra-a-legrövidebb-időn-belül-szükség-lesz,-nem-beszélve-arról,-hogy-már-így-is-bizonyos-késéssel-történik-meg.-A-szlovákiai-látogatást-január-végére-vagy-február-elejére-tervezem,-attól-függően,-hogy-mikor-érkezik-Prágába-a-magyar-kormányküldöttség-kereskedelmi-tárgyalásokra.

Gábor-józsef
nagykövet

melléklet:

A-főkonzulátus-október-23-át-követő-tapasztalatairól--Gábor-elvtárs-felkérésére--az alábbiakban-számolok-be.-észrevételeinkről-a-minisztériumnak-részletes-jelentést-küldök.

A-budapesti-felkelés-után-a-kis-létszámú-külképviseletnek-rendkívüli-feladatokkal-kellett-megbirkóznia.-Az-egy-két-napos-határzár,-a-közlekedés-megszűnése-folytán-naponként-igen-nagyszámú-magyar-állampolgár-kért-a-főkonzulátustól-tanácsot-és-anyagi-segítséget.-A-főkonzulátus-mintegy-2200-szlovákiában-tartózkodó-vagy-bratislaván-keresztül-hazautazó-magyar-állampolgár-(rokonilátogatáson-lévők,-hivatalos-kiküldöttek,-üzemi-cserelátogatások-részvevői,-turisták-stb.)-ügyével-foglalkozott.Ezek-részére-18.691-k-ös-összegű-segélyt-fizetett-ki.-Ez-idő-alatt-négy-hajón-és-egy-különvonaton-való-utazást-szerveztünk-meg.-Ezenkívül-kisebb-csoportok-közös-elutazását-segítettük-elő.

A-felkelés-napját-követően-szlovákiában-a-hatóságok-biztonsági-intézkedéseket-tettek-bratislavában-és-a-nagyobb-városokban-kettős,-géppisztolyos-rendőrfőrök-sétáltak-az-utcákon.-mindenhol-nyugtalan-ság-volt-tapasztalható-az-emberek-között,rendbontásról-vagy-bármilyen-fegyveres-akciókról-nem-tudunk.-Egy-bratislavai,-nagyobb-funkcióban-levő-jogásztól-utólag-azt-az-értesülést-kaptuk,-hogy-vidéken-letartóztatások-voltak.-mindazokat-őrizetbe-vették,-akik-a-magyarországi-eseményekről-mint-példáról-vagy-„szabadságharcról”-beszéltek.-Az-ávh-tisztjei-közül-ebben-az-időben-számosokat-leszereltek-(a-belügyi-megbízotti-Hivatal-egyik-osztályvezetőjének-közlése).-Az-értelmisség-között-mind-gyakrabban-szóba-kerültek-az-autonómia-ra-való-törekvések--mondta-nekem-egy-egyetemi-tanár.-Ezt-igazolta-bizonyos-fokig-k-lokočnak,-a-szl-kp-k-őzponti-bizottsága-tagjának-a-Gottwald-émlékünnepen-elmondott-beszéde-is,-amit--bár-soha-nem-hallott-módon-éles-volt-és-nagyrészt-a-magyarországi-eseményekről-adott-értékelést--nem-ismertetett-részleteiben-a-sajtó-sem.-Az-első-napokban-történt-események-a-szlovákok-körében-szimpatiát-ébresztettek.-Ez-azonban-egyre-fokozódó-ellenszenvnek-adott-helyt-a-határozott-ellenforradalmi-jelleg-miatt-és-annak-folytán,-hogy-a-szlovák-sajtó-magyar-területi-követelésekről-és-irredentista-irányzatról-adott-hírt.-Ekkor-már-magyaellenes-hangulatot-lehetett-észlelni.

A-főkonzulátus-félfogadásán-számos-csehszlovák-állampolgár--aki-valamilyen-ügyben-érdeklődni-jött-el--mondta-el-tapasztalatait.-Pl.-az-utcán,-ha-magyarul-beszéltek,-rájuk-szóltak,-a-túlnyomórészt-szlovákokból-álló-munkahelyeken-kellemetlenkedtek,-sértegették-a-magyar-nemzetiségű-dolgozókat.-A-magyar-Tudományos-Akadémia-egyik-kutatóintézetének-kb.-35-tagú-csoportja-arról-számolt-be,-hogy-a-vendéglátó-szlovák-üzem-vezetősege-közölte-velük:-készüljenek-fel-esetleges-internálásukra.-ugyanazt-lehetett-tapasztalni-a-bratislavai-rendőrhatalóságoknál-is.-véleményem-szerint-nem-volt-helyes-a-szlovák-hatóságoknak-az-a-döntése-sem,-hogy-az-ő-általuk-rendelkezésre-bocsátott-hajóra-beszállt-kb.-450-magyar-állampolgárt-a-hajó-az-ottani-téli-kikötőbe-szállította,-s-ott-nem-engedélyezték-az-utasok-partraszállását-és-nem-járultak-hozzá-a-hajó-elindulásához-sem.-Arra-hivatkozva-tagadták-ezt-meg,-hogy-a-felkelők-több-csehszlovák-uszályt-feltartóztattak-s-zobnál.-Ennek-persze-az-lett-a-következménye,-hogy-az-utasok-internálásról-kiabáltak,-harsogva-követelték-a-főkonzulátus-intézkedését-és-„internálásukról”-írásban-értesítették-a-bratislavai-osztrák-főkonzulátust.

Egy- nagyobb- üzem- személyzeti- osztályának- előadója- elmondta,- hogy- a magyarországról-visszatérő-dolgozókkal-beszélgetniük-kell-és-megmondják-nekik,-hogy milyen- értelmű- tájékoztatást- adjanak.- A- kádervéleményekben- foglalkoznak- azzal- is, hogy-az-illető--ha-magasabb-beosztásba-kerül--milyen-magatartást-tanúsított-a-lengyel-és-magyarországi-események-idején.-A-főkonzulátuson-megjelent-egy-bratislavai orvos-és-kérte:-az-Új-szö-zó-november-15-i-számában-vele-kapcsolatosan-megjelent-riportot-a-magyarországi-eseményekről-tekintsük-úgy,-hogy-az-nem-az-újságíró-nőnek-vele való-beszélgetését-adja-vissza.-dekan-dékán-a-komenský-Egyetemen-tartott-gyűlésén bírálta-a-felkelést-és-célját-a-régi-horthysta,-fasiszta-uralom-visszaállításának-kísérletében-jelölte-meg.

j eleň- elvtárs- belügyi- megbízott- elmondta,- hogy- megdöbbsentette- a- Földvári r udolfal- való- beszélgetés,- aki- kijelentette- k v- tagsága- ellenére,- hogy- a- s zovjetunió kizsákmányolta-magyarországot.

A-szlovák-párt-és-állami-szervek-vezetői-okt.-23.-és-november-4-e-között-igen sok-megbeszélést-tartottak-a-dél-szlovákiai-helyi-vezetőkkel-annak-érdekében,-hogy biztosítsák-az-ország-népének-nyugalmát.

Ebben-az-időben-csehszlovák-résről-az-Új-szö-és-Új-lfjúság-újságok-nagymennyiségű,-magyarországra-szánt-különkiadását-juttatták-a-felkelők-által-megszállt dunántúli-vidékre.-u gyancsak-nagymennyiségű-röplapot-küldtek-a-magyarországi-forradalmi-szervezetek-aláírásával.

n ovember-4.-után- ezt- a- politikai- segítséget- a- gazdasági- téren- való- segítség- követte.-s számos- esetben- azonnali- segítséget- adtak- a- szomszédos- megyék- küldöttségeinek- kérésére.

Felelősségre- vonták- a- komárnoi- és- pozsonyi- magyar- iskolák- diákjait- és- igazgatóját- a- különböző- „szolidaritási- akciók”- miatt- (fekete- szalag- viselése,- stb.).- Az- Új-lfjúság-szerkesztőbizottsága-tagjának- közlése- szerint- több- személy- leváltását- készítettek-elő- a- magyarországi- események- értékelése- miatt.

n agy- meg- nem- értés- fogadta- november- közepén- azt- a- csehszlovák- intézkedést,- hogy- megvonták- a- szlovákiában- tartózkodó- magyar- állampolgárok- tartózkodási- engedélyét- és- felszólították- őket- hazatérésre.- Ebben- az- időben- ugyanis- a- vonatforgalom- még- szünetelt- és- az- elutazás- igen- nagy- nehézségeket- okozott- a- gyermekes- anyáknak,- öregeknek- és- nőknek.- A- főkonzulátus- egy- ízben- csupán- két- és- fél- napi- haladékat- kért- mintegy- 30- öreg- és- beteg- számára,- hogy- ez- idő- alatt- vonatot- próbál- biztosítani- részükre.- A- kérést- határozottan- elutasították,- ami- nagy- elkeseredést- váltott- ki- az- illetőkből.

A-főkonzulátushoz-kb.-november-10-ig-kilenc-tíz-levél-és-lap-érkezett-különböző-fenyegetésekkel-a-fasiszta,-reakciós-elemek-től.-Ezenkívül-naponta-egyszer-kétszer, éjjel-nappal-felhívták-a-főkonzulátust-hasonló-okból.

A-főkonzulátus-tábláján-az-elmúlt-időben-a-népköztársasági-címer-fekete-lakkal-be-volt-festve.-n ovember-5-én-felhívott-benža-elvtárs,-a-megbízotti-Testület-Elnöki Hivatala- külképviseleti- osztályának- vezetője- és- megkérdezte:- mi- az- oka- annak,- hogy- a- címer- még- mindig- be- van- festve.- n éhány- nappal- később-- amikor- pedig- kádár- elvtárs- ismertette- a- forradalmi- munkás- paraszt- kormány- állásfoglalását- ebben- a- kérdésben- – bacílek- elvtárs- mondta- egy- találkozás- alkalmával,- hogy- eljön,- lemossa- a- befestett- táblát,- hogy- kilátsszon- a- csillag.

Az-elmúlt-időben-jelentős-mértékű-elhidegülést,-barátságtalanná-válást-lehetett-érezni-a-szovjet-főkonzulátus-dolgozóinál,-akikkel-pedig-eddig-igen-szoros-és-nagyon-jó-viszonyban-voltunk.-Ez-idő-szerint-is-csak-a-főkonzulnál-érezhető-változás,ismét-igen-barátságosan-beszélgetett-velünk.-A-lengyelekkel-a-kapcsolat-végig-változatlanul-nagyon-jó-volt.-A-bulgárokkal-sokat-beszélgettünk,-sokat-érdeklődtek.véleményünkről-mindig-tájékoztattuk-a-szovjet-főkonzulátus-dolgozóit.-Az-osztrák-konzullal-nem-találkoztam-ez-idő-alatt.-A-Tito-beszéd-másnapján-váratlanul-felkeresett-drobác,-a-prágai-jugoszláv-nagykövetség-titkára.-beszélgetésünk-során--amelyről-külön-jelentést-küldök--igen-negatív-módon-értékelték-a-csehszlovák-párt-és-kormány-szervek-állásfoglalását-a-különböző-kérdésekben.-Többször-hangoztatta,-hogynagy-figyelmet-fordítanak-a-lengyel-jugoszláv-és-magyar-jugoszláv-szoros-baráti-kapcsolatok-megteremtésére.-A-beszélgetés-óta-még-egy-ízben-keresett-személyesen-Pozsonyban.

bényi-józsef-s.-k.

magyar-országos-I-evéltár,-külügyminisztérium--TÜK,-csehszlovákia,-14.-d.,00277/1957.

TAmás Pál

A-szlovákiai-„ki-a-magyar?”-vita

A-szlovákiai-magyarok-kerekasztala-az-Új Szó szalon-mellékletével-együtt-2012-ben széles-körű-vitát-kezdemenyezett-a-„ki-a-magyar,-mi-a-magyar”-kérdéseiről.-Az-eszme-csere-kiindulópontja-a-szlovákiai-magyarság-létszám-gondjai-voltak,-az-első-hozzászólások-(közöttük-Tokár-Géza-vitaindítója)-az-utolsó-két-népszámlálás-közötti-62-ezres-magyar-fogyásra,-annak-lehetséges-okaira-összpontosítottak.-A-vitához-több-tucat-hozzászólás-érkezett.-megszóltak-a-szlovákiai-magyarság-legismertebb-közírói,-néhány-politikusa,-fontos-értelmiségjei,-de-megszóltak-fiatalemberek,-iskolai-pedagógusok-és-olyanok-is,-akik-egyébként-eddig-különöbben-nem-számítottak-közszereplőnek.-A-témát-vitaüléseken-tárgyalták-a-2012-es-gombaszögi-táborban,-később-a-komáromi-gimnáziumban,-a-szövegek-hallhatóak-voltak-a-Pátria-rádióban,-és-hozzáférhetőek-összegyűjtve-több-honlapon.-A-sorozat-szerkesztése-c-sanda-Gábor-és-Tóth-károly-feladata-volt.-Úgy-tűnik,-hogy-a-gondos-dokumentáció-része-a-vita-konceptiójának.-A-vita-csúcsa-2012-nyarára-esik.

A-szlovákiai-magyar-közösség-sorsával-foglalkozó-szakértők-viszonylag-széles-körre-vett-a-projektben-aktívan-részt.-már-csak-ezért-is-érdekes,-hogy-hogyan-fogalmazza-meg-önmagát,-saját-mozgásterét-az-elit-egy-jelentős-létszámú-kisebbségi-társadalomban.

külső-elemzőként-három-kérdésre-kerestem-a-választ:

a.-melyek-a-nemzeti-önképzés-fő-elemei-egy-kisebbségi-közösség-elitjében?

b.-milyen-mértékben-jelentkeznek-a-felmerült-kérdésekkel-kapcsolatban-azok-a-törésvonalak,-amelyek-az-anyaországi-társadalmat-e-vonatkozásban-meghatározzák? s-melyek-a-közös-és-eltérő-elemek-az-anyaországi-és-kisebbségi-beszéd-módok-között-az-önmeghatározás-e-vitában-felmerülő-kérdéseiben?

c.-Hol-látja-a-kisebbségi-elit-saját-mozgásterét-a-közösség-formálásában,-és-mennyire-erősnek-véli-azokat-a-többségi-akaratokat,-szándékokat,-véletlenszerű-hatásokat,-amelyeket-nem-tud-kezeleni,-vagy-amelyeken-saját-maga-nem-tud-túlkerülni?

* Arra-kértük-a-két-szerzőt,-vonják-meg-a-szlovákiai-magyarok-kerekasztala-és-az-Új-szó-szalon-melléklete-által-szervezett-ki-a-magyar?-vita-mérlegét,-foglalják-össze-és-értékeljék-a-2012-május-12.-és-november-3.-között-megjelent-hozzászólásokat.-(A-szerk.)

nemzetkarakterológia-nélkül

A-ki-a-magyar---mi-a-magyar-kérdésfeltevésnek-a-magyar-szellem-történetben-fontos előzményei-voltak.-A-legismertebb-szövegek-itt-különböző-nemzetkarakterológiai-próbálkozások-köré-rendeződtek.-A-20-as-30-as-évek-óta-ez-a-beszéd-mód-vagy-megközelítési-forma-néhány-jellegzetes-cölöp-köré-rendeződik:

Először-is,-ez-a-típusú-identitáskérdés-elsősorban-azok-számára-a-magyar-értel-miségi-csoportok-számára-jelentkezik-összetetten-vizsgálandó-kérdésként,-amelyek önmagukat-elsősorban-nemzeti,-etnikai-metszetek-mentén-határozzák-meg,-értel-mezhető,-de-sokkal-ritkábban-merül-fel-autentikus-kérdésként-azokban-a-csoportok-ban,-ahol-az-azonosságot-társadalomszerkezeti,-kulturális,-jövendelmi,-vagy-például gender-metszetekben-határozzák-meg.-Ebből-következően-a-ki-a-magyar-kérdésre adott-válaszok---bármennyire-széttartottak-is-és-az-őstörténettől-a-néprajzon-át-a-szociológiájáig-sokféle-metszet-megjelent-bennük---elsősorban-a-vita-primer-kiinduló érzékenységei-által-definiálódtak.-A-20-as-30-as-évek-vitái-iránt-modernista-para-digmákban-gondolkodó-közértelmiségiek-általában-nem-érdeklődtek,-bár-a-Szép Szó 1937-es-különszámai-ebben-a-tekintetben-időben-ugyan-meg-is-előzték-a-híres-népi-nemzeti-programköteteket,-de-saját-közegükben-különösebb-izgalmat-egyáltalán nem-váltottak-ki.

Hosszabb-szünet-után,-1989-et-követően-jelent-meg-ismét-a-téma-a-közbeszéd-ben,-valamilyen-módon-jelezve,-hogy-létezik-folyamatosság-az-új-politikai-gondolko-dás-és-az-1945-előtti-identitáspolitiká-között.-Ennek-természetesen-számtalan,-a-napi-politikai-vitákhoz-kötődő-leágazása-támadt.-Azonban-itt-megnyíltak-akadémia-ibb-és-kiegyensúlyozottabb-megközelítések-előtt-is-a-lehetőségek,-s-a-r-omsics-Ignác-és-s-zegedy-maszák-mihály-által-2005-ben-szerkesztett-és-kiadott,-méltán-népszerű-kötetben-ilyenek-is-megjelentek.-modernista-vagy-westernizáló-megközelítések-szá-mára-ez-a-„ki-a-magyar?”-ügy-talán-még-kevésbé-volt-életszerű,-mint-a-harmincas-évek-végén.

A-magyarországi-„ki-a-magyar?”-viták-retorikájában-érdekes-fordulatot-jelentett budapesten-a-műcsarnokban-2012-augusztusában,-Gulyás-Gábor-kezdeménnyezésé-re-és-irányításával-megnyílt-nagy-kiállítás,-amely-élénk-vitákat-váltott-ki-és-fontos-új hangsúlyokat-is-megjelenített.-A-20-as-30-as-évek-óta-a-„ki-a-magyar?”-vitáknak-volt egyfajta-dramai,-pátosszal-teli,-a-társadalompolitikai-leírást-gyakran-morális-elemek-ke-is-kombináló-alapfonaluk.-A-résztevők-számára-közös-kiindulópont-volt,-hogy-itt valami-nagy-történelmi-dramát-elemzünk,-amelyben-ráadásul-az-események-nem-is feltétlenül-a-jó-irányba-mozognak.-valami-közlegő-vagy-felerősödő-negatívum-árnyé-ka-tulajdonképpen-az-alapdiskurzust-meghatározta.-A-műcsarnoki-nagy-kiállítás ezzel-a-hagyománnyal-szemben-megnyitotta-a-kapukat-ironikus,-groteszk,-tömegkul-túra-elemeket-tartalmazó-és-a-vizsgált-magyar-jelleget-valamilyen-külső,-külföldi-min-tákkal-is-konfrontáló-gondolati-pályák-és-prezentációs-formák-előtt.-Eszétikailag-is konzervatív-körökben-ezt-esetenként-tarthaták-botrányosnak,-az-közben-vitathatat-lanná-vált,-hogy-a-nemzeti-identitás-formanyelvét-a-résztevők-sokban-kétségtelenül támogították,-akar-meg-is-újították.-ugyanakkor,-miközben-a-kiállítás-a-szezon-kétség-telen-legérdekesebb-eseményévé-vált-(budapesten-2012-ben-máshol,-másmilyen, esetleg-alternatív-projekt-re-nem-volt-sem-tér,-sem-akarat,-sem-pénz)-így-azután-pro-

jektként- valamilyen- összefoglaló- kurzusrepresentációvá- is- vált,- feltehetően- nem véletlenül.- A- modernista- művészek,- bár- közülük- sokan- elfogadva- az- új- kereteket, beneveztek- a- bemutatóra,- mégis- idegenkedtek- az- egésztől,- mint- valamilyen- a- hátsó bejáraton- át- becsempészett- népi- nemzeti- ideológiai- csomagtól,- és- dühösek- voltak önmagukra,- hogy- ezt- ők,- lám,- mert- máshol- nem- lehetett- szerepelni,- ezt- ők- mégis- itt milyen- simán- elfogadják.- Az- mmA- vitákkal- azonban- Gulyás- műcsarnoki- kurátori- programja- e- kiállítás- amúgy- is- véget- ért,- és- így- tulajdonképpen- a- „mi- a- magyar?”- kiállítás- valószínűleg- az- eredeti- elképzelésekhez- képest- utólag- majd- a- valósnál- nagyobb jelentőségűnek- fog- tűnni.

E- nemzetkarakterológiai- és- reprezentációs- vitákból- a- szlovákiai- 2012-es- hozzászólásokban- szinte- semmi- sem- köszön- vissza.- A- szlovákiai- magyar- hozzászólókat- nem- a „nagy- magyar- sorskérdések”,- hanem- a- szlovákiai- magyar- közösség- problémái- érdeklik. nem- köszönnek- vissza- a- történelmi- mintakérdések,- és- nem- köszönnek- vissza- sem- a korábbi,- sem- az- újabb- identitásretorikai- formulák- sem.- A- szlovákiai- vita- tulajdonképpen egy- empirikus- statisztikákból- kirajzolódó- népességfogyásra- reagál,- és- a- magyarországi hasonló- vitákhoz- képest- pragmatikus,- sőt- gyakorlatias.

A- summázható- válasz- egyébként- viszonylag- egyszerűen- összefoglalható.- A- magyar (szlovákiában)- mindenekelőtt- nem- szlovák- k- öztes- állapotok- a- két- etnikum- között- tartósan- nem- létezhetnek.- mindenkinek- választania- kell.- s- a- magyar- közösség- melletti választás- mindenekelőtt- a- magyar- iskola- támogatásában,- látogatásában,- működtetésében- jelentkezik.- A- vitában- vannak,- akik- e- megközelítés- valamilyen- pontjával- vitakoznak.- de- ők- is- elismerik,- hogy- a- magyar- közösség- jelenlegi- identitásfelfogásait- valamiképpen- e- sémák- uralják.

másodszor.- A- szlovákiai- vitákban- igazán- nincsenek- éles- konfrontatív- ideológiai összecsapások.- A- különböző- elképzelhető- megoldások- közötti- szenvedélyes- vita- részévé- vált- magának- az- egész- diskurzusnak- is.- A- szlovákiai- esetben- számomra- ilyesméről- nincs- szó.- Természetesen,- ír- nak- inkább- modernisták- és- erősebben- nemzetiek.- de- frontálisan- egymással- nem- ütköznek.- nem- mutatnak- fel- egymással- szemben- jó- és- rossz, vagy- gyorsan- romló- hatékonyságú- nemzetpolitikákat.- Ha- vannak- is- oldalszűrésok,- gondosan- csomagoltak.

Harmadszor.- miközben- mindenki- a- szlováksághoz- rendezve- határozza- végül- meg- a- magyart- is,- az- a- szlovákokat- kemény- kihívásként- nem- megéltő,- gyakran- nem- is- burkolatlan- lekezelő- beszédmód,- amely- a- magyar- szlovákságképet- hosszú- ideig- meghatározta, sőt- magyarországon- a- hétköznapi- beszédben- ma- is- meghatározza,- e- képből- teljesen- hiányzik.

Tulajdonképpen- már- a- „ki- a- magyar?”- viták- első- szakaszában,- az- 1830-as- években- is- volt- fő- külső- erő,- amely- az- identitást- veszélyeztette,- konkrét- lépéseivel,- szándékaival, érdekeivel- számos- „magyar”- projektet- veszélyeztetett.- Hol- kimondva,- hol- ki- nem- mondvá,- ez- a- „németiség”,- az- „osztrákok”- a- Habsburgok,- a- labancok,- vagy- ezeknek- a- jelenségeknek- és- formáknak- valamilyen- kombinációja- volt.- Ez- volt- a- kihívás.- A- későbbi- „ki- a- magyar?”- vitákból- a- németek- eltűntek,- az- oroszok/ szovjetek- azonban- a- helyükön- ott- soha- meg- nem- jelentek.- velük- szemben- ideológiailag- nem- kellett- emancipálni- a- magyar- identitásokat.- A- kisebbségi- társadalmakban- nyilvánvalóan- a- többség- és- annak- állama, államigazgatása- a- kisebbségi- közösségeket- fenyegető- erő.- vele- szemben- kell- védekezni,- tőle- kell- elsáncolódnia,- az- ő- hatásait- kell- közömbösíteni- -- amilyen- mértékben- csak

lehet. -A-szlovákká-válást, -a-magát-szlováknak-vallás-könnyűségét, -a-nyelvi-hatásokat, az-életviteli-jutalmat, -az-esetleges-karrier-pluszokat-tartja-ma-a-hozzászólók-zöme-a-leg-főbb-veszélyforrásoknak-a-magyar-identitások-fenntartására. -Ha-szabad-lehet-itt, -mint minden-hasonló-esetben-a-mézesbödön-és-a-korbács-valamilyen-irányító-keverékéről beszélni, -akkor-mintha-a-vitkozók-többsége-számára-fontosabbak-lennének-a-mézes-bödönből-levezethető-veszélyek, -mint-a-korbácsnyomok-(amelyekről-keveset-beszélnék, lehet, -mert-azok-amúgy-is-nyilvánvalóak-és-sokat-nem-érdemes-vitkozni-róluk). -de-a-magyarországi, -a-szlovákiai-létre-vonatkozó-közvéleménybéli-sztereotípiákkal-ellentétben-a-szerzők-két-szempontról-is-másképp-beszélnék. -Először-is, -visszafogottak-a-szlovákiai-politikai-rendszer-identitásépítő-vagy-identitásromboló-hatásainak-megítélésében. Teljesen-érthetően-környezeti-többségi, -szomszédsági, -iskolai-rendszerbeli-problémákra utalnak, -amikor-a-nem-hozzáértő, -de-magyar-nemzeti-kategóriákban-gondolkodó-anyarországi-olvasó-esetleg-több-politikai-panaszt, -utalásokat, -szervezett-és-hosszú-távokon ható-rossz-szándékokat-és-hasonló-jogkövetelő-programpontokat-várna. -szó-van-feszültségekről, -aránytalanságokról, -eltérő-jogi-lehetőségekről, -mindenféle-aszimmetriáról, -de-nincs-szó-kikerülhetetlen-összecsapásokról, -kizárólagos-rossz-szándékról-és-alig-leplezett-folyamatos-elnyomásról. -különböző-aszimmetriák-állandósultak, -és-hatásuk-negatív, -de-senki-sem, -még-az-erősebben-nemzetiek-sem-állítják-(legalábbis-itt, -ebben-a-szellemi-közegben), -hogy-összefüggő-üldözésről-és-kizárólag-intézményesített-tervszerű-rosszindulatról-lenne-szó. -Persze, -az-eredmények-együttes-hatása-így-is-identitást-bomlaszt-és-asszimilál, -de-szó-sincs-arról, -hogy-ez-kizárólag-politikusi-akaratokból-következne. -másodszor, -még-a-negatív-hatások-bemutatásánál-is-minden-esetben-szó-van-a-magyar-közösségi-részfelelősségről-is. -még-ott-is, -ahol-a-szlovák-hatás-egyértelműen-és-csak-negatívnak-tűnően-jelentkezik, -vannak-kijelentések-arról, -amit-a-magyar-intézményrendszer-nem-tett-meg, -arról, -amiben-a-magyar-elit-tévedett, -vagy-olyan-lépésekről, -amik-elképzelhető-kettek-volna, -de-mégsem-történt-semmi-adott-ponton. -s-ehol, -egyetlenegy-szövegben-sem-találtam-kizárólagos-mutogatást-a-többségre, -és-teljes-önfelmentést. -valamennyi-szerző-a-maga-témája-kapcsán-igyekszik-nemcsak-értelmezni, -hanem-részben-indokolhatóként-magyarítani-is-azokat-a-különböző-negatív-mozgási-irányokat, -amelyekből-különböző-anómiák-alakulnak-ki-a-magyar-közösségekben. -és-ezekből-az-értelmezésekből-próbál-azután-valamilyen-használható-cselekvési-programot-is-a-maga-vagy-a-szakmai-közössége-számára-meghatározni.

Egy-sajátságos-ellentmondás-látszik-az-érvelésmódokban. -s-ok-ponton-a-szlovák-iskolarendszeren, -a-többségi-állam-logikáján-vagy-akár-a-többségi-szomszédsági-hálózatokon-nem-lehet-tülluenni. -s-ezek-kezelésében-a-mozgásterek-sokszor-szűkek-maradtak. -de-mert-cselekedni-kell, -indokoltan-elsősorban-a-magyar-kisebbségi-téren-belül-mégis-autonóm-módon-kivitelezhető-ötletekkel, -programpontokkal-foglalkoznak-akkor-is, -ha-ezek-önmagukban-áttöréseket-valószínűleg-produkálni-nem-tudnak. -I-ehet, -hogy-ezekben-a-metszetekben-a-projektek-hatásfoka-rossz, -és-rosszabbul-befolyásolják-a-mozgást. -de-legalább-itt-történhet-valami.

Az-elmúlt-néhány-év-konfrontatív-szlovák-magyar-identitáspolitikája-magyarországi-képéhez-mérten, -egészeben-a-projekt-kiegyenlített-és-sokkal-több-megértést-tanúsít-minden-rendszerkritikával-együtt-is--a-szlovákiai-rendszerek-logikája-iránt, -mint-amennyi-belátást-vagy-empátiát-a-szlovákiai-magyar-elit-gondolkodásáról-a-magyarországi-kisebbségi-ügyekre-érzékeny-közvélemény-itt-elképzelne.

Asszimiláció

Ebben-a-szövegkörnyezetben-vetődik-fel-itt-az-asszimilációs-probléma-is.-Az-asszimiláció-legfontosabb-csatornái-az-érintkezés-természetes-színterei:-vegyes-párkapcsolatok, vegyes-munkahelyek,-vegyes-etnikumú-gyermekközösségek.-Ez-mind-ismételten-jelzi, hogy-a-szlovákiai-magyar-ság-egyre-több-életstílusban-viszonylag-kevés-különül-el, zárkózik-be-saját-hálózatába,-él-a-többségtől-független-életet.-n-ylvánvalóan-mások-a nagyvárosi-szórványok-és-a-falusi,-kisvárosi-esetlegesen-kisebbségi-többségű-területek hálózatai.-és-vizsgálatoknak-kellene-az-e-vonatkozásokban-is-a-kárpát-medencei magyar-közösségeket-összevetni.-de-úgy-tűnik,-hogy-például-a-romániai-magyar-társadalom-igen-nagy-része-a-románoktól-sokkal-elszigeteltebben-él,-mint-a-szlovákiai magyarok-a-szlovákoktól.-ott-is-vannak-persze-vegyes-intim-kapcsolatok,-de-ezeket gyakran-csak-igen-nagy-társadalmi-nyomással,-családi-ellenállással-szemben-lehet-gyakorolni.-A-lakóközönségek-sokszor-még-mindig-elkülönülnek,-és-sokkal-kevesebb-intenzív-interakciós-helyzet-adódik.-vannak,-ahol-nem,-de-ezek-nagy-részét-a-romániai magyar-politikai-gondolkodás-eleve-sok-tekintetben-utóvédharcot-folytató-diaszpórának véli.-olyan-helynek,-amelynek-működtetése-nem-lehet-hosszú-távon-könnyen-kivitelezhető.-A-szlovák-magyar-együttélési-kép- ezzel-ellentétben--legalábbis-az-itt-elemzett vitaszövegekben--sokkal-nyitottabb,-befejezetlenebb,-kiegyenlítetlenebb.-Itt-mintha sokkal-több-színtéren-volnának-közelebb-a-szlovákok-és-a-magyarok-egymáshoz,-és éppen-ezeknek-a-helyzeteknek-az-etnikai-elvarratlansága-az-oka-többek-közt-a-szövegekben-vizsgált-problémáknak.

népességmozgás

A-vitaindító-az-identitáskérdést-kifejezetten-a-népességszám-változásához-köti.-Több-hozzászóló-jelzi,-hogy-nem-egyszerűen-a-létszámról,-hanem-a-népességszám-egyfajta mitizált-csoportazonosság-képző-jelentéséről-van-szó,-a-félmillió-„lélektani-határ”,-és előbukkan-az-1945-utáni-etnopolitikailag-legsötétebb-esztendő-kémléke-is.-A-fogyást-a megszólalók-elsőprő-többsége-az-asszimilációs-hatásnak-és-nem-csak,-de-különösen-az-annak-kiemelt-hordozójaként-[?]-megélt-vegyes-házasságoknak-tudja-be.-A-vitában, Gyurgyík-l-ászló-demográfus-hozzászólásán-kívül,-ehhez-nincs-sok-szám.-mások-bemutatnak-megtapasztalt-[?]-arányszámokat-a-vegyes-családok-gyermekeinek-nyelv-és-iskolaválasztásáról.-nem-világos,-hogy-helyi-mérésekről-van-szó- valamilyen-magyar-közösségekben,-esetleg-léteznek-hivatkozott-és-a-magyar-értelmiség-közt-közkezen forgó-statisztikák?-Elvben-ilyeneknek-azért-kellene-valahol-lenniük.-vagy-egyszerűen személyes-vagy-kisközösségekben-megélt-tapasztalatokat-hallhatunk-túláltalánosítva?

Gyurgyík-hozzászólása,-mely-szerint-a-magyar-etnikumnak-van-egy-90%-os-magja-amely-nyelv-és-identitás-szemponjtjából-is-magát-ide-sorolja-és-lehet-egy-9-10%-os-perem,-amely-csak-az-egyik-mutató-szerint-sorolja-magát-egyértelműen-ide-,-, más-etnoscsoport-tapasztalatai-szerint-is-valószínűsíthető.-Ha-a-kemény-mag-lemenne-60-70%-ra-vagy-ez-alá,-akkor-valóban-lehetne-az-etnikai-csoport-belső-integrációját-veszélyeztető-mozgásról-beszélni.-de-egy-modernizálódó-társadalomban,-ahol-viszonylag-magas-a-hagyományos-nyelvhataron-kívüli-munkavállalás-és-intenzív-a-közösségek-közötti-sze-

mélyes-érintkezés,-itt-azért-az-általa-bemutatott-arányszámok-mellett-igazi-veszélyekről,- nehezen- visszafordítható- lemorzsolódásról- talán- még- aligha- lehet- beszélni. I legalábbis- mindaddig,- amíg- nem- ismerjük- alaposabban- e- folyamat- dinamikáját. Elvben-az-ilyen-etnikai-perem-a-maga-konkrétságában-folyamatosan-változhat,- lehetnek- kilépők- és- belépők,- és- valamilyen- időszakban- a- folyamatoknak- lehet- a- mérlege akár- negatív- is.- de- hát- itt- az- etnikai- elit- megfogalmazhat- kívánatos- mutatókat. mondjuk,-szeretném-1-2%-kal-két-három-évente-csökkentenit,-a-mag-fele-eltolni-a-puha-peremet.-d-e-még-egy-nagy-integrációs-erejű-és-kifele-is-vonzó-kisebbségben-sem-hinném,-hogya-akár-elvileg-is-95%-os-mag-fölé-lehetne-bárhol-is-eljutni.

A-vitában-két-három-hozzászólás-persze-jelzi,-hogya-a-szlovák-asszimilációs-nyomáson-mint-legfőbb-fenyegető-faktoron-túl-jelentkeznek-más-tényezők-is---például-az-alacsonyabb-születésszám-a-magyarok-között-és-a-romák-változó-identitása.-d-e-ezek-hatásának-valódi-súlyára-nincsenek-hivatkozások---legalább-nagyságrendileg.-s-természetesen-nincsenek-számok-a-vándor mozgásokról-sem.-Pedig-azért---legalábbis-ami-a-kiinduló-adatokat-illetit---nem-kellene-teljesen-a-sötétben-tapogatózni.-miután-a-vita-egy-konkrét-veszteségszám-ból-indult-ki,-néhány-próbaszámítás-nem-rontaná-a-tisztánlátást (lehet,-persze,-hogya-ezek-már-túl-vagyunk):

a.-A-k-árpát-medencei-magyarok-alacsony,-pontosabban-a-környező-nemzetiségek legtöbbjéhez-mérsen-alacsonyabb-élve-születéseiről-már-könyvtárakat-írtak.-Ha-a-két-népszámlálási-időpontban-ezek-a-mutatók-ismertek-etnoszonként,-településtípusonként-vagy-régióként,-akkor-mondjuk-a-magyar-és-szlovák-mutatókból-kiderül,-hogya-mekkora-a-valós-népmozgalom,-s-az-is-belátható,-hogya-mi-lett-volna-a-helyzet,-ha-a-többséghez-közelibbek-lettek-volna-a-mutatók-(persze,-nemcsak-az-élve-születési,hanem-a-haladósági-szintek-is).-A-magyarázatok-sohasem-egyetlenek,-de-azért-máris-látni-lehetne,-nagyságrendileg-mi-következik-magából-az-alapmozgásból.

b.-nem-értem,-miért-nem-merül-fel-az-áttelepülési-veszteség-magyarországra?Tudjuk,-hogya-vándorlás-szlovákiából-magyarországra-sokkal-kisebb,-mint-más-magyar-közösségekből,-r-omániából,-ukrajnából,-s-serbiából.-de-azért-teljesen-elhanyagolható-lenne?-Hogya-mondjuk,-családegyesítésből,-tanulmányok-utáni-munkavállalásokból,-új-házasságokból-stb.-tíz-év-alatt-ne-jött-volna-ki-néhány-ezres,-talán-még-nagyobb-mínusz?-r-áadásul-itt-nem-kellene-a-sötétben-tapogatózni,-ezek-a-számok-elvben-a-magyarországi-statisztikákból-könnyen-kibogározhatók.

c.-I-legalább-kísérletképpen-feltérképezhetők-lennének-azok-a-veszteségek,-amelyeket-a-szlovák(iai)-elváándorlás-sodor-magával-osztrák,-német,-cseh-letelepedés-fele.-A-b-és-a-c.-a-legértékesebb,-leginkább-képzett-munkaerőnél-azért-bizonyára-nem-elhanyagolható.

d.-s-bár-elszórt-helyi-mérések-vannak,-de-összefüggően-még-keveset-tudunk-a-változó-roma-identitások-hatásáról-a-magyar-etnikai-létszámokra.-Azt-a-vita-résztevői-is-konstatálják,-hogya-a-lemorzsolódás-egy-része-elvben-következhethet-a-roma-disszimilációból.-Akár-úgy,-hogya-a-roma-mellett-második-identitásként-nem-marad-meg-a-magyar-(nyelvűség-vagy-identitás),-s-más-sem-jelentkezik.-vagy-a-második,-„felső”-asszimilációs-mintát-már-nem-a-magyar,-hanem-a-szlovák-fogja-jelenteni.-Esetleg-valakiknél-a-három-együtt?-Akárhogya-is-van,-nyomát-sem-látjuk-a-magyar-identitás-vitán-belül-annak-a-kérdésnek,-hogya-akkor-tulajdonképpen-mit-szeretnénk:-a-romák-a-magyar-etnikai-közösség-részét-képezzék-e-(akár-második-identitással).-vagy-bár-a-létszámra-szükség

volna,-mert-nélkülük-stabilan-és-folyamatosan-a-magyar-közösség-létszáma-a-„lélektani-határ”-alatt-reked,-de-azért-nem-szeretnénk-igazán-azt-sem,-hogya-többségiek, egyáltalán-a-szlovákiai-középrétegek-szemében-a-romákból-túlságosan-sokan-ide,-a-magyarsághoz-kötődnének.-Hiszen-ez-egy-konzervatívabb-közönség-száma-ra-„rontaná” az-egész-etnikai-közösség-„külső-külakját”.-Akkor-mit-kellene-itt-tenni-tudatosan?-vagy-történi,-ami-történi?

Ha-ezek-a-tényezők-mind-hatnak,-aligha-lesz-az-asszimiláció,-a-napi-elszlovákosodás-számszerű-hatása-akkora,-mint-amilyennek-a-vita-résztevői-azt-önmagában--„meghatározó-faktorként”-látják.

A-modernizációs-lemaradás

ugyanakkor-csak-egyetlen-hozzászóló-említi-és-ő-sem-főproblémaként-a-magyar-közösség-modernizáltságának-kérdését-mint-asszimilációs-problémát.-végül-is,-felfogásunk szerint-minden-többségi-„természetes”-és-„tervezett”-asszimilációs-nyomás-leggyakrabban-kezelhető-lenne-modern-körülmények-között,-ha-a-kisebbségi-és-többségi-miliók-modernizációs-szintjei-egészükben-összemérhetőek-lennének.

Természetesen-nem-tehetünk-komolyan-egészséges,-átfogó-kijelentéseket-az-ország-szlovák-és-magyar-társadalmi-környezeteiről.-A-miliók-közösségekre-tagozódnak,-vannak-erősebben-és-gyengébben-modernizált,-nagyvárosi-és-falusi-élethelyzetek.-vannak-kisebbségi-életstratégiai-döntések,-amelyek-elsősorban-a-számukra-otthonos-élethelyzeteket,-kulturális-miliójukat-favorizálják-akkor-is,-ha-azok-esetleg-korlátozottabb-életpályákat,-szakmai-előmenetelt-és-talán-jövedelmet-kínálnak.-és-választhatnék-épp-ilyen-kisebbségi-miliókat,-mert-azokban-valami-okból---a-kisebbség-sajátos-kulturális-tökéjéből,-külső-kapcsolatrendszeréből-következően-több-van.

A-19.-századi-Felső-magyarországon-a-magyar-az-akkori-nyelvhatártól-északabba-is-a-középosztály,-a-városi-rétegek,-a-képzettebb-osztályok-(egyik)-nyelve-volt.-mindez-részben-persze-eredménye-volt,-különösen-a-19.-század-második-felében-egy-erős-zakos-iskolapolitikának-is,-de-az-igazán-csak-egy-létező-kulturális-szerkezetet-erősítette-fel,-tette-markánssá.-A-huszedik-század-elejéig-rövid-és-hosszabb-távú-magyar-asszimilációs-folyamatok-felerősítették-az-egész-térségben-a-magyar-etnikai-jelenlétet.

érdekes-módon-azok-a-mostani-hozzászólók,-akik-aláhúzottan-modernisták-és-pozitívan-említik,-hogycsaládjuk-történetében-is-hányféle-etnikai-elemt-találnak---így-a-magyar-mellett-szlovákok,-lengyel,-németet,-esetleg-cseh,-ukránt--,-az-asszimilációt-mégiscsak-egy-fajta-újabb-folyamatként-említik.-Amikor-akkortájt-családjuk-így-magyarosodott,-az-progresszív-elem-volt,-amikor-abból-most-esetleg-valakik-kiválnának-és-szlovákká-lesznek,-az-tiszta-vesztés.-csak-egy-ketten-érezkelik,-hogya-családtörténetek-is-bizonyítják,-az-azonosulások,-nyelvhasználatok--divatok,-politikai-kényszerek,kívánatos-életminták,-közvetlen-környezeti-nyomás-és-még-számtalan-más-elem-hatására--időben-változnak.

Az-1918-utáni-időekben-az-államváltásból,-a-gazdasági-átrendeződésből,-későbbi-politikai-erőszakhullámokból-és-holokausztból-is-következően,-ezt-az-egykori-felső-magyarországi-magyarul-is-beszélő,-magyar-identitással-is-rendelkező-urbánus-réteget-a-történelem-kimosta.-I-egfeljebb-szilánkjai-maradtak-kassától-a-szepességig,beszercétől-s-elmebányáig.-E-réteg-megroppanásával-vagy-részleges-pusztulásával-az

országban-veszélyesen-fogyni-kezdtek-a-magyarok-vagy-annak-is-számító-elitcsoportok.-Azok,-akik-magukhoz-vonzották-volna-a-falusi-kisvárosi-magyarokat,-sőt-azokat-a-szlovákokat-is,-akiknek-ez-a-milió-azért-tetszett.-A-hagyományos-nyelvhatártól-délre-egy-ideig-a-magyar-kisvárosi-elit-azért-kitartott,-viszonylag-összefüggő-sávjai-még-ma-is-léteznek,-de-az-1945-utáni-diszkriminációs-politika,-a-telepítések-és-áttelepítések,majd-a-csehszlovák-ipartelepítés-következményei,-tartós-hatásai-közismertek.mindebből-következően,-ha-valaki-nem-akar-falusi-kisvárosi-közegben-szolgált-értelmiségi-maradni,-vagy-talán-nagyobb-városban,-de-általában-magyarul-működő-szlovákiai-kulturális-és-médiaértelmiségi-lenni-(s-ez-azért-nem-nagyon-nagy-munkaerőpiac),akkor-a-modernizáció-élettere-i-számára-elsősorban-szlovákok-lesznek.-Ezért-is-mérik-olyan-sokan-a-vitában-is-a-magyar-iskolák-minőségét-abbban,-mennyire-tudják-az-onnan-kikerülőket-jól-megtanítani-szlovákul.-s-ez-nem-egyszerűen-munkaerő-piaci-ügy,-legalább-annyira-megnyíló-modernizációs-életterek-kérdése-is.-én-elsősorban-ennek-tulajdonítanám,-ha-ez-valahol-valóságos-hangulat,-amiről-valaki-a-vitában-azt-mondja:-„nem-módi-magyarok-lenni-szlovákiában--még-egymás-között-sem.”

Elvben-mindezen-valamennyit-változtathatnának-a-magyarországi-határon-átsugárzó-megtartó-hatások.-de-a-hozzászólások-ezekre-lényegében-nem-utalnak.-A-dél-szlovákiai-ipartelepítés-gondjairól-a-vitában-most-nem-esik-komolyabban-szó.-Úgy-látszik,a-probléma-annyira-átfogó-és-nyilvánvaló,-hogy-a-közösség-most-nem-kapcsolja-azt-az-identitáshoz,-de-még-a-demográfiai-ügyekhez-sem.

A-valóságban-azonban,-s-ezt-bár-mindenki-tudja,-szinte-külön-senki-sem-hangsúlyozza,-a-„déli-etnikai-szalag”-magyarországi-modernizációs-környezete-radikálisan-eltér-a-d-una-melletti-síkságon-és-az-lpolytól-keletre.

A-bécs-budapest-vasút-és-autópálya-mellett-intenzív-újraiparosodás-folyt-tulajdonképpen-már-a-60-70-es-évektől,-és-kezdődött-újra-a-90-es-években.-A-multik-ide-települő-ipartelepeinek-elsősorban-pontszerű-szakmunkásigénye-volt,-kis-és-középvállalatokat-csak-szerényebb-mértékben-vonzottak-maguk-után.-A-d-una-hidak-e-munkaerőpiac-építési-stratégiába-szervesen-beépültek-és-a-minőségi-szakmunkásigény-egy-részét-maguknak-a-folyó-szlovákiai-oldaláról-biztosították.-Feltehetően-a-legminőségibb-szakmunkások-egy-részét-sikerült-átszívní,-a-napi-ingázás-ezeket-egyébként-a-magyar-oldalon-végül-is-olcsó-alkalmazottakká-tette,-mert-lehetett-őket-ügy-folyamatosan-foglalkoztatni,-hogy-nem-kellett-hozzánk-infrastrukturális-beruházásokat-kötni.-A-vitában-nem-derül-ki,-hogy-ezekből-az-emberekből-a-d-una-szlovákiai-oldalán-képződött-e-új-helyi-magyar-munkásarisztokrácia,-vagy-mégsem.-de-az-ipari-igényekből-következően-az-érintett-létszámok-azért-nem-óriásiak.-bár-ahhoz-talán-elég-nagyok,-hogy-mellettük-mégse-maradjanak-nagyon-értékes-szakmai-csoportok-lekövetlenül.-olyanok,-amelyek-mégis-odavonzanak-egy-a-dél-szlovákiai-munkanélküliséget-felszívó-jövőbeli-nagyberuházást.-s-ha-ez-mégis-elindulna,-ügy-annak-szükségszerűen-vetélkednie-kellene-a-munkaerőért-a-mai-magyarországi-ipartelepekkel.-Talán-ellentmondásosan,-de-a-magyarországi-oldal-azért-itt-ma-mégis-gyakorol-hatást-a-túlpárt-magyar-közösségeinek-státuszára,-helyi-identitásának-megerősödésére.

érdekes-módon-azonban-a-vitában-csak-elszórta,-véletlenszerűen,-nem-kiemelt-problémaként-jelentkezik-az-lpolytól-keletre,-s-különösen-a-Gömörben,-Abaújban,zemplénben-kialakult-helyzet.-A-szlovák-határ-menti-terület-magyarország-legelmaradottabb-vidékei-közé-tartozik,-társégmegtartó-ereje-minimális,-a-korábban-ott-kialakult

ipar-zöme-elpusztult.-Aki-felfele-törekszik,-az-a-magyar-oldalon-is-menekül-innen.-Innen a-szlovákiai-oldalon-státuszemelő,-modernizációs-hatásokat-várni,-olyanokat,-amelyek a-helyi-magyar-közösségeket-már-csak-az-általuk-kínált-szigeteken-keresztül-is-kívánatos-alternatívaként-jelenítik-meg-a-szlovák-nyelvi-jövövel-szemben,-ebben-az-állapotban várni-aligha-lehet.-A-balassagyarmati,-putnoki,-sátoraljaújhelyi-iskolák,-helyi-könyvtárak persze-így-is-töltenek-be-fontos-etnikai-tudatépítő-és-közművelődési-funkciókat-a-szlovák-oldal-magyar-közösségei-számára.-de-hát-ezek-hatásrádiusza-az-anyaországban-is-minimális.

mindazonáltal-a-vitában-nem-bukkan-elő-egy-furcsa-előny,-ami-most-a-régió-elmaradottságából-következik,-s-ami-könnyen-nem-olvad.-Az-eddigi-etnikai-közösségi-pozíciók-konzerválódtak.-Ha-gyors-felzárkózás-kezdődne,-ez-erősítené-az-integrációt-a-szlovák-nemzetgazdaságba,-és-ez-a-modernizációs-típus-kiegészítő-nyomást-jelent-a-kisebbségi-léhelyzetekre.-Ha-a-magyarországi-oldalon-indulna-el-valami-számottevő,-az-délre-vonzaná-azokat,-akik-nyelvtudásuk,-kapcsolati-tőkájük-révén-abbán-részt-tudnak-venni,-tehát- esetleg-növelné-az-elvándorlást.-ma-egyik-külső-vonzás-sem-létezik.

s-etnopolitikai-szempontról-a-status-quo-azért-nem-a-legnegatívabb-szenárió.-ráadásul-azok-a-szerényebb-összegek,-amelyekkel-magyar-iskolahasználatra-akar-s-tud-a-budapesti-kormányzat-rábírni-szülőket,-nyilvánvalóan-attraktívabbnak-tűnnek-egy-depressziós-régióban,-mint-egy-gyorsan-gazdagodó-vidéken.-A-jelenlegi-pozitív-diszkriminációs-eszközök-itt-még-hatékonyak-lesznek/lehetnek.

vegyes-házasságok

s-itt-lenne-érdekes-visszatérni-a-vitában-az-identitásromlás-egyik-sarokköveként-meg-jelenített-vegyes-házasságok-kérdéseire.

mindenekelőtt-egy-megjegyzés.-Úgy-tűnik,-hogy-e-kérdésről-sok-embernek-vannak-megfigyelései,-személyes-tapasztalatai,-hiszen-a-vegyes-házasságok-nem-számítanak-ritkaságnak.-Azonban-olyan-cikket-nem-találtam,-amelyben-valaki-a-saját-vegyes-etnikumú-családjában-kialakult-helyzeteket-a-személyes-konkrétságában-mutatta-volna-be.-vagy-ahol-a-testvérek,-sógorok,-a-rokonság-ilyen-tapasztalatairól,-dilemmáról-lenne-szó.-vajon-miért?-mert-a-vegyes-családokban-élők-ritkábban-használják-a-szlovákiai-magyar-médiát-és-az-egész-vitáról-nem-is-hallottak?-vagy-talán-a-mégis-megszólaló-magyar-értelmiségiek-családjaiiban-ilyesmi-esetleg-nem-ritka,-de-egy-ilyen-fórumon-nem-felvállalandó?

A-vitából-nem-úgy-tűnik,-hogy-a-megszólaló-magyar-elit-ismerne-kutatások-eredményeit-a-szlovák-magyar-vegyes-házasságokról.-A-létező-népmozgalmi-és-szociológiai-adatok-különb- sem-jelenítik-meg-a-„vegyesen-egybekelő”-társadalmi-rétegződését.

ugyanakkor-hasonló-vegyes-etnikumú-posztkommunista-államokban,-mint-az-egy-kori-szovjet-tagköztársaságokban,-vannak-vizsgálatok,-amelyek-az-1980-as-és-a-2000-es-évek-adatait-vetik-össze.-A-moszkvai-Arutunjan-csoport-észt,-grúz-és-üzbég-vegyes-házasságokat-vizsgált--többségükben-oroszokkal--az-új-köztársasági-fővárosokban.-Figyelemre-méltó,-hogy-az-(új?)-vegyes-családok-összetétele-gyorsan-változik.-míg-az-1980-as-években,-a-szovjet-korszak-végén-a-vegyes-családok-zömmel-értelmiségi-milicből-kerültek-ki,-s-talán-önmagukban-is-egyfajta-nyitottság,-modernizáltság,-magasabb-iskolai- végzettség-szimbólumai-voltak,-addig-a-mai-mozgás- ezzel-ellentétes.-Az

értelmiségiék-az-új-államiság-első-évtizedeiben,-az-erősödő-nemzeti-mozgalmak-korában-egyre-nagyobb-arányban-az-etnikumon-belülről-választottak-párt,-s-a-vegyes-házasságok-aránya-gyorsan-csökken.-viszont-könnyebben-választanak-maguknak-párt-az-etnikai-elemtől-függetlenül-az-alacsonyabb-státuszú-és-iskolai-végzettségűek.-sem-ilyen-átalakulásról,-sem-annak-hiányáról-a-szlovák-magyar-metszetben-nem-tudósítanak-a-hozzászólók.-Azonban-a-szövegeket-olvasva-mintha-az-érintettek-között-inkább lenne-szó-hagyományosan-képzettebb-csoportokról.-A-falusi-környezetben-valószínűleg-az-alacsonyabb-iskolázottságnak-inkább-külön-élnék,-de-a-kisebb-városokban-az-alacsonyabb-iskolai-végzettségű-milliók-már-valószínűsíthetően-keverednek.-Pontosabb-nagyságrendek-és-mozgási-irányok-ismerete-nélkül-azonban-az-ügyről-komolyan-beszélni-azért-nem-könnyű.

néhány-hete-egy-pozsonyi-kultúrházban-találkozót-szerveztek-malina-Hedviggel-mint-kiderült,-a-lány-valódi-celebritás,-képes-komoly-tömeget-vonzani-mindkét-közegből.-Természetesen,-fogalmam-sincs-arról,-hogymennyien-voltak-magyarok-és-szlovákok.-de-szlovákok-is-szépén-voltak.-ők-egy-kemény,-határozott-magyar-lányra-lehettek kíváncsiak,-aki,-míg-politikai-jogaiért-küzdött,-nem-érezte-magát,-„etnikailag-megsértve”-olyan-fokig,-hogymennyi-kötődését,-magánkapcsolatait-a-másik-oldalon-felégesse.-s-úgy-maradt-magyar-szimbólum,-hogymennyi-közben-nyilvánvalóan-számukra-Hedvig-hozzájuk-is-tartozott.-A-történetnek-kétségtelenül-van-egyfajta-interetnikus,-demokratikus-hozzá-déka.

A-magyar-iskola

Az-identitáspolitikát-nagy-részben-a-hozzászólók-a-magyar-iskolaügyön-keresztül-érezték-megközelíthetőnek.-nyilvánvalóan-a-legtöbb-lakókönyezetben-a-magyar-iskola-az-egyetlen-magyar-kisebbségi-intézmény.-Annak-minőségéről,-állapotáról,-mozgástereiről-beszélve-a-hozzászólók-magáról-a-kisebbségpolitikáról-is-beszélnék.-más-magyar-szervezetről-feltehetően-személyes-tapasztalatuk-nincs.-A-kisebbségi-vezetők,-aktivisták-jó-része-is-mai-vagy-egykori-pedagógus.-számukra-is-a-nemzetiségi-iskolaügy-lesz-a-legközelebbi-terep.

Ebből-következően-érthetően-egy-magyarországi-„ki-a-magyar?”-vitához-képest-az-itt-taglalt-iskolai-súlypontok-talán-a-legegyszerűbben-szembe-tűnő-különbségek.-ott-e-nemzethez-tartozás,-a-nemzeti-és-etnikai-identitás-működtetésének-az-iskola-legfeljebb-egyik,-de-semmiképpen-sem-„legfontosabb”-színtere.-Itt-meg-épp-ellenkezőleg,sok-sok-ember-számára-a-kisebbségi-iskolaügy-lesz-az-etnikumépítés-és-fenntartás-legfontosabb-szcénája.-A-közösségépítés-más-fórumai,-médiától-politikai-pártokig,-ha-léteznek,-akkor-csak-valahol-messze,-távolabb.-A-kialakult-vagy-vélt-feladatmegoszlás-azonban,-úgy-tűnik,-mintha-néhány-ponton-túlterhelné-a-kisebbségi-iskolát.-olyan-ügyek-kezelését-is-tőle-várjuk,-amelyekre-nem-biztos,-hogymennyi-igazán-felkészült.-s-utána,persze,-számunkra-kérjük-rajta,-hogymennyi-rosszul-teljesít.

Háboroghatunk,-persze-(együtt-Huncík-Péterrel)-azon,-hogymennyi-valamelyik-szlovák-iskolában-a-diákok-közül-néhányan-a-szünetben-egymás-között-magyarul-beszéltek.-de-én-tulajdonképpen-örülnék-annak,-hogymennyi-a-diákok-polivalensek-voltak/maradtak.-A-szlovák-iskolában-kötöttek-ki,-de-tudták,-hogymennyi-az-osztályban,-iskolában-kik-magyarok,-vagy-hogymennyi-kikkel-lehet-magyarul-is-beszélni-és-az-iskolai-tagságot-(egyelőre?)-nem-fogták-fel-teljes

identitásváltásként.-vegyes-etnikumú-vagy-nyelvhasználatú-közösségekben-ez-a-világ legkülönbébb-helyein-alaphelyzet.-meg-lehet-tanulni,-fenn-lehet-tartani-a-közösség-erősítés-legkülönbébb-technikáit-ilyen-helyzetekben-is.-A-magyar-mozgalmak,-az-önkormányzat,-politikai-pártok,-esetleg-maguk-az-iskolák,-ha-jól-értem,-sehol-sem-működ-tetnek-magyar-köröket,-fakultációkat-szlovák-iskolákban-vagy-egyáltalán-szlovák-közeg-ben.-n-incsenek-(kiegészítő?)-képzési-formáik-magyarul-valamennyit-tanulni-hajlandó,de-nem-magyar-anyanyelvű,-esetleg-éppen-vegyes-családokban-felnövekvő-fiatalok-részére.-nem-létezik-olyan-„pozitív-diszkrimináció”,-amely-a-szlovákokat-venné-rá-magyar-fakultációkra.-Pedig-valamennyien-egyetértünk-abbban,-hogy-épp-az-együttélés-érdekében-erősíteni-kellene-a-magyar-kulturális-jelenlétet-a-vegyes-közegben.-és-mint-ha-már-megállapítottuk-volna,-hogy-a-szigorúan-vett-magyar-identitásúak-száma-nem-nő-komolyan.-s-őt...

Félreértés-ne-essék,-nem-kevesebb,-hanem-több-magyar-nyelvi-képzést-szeretnék.s-egyre-több-olyat,-amely-kapcsolathálókat-erősít.-Amely-nyilvánvalóan-akkor-tanít-jobban-szlovákul-is-magyar-iskolákban,-ha-figyelemmel-van-arra,-hogy-nem-anyanyelvű-diákokkal-dolgozik.-Hogy-a-szlovákot-idegen-nyelvként-tanítja,-akkor-is,-ha-azt-a-gyerekek-gyerekkoruk-óta-azért-folyamatosan-hallják-maguk-körül.-Itt-valószínűleg-a-szlovák-oktatási-bürokráciát-kellene-ehhez-legyőzni,-de-a-magyar-iskolai-bürokráciára-is-hatni-kellene-erősen,-ha-azt-szeretnénk,-hogy-jobban-át-és-visszacsbítsion-legalább-részben-a-magyar-táborba-a-szlovák-nyelvi-milióból.-I-ehet,-hogy-valaki-azt-gondolja,-nem-kell-átmeneti,-köztes-formákat-favorizálni,-elismerni,-mert-azzal-a-kemény-magot-gyöngíté-nék.-Esetleg,-ha-ilyen-átmeneti-vagy-vegyes-formákat-a-közösség-nem-csak-hallgatólagosan-megtűr,-hanem-még-valahogy-el-is-ismer,-akkor-tulajdonképpen-azokat-attraktívabbakká-teszi.-mindenki-tudja,-hogy-egy-vegyes-etnikai-közösségben-azok-létezése-is-természetes,-de-legalább-tartsuk-karban-azok-rosszérzéseit,-akik-ezt-a-vegyes-közeget-használják-is.-Hadd-higgyék-valahol-mélyen,-hogy-ők-azért-most-ilyenkor-valami-rosszat-vagy-legalább-is-„politikailag-nem-korrektet”-tesznek.

neopurizmus

s-ezzel-elérkezünk-a-modernitáshiány-mellett-az-ügy-másik-alapproblémájához-(a-vitá-ban-ö-llös-l-ász-ló-ír-róla-nagyon-világosan).-Egy-sajátos-kizáró-purizmushoz,-amely-egyéb-ként-a-magyar-önmeghatározásokat-különböző-módokon-Trianon-óta--ugyan-különböző-intenzitással-és-konfrontációs-módokkal--jellemzi.-Amely-egy-olyan-hely-zetre,-amelyben-a-magyar-identitásúak-száma-nem-nő,-sőt-számos-térségben-csökken,-nem-azzal-válaszol,-hogy-megkönnyítené-a-csatlakozás,-a-belépés,-az-azonosulás-lehe-tőségét,-hanem-furcsa-módon-azt-inkább-megnehezítené.-„A-magyarság-nem-pusztul,tisztul”---idéz-valaki-egy-2006-os-választási-anyagot.-kizárnának,-visszaminősíté-nek,-itt-csak-kulturális-és-nem-származási-alapon,-de-nem-teljes-értékű-magyarnak-tekintenének-valamilyen-csoportokat.-Azt-sugallja,-hogy-van-valamilyen-magyarságtel-jesítmény-(iskolázottsági-típus,-nyelvhasználati-forma,-politikai-azonosulás),-amelyet-ha-bármilyen-okból-valakik-maradéktalanul-nem-teljesítenek,-kizárják-magukat-a-közös-ségből.-s-azt-hiszi,-hogy-akik-ezeket-nem-vállalják,-nagyobb-részt-azért-teszik,-mert-ahelyett,-hogy-életvezetésükben-mindenekelőtt-a-saját-korábbi-vagy-„régibb-vágású”-iden-titásuk-ápolásával-törődnének,-eltévednek,-de-ha-még-erre-felhívják-figyelmüket,-meg-

javulnak és visszatérnek.-vagy-egy-másik-felfogás-szerint-ezek-talán-már-nem,-de-leg-alább-mások-nem,-vagy-egyre-kevesebben-követnék-őket-ezek-en-az-ösvényeken,-mert megtapasztalják,-hogya-közösség-elítelné-őket,-ha-ilyen-módon-élnének,-taníttatnák gyermekeit.-mindkét-esetben-pedagógiai-értelme-van-a-szigornak.-így-lehet-a-további bomlást-megállítani,-sőt-a-már-kiváltak-közül-is-többeket-visszatéríteni.

modernista-szempontról-ez-a-gondolatmenet-könnyen-támadható.-de-hát-a-szlovákiai-magyarok-többségének-élethelyzetei-láthatóan-nem-modernisták.-A-lassú-erőző foka-nem-az,-hogya-figyelmetlenségből,-túlzott-elmerülésből-az-anyagi-világban-az emberek-egy-csoportja-megfeledezett-arról,-hogya-identitását-azokon-a-módokon-erősítse-vagy-tartsa-karban,-ahogyan-azt-szülei-tették.-Egy-részük-identitása-esetleg-tényleg-változik.-másoké-egyáltalán-nem,-de-működtetésükre-számos-okból-következően nem-a-hagyományos-formákat,-például-az-elkülönülő-magyar-iskola-ügyet,-a-templomot vagy-a-közösség-más-hagyományos-fórumait-választaná.-másokat-meg-nem-kínálnak neki.-s-őt-legszívesebben-elmagyaráznák-neki,-hogya-más-eszközökre-ne-is-számítson, jöjjön-szépen-vissza-az-ezeket-az-eddigi-meghatározó-módon-használók-közé.-Persze, az-illetők-már-alig-vagy-nem-használják-a-csökkenő-példányszámú-szlovákiai-magyar sajtót-vagy-a-korlátozott-elérhetőségű-helyi-magyar-fórumokat.-Ezért-a-rosszallásról,-a helyes-magatartást-elváró-pedagógiai-szándékról-valószínűleg-nem-sokat-tudnak.-Ettől a-többieknek,-akik-még-e-kommunikációs-hálózat-hagyományos-fogyasztói,-még-rosszabb-lesz-a-kedvük.

ugyanakkor-fontos-azt-is-jelezni,-hogya-az-anyaországban-megtapasztalt-módon-kizárási-programok,-szerencsére-az-itt-áttekintett-megszólalásokban-egyáltalán-nem-jelentkeznek,-talán-a-szlovákiai-magyar-közéletet-még-látenszen-sem-jellemzik.-Esetleg-ilyen nézetek-persze,-mégis-léteznek,-de-hirdetőik-tudták,-ebben-a-közegben-nincsenek komoly-vásárlóik.-Esetleg-egyszerűen-a-vitát-működtető-kerekasztal-vagy-szalon-ezeket-a-fórumról-kizárta.

összefoglalás

1.-A-vitában-szélsőséges-álláspontok-egyáltalán-nem-jelentek-meg,-s-ez-az-egész-identitásvitát-positívan-különbözteti-meg-a-hasonló-anyaországi-fórumoktól.-A-nemzetkarakterológiai-viták-szerencsésen-elmaradnak.

2.-szinte-mindenki-tulajdonképpen-kevésbé-konfrontatív,-mint-ahogyan-azt-külső olvasó-a-szlovák-magyar-politikai-viták-előző-5-8-éve-után-várná.-Előbukkannak-a-szlovákiai-magyar-nyelvi-és-kulturális-terek-20.-századi-szinte-folyamatos-visszaszorulásával-kapcsolatos-negatív-tapasztalatok,-a-kétnyelvűség-általános-kiterjedése-az-élet-szintet-valamennyi-területére-és-az-ebből-következő-tartós-diszkomfortérzés.-s-ennek-hatása-is-politikára,-hétköznapi-életérzésekre-(például-Grendel-leírásában).-de-a-végül-is megszólalók-többsége-praktikus-ügyekkel-foglalkozik.-Azt-vizsgálja,-mit-tehetnek-a magyar-közösségek-helyzetük-javításáért-most,-s-talán-részben-ezért-kudarccélményeit az-utolsó-hatvan-nyolcvan-évből-nem-fordítja-le-aktuális-számákra-a-többségi-világgal szemben.-bár-egy-anyaországbeli-olvasó,-s-nem-is-feltétlenül-csak-a-nemzeti-konzervatív,-reflexszerűen-a-szlovákiai-megszólalóktól-valami-ilyesfélét-várna.-de-az-érzelemmel-átítatott-vádbeszédek-műfaja-itt-tulajdonképpen-nem-bukkan-elő.-Hiányuk-okait külső-elemző-megállapítani-nem-tudja.-monszunban-mindenki-tudja,-hogya-naponta-esik

az-eső.-Ez-nem-tárgya-a-napi-diskurzusnak?-vagy-vannak-kódok,-amelyek-ezt-az-alap-
 érzést-esőkabát-és-esernyővásárlási-tanácsadássá-alakítják-át?-Esetleg-a-magyaror-
 szági-közönség-valóban-egyetlen-kisebbségi-műfajt,-a-kinti-többségekkel-szembeni-vád-
 beszédeket-szokta-meg-és-tudja-kizárólag-kezelni?-Úgy-véli,-ez-szól-hozzá.-Ezt-fogal-
 mazzák,-adják-elő-az-ő-fülei-számára.-minden-mást-úgyis-a-helyi,-kisebbségi-közönség
 konyhai-megbeszéléseire-szánnak.-Arra-nem-is-érdemes-figyelni.-mindenesetre-szomor-
 rú-lenne,-ha-mindebből-már-anyaországi-beidegződések-is-következnének.-A-közismert
 történelmi-államigazgatási,-szabályzási-sérelmek-különböző-lenyomataikban-ma-is-sza-
 bályzási-környezetet-jelentenek-(a-részletekről,-persze,-többen-is-írnak).-mindenesetre
 a- hozzászólók- tömeges,- rendszeres,- erőszakos- állami- asszimilációs- politikákról- ma
 nem- beszélnek.- Talán- csak- egyetlen- hozzászóló,- c sáky- Pál- véli- azt,- hogy- a- szlovák
 média,-politika-stb.-„azt-célozza,-hogy-elidegenítsenek-minket-magyarságtudatunktól”.
 de-ez-nála-is-inkább-kumulálódó-hatás.-s-ismert-liberális-szerzők-is,-például-Hunčík
 Péter-inkább-újabbán-az-„ignoranciát”,-a-kisebbségi-problematika-kiszorulását,-sőt- kife-
 jezésével-a-„direkt-zaklatás”-visszaszorulását-érik.-Grendel-pedig,-a-vitában-egyedül,
 legalább-valamilyen-absztrakt-autonómiaprogramot-a-közösséggel-nyilvánosan-is-meg-
 fogalmaztatna.

3.-Ha-a-„közvetlen-zaklatás”-valóban-visszaszorult-volna,-akkor-most-a-kisebbség
 szokatlan-helyzetben-találja-magát.-Az-1990-2000-es-években-a-szlovákiai-politika
 országos,-sőt-nemzetközi-konfliktusok-tárgyává-vált.-A-konfliktus-a-zömmel-az-ország
 peremvidékein,-kevésbé-modernizált-településeken-élő-közösségeket-tulajdonképpen
 felértékelte,-mozgósította.-nem-kellett-küzdenie-a-médiatérért,-azt-az-összes-felek
 együtt-biztosították-számára.-Identitása-nem-magánügy-vagy-helyi-közösségi-kérdés,
 hanem-nemzetközi-viták-tárgyává-vált.-Ezt-természetesen-számos-magyar-feszültség-
 ként-élte-meg,-ugyanakkor-ez-a-vita-automatikusan-konzervált-helyi,-korábban-kialakult
 identitásokat,-magyarságképeket.-mozgósított,-felpörgetett.-Ha-a-szövegeket-jól-olva-
 som,-akkor-a-konfliktus-lehűlése-ezt-a-mozgósító-hatást-is-visszafogta,-a-többségi-nyo-
 más-is-puhult,-vagy-átalakult.-s-a-konfrontáció-lanyhulását-sokan-személyi-élethelyze-
 teikben-is-megkönnyebbüléssel,-az-elkülönülő-és-szembebeszülő-kollektív-identitások
 helyén-puhuló-frontvonalakat-érezekelve-élték-meg.-Ez-azonban-jelentheti-a-kisebbségi
 intézmények--iskolák,-fórumok,-politikai-mozgalmak--iránti-piac-esetleges-szűkülését
 is.-Az-új,-alacsonyabb-mozgósítási-szintekre-aztán-először-a-magyar-intézmények
 bizonytalanul-reagálnak.-A-vita-tulajdonképpen-ezt-az-aktuális-helyzetet-tükrözi.

Acta Ethnologica Danubiana

14

Az Etnológiai Központ Évkönyve

Ročenka Výskumného centra európskej etnológie
Jahrbuch des Forschungszentrums für Europäische Ethnologie

2012

Fórum Kisebbségkutató Intézet

A-szlovákiai-magyar-társadalom-kedvezőtlen fejlődési-tendenciái

A 2011-es népszámlálás eredményei megrázták a szlovákiai magyar társadalom egy részét. Többen – szakemberek is – részletes elemzéseket publikáltak a felszínről, első sorban a számokról, holott mindenki számára nyilvánvaló, hogy a népszámlálás adatfelvételi folyamata a legelpackázottabbak közé tartozik. Mindjárt az adatgyűjtési folyamat kezdetén megjelentek a médiában olyan információk, amelyek szerint az adatfeldolgozási rendszer nem garantálja a folyamat anonimitását, a kérdőíveken ugyanis olyan számjelkód található, amely tartalmazza a polgár személyi adatainak egyikét-másikat is. Az adatgyűjtési folyamat kellős közepén olyan polgári kezdeményezés is alakult, amely az egész népszámlálás bojkottjára szólított fel. A kialakult káoszt fokozta, hogy az adatbegyűjtési folyamat közben számlálóbiztosok tömegesen mondtak le, munkájukat jórészt állami hivatalnokok vették át.

Ilyen körülmények közt nyilvánvaló, hogy a statisztikai hivatal abszolút számai nem tekinthetők feltétlenül megbízhatónak, a hivatal maga is sokat bizonytalankodott az eredmények nyilvánosságra hozatala előtt, ráadásul mindehhez társul a nemzetiségi vagy anyanyelvi hovatartozást be nem vallók magas aránya, amely deformálhatja főleg a kisebbségi csoportok eredményeit. Indokolt tehát az óvatosság az abszolút számok vonatkozásában, ám az kétségtelen tény, hogy ez az elrontott népszámlálási folyamat minden hibája ellenére is információkat szolgáltat bizonyos társadalmi tendenciákról. Érdemes tehát elgondolkodni a folyamatok irányai, azok vélhető okai és a fejlődési tendenciák fölött. Ezek ugyanis nem pozitívak.

Az-eddigi-reakciók

A 2011-es népszámlálás után sokan a szlovákiai magyar társadalomban is úgy érzik, baj van a közösséggel, meg kell szólalni. Fórum is létrejött a vélemények megfogalmazására. Fontos és jó, hogy ilyen kezdeményezés napvilágot látott, hiszen a szlovákiai magyar közélet egyik rákfeneje éppen az, hogy nem létezik közbeszéd, alig vannak társadalmi viták, s ez a nihil bizony alaposan rá is nyomja bélyegét létünkre. Az újságokban megfogalmazott, hevenyészett publicisztikák vagy a gyakran egyoldalú nézőpontokat erőltető szerzők dolgozatai, személyes nézeteinek közlései nem helyettesíthetik az alapos, átgondolt, értelmes eszmecseréket.

Hasznos tehát a kibontakozó véleménykavalkád, jó, hogy többen elmondták elmondják a véleményüket. Az arra érdemes nézeteket bizonyára fel kellene karolni,

illetve-össze-kellene-gyűjteni,-s-megpróbálni-hasznosítani-is-őket.-Az-nem-lenne-jó,-ha a-történelem-ismét-csak-megismételné-önmagát,-s-ezek-a-vélemények-is-a-fiókok mélyére-kerülnének.-Ekkor-ugyanis-épp-legfőbb-értelmüket-nem-lennének-képesek-teljesíteni:-hozzájárulni-ahhoz,-hogy-a-szlovákiai-magyar-közösségben-jelen-lévő-kedvetlen-tendenciák-megváltozzanak.

Az-átgondolt-adatkezelés-szükségessége

Az-első-kérdés,-amire-jobban-oda-kellene-figyelnünk,-a-kiindulópont-számaival-kapcsolatban-megjelent-túlzások.-s-ajnos,-abból-kell-kiindulnunk,-hogy-2011-ben-s-zlovákia-(és a-volt-csehszlovákia)-történetében-a-leginkább-elpackázott-népszámlálást-hajtották végre.-Ilyen-előzmények-után-kézpénznek-venni-a-statisztikai-hivatal-számaikat-képtelenség,-bele-kell-törődnünk,-hogy-megbízható,-hiteles-számok-sajnos-nem-léteznek.-A tavalyi-népszámlálás-csupán-a-tendenciákról-adhat-bizonyos-képet-(s-azok-negatívak, ez-minden-kétséget-kizár),-de-arra-nem-adhat-választ,-hogy-pontosan-mennyien vagyunk,-s-mennyien-koptak-ki-közülünk.-Figyelmeztető-a-nemzeti-hovatartozásról-nem nyilatkozók-magas-aránya,-köztük-biztosan-vannak-magyarok-is.-k-ülönféle-megközelítések,-modellezések-persze-létezhetnek,-ám-kétségkívül-túlzóak-azok-a-megnyilvánulások,-amelyek-napenkénti-fogyásunkat-konkrét-számokba-öntve-próbálnak-meg-túllontúl-dramai-helyzetet-felvázolni.-A-pozíciónk-nem-jó,-ám-kontraproduktív-lehet,-ha-a-valóságosnál-sötétebb-képet-próbál-bárki-is-felrajzolni.-Fogyunk--és-ami-legalább ennyire-negatív:-lelkileg-is-széthullóban-vagyunk.-Atomizálódik-a-szlovákiai-magyar-társadalom,-fokozatosan-veszít-belső-összetartó-erejéből,-elbizonytalanodik-és-nem-képes megfelelő-válaszokat-adni-a-modernizációs-folyamatokra-sem.-k-özgondolkodásának színvonala-is-csökken,-a-pauperizálódás-jeleit-mutatja.-Ez-egy-olyan-állapot,-amelyre komolyan-oda-kell-figyelni,-a-főületes,-átgondolatlan-reakciók-inkább-árthatnak,-mint használhatnak-nekünk.

A-fogyás-kiváltó-okai

Az-eddigi-sajtmegnyilvánulások-megneveztek-olyan-okokat,-amelyek-bizonyos-fokig valóban-ott-állhatnak-a-fogyás-hátterében.-Ilyenek-a-demográfiai-folyamatok,-az-asszimiláció,-az-elköltözés,-az-eddigi,-viszonylag-kompakt,-magyar-többségű-községekbe, régiókba-való-beköltözés,-az-ipartelepítés-hatása,-az-infrastrukturális-fejlesztések-(vagy azok-elmaradásának)-hatása,-a-tudati-elbizonytalanodás,-a-közösétől-való-elidegenedés-stb.-mára-azonban-elérkeztünk-ahhoz-a-határhoz,-amelyen-belül-maradva-már vajmi-keveset-érünk-az-okok-ilyetén-való,-esetleges-megnevezésével.-r-endszerszerű elemzésre-volna-szükség,-amely-kiindulópontja-lehetne-egy-olyan-viszonyulási-és-cselekvési-programnak,-amely-érdemben-is-képes-lenne-reagálni-a-kialakult-helyzetre. meggyőződés,-hogy-egy-átgondolt,-komoly-elemző-konferenciasorozat-tudna-megfelelni-leginkább-ennek-a-követelménynek.-Azon-is-el-lehet-természetesen-gondolkodni, melyek-azok-a-szervezetek,-amelyek-fel-tudnák-használni,-illetve-tovább-tudnák-hasznosítani-egy-ilyen-adatbázis-potenciálját.-I-átható,-hogy-a-politikai-pártok-(egyelőre?) megragadtak-a-deklarációk-és-a-néhány-hetes,-esetleges-kampányok-szintjén.

mélyebben-nem-foglalkoznak-a-problémával,-rendszerbeli-megoldásokat-egyelőre-nem keresnek.-Egyéb-szervezetek-sem-képesek-betölteni-a-kétségkívül-létező-űrt.-A-helyzet persze-sajátságos:-ilyen-helyzetben-a-nemzetek-esetében-az-állam-szervei-reagálnak-a problémahalmazra,-már-amennyiben-a-nemzet-rendelkezik-állammal,-természetesen. A-nemzettörédek,-illette-az-állammal-nem-bíró-kis-nemzetek-esetében-azok-szervezetei,-autonóm-intézményei-kellene,-hogy-reagáljanak.-A-szlovákiai-magyar-ság-azonban jelenleg-nem-bíró-autonóm-intézményrendszerrel,-így-ebben-a-helyzetben-is-rögtönözni kell,-pótmegoldásokkal-kísérletezni.

Paradigmaváltásra-van-szükség

A-sajtóban-eddig-megnevezett,-nagyobbrészt-másodlagos-kiváltó-okok-mellett-(elvándorlás,-asszimiláció,-betelepülés-stb.)-van-egy-alapprobléma,-amellyel-véleményem-szerint-eddig-nem-néztünk-kellő-alapossággal-szembe:-ez-pedig-a-kisebbségi-lét-(és-egyáltalán-a-21.-századi-lét)-alapfilozófiájának-megváltozása.-magyarán:-a-modernizációs hatások-nem-kellő-súlyán-való-kezelése,-a-rájuk-adott-válaszok-elmaradása-vagy-esetleges-volta.

be-kell-látnunk:-1920-óta-a-szlovákiai-(csehszlovákiai)-magyar-közösség-megmaradási-alapstratégiája-egy-statikus-rendszerre-épült:-a-bezárkózás,-védekezés-rendszerére,-amely-úgy-ahogy-biztosította-a-túlélést.-A-világ-azonban-időközben-nagyon-megváltozott,-egyre-nyilvánvalóbbá-vált,-hogy-a-huszedik-század-végén,-a-huszonegyedik-század-elején-az-lehet-igazán-sikeres,-aki-rugalmasan,-dinamikusan-képes-alkalmazkodni a-modern-világ-kihívásaihoz.-A-hagyományörzés,-a-klaszikus-amatőr-csoporti-tevékenység-persze-továbbra-is-fontos-kell,-hogy-maradjon,-de-mindez-nem-elégséges:-az-életképes-kulturális-társadalmi-sejtek-kiépítése,-azok-hatékony-mozairendszerbe-való-felfűzése,-a-média-új-lehetőségeinek-kihasználása-és-teljesen-új-megnyilvánulási-formák,-performanszok-alkalmazása-lehet-a-továbblépés-útja.-Egyszóval:-a-statikus,-bezárkózásra-építő,-védekező-filozófia-felváltása-egy-aktív,-öntudatra-nevelő,-a-modernizációs-kihívásokra-válaszokat-produkálni-képes-modellel,-amelynek-elemeit-átgondoltan-kellene-egymáshoz-fűzni:-ilyen-irányban-kellene-elmozdulni.

Persze,-ezen-a-ponton-érezhető-igazán,-mennyire-hiányzik-a-hatékony-kisebbségi-intézményrendszer,-amely-képes- lenne-lemenedzselni-egy-ilyen-kívánatos-folyamatot.

Társadalmi-normák-kellenek

Az- eddigi- elemzések-többségének-legnagyobb-hiányossága-véleményem-szerint- abban van,-hogy-csupán-parciális,-személyes-világlátás-alapján-próbál-a-kérdéshez-közélni. A-személyes-indítatású-magyarázatok,-magyarázkodások-persze-bizonyos-fokig-fontosak,-képet-adnak-nemcsak-egyikünk-másikunk-világlátásáról,-hanem-szlovákiai-magyar-mikrotársadalmunk-hanyatlásának-némely-okairól-is.-Az-viszont-már-nem-lenne-jó,-ha-ezek-elfednék-a-lényeget,-s-mi-egy-ilyen-kritikus-helyzetben-nem-lennénk-képesek-meglátni-a-fától-az-erdőt.

A-legnagyobb-probléma-eme-szemszögből-vizsgálva-a-kérdést-szerintem-ugyanis-épp- abban van,-hogy-a-szlovákiai-magyar-társadalomban-az-elmúlt-években-csökkent

az-egyvetemesen-elfogadott-társadalmi-normák-szerepe,-s-ezáltal-csökcent-kisebbségi-társadalmunk-kohéziós-ereje-is.-Az-értelmiség-nem-foglalkozott-átfogóan-ezzel-a-kérdéssel-(utoljára-emlékezetem-szerint-a-nyolcvanas-években,-szintén-nehéz-időszakban-találkozhattunk-egy- viszonylag- egységes- értelmiségi- felvonulással:- ez- a- zalabai- zsigmond-által-szerkesztett-A-hűség-nyelve-című-kiadvány-volt,-amely-az-anyanyelvhez,-anyanyelvi-oktatáshoz-való-hűséget-és-az-asszimiláció-elvetését-üzente-robosztus-erővel-a-szlovákiában-élő-magyaroknak).

A- közösségi- normák- szerepét- nem- lehet- eléggé- hangsúlyozni:- erről- szól- a- Tízparancsolat,-amelyen-minden-nyugati-értelemben-vett-demokratikus-társadalom-jogrendje-alapul,-erről-szólnak-az-erkölcsi-normák:-ezek-nélkül-nincs-civilizáció,-ezek-nélkül-egy-társadalom-szétbomlik.-A-közkerkölcs-konszenzusos-elemeinek-megteremtése-nélkül-egyetlen-modell-sem-lehet-hatékony.-Erre-épülhetnek-azok-a-viselkedési-modellek,-amelyek-meghatározhatják-a-társadalmi-értékrendet,-s-az-erre-épülő-társadalmi-stabilitást.

Ennek- kidolgozása- és- prezentálása- a- mindenkori- szellemi- elit- feladata- lenne. I- átnunk-kell,-hogy-romlásunk-egyik-oka-éppen-az,-hogy-a-szlovákiai-magyar-társadalomban-nemhogy-erősödjön,-de-csökken-a-közösségi-megmaradást-elősegíteni-hivatott-normarendszer-iránti-igény,-s-ezt-bizony-nem-lehet-időleges-kampányokkal,-felszínes-szlogenekkel-helyettesíteni.-I- átnunk-kell,-hogy-a-világ-nagyon-megváltozott-körülöttünk,-felértékelődött-az-egyéni,-tudatosan-vállalt-értékrendek-szerepe,-s-ha-ezeket-nem-tudjuk-hatékonyan-beilleszteni-világnézeteinkbe,-a-közösség-széthullása-folytatódni-fog.

Tudatosítva-tehát,-hogy-egy-egy-ilyen-hozzászólással-vagy-akár-az-egész-vitával-nem-lehet-megoldani-egy-ilyen-összetett-kérdést,-a-legszerencsésebb-hozzáállás-talán-még-iscsak-az-lehetne,-ha-megpróbálnánk-a-legnagyobb-problémákról-beszélni.-Ha-ezt-elfogadjuk,-akkor-legalább-öt-alapkérdést-kell-felvetnünk.-Ezek-a-következők:-a-közösség-belső-kohéziós-ereje-és-a-megmaradást-szolgáló-normarendszer-léte-és-működése,-az-oktatás-és-nevelés-problémája,-a-közgondolkodás-befolyásolása,-s-ezen-belül-a-sajtó-szerepe,-a-vegyes-házasságok-problémája-és-a-községek,-régiónok-szerepe.

Az-asszimiláció-elutasítása

Az-első-és-legfontosabb-alaptézis,-amelyből-ki-kellene-indulnunk,-annak-az-elfogadása-lehetne,-hogy-mi-magyarok-vagyunk,-függetlenül-attól,-hogy-nem-magyarország-területén-élünk,-s-magyarok-is-akarunk-maradni.-Elutasítjuk-az-asszimilációt,-igényeljük,-hogy-elsősorban-anyanyelvünkön,-saját-intézményeinkben-szerezhessük-meg-a-tudást,-az-élet-minden-szegmensében-adekvát-módon-használhassuk-anyanyelvünket,-és-fontosnak-tartjuk,-hogy-a-helyi-és-a-regionális-milió-is,-amelyben-élünk,-a-lehetőségekhez-képest-minél-szélesebb-mértékben-megőrizze-azokat-a-történelmi-kulturális-örökség-jeleket,-amelyek-jellegét-meghatározták.-Ez-az-alaphozzáállás-meghatározza-azt-a-viszonyítási-pontot,-amely-alapján-az-egyéni-és-csoportos-viselkedésformákat-megíthetjük.

Tudom,-hogy-most-sokan-azt-mondják,-evidencia,-amit-írtam,-s-ajnos,-nem-így-van.épp-a-leszakadó-rétegek-próbálnak-maguknak-mindenféle-elméleteket-gyártani,-amivel-megpróbálják-megindokolni,-miért-is-szakadnak-el-magyarországtól.-vannak-olyanok,-akik-számára-ez-a-kérdés-egyáltalán-kínos.-vannak-olyanok-is,-akik-elismerik,-hogy

nem-választják-tudatosan-egyik-vagy-másik-nemzetiséget:-ők-a-pozsonyiak,-kassaiak, lévaiak-stb.-s-olyannal-is-találkoztam,-aki-magyar-nyelven-mondta-nekem,-hogy-szégyelli-magyarságát.

Érzésem-szerint-nem-tudunk-továbblépni,-ha-az-origót-nem-határozzuk-meg-újra-és-újra,-a-lehető-legkorrektebb-egyértelműséggel.-s-azt-is-látnunk-kell,-hogy-ez-a-vállalás-egy-permanens-életérzés-megléte-vagy-hiánya-kell,-hogy-legyen,-nem-csupán-kampányszlogenek-témája-népszámlálások-előtt.-Tudatosítanunk-kell,-hogy-közösségen-belül-is-különlélek-vagyunk,-nézeteink-is-különbözőek,-ám-nem-mindegyik-nézet-eshet-azonos-megítélés-alá-a-közösség-megmaradása-szempontjából.-A-közös-alapplatform-mindenkinek-el-kellene-fogadnia,-ezt-tudatosítaniuk-kell-a-civil-szervezeteknek,-a-társadalmi-élet-szereplőinek,-a-politikai-pártoknak-is.-nem-lehet-páros-években-azt-üzenni-az-embereknek,-mindegy,-milyen-a-tanító,-pék,-orvos-nemzetisége,-páratlan-években-pedig-azt,-hogy-fontos,-hogy-vállald-a-nemzetiségedet.-Az-egyéni-és-közösségi-példa-is-fontos,-s-itt-is-nagyon-rosszul-állunk.-Amíg-ugyanis-két-évtizeddel-ezelőtt-a-saját-íróink-és-művészeink-voltak-a-példaképek,-mostanra-gyakran-színvonalatlan-celebek-vagy-politikusok-váltak-azzá.-A-nemzeti-hovatartozás-nem-lehet-taktizálás-vagy-divat-kérdése,-ezen-a-téren-sokat-romlott-a-helyzet-az-elmúlt-két-évtizedben.

Anyanyelvű-oktatás

Az-oktatás-és-a-nevelés-kérdéskörénél-három-alaptézist-lehetne-(újból)-fontolóra-venni.-be-kellene-fejezni-a-részünkről-is-sokszor-gyakorolt-ámkofutást-arról,-hogy-abszolútizáljuk-a-szlovák-nyelvtudást,-s-elfogadjuk,-hogy-sokan-csak-ebből-a-szempontból-ítélik-meg-az-oktatási-folyamat-sikerességét.-Ezzel-természetesen-nem-azt-akarom-mondani,-hogy-ne-tanuljunk-meg-nyelveket,-ellenkezőleg-a-három-nyelvet-használó-modell-lehet-a-jövő-útja.-Ez-az-anyanyelv-kitűnő-ismerete-mellett-a-szlovák-nyelv-és-legalább-egy-világnyelv-ismeretét-jelenti.

Az-origó,-az-univerzális-kiindulópont-azonban-minden-vitán-fölülállón-az-anyanyelvű-oktatás-kell,-hogy-legyen,-a-minél-szélesebb-műveltség-megszerzése-anyanyelven.-Erre-rakódhat-rá-az-összes-egyéb-tudás,-ám-a-magyar-ember-attól-is-lesz-magyar,-ha-legalább-alapinformációi-vannak-a-magyar-történelemről-és-ismeri-a-magyar-irodalomnak-legalább-a-legszebb-alkotásait.-Ezt-szlovák-iskolában-sohasem-lesz-képes-elsajátítani.-Ha-tehát-nem-félművelt,-gyökörek,-szellemi-kötődések-nélküli-embereket-akarunk-nevelni,-akkor-ezt-az-evidenciát-is-el-kell-helyeznünk-közösségi-megmaradásunk-eszköztárában.-s-meg-kell-keresnünk-és-a-modern-pedagógiai-folyamatokba-be-kell-építenünk-mindama-nevelési-elemeket,-amelyekkel-magyarságukat-tudatosan-vállaló-emberek-ké-tudjuk-nevelni-gyerekeinket.-A-modernizáció-kihívásait-ránk-zúdító-világban-a-tudatos-vállalás-alapfilozófia-kell,-hogy-legyen.

Irodalom,-kultúra,-magyar-lelkivilág

n-agyon-nem-mindegy,-hogyan-gondolkodunk-magunkról,-helyzetünkről,-s-a-világról,-amely-körülvesz-bennünket.-s-szlovákiában-számos-olyan-hatás-ér-bennünket-(szlovák-média,-politika,-történelemtanítás,-irodalomtanítás,-közbeszéd),-amely-azt-célozza,

hogy- elidegenítsenek- minket- magyarságtudatunktól.- A- meghasonlott- ember- a- legki- szolgáltatottabb- préda,- egyszer- csak- elkezd- szégyellni- önmagát- és- kötődéseit.- A magyarországtól- való- elidegenítési- folyamat- szintén- a- politikai- játszmák- része:- a- szlovák- hatalom- részéről- is- gyakran- látunk- ilyen- igyekezetet- (a- legkirívóbb- s- olyom- l- ászló- be- nem- engedése- volt- épp- a- nemzeti- kötődések- megerősítését- célzó- s- zent- István- szobor felavatása- kapcsán,- valamint- a- kettős- állampolgárság- intézményéhez- való- viszonyu- lás).- Furcsa,- de- a- szlovákiai- magyar- közösség- némely- vezető- képviselői- is- többször- folyamodnak- ilyen- eszközökhöz,- a- magyarországhoz- való- viszony- definiálása- a- szlová- kiai- magyar- közélet- egyik- érzékeny- pontja.- A- legfurcsább- példa- kettős- mércére:- olyan- magyarok,- akik- gyakran- hangsúlyozzák,- minek- avatkozik- bele- Magyarország- a- mi- dol- gainkba,- rendeztek- nagyon- gyorsan- pl.- egy- vitaestet- a- szlovákiai- k- omáromban- a- volt- magyar- köztársasági- elnök,- s- Schmitt- Pál- esetéről- akkor,- amikor- az- forró- téma- volt.- A- szlovákiai- magyar- média- egy- részében- gyakori- az- a- szereptévesztés- is,- hogy- a- magyar- országi- politikai- viszonyokról- egyoldalú,- általában- keményen- kritikus- véleményt- tolmá- csolnak- csak.- meg- kellene- talán- egyezni:- a- beavatkozás- oda- és- vissza- mértékarányos- legyen,- a- politikai- kritika- kiegyensúlyozott- (függetlenül- attól,- hogy- ki- van- kormányon,- nem- vagyunk- ugyanis- Magyarország- adófizető- polgárai) -- de- soha- nem- írhatja- fölül- a- nemzet- és- az- országhoz- való- alapvetően- pozitív- viszonyunkat.- Magyarország- támo- gatása- és- odafigyelése- nélkül- ugyanis- már- régen- feleennyien- sem- lennénk.- Persze,- budapesttől- is- elvárandó,- hogy- valódi- partnernek- tekintsenek- bennünket.

Tudatos-vállalás,- a- társadalmi- minták- szerepe

A- vegyes- házasságok- kérdése- generációk- óta- fontos- kérdés,- s- mi- csak- lesütjük- a- sze- münket,- ha- ez- a- kérdés- szóba- kerül.- Persze,- teljesen- egyértelmű,- hogy- moralizálással- itt- sem- megyünk- semmire,- a- privát- érzelmi- szféra- szent- és- sérthetetlen.- ám- két- dolog- ról- talán- hangosan- beszélhetnénk.- Az- első:- egy- párkapcsolat- az- évek- folyamán- komo- lyan- megpróbál- mindenkit.- Aki- vállalja- a- vegyes- házasságot,- egy- pluszterhet- vesz- magá- ra,- s- ezt- tudatosan- kell- kezelnie.- A- második- ebből- adódik:- elfogadhatatlan,- hogy- a- vegyes- házasságokban- 90- százalék- feletti- a- többségi- nemzethez- való- asszimilálódás,- hasonló- arányú- a- gyermekek- nemzetiségének- meghatározása- is.- van- a- magyar- kultúr- történetben- egy- talán- használható- példa.- Pár- évtizeddel- ezelőtt,- amikor- a- felekezeti- hovatartozás- még- komoly- kihívást- jelentett,- a- felek- a- vallási- szempontból- vegyes- házas- ságok- megkötésekor- előre- megegyeztek- abban,- mely- valláshoz- tartoznak- majd- a- szü- letendő- fiúk,- illetve- lányok.- Talán- itt- is- hasonló- módszert- lehetne- alkalmazni:- a- fele- fele- arányhoz- való- közelítés- bizonyára- korrektebb- modell- lehetne.

A- média- szerepe

I- átnunk- kell,- hogy- az- egész- kérdéskör- mögött- lényegében- 1920- óta- ott- áll- egy- politikai- szándék- is,- amely- a- szlovákiai- társadalom- homogenizációját- tűzte- ki- célul- maga- elé.- Ennek- legfontosabb- eszközei- a- közigazgatás- működtetése,- a- törvények- tartalma- és- szándékai,- illetve- a- média- szerepe,- amely- korunkban- meghatározó.- Ebből- a- szempont- ból- nagyot- romlott- a- helyzet- az- elmúlt- 23- évben,- a- jobbára- nem- pozitív- mediális- hatá-

sok-nagyban-hozzájárultak-a-fejekben-való-diszharmoniók-kialakulásához,-s-nagyban-csökkentették-az-értelmes-dialógus-kialakításának-esélyeit.-Furcsa-paradoxon-ez:-amíg-a-volt-szocialista-rendszerben-az-emberek-többsége-alapjában-nem-hitt-a-sajtónak-és-megtanult-a-sorok-között-olvasni,-most,-főleg-az-újabb-generációk-esetében-sokszor-nem-igazán-tud-mit-kezdeni-a-rá-zúduló-információáradattal.-Ez-nagyban-diverzifikálja-a-nézeteket,-ami-sok-esetben-inkább-káoszt-és-elbizonytalanodást,-mint-új-rendet-alkít-ki.

A-közösségi-eszköztár-szerepe

s-a-végére-hagytam-egy-olyan-összetett-problémakört,-amely-az-egyik-legnagyobb-kihívás- huszonegyedik- századi- világunkban.- A- modern,- vállalható,- fenntartható- válasz-megfogalmazásának-szükségességét-falvaink,-városaink-jellegének,-kultúrájának-megtartása-érdekében.-Ide-tartozik-a-globalizációs-kihívásokra-való-helyes,-tudatos--és,-ha-lehet-irányított,-átgondolt--reakciók-megtalálása,-amely-egy-nagyon-összetett-kérdéskör,-de-bizonyára-befolyásolni-tudná-annak-a-kedvezőtlen-tendenciának-a-megfordítását,-amelynek-egyre-inkább-elszenvedői-vagyunk.-Az-utóbbi-tíz-évben-jelent-meg-vagy-erősödött-fel-egy-új-jelenség,-az-elvándorlás,-amely-addig-nem-volt-jellemző-ránk.-most-nincs-olyan-község,-amelyet-ez-ne-érintene.-csupán-moralizálással-itte-sem-megyünk-semmire:-erre-is-programok-kellene,-s-a-helyi-és-regionális-politikának-és-a-civil-szervezeteknek-talán-ebben-lehet-a-legnagyobb-szerepük.

Az-autonómia-igénye

n-e-feledkezzünk-meg-az-elméleti-modellek-kimunkálásának-szükségességéről-sem.-A-társadalomtudomány-és-a-társadalompolitika-száma-és-Fontos-a-kisebbségfogalom-egzakt-meghatározása,-hiszen-ellenkező-esetben-számos-területen-(pl.-közjogi,-politikai-és-társadalompolitikai)-zavar-keletkezhet.-mindezek-megakadályozásához-szükséges-lenne-a-kisebbségvédelem-szintjeit-rögzíteni-a-joggyakorlatban.-s-számos-elméleti-szakember-pl.-a-kisebbségvédelem-három-szintjét-különbözteti-el:-egyrészt-az-individuális-jogok-szintjét,-másrészt-a-nemzeti,-etnikai,-faji-kisebbségek-államalkotó-tényezőként-való-elismerését,-valamint-a-pozitív-diszkrimináció-szintjét.-Az-individuális-joggyakorlásban-a-társadalom-minden-tagja-száma-és-elérhetőek-a-jogérvényesítés-feltételei.-A-kisebbségeket-államalkotó-tényezőként-elismerő-joggyakorlat-száma-és-alapvető-kérdés,-mi-alkotja-a-politikai-közösséget:-a-demos-(állampolgárok-közössége)-vagy-az-etnos-(politikai-nemzettől-független-közösségek).-A-kisebbségvédelem-harmadik-szintjének-tartott-pozitív-diszkrimináció-már-a-többletjogok,-preferenciális-jogok-biztosítását-tartalmazza.-I-átható,-hogya-igazi-megoldást-az-autonómiaformák-alkalmazása-jelenthetné.

A-kisebbségvédelem-hatékonyasága-érdekében-szükségszerű-az-etnicitás-lehető-leg-pontosabb-meghatározása,-definiálása-is.-jogászok,-szociológusok,-statisztikusok,-politológusok,-politikusok,-közigazgatási-alkalmazottak-vagy-éppen-az-orvosok-száma-és-alapvető-Fontosságú,-ugyanakkor-nehézségeket-is-jelent-az-etnikai-csoportok-meghatározása.-r-áadásul-az-etnicitás-nem-statikus-fogalom.

A-törvényi-garanciák-szükségessége

n émi-túlzással-azt-mondhatjuk,-hogy-Európában-a-legrosszabb-helyzetben-a-közepes lélekszámú-kisebbségek-vannak.-Egyrészt-a-kis-létszámú-közösségektől-eltérően-még mindig-félnek-tőlük-(néha-teljesen-irracionálisan),-másrészt-nincs-olyan-súlyuk,-hogy komolyan-vegyék-őket-és-megfelelő-jogokat-biztosítsanak-nekik.-A-k-árpát-medencében élő-magyar-közösségek-jelentős-része-ebbe-a-problematikus-„köztes”-kategóriába-tartozik.-néha-a-7-10-százalék-körüli-kisebbségek-is-komolyan-szóhoz-jutnak-és-számot-tevő-kormányzati-partnernek-bizonyulnak,-de-ez-nem-mindig-tartós,-hiszen-nekik-is-számolniuk-kell-a-parlament-váltógazdálkodás-törvényeivel.-Erre-friss-példa-a-szlovákiai magyar-közösség-Pártja.

„Az-ún.-visegrádi-közép-Európában-két-alapvető-kisebbségi-modell-létezik.-Az-elmúlt-évtizedekben-viszonylag-homogénné-vált-csehország,-lengyelország-és-magyarország,-valamint-a-még-mindig-számottevő-nemzeti-kisebbségekkel-rendelkező-szlovákia.-utóbbiban-a-több-mint-ötmilliós-összlakosságból-körülbelül-félmillió-fő-a-magyar-kisebbség,-és-becslések-szerint-nagyon-sokan-tartoznak-a-roma-közösséghez-is.-Amíg-az-előbbi-három-államnak-külön-kisebbségi-törvénye-van,-s-szlovákiának-a-mai-napig-nincs.-van-viszont-multietnikus-társadalmat-és-azon-belül-olyan-nemzeti-kisebbségi-közössége,-a-magyar,-amely-többé-kevésbé-önerőből-tartja-fenn-és-védelmezi-intézményeit”-írja-a-témával-kapcsolatban-Halász-Iván-(nemzeti-és-etnikai-kisebbségek-és-a-kisebbségi-jogi-szabályozások-közép-Európában).

A-kisebbségi-alkotmánytörvények,-törvények-kidolgozása-a-kilencvenes-évek-első-felére-volt-jellemző.-Akkor-mindhárom-magyar-politikai-párt-kidolgozott-bizonyos-megoldási-modelleket,-a-szakértők-máig-az-akkori-magyar-kereszténydemokrata-mozgalom-törvényjavaslatát-tartják-a-leginkább-kiérleltnek.-Az-elképzelések-bizonyos-része-idő-közben-bekerült-a-szlovákiai-törvényekbe-(nyelvhasználat,-oktatásügy,-közigazgatás-kérdéskörökben),-ám-átfogó-kisebbségi-törvény-a-mai-napig-nem-született-meg.

A-civil-szféra-és-az-egyházak-szerepe

Az-egyházak-szerepe-megkerülhetetlen-a-kérdéskör-kezelésénél.-Figyelemre-méltó-ebben-az-összefüggésben-Tomka-miklós-és-Gereben-Ferenc-ismert-vallásszociológusok-véleménye,-amely-szerint-a-vallásosság-milyensége-sem-megítélés,-hanem-vállalás-kérdése---csakúgy,-mint-a-nemzeti-identitás-kérdésköre.-Tomka-miklós-szerint:-„...-a-mai-élő-vallásosság-tőke,-ami-megmenthető-a-jövő-javára.-kérdés,-hogy-hogyan?-Hogyan-lehet-felkészülni-a-türelmetlenül-kopogtató-modernizációra?-(...) -mi-ma-sok-mindent-tudunk-arról,-hogy-miért-vesztett-az-európai-kereszténység-embermilliókat.-Ezt-a-tudást-használni-lehet.-(...) Erdély-és-Felvidék-okulhat-a-magyarországi-társadalom-vesztéseiből,-hibáiból,-»viszonzásul«-adhat-valamit-saját-hívőbiztonságából,-s-hozzjárulhat-az-egész-magyar-kereszténység-gyógyulásához.”-A-magyarországi-64-százalékkal-szemben-az-erdélyi-magyaroknak-81,-az-erdélyi-románoknak-pedig-82-százaléka-hiszi,-hogy-az-egyház-az-embereket-az-igazságra-tanítja.-Gereben-Ferenc-véleménye-hasonló:-azt-állítja,-hogy-az-erősen-kisebbségi-helyzetben-benne-rejlnek-a-fokozott-késztetés-(az-asszimiláció-mellett)-az-identitás-vállalására.-meggyőződése,-hogy-egyértelmű-kapcsolat-áll

fenn-a-vallásosság-és-a-tudatos-identitásvállalás-között-az-érzelmi-hangoztató-tekintetben:-„A-templomba-soha-nem-járó-és-nem-imádkozó-rétegek-(Erdélyben-nincsenek sokan;-az-ottani-felnőtt-magyar-népességnek-mindössze-6-7%-át-teszik-ki)-az-identitás-kérdésében-lényegesen-közömbösebbek-az-átlagnál;-a-rendszeresen-imádkozók,-de-különösen-a-rendszeres-(hetenkénti)-templomlátogatók-pedig-kitűnnek-a-nemzeti-azonosság-tudat-pozitív-beállítódású-típusaiban.”-szerintük-nincs-különbég-az-erdélyi-katolikusok-és-reformátusok-között-a-nemzeti-identitás-arculata-szemponyjából.-A-nemzeti-önkép,-múlt-és-jövőkép-a-legreálisabb-a-művelt-egyetemi-ifjúság-és-az-értelmiség-körében.-A-torzulások-az-alacsony-műveltség-fokkal(pl.-románul-végzett-inasiskola)-és-az-életkorral-fokozódnak.-ő-rvendetes,-hogya-90-es-évek-első-feléhez-viszonyítva-a-magyar-történelem-ismerete-felértékelődött.- (vö.-Fodor-György:-vallásosságunk-és-nemzettudatunk-helyzete.-Szabadság [k olozsvár],-2012.-aug.-12.)

összefoglaló

A-szlovákiai-magyar-közösség-fogyása-összetett-folyamat-eredője.-s-zükséges-lenne-a-kiváltó-okok-alaposabb,-rendszerezettebb-elemzése,-amely-komolyabb-támpontokat-képezhetne-a-problémával-való-szembenézésre.

Tudatosítom,-hogy-írásomban-számos-kérdést-én-sem-érintettem,-s-azt-is-hogy--terjedelmi-okokból-is--több-kérdést-is-csak-felvettem.-vizont-ha-azt-a-kihívást,-amelyet-ez-a-problémahalmaz-jelent,-komolyan-vesszük,-akkor-érdemes-lenne-komolyabb-szakmai-konferenciákat-is-szervezni-ezekről-az-összefüggésekről.-s-a-legfontosabb:-megpróbálni-kimunkálni-egy-olyan-üzenetcsomagot,-amely-egyfajta-alapnormarendszerként-működhetne-köreinkben.

meg-kellene-próbálni-legalább-csökkenteni-a-kedvezőtlen-tendenciák-sebességét,-erejét.

Fórum
Kisebbségkutató
Intézet
Etnológiai
Központ

Lokális és regionális monográfiák 7.

Angyal Béla

Kisalföldi tanyák

Gúta és vonzaskörzetének
településnéprajza

Fórum Kisebbségkutató Intézet

A-TNTeF című-magyar-és-a-Gender/rovné příležitostí/výzkum című-cseh-nyelvű- feminista-folyóirat

A-következőkben-két-feminista-folyóirat-bemutatására-kerül-sor.-Egy-magyarországi-és-egy-csehországi-kiadványról-van-szó,-amelyek-úttörő-szelleműek-és-egyedülállóak-a-maguk-nemében.-noha-a-feminista-és-nemtudományi-elméletek-akadémiai-(tudós)körökben-ma-már-hivatalosan-elfogadottá-váltak,-ez-az-elfogadottság-gyakran-csupán-elméletileg-valósul-meg,-a-gyakorlatban-viszont-az-ilyen-jellegű-szakmai-kiadványok-és-főként-folyóiratok-száma-nagyon-alacsony.-Gyakoribb-az,-hogy-egy-egy-feminista-vagy-nemtudományi-(gender-studies)-témájú-értekezés,-tanulmány-jelenik-meg-társadalom-és-humántudományi-folyóiratokban,-esetleg-némely-folyóirat-időnként-különszámot-szentel-a-nemtudománynak.-A-téma-másik-megjelenési-formája-a-konferenciakötet,-amely-szintén-ritkán-áll-össze-csupán-feminista-szövegekből.

Ez-utóbbi-egyik-követendő-példája-éppen-az-egyik-folyóirat-kiadójaként-itt-bemutató-szegedi-Társadalmi-nemek-Tudománya-kutatócsoport-több-éve-(a-2013.-évi-lesz-a-kilencedik-alkalom)-folyó-konferenciája,-amelynek-előadásai-az-első-néhány-évben-önálló-kötetben-is-megjelentek.

Tn TeF---Társadalmi-nemek-Tudománya-Interdiszciplináris-eFolyóirat

miután-azonban-a-kötet-kiadását-nem-tudták-a-további-években-megvalósítani,-egy-másik-tervüket-váltották-valóra.-A-szegedi-Tudományegyetem-Angol-Amerikai-Intézetének-Társadalmi-nemek-Tudománya-(TnT)-kutatócsoportja-2010-őszén-elhatározta,-hogy-rendszeresen-megjelenő-szakmai-fórumot-hoz-létre-a-magyarországi-s-az-államhatáron-túl-bárhol-élő-magyar-nők-és-feministák-életét,-mozgalmait,-illetve-az-életüket-megjelenítő-kulturális,-irodalmi,-és-médiareprezentációkat-kutatóknak--így-vezette-be-az-első-számot-barát-Erzsébet,-a-folyóirat-felelős-szerkesztője.

így-jött-létre-a-társadalmi-nemek-tudománya-területén-megjelenő-első-magyar-e-folyóirat,-a-TNTeF,-amely-szerepel-a-dOj-(directory-of-open-Access-journals)-adatbázisában-is.

A-szerkesztőség-célkitűzései-szerint-elsősorban-magyar-nyelvű-tanulmányokat,-recenziókat,-cikkek-jelentetnek-meg,-de-minden-kiadvány-angol-nyelvű-összefoglalót-is-tartalmaz.-Az-e-folyóirat-a-társadalmi-nemi-viszonyok-kutatási-eredményeit-bemutató

tanulmányoknak-kíván-teret-adni,-és-bátorítani-a-különbféle-tudományágak-képviselőit, támogatni-az-inspiráló-párbeszédet,-a-kritikus-kíváncsiságot.-„o-lyan-szakmai-fórum-szeretnénk-lenni,-amely-tudatosítja-az-elemzés-pozicionáltságát,-értékrendbe-ágyazódottságát,-illetve-a-kutató-személyes-érintettségét”---áll-az-első-szám-előszavában.

A-fiatal-folyóirat-mögött-komoly-tudományos-háttér-áll,-amelynek-alapját-a-szegedi Tudományegyetem- Angol-Amerikai- Intézetének- Társadalmi- nemek- Tudománya kutatócsoportjának- kutatói- és- tanárai- képezik,-s- amely- az- idén- már- kilencedik- alkalommal- rendezi- meg- a- már- említett- nyelv,- Ideológia,- média- elnevezésű- interdiszciplináris- konferenciát.- A- konferencia- minden- évben- más-más- témát- jár- körül,- az- idei- A „magyar” társadalmi nemi és szexuális viszonyok sajátossága: összehasonlító megközelítések --lehetőségeit-dolgozza-majd-fel-2013.-szeptember-27-28.-között.

A-folyóirat-évente-kétszer-jelenik-meg,-márciusban-és-novemberben.-A-tavaszi-szám az-előző-évi,-a-TnT-szervezte-szegedi-genderkonferencián-elhangzott-előadások-válogatása,-míg-az-őszi-szám-a-tavaszi-szám-ban-kiadott-felhívásra-beérkezett-tanulmányokra-épül.-A-folyóirat-gerincét-a-Tanulmányok-rovat-adja.-A-Fórum-rovat-interjúkat-és-a-korábban-megjelent-tanulmányokra-érkezett-reakciókat-tartalmaz,-a-szemle-rovat-a-magyar-nyelven-megjelent-monográfiák,-kötetek-rövid-bemutatóit,-kritikáit,-illetve-a-nem-magyarul-megjelent-munkák-ismertetéseit,-a-Figyelő-rovat-pedig-aktuális-információkat- közöl- Phd-védésekről,- közelgő- konferenciákról,- egyetemi- képzési- programok indulásáról,-kulturális-és-politikai-eseményekről.

A-folyóirat-2011-novemberében-két-külön-rovattal-bővült,-a-Hallgatók-tanulmányai-és- a- Fordítás- rovattal.- Az- elsőben- mA- fokozatot- szerzett- hallgatók- záródolgozatára-épülő-tanulmányokat-vagy-otd k- tanulmányokat-jelentettek-meg,-a-másodikban-pedig-olyan-feminista-szövegek-fordításait,-amelyek-magyarul-még-nem-vagy-hiányosan,-esetleg-gondolatilag-féltrevezető-módon-jelentek-meg.

A-legutóbbi,-2012.-szeptemberi-számot-mutatom-be-részletesebben,-amely-A-társadalmi nemi viszonyok a rendszerváltozás elmúlt húsz évében: poszt-szocializmus(?) és feminizmus(?) című,- sorrendben- nyolcadik- genderkonferencia- előadásainak- egy-részét-tartalmazza.-A-konferencia-és-az-előadások-érdekessége,-hogy-a-magyarországi-közegen-kívül-annak-határain-kívül-eső-feminista-szemléletmódokra-és-helyzetre-is-reflektál.-A-feminista-kutatás-és-politika-esélyeit-nem-elszígetelten,-csak-a-magyar-állam-területein-belül-vizsgálja,-hanem-a-volt-szocialista-országok-feltételei-között-is,-és-azokkal-összefüggésben.-Fontosak-a-tanulmányok-szakmai-és-geopolitikai-határátlépései,-hiszen-a-közös-gondolkodáshoz-járulnak-hozzá.

külön-kiemeli-a-főszerkesztő-l-óránd-zsófia-(Poszt-)szocialista posztfemnizmus című tanulmányát,- amely- a- hetedik- alkalommal- megrendezett- konferencián- elindított Wonder-Woman-díjat-is-elnyerte-a-hallgatóság-szavazatai-alapján.-maga-a-díj-az-1941-ben-megszületett-amerikai-képregény-és-a-Gloria-steinem-által-1972-ben-Ms. Magazin (Amerika-első-feminista-folyóírata--a-ms.-cím-a-miss-és-a-mrs.-helyett-használatos-általános-megszólítás,-amelyből-nem-derül-ki,-hogy-hajadon-vagy-férjezett-e-a-nő)-első-számának-címlapfotójául-választott-20-Wonder-Woman-alakját-mintázó-hűtőmágnest!

mivel-a-konferenciáról-már-megjelent-egy-ismertetés-a-Fórum-lapjain,-most-csupán-a-tanulmányok-szerzőinek-és-címének-felsorolásával-érzékeltném-a-témák-sokféleségét,-és-interdiszciplinaritását.

A-tanulmányok-rovatban-a-következők-olvashatók: I óránd zsófia: *(Poszt-)szocialista poszt-feminizmus*, bolemant-l illa:-*A csehszlovákiai magyar nőírók és a kisebbségi irodalom*, k érchy-Anna:-*(Poszt)feminizmus, (poszt)identitás és (poszt)koncept art Drozdik Orsolya művészetében*, Huszár-ágnes:-*A magyar nyelven megjelenő női lapok emberképe*, kovács-Edina:-*Tanár(nő)kép a rendszerváltás előtt és után*, ventilla-Andrea: *Terítőken a nőtörténelem, avagy mit árulnak el a nők történelméről a rendszerváltás utáni 4. osztályos gimnáziumi történelemtankönyvek*, bodó-csanád:-*A dzsender-paradoxon és magyar szociolingvisztikai recepciója*, Farkas-zita:-*Az abortusz szigorítása mint nemzeti „emancipáció”*, bajner-mária: *Poszt-szocialista femináriumok a genderpolitika tükrében*,-*Simon Lehel: Egy-erdélyi-meleg-gróf-az-első-budapesti-Pride-on*, avagy-a-férfi-melegség-előfordulása-transzdiszciplináris-szempontból.

Említést-érdemel-még-a-magyarországi-női-civiliszervezetekkel-folytatott-vitaest-szöveges-változata,-amelyet-a-vita-vezetője,-l óránd-zsófia-szerkesztett.

A-folyóirat-egy-különszámot-is-megjelentetett,-amelyet-a-2011-augusztusában elhunyt-dr.-r esch-béláné,-dr.-marinovich-sarolta-émlékének-szentelt.-Az-Angol-amerikai-Intézet-kiemelkedő-tanára-és-tudósa-tiszteletére-rendezett-émlékkonferencián elhangzott-előadásokból-válogattak.-marinovich-sarolta-a-Társadalmi-nemek Tudománya-kutatócsoport-alapítója,-a-szegedi-Tudományegyetemen-a-feminista-irodalom-és-kultúrákritika-meghonosítója-volt,-akinek-az-évek-során-az-ország-minden-egyetemén-lettek-tudományos-követői.-A-szerkesztők-kérése-alapján-a-szerzők-marinovich sarolta-kutatásait-próbálták-továbbgondolni,-a-magyar-és-angol-nyelven-publikált,-a magyar-és-az-angol-irodalmat-tanulmányozó-publikációit.

A-feminista-mozgalmak-és-kutatás-egyik-metaforáját,-a-foltokból-újja-teremtett takaró-metaforáját-felhasználva-alakították-ki-a-szerkesztők-a-folyóirat-tartalmát, hogy-„reményeik-szerint-értékes-darabokkal-járuljanak-hozzá-ennek-a-takarónak-a-továbbvarrásához”.-A-folyóirat-borítója-is-ehhez-a-metaforához-igazodik:-marinovich sarolta-életéből-vett-fényképekből-és-a-kedvenc-virágának,-a-lila-akácnak-a-vonalai-és-színei-segítségével-alakította-ki-a-grafikai-szerkesztő,-kocic-l-aura-a-patchwork-mintázatot.-*(Elaine-s-howalter,-a-feminista-irodalomtudomány-egyik-legjelentősebb képviselőjének-Foltvarrás-és-írás-[sHoWAI TEr,-Elaine:-Piecing-and-Writing.-In-mll-l Er,-nancy(ed.):The Poetics of Gender.-l ondon,-virago,-1986]-című-tanulmányában a-„foltvarrás-esztétikáját”-elemzi.-Arra-a-következtetésre-jut,-hogy-a-foltvarrás-a-női életút-sokszor-használhatatlannak-tűnő-darabjaiból-összetevődő-egésze-a-paradigmatikus-női-[élet]művészet-metaforája,-amelyben-a-napi-létezés-morzsái-adódnak össze-új,-de-nem-hierarchikus-szervezettségben,-és-szerinte-a-női[es]-szöveg-is-ilyen ideális-verbális-»ágytakaró“.)*

A-konferencia-meghívott-előadónak-neve-is-fémjelzi-marinovich-sarolta-tudományos-hatását-volt-és-mai-diákjaira-és-munkatársaira.-l ássunk-most-néhány-nevet-és-tanulmánycím-et-a-sok-közül:-bollobás-Enikő: *A genderrelativitásról – két overallos nő kapcsán*, bajner-mária: *Camouflage Feminism Unveiled (A rejtőzködő feminizmus leleplezése)*, surányi-ágnes: *Two Women, Two Paths: Angela Carter and Lorna Sage (Két nő, két életút: Angela Carter és Lorna Sage)*, kádár-judit: *„Nevelő kutya-kisasszonyok.” Kaffka Margit iskolai témájú írásai*, jóó-mária: *Margaret Atwood spekulatív regényei (speculative fiction). Etikai-kritikai kísérlet (ethical criticism)*, Péter-ágnes: *Elizabeth Barrett Browning Wordsworth-kritikája: Aurora-gh és a The-Prelude.*

Gender-/-esélyegyenlőség-/-kutatás-(Gender/rovné-příležitosti/výzkum)

A-cseh-Tudományos-Akadémia-szociológiai-Intézetének-Gender-&-sociologie-(gender-és szociológia)-részlegét-1990-ben-hozták-létre-azzal-a-céllal,-hogy-a-nők-társadalomban elfoglalt-helyzetének-szociológiai-kutatásával-foglalkozzék.-Elméleti-és-empirikus-kutatásokkal- egyaránt- foglalkozik,- saját- kvantitatív- és- kvalitatív- kutatási- eredményeire támaszkodva- a- genderkutatásokkal- összefüggő- specifikus- kérdések- elemzéséhez- is hozzájárul.-A-részleg-további-tevékenységei-közé-tartozik-a-genderszociológia-oktatása az-egyetemen-és-főiskolákon-és-egyéb-előadói-tevékenység-is.-A-részleghez-tartozik a-nők-és-a-Tudomány-nemzeti-központja,-amely-2001-ben-alakult,-és-összefogja-az államigazgatás,-a-kutatóintézetek,-a-felsőoktatás,-a-média-a-nők-és-a-férfiak-esélyegyenlőségének-elérésére-irányuló-tevékenységét.

A-Gender-&-sociologie-részleg-fő-kutatási-témái-a-magánélet-szociológiája,-a-gender és-a-munkapiac,-a-társadalmi-nemi-különbségeken-alapuló-szociális-különbségek-feminista-kritikája,-a-gondoskodás-politikája-és-a-feminista-episztemológia.

A-cseh-Tudományos-Akadémia-(csTA)-szociológiai-Intézetének-kiadványa,-a-Gender / esélyegyenlőség / kutatás 2000-ben-jelent-meg-először,-azóta-folyamatosan,-évente két-(a-kezdeti-pár-évben-három,-bár-eredetileg-negyedéves-periodicitással-számoltak) számmal-jelentkezik.-A-folyóirat-2007-től-recenzeált,-és-2012.-február-20-án-indították internetes-változatát,-amely-előfizetéssel-érhető-el,-mint-ahogy-a-nyomatott-változat-is 2011-től.-A-szerkesztőség-a-tudományos-kutatás-finanszírozásában-beállt-változásokat tüntette-fel-okként.

A-tudományos-transzdiszciplináris-folyóirat,-amely-az-ErIH-(European-reference Index-for-the-Humanities),-a-csehországban-megjelenő-impakt-faktor-nélküli-recenzeált-folyóiratok,-és-az-Ebsco-(central-European-journal-of-social-sciences-and Humanities-a-central-and-Eastern-European-Online-library)-listáján-szerepel.-A-társadalmi-nemek-tudománya-és-a-feminista-elméletek-képviselője,-ami-azt-jelenti,-hogy olyan-tanulmányok,-cikket-jelennek-meg-a-lapjain,-melyek-a-gender-vagy-feminista szemléletet-érvényesítik,-legyen-szó-a-szociológia,-a-filozófia,-a-politológia,-a-kultúratudomány-vagy-egyéb,-a-társadalomtudomány-és-a-humán-tudományok,-bölcészettudományok-szakterületéről.

A-folyóirat-a-cseh-és-a-külföldi-feminista-elmélet-és-gender-studies-tudományos kiadványait-is-figyelemmel-kíséri-és-ismerteti,-valamint-a-beszélgetéseket,-viták-átírtát-és-egyéb-aktuális-információkat-is-közl.-A-szerkesztőség-nagy-hangsúlyt-fektet-a megjelenő-szövegek-transzdiszciplinaritására.

Az-első-szám-megjelenésekor-maga-a-megjelentetés-oka-is-rövid-magyarázatra-szorult-a-szerkesztők-szerint.-Az-eredetileg-negyedévenkénti-megjelenésűre-tervezett-lap az-évek-folyamán-évi-három,-majd-két-lapszámra-szűkült.

Az-induláskor-az-egyik-legfontosabb-kutatási-téma-maga-a-társadalmi-nem-és-kutatásának-fogalma-volt.-Az-elméleti-tudományos-kutatások-központi-részét-a-gender-és-a-feminista-szempontra-felmerülő-kérdései-képezik-a-cseh-társadalomkutatás,-az-amerikai-és-európai-szociológiai-kutatások-kontextusában.

miért-az-egyenlő-esély-elnevezés-a-cím-ben?- --teszi-fel-a-kérdést-a-szerkesztő.-Az-1990-es-években-az-Európai-unióba-való-belépés-feltételeihez-szorosan-kötődött-a-nők-és-a-férfiak-közötti-esélyegyenlőség-megteremtésének-követelménye.-Ez-volt-az-az-idő-

szak,- amikor- a- nők- helyzetével- és- afeminista- elméletekkel- a- volt- szocialista- blokk országainak- néhány- kutatója- is- foglalkozni- kezdett,- és- az- akadémiai- körökben,- valamint- a- társadalom- szélesebb- körében- is- elutasítással,- meg- nem- értéssel- találkozott.- A 2000-ben- indított- folyóirat- célja- éppen- ezért- a- téma- szakmai- tudományos- kutatását tűzte- ki- célul,- és- nem- véletlenül- éppen- a- szociológiai- intézetben,- hiszen- a- feminista kutatások- bázisát- éppen- a- szociológiai- kutatások- alkották- nyugat-Európában- és- a- tengerentúlon- is.- A- folyóiratnak- már- 2000-ben- volt- mire- építenie,- hiszen- a- 90-es- években a- külföldi- kutatási- eredményekre- támaszkodva- és- külföldi- kutatókkal- együttműködve saját- kutatási- eredményekre- is- támaszkodhatott- az- intézet.

öt- év- után- új- arculatot- kapott- a- lap,- új- tartalmakkal- bővült,- és- fiatalos- lendületet- vett. A- 90-es- években- felnőtt- képzett- új- generáció- szakemberei- vették- át- szerkesztését. megmaradt- a- magas- szakmai- színvonal,- az- egyes- számok- viszont- mon tematikussá- alakultak- a- z- a- céllal,- hogy- egy- egy- témát- alaposan- körüljárhassanak- többféle- szempontból.- Az- első- szám- a- családi- élet- és- a- gyermekvállalás,- a- szülői- lét- kérdéskörére- koncentrált.- r- adka- d- udová- és- marta- vohlídalová,- a- c- s- TA- munkatársai- a- folyóirat- elméletekkel- foglalkozó- részében- a- hagyományos- családmodell- felbomlásának- és- az- individualizáció- folyamatának- aktuális- kérdéseit- dolgozza- fel.- o- lga- n- ešporová- tanulmánya- a- kulturális- különbségek- és- az- egyes- kultúrák- egymásra- kifejtett- hatásának- folyamatait- vizsgálja.- Az- Új- lehetőségek- rovatban- az- anyák,- illetve- mindkét- szülő- szociális- exklúziójával- foglalkozik- a- lapszám,- a- kisgyermekről- való- gondoskodás- kapcsán.- Ebben- a- számban- is,- mint- ahogy- az- a- lapra- jellemző,- nagy- hangsúlyt- helyeznek- a- genderszemantú- kutatási- projektek- eredményeinek- bemutatására,- itt- a- konkrét- témának- megfelelően- a- családon- belüli- egyenlőtlenségek- és- a- szülői- szerepek- nemi- szempontból- sztereotip- fel fogására.- A- bemutatott- évfolyam- második- száma- a- nők- közéleti- részvételére- fókuszál.

A- 12.- évfolyam- első- számának- e- helyen- külön- figyelmet- szentelünk,- hiszen- a- szlovák- feminista- törekvések- eredményeinek- bemutatására- vállalkozott.- s- zapu- marianna és- zuzana- kiczková,- a- Pozsonyi- c- omenius- Egyetem- bölcsészkar- mellett- működő- nem- kutatási- központ- alapítói- és- szakemberei- szerkesztésében- *Szlovákiai szonda* címmel- jelent- meg.- A- szerkesztők- arra- törekedtek,- hogy- a- szlovákiai- feminizmust,- feminista- kutatásokat- a- lehető- legtöbb- szempontból- bemutassák- a- cseh- olvasóknak- és- számának,- éppen- ezért- több- műfaj- és- téma- is- helyet- kapott- a- válogatásban.- Heterogén- és- interdiszciplináris- számról- van- szó,- amely- a- megközelítések,- műfajok- és- igények- konfrontálását- is- lehetővé- teszi.- s- zapu- marianna- Harriet- Taylor- mill- és- john- stuart- mill- esélyegyenlőséget- megfogalmazó- írásainak- filozófiai- aspektusait- taglalja,- rámutatva azon- vonzataikra,- amelyek- manapság- is- érvényesek,- hiszen- alapvetően- azokat- a- ma- is- élő- igényeket- és- magyarázatokat- cáfolják,- amelyek- a- nők- alávett- helyzetére- vonatkoznak,- eltérő- „természetességüket”- kiemelve.- zuzana- kiczková- azon- elmélkedik, milyen- szerepet- szán- a- hatalom- nemi- aszimmetriája- a- nőnek- a- magán- és- a- közéletben. Adam- Gajdoš- a- maszkulinitás- témájának- szempontjait- dolgozza- fel,- monika- bosá- pedig- a- szociális- munka- genezisé- követi- nyomon- a- feminizmus- első- hullámaival- összefüggésben- a- z- a- céllal,- hogy- ellentmondjon- azoknak- a- vélekedéseknek,- amelyek- a- szociális- munka- feminista- megközelítését- elutasítják.

A- szerkesztők- külön- blokkot- szenteltek- a- *Csupasz csajok – Modern mesterek nem cenzúrázott aktjai* (Holé- baby- -- n- ecenzurované- akty- moderných- majstrov)- című- projektnek,- amely- az- Aspekt- feminista- egyesület- szervezésében- jött- létre,- és- amely- a

szlovák-n emzeti- Galériában,- Pozsonyban- kiállított- aktokat,- szlovák- festők- aktképeit rövid-szöveggel,- kommentárral-látta-el.

Figyelemre-érdemes-a számnak-az-a-rovata,- amelyben-cseh-szerzők-írnak-a-szlovák kutatók-munkáiról,- ahogy-ők-látják-azokat.-és-viszont:- Etela-Farkašová-cseh-szerzők könyveiről-írt.

A folyóirat-további-tematikus-számaiból-válogatva-kiemelendő-még-Az-életmód-genderszem pontjai-és-az-életutak-című-szám.

végül-a-legutóbbi-szám-bemutatásával-zárom-a-cseh-folyóiratról-szóló-összefoglalást.-A-legutóbbi-szám-annyiban-tér-el-a-többitől,-hogy-nem-monotematikus,-hanem-a 2011-novemberében-lezajlott-2.-cseh-és-szlovák-feminista-konferencia-tanulmányaiból válogat-a-konferenciáéhoz-hasonló-címen:-*A feminista tanulmányok határmunkái*.-A-két szerkesztő:-marcela-l inková-és-lva-Šmídová-volt.

A feminista tanulmányok határai című-konferencia-abból-az-alap gondolatból-indult ki,-hogy-a-feminizmus-biológiai-és-nemi-határokkal-foglalkozó-első-időszaka-után-folyamatosan-új-és-új-határok-kerültek-a-kutatók-látószögébe,-mint-például-a-szexuális érdeklődés,-a-faji-és-etnikai-határok,-a-szociogazdasági-helyzet,-a-geográfiai-helyzet-s egyebek.

A határmunka, a határ mögötti és az azon kívüli tér volt-a-2.-cseh-szlovák-feminista-tanulmányok-konferenciájának-címe-és-vezérfonala,-amelynek-demarkációs-vonalai: a-n-nyilvános-és-magánügyek,-k-élet-és-nyugat,-észak-és-dél,-a-cselekvő-nő-és-a-struktúrák,-az-aktivizmus-és-a-tudomány,-a-mindennapi-és-a-szaktudás,-az-objektív-és-a-pozicionált-tudás.-A-konferencia-anyagából-nyolc-tanulmányt-közölnek-a-szerkesztők.

martina-k ampichler-*A Kelet és Nyugat közötti feminista vita határai mögött* címmel azt-elemzi,-milyen-módon-alakultak-ki-a-tudományos-tanulmányokon-keresztül-a-90-es-években-a-k-élet-és-a-nyugat-közötti-határok,-és-felvázolja-azokat-a-hatalmi-szempon-tokat,-amelyek-e-vitáknak-a-mozgatórugói-voltak.-bemutatja-továbbá,-hogy-miért-fon-tos-a-„lapos-kelet-nyugat”-diszkurzus-kritikai-reflexiója-a-globális-hatalmi-egyenlőtlen-ségek-elemzéséhez.-Lubica-k obová,-a-pozsonyi-n-emptudományi-k-őzpont-munkatársa-*A politikai különbség és a feminista elmélet* című-munkájában-a-konvencionális-politika-és-az-átpolitizáltság-összefüggéseit-kutatta.-věra-s okolová-a-*Szivárványmozaik: a cseh szexuológia és a leszbikus és gay orális történelem a kommunista Csehszlovákiában* címmel-arra-a-kérdésre-keresi-a-választ,-hogy-miként-alakította-a-szexuális-közösség-a-homoszexualitás-és-a-heteroszexualitás-közötti-határokat.-A-szexualitással-foglalkozik kateřina-l išková-tanulmánya-is:-*A perverz szex és a normális gender. A normalizációs szexuológia a szexről és a genderről nyilatkozik*.-o lvashatunk-még-tanulmányt-a-chicano-(mexikói-amerikai)-identitásról-Tereza-j iroutová-kynčlová-tollából;-blanka-k notková-Čapková-egy-indiai-filmrendező-trilógiájának-elemzését-közli;-veronika-k lusáková-a-tomboyizmust-mutatja-be.-Eva-k alivodová-a-fordítók-és-fordítások-határait-feszegeti, elsősorban-a-feminista-vagy-genderérzékenységgel-megírt-szövegek-félrefordításait, amelyeket-nem-genderérzékeny-fordítók-hoznak-létre-az-eredeti-szövegből.

A-folyóirat-főszerkesztője-z uzana-uhde,-szerkesztői-a-szociológiai-intézetbeli-kollé-ganői-és-kollégái,-a-szerkesztőbizottság-pedig-néhány-éve-belföldi-és-külföldi-szakem-berekből-áll.

SZOCIográfIA
A MAGYAR-SZLOVÁK
HATÁR MENTÉN

2012

sociography

Fórum Kisebbségkutató Intézet

SLOVENSKO – MAĎARSKÁ
S O C I O G R A F I A
V P R I H R A N I Č N E J O B L A S T I

2 0 1 2

sociography

Fórum inštitút pre výskum menšín

Tóth, Andrej – n ovotný, I ukáš – s tehlík, michal: n árodnostní menšiny v Československu 1918-1938. o d-státu národního ke státu národnostnímu? Praha, Filozofická fakulta uk - Praha, 2012, 722 p.

bár az első csehszlovák köztársaságot (1918–1938) az 1920. február 29-én elfogadott alkotmány nemzetállamként deklarálta, s a csehszlovák kormányzatok törekvése végig az volt, hogy ténylegesen is csehszlovák nemzetállammá tegye, csehszlovákia valójában olyan nemzetiségi állam volt, amelyben a nemzeti kisebbségek a lakosság mintegy harmadát tették ki, s amelyben a csehszlovák állam nemzet-ideája is fikció volt csupán. n em meglepő tehát, hogy a nemzetiségi kérdés végig komoly szerepet kapott a kor belpolitikájában, s az első köztársaság bukása is szorosan összefügg annak megoldatlanságával.

Az első csehszlovák köztársaságot nem ritkán a „masaryki demokrácia” jelzős szerkezettel szokás illetni. s bár ezt az elismerést a korabeli csehszlovák politika részben épp nemzetiségi politikájának köszönhetette, meglepő módon csehszlovákia mégsem rendelkezett semmiféle nemzetiségi programmal. A csehszlovákia megalakulása előtt hangoztatott közép-európai svájc programját ugyanis nagyon gyorsan elfeledték, új vízió kidolgozására azonban nem került sor. Hacsak a csehszlovák nemzetállam vízióját ilyenek nem tartjuk. A nemzetiségek helyzetének rendezésére irányuló hosszú távú program hiányában pedig a csehszlovák nemzetiségi politika lépéseit leginkább az aktuálpolitikai érdekek határozták meg. s mint az 1938-as év eseményei is igazolják, komolyan akkor foglalkoztak vele, amikor már körmükre égett a probléma.

A nemzetiségi kérdésnek, pontosabban a cseh-német, cseh-szlovák, szlovák-magyar viszonynak rendkívül gazdag szakirodalma van. Ezek között vannak szakszerű megközelítések (pl. ján r ychlík munkái a cseh-szlovák viszonyról vagy j aroslav kučera és václav kural munkái a szudétánémetek és a csehek

kapcsolatáról) és tömegével találni nacionalista ihletésű pamfleteket is, amelyek szerzőinek a nevét inkább nem reklámozom. A nemzetiségi kérdés átfogó jellegű értékelésére sokáig nem történt kísérlet. A cseh kollégáknak köszönhetően azonban az utóbbi években két fontos, sőt alapvető munka is napvilágot látott. Az első a r ené Petráš 2009-ben *Menšiny v meziválečném Československu* címmel megjelent munkája, amely a kisebbségek jogi helyzetét és nemzetközi jogvédelmét elemzi. A második pedig a Tóth-n ovotný-s tehlík trió most megjelent *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938* címet viselő könyve.

A szép kivitelű, a csehszlovák zászlóidőző borítóval ellátott kötet már önmagában tekintélyt parancsol, hiszen 722 oldalt tesz ki. A valódi értéket azonban a belbecs jelenti, mert sok tekintetben úttörő jellegű munkáról van szó. már csak azért is, mivel a cseh történetírás hagyományaival szakítva nem csak kizárólag a németkérdés prizmáján keresztül vizsgálja a témát, hanem arányos teret szentel a magyar és a lengyelkérdésnek is, s foglalkozik kárpátalja problémájával és a szlovák autonomizmus témájával is. A recenzenst különösen az örvendeztetni meg, hogy a cseh szakirodalom által eddig elhanyagolt magyar téma kellő súlyt kapott a munkában, s végre nem az eddig megszokott módon, a szlovák szerzők szempontjait gépiesen átvéve, hanem közvetlen kutatásokra alapozva, primer források és magyar nyelvű szakirodalom felhasználásával. Ez pedig egyértelműen Tóth Andrejnek (Endre), a károly Egyetem adjunktusának érdeme.

A munka világos, áttekinthető szerkezetű, bár a szerzők nem mindig tudták elkerülni az átfedéseket és ismétléseket. Az első nagy szerkezeti rész a csehszlovákiaiban élő kisebbségeket és politikai pártjaikat mutatja be. A szerzők ebben a részben korrekt áttekintést adnak a német, magyar-s lengyel pártokról. A magyar pártok tevékenységét kronologikus szempontok alapján rendezve mutatják be, kitérve a parlamenti választások eredményeire, és olyan fontos mozzanatokra is, mint beneš elnök 1935-ös elnökké választása. n em mellékesen erről a témáról Andrej Tóth az egyik legfontosabb cseh szakmai folyóiratban, a *Moderní dějiny*ben nemrég számos új mozza-

natot-felvonultató-kétrészes-tanulmányt-publikált- (*Maďarské menšinové politické strany v Československu a volba Masarykova nástupce do úřadu prezidenta republiky v prosinci 1935*).

Hogy-némi-hiányérzetünk-mégis-akad,-az-elsősorban-annak-tudható-be,-hogya-munkaszinte-kizárólag-csak-az-ellenéki-magyar-pártok-tevékenységével-foglalkozik,-miközben-ezek-a-pártok-(lásd-az-országos-keresztényszocialista-Pártot-és-a-magyar-nemzeti-Pártot) 1938-előtt-nem-több,-mint-a-magyar-szavaztok-mintegy-60%-át-tudták-csak-megszerezni.-nem-foglalkoznak-vizont-az-aktivistákkal,-noha-csehszlovákia-nemzetiségi-politikájában-az-ő-létezésük-nem-kis-szerepet-kapott,-hiszen-részben-a-rájuk-való-hivatkozással-tért-ki-1938-ig-Prága-a-magyar-ellenzékkel-való-konstruktív-kapcsolatok-elől.-Igaz,-a-magyar-aktivizmus-csupán-a-húszas-évek-közepéig-tudott-önálló-politikai-erőként-megjelenni-(elsősorban-a-csomor-István-vezette-közársasági-magyar-Földműves-Párt-formájában),-de-a-két-nagy-csehszlovák-centralista-párt,-a-közársasági-Agrárpárt-és-a-csehszlovák-szociáldemokrata-munkáspárt-keretein-belül-működő-magyar-szekcióként-1938-ig-alternatívát-kínált-a-magyar-választóknak.-Ez-a-hiány-annál-feltűnőbb,-mivel-a-német-pártok-esetében-az-aktivista-pártok-is-bemutatásra-kerülnek,-igaz,-azok-parlamenteri-erők-voltak.-ám-a-német-magyar-szociáldemokrácia-is-az-volt,-így-annak-mellőzése-semmiképpen-sem-índokolható.

szintén-hiányként-lehet-regisztrálni-azt,-hogya-munka-nem-foglalkozik-csehszlovákia-kommunista-pártjával,-bár-abbana-nemzetiségek,-különösen-a-magyar-felülreprezentált-volt,-s-kárpátalja-problémája-is-nehezen-érthető-meg-a-régióban-rendkívül-népszerű-cskP-politikájának-elemzése-nélkül.

A-kötet-második-nagy-fejezete-a-nemzeti-kisebbségek-törvények-által-kodifikált-jogait-veszi-számba.-Ennek-kapcsán-kiemelten-foglalkozik-a-csehszlovák-kormányoknak-a-nemzeti-kisebbségekre-vonatkozó--sokszor-bizony-semmitmondó--programnyilatkozataival,-a-nemzetközi-kisebbségvédelem-fórumaival,-a-kisebbségek-parlament-i-képviselésével,-a-nyelvtörvénnyel-és-a-földreform-kérdésével.

más-részek-kitűnő-és-a-magyar-szempon-tokat-sem-mellőző-feldolgozásával-szemben-a-földreform-kapcsán-ismét-hiányérzetünknek-kell-hangot-adni,-hiszen-bár-a-földbirtokreform-kiemelten-érintette-dél-szlovákiát,-s-ide-esett-a-kolonizáció-súlypontja-is,-ám-ez-a-szövegből-nem-tűkröződik-vissza.-Talán-a-releváns-szaki-irodalom-ismeretének-hiánya-miatt.

A-könyv-második-fele-lényégében-azokkal-a-kezdemenyezésekkel-foglalkozik,-amelyeket-a-csehszlovák-kormányzat-a-harmincas-évek-második-felében-a-nemzetiségek-pacifikálásá-ra-tett.-Ezeknek-kiindulópontját-egyrészt-a-megváltozott-nemzetközi-környezet,-másképp-a-szudétanémet-Párt-sikerei-jelentették,-amelyek-nyomán-Prága-megérette,-hogya-változtatnia-kell-nemzetiségi-politikáján.-I-egálabb-erre-lehet-következtetni-beneš-elnök-libereci-beszédéből,-és-más-vezető-politikusok-(Hodža-miniszterelnök-vagy-kamil-krofta-külgyminiszter)-megnyilvánulásaiból-is.-A-recenzeált-kötet-szerzői-is-jól-érzékelik-azonban-azt,-hogya-prágai-kormányzat-és-a-szudétanémet-követelések-között-egyre-mélyülő-szakadék-alakult-ki,-hiszen-benešék-határozottan-elzárkóztak-az-autonómia-minden-formájától,-miközben-az-sdP-és-vele-együtt-a-német-lakosság-jó-része-vizont-épp-az-autonómiában-látta-a-megoldást.-A-kötet-vizonylag-kevés-terjedelmet-szentel-a-német-neoaktivizmusnak,-s-ezzel-kapcsolatban-a-kormány-február-18-i-nyilatkozatának.-Pedig-a-Wenzel-jakschék-és-Prága-között-megszületett-egyezmény-sok-tekintetben-pragmatikus-lépésekkel-kívánta-rendezni-a-német-lakosság-helyzetét---igaz,-kevés-eredményel.

Ennek-a-fejezetnek-a-súlypontja-a-nemzetiségi-státútum-megalkotásának-folyamatára-esik,-amely-során-a-szerzők--részben-néhány-újonnan-feltárt-forrásra-támaszkodva--a-téma-eddigi-legaprólékosabb-elemzését-adják.-jól-érzékelik,-hogya-a-nemzetiségi-státútum-alapvető-paradigmaváltás-volt-a-csehszlovák-kormány-részéről--még-akkor-is,-ha-külső-körülmények-kényszerítették-ki.-Prágának-ugyanis-el-kellett-fogadnia-azt,-hogya-nemzetiségi-kérdés-rendezését-a-továbbiakban-nem-lehet-csupán-belügyként-kezelni,-s-ami-még-fontosabb-rá-kellett-lépniük-ara-az-útra,-amely-során-az-addigi-nemzetállamot-nemzetiségi

alapokra helyezték volna. Ebben a folyamatban a szerzők szerint nem Hodža, hanem beneš volt a határozottabb és a kezdeményezőbb, amely nézet sok tekintetben is meglepőnek tűnik. A recenzens véleménye szerint ugyanis Hodža szándékai tüntek őszintébbnek, a magyarkérdés megoldását illetően pedig beneš aktivitása gyakorlatilag a nullával volt egyenlő.

A kötet egyik nagy hozadéka az, hogy a csehszlovák szakirodalom nagy részével ellentétben határozott különbséget tesz a szudétanémetek és a szlovákiai magyarok között azok 1938-as magatartása és politikai reprezentációjuk viselkedése kapcsán. A szerzők ugyanis nem csupán az sDP és az EmP között húzódó ideológiai szakadékokat látják, hanem azt is, hogy a két párt teljesen eltérően állt a nemzetiségi státútumról folyó tárgyalásokhoz. Míg ugyanis Henleinék valójában nem törekedtek a meg egyezésre, addig Esterházyék a magyar lakosság helyzete javításának lehetőségét látták a státútumban. Ezt tükrözi vissza a két párt részéről a státútum második verziójára adott válasz tartalma is, hiszen míg az sDP felszínes frázisokkal tűzdelt válaszban utasította el a státútumtervezet szövegét, az EmP nem csupán kritikát fogalmazott meg, konstruktív javaslatokat is tett. Az már más kérdés – s ezt is jól ismeri fel a munka –, hogy az EmP vezetői joggal sérelmezték, hogy velük érdemben nem is tárgyal a prágai kormányzat.

A kötet végén található függelékek hasznos kiegészítői az előző fejezeteknek. A jól áttekinthető táblázatok egyebek között a korabeli népszámlálási eredményeket, a parlamenti választások eredményeit és a német és magyar parlamenti képviselők listáját is tartalmazták. Ezen kívül megtalálhatjuk ebben a részben a nemzetiségek jogait szabályozó legfontosabb törvények, illetve a nemzetiségi státútum javaslatának a szövegét is.

A Tóth – novotný – stehlik trió könyve szakmailag alapos munka, amely nélkülözhetetlen kézikönyvét fogja jelenteni a téma iránt kutató szakembereknek, egyetemistáknak, az érdeklődő közvéleménynek. Különösen fontos szerepet játszhat ez a könyv a magyar kisebbség szempontjából, hiszen a cseh olvasó a téma

ilyen alapos és korrekt ismeretesével eddig nem találkozhatott.

Hibái persze vannak a munkának, s nem is annyira abban, amit tartalmaz, hanem abban, ami kimaradt belőle. A magyar aktivisták és a csk P-mellőzőzéséről már szóltunk. De ugyanígy hiányoljuk a németek kormányba lépésének és annak eredményeinek a mélyebb vizsgálatát is. Mégis úgy véljük, hogy a *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938* című munka az utóbbi évek cseh-szlovák történetírásának az egyik legfontosabb alkotása. Ugyanis olyan vitákat fog kiváltani, amely másokat is az első köztársaság nemzetiségi politikájának további kutatására ösztönözhet. R emélhetőleg a szlovák történetírás minél szélesebb spektruma is kezébe veszi a könyvet, s szembesül azzal, hogy a nemzetiségi kérdésnek és a magyar kisebbség megítélésének a I adislav-d eák által kitaposott, előítéletekre és féligazságokra épülő útja egyre inkább tarthatatlan.

Simon Attila

skultéty- csaba: mi is volt a szabad-Európa r ádió? Egy szerkesztő visszaemlékezései. Budapest, Helikon kiadó, 2011, 182-p.

megkapó humorú, intelligens és szellemes visszaemlékezés skultéty csaba könyve a szabad-Európa r ádióról (s z Er). A szerző egyike azoknak a szerkesztőknek, akik 1951. október 6-án a szerkesztőségben hallhatták felcsendülni a s z Er - első magyar műsorát, és egyike azoknak, akik még köztünk vannak abból a generációból.

Ez a munka nem annyira egy összefüggő könyv, mint inkább frappáns, sodró lendületű és olvasmányos írások sora egy-egy meghatározott témáról. Arról, hogyan került a szerzőnk Párizsba, majd onnan a s z Er - müncheni főhadiszállására. Arról, hol, hogyan, kik között és milyen munkatársakkal töltött el mintegy harminc évet előbb hírszerkesztőként, majd 1963 után nemzetközi politikai szerkesztőként, kommentátorként a s z Er - magyar osztályán az az ember, akit az édesanyja is csak a s z Er - belső néven, Ambrus Mártonként ismert.

r oppant- izgalmasak- a- könyvnek- azok- a- részei,-amelyek-a-magyar-szerkesztőség-munkatársairól- (j uhász- I ászló,- csonka- Emil, borsányi- júlián,- bogay- Tamás- és- sokan mások)-szólnak,-valamint-azok-a-fejezetek-is, amelyek- egy-egy- ismert- államférfihoz- vagy művészhez- kapcsolódnak- (W.-s Churchill,- de Gaulle,- W.- brandt,- H.-s schmidt,- de- Gaspieri, Thomas- mann- és- mások),- akikkel- skultúrá- csaba- találkozott.- A- magam- részéről- a- szerkesztőség- belső- munkamenetének- és- a csehszlovák- osztály- szerkesztőivel- való- kapcsolat- részleteit- értékelem- a- legtöbbre,- mert ezekről- a- részletekről,- a- belső- sEr- világ- működéséről- csakis- egy- olyan- bennfentes- és- jó tollú-visszaemlékezőtől-kaphatunk-információt,- mint-amilyen-s kultúrá-c saba.

A-könyv-végére-marad-egy-kis-keserű-íz-az ember-szájában.-Ennek-oka-egy-rész-az-a-csalódás,-hogy-ez-a-mostani-könyv-elég-nagy-részben- skultúrá- csaba- *Vasfüggönyön át. A Szabad Európa mikrofonjánál – előtte és utána* (Pozsony,- madách-Posonium,- 2006)-c. könyvének- az- ismétlése.- Igaz,- azt- szlovákiában-adták-ki-évekkel-ezelőtt,-és- esetleg-sokan nem-ismerhetik.

Ennél- lényegesebb- oka- a- csalódásnak, ahogy- és- amilyen- mondanivalóval- a- könyv befejeződik- a- *Ribánszky László és a Magyar Televízió* (167-171.- p.)- valamint- A *SZER kaszája* (173-179.-p.)-c.-fejezetekben.-érezhető,-hogy- skultúrá- csaba- immár- nem- válogatja meg- a- szavait,- és- el- akar- mondani- valamit, amiről- fontosnak- tartja,- hogy- nyoma- maradjon,-hogy-tudjuk.-A-két-utolsó-fejezet-nyíltságán- és- odamondogató- jellegén- annyiban- nem lepődünk- meg,- hogy- tudjuk,- lényegében- minden- érintett,- aki- utólag- megnyilatkozott- a sEr- ről- (könyvben- pl.- borbándi- Gyula,- előadásokban- pl.- Ekecs- Géza,- k asza- I ászló,- de mások-is),-kibeszéltek-kisebb-nagyobb-konfliktusokat.- Ez- a- két-fejezet- azonban- kicsit- több, mint- egy-kis-sár- a- többiekre.- én- s kultúrá- csaba- esetleges- mai- magyar- belpolitikával- összefüggő- szándékait- félretereszem.- szomorú,- de- a lelke- rajta,- hogy- a- még- élő- egykori- szerkesztők most- egymásnak- mennek,- talán- csak- azért, mert- elvakítják- őket- a- mai- magyar- belpolitika diszkófényei.

szomorú,- hogy- a- magyar- szerkesztők belső-viszonyai-időig-fajultak--ehhez-túl-sokat tudunk- arról,- milyen- fontos- intézmény- volt- a sEr -a-kommunizmus-elleni-harcban,-s-talán (én- bizonyos)- túlságosan- felnézünk- rájuk. Úgyhogy-inkább-azt-olvassuk-ki- skultúrá- csaba könyve- végéből,- hogy- 1975- után,- amikor- az amerikai- központi- menedzsment- sokkal kisebb- befolyással- bírt- már- a- nemzeti- szerkesztőségekre,- mint- a- kezdeti- években,- felerősödtek- a- mindig- is- létező- konfliktusok.- más forrásokból-tudjuk,- az- amerikaiak- sokat- küszködtek- nemcsak- az- öt-ún.- célszág- szerkesztőségei- között- felbukkanó- partikuláris- érdekekkel,- hanem- folyamatosan- csitítani-uk- kellett- a- szerkesztőségeken- *belüli* konfliktusait- is. mert- ilyen- olyan- csaták- mindegyik- szerkesztőségben- végbementek- (a- csehszlovákban- bizonyosan,- és- elég- csúnyák).- s kultúrá- csaba- szavai- tehát- tovább- erősítik,- hogy- az- 1980-as években- a- sEr -már- korántsem- volt- az,- mint egykori- önmaga.

Vajda Barnabás

s szabómihály- Gizella- I anstvá- István- (szerk.): magyarok- szlovákiában.- VII.- kötet,- nyelv. Fórum- kisebbségkutató- Intézet,- somorja, 2011,-586-p.

A-Fórum- kisebbségkutató- Intézet- gondozásában- 2011-ben- jelent- meg- a- *Magyarok Szlovákiában* sorozat- hetedik,- *Nyelv* című kötete.- A- szabómihály- Gizella- és- I anstvá- István- szerkesztette,- monografikus- jellegűnek is- tekinthető- kötet- a- szlovákiai- magyar- nyelvészek- írásait- gyűjti- egybe,- negyven- -- részben korábban- már- publikált- -- tanulmányban különböző- szempontú- elemzések- révén- számol- be- a- szlovákiai- magyar- nyelvhasználatról, a- szlovákiai- magyar- nyelvváltozatokról.- A- szerkesztői- előszóból- is- kiderül,- hogy- a- kötet- célja nem- a- szlovákiai- magyarok- nyelvének- részletező- leírása- volt.- A- tematikailag- nyolc- főfejezetbe- rendezett- tanulmányoknak- köszönhetően,- melyek- szerzői- a- pozsonyi,- nyitrai,- komáromi- magyar- tanszékek- oktatói,- az- olvasó- bepillantást- nyer- a- rendszerváltás- óta- eltelt- időszak- szlovákiai- magyar- nyelv- tudományi- kutatásai-

nak-eredményeibe.- A szerzők-több-témakört érintenek,-így-foglalkoznak-a-nyelvi-jogokkal-és-nyelvpolitikával,-a-magyar-nyelv-szlovákiai-változatainak,- pl.- a- nyelvjárások- jellemzőivel,- a nyelv érintkezés-és-a-kétnyelvű-nyelvhasználat aspektusaival,-s-kitérnek-a-névhasználat-és-az-oktatás,- valamint-a-nyelvmenedzselés-kérdéseire-is.

A-kötet-első,-*Nyelvi jogok, nyelvpolitika c. főfejezete*-a-nyelvi-jogokat-és-a-nyelvpolitikát érintő- kérdéseket- fejteget.- szabómihály Gizella-fejezetnyitó-tanulmányában-foglalkozik az- államnyelv- szerepét- hangsúlyozó- törvényekkel-s-azok-nemzetközi-szempon-tú-értékelésével,- melynek- kiindulópontja- a- r egionális vagy- kisebbségi- nyelvek- európai- chartája, továbbá- beszámol- a- szlovákiai- kisebbségi nyelvhasználati-jogokról-s-azok- hiányosságairól.- Az- olvasó- előtt- megmutatkozik,- hogy- az elmúlt-két-évtizedben-hol-történt-előrelépés,-s mely- területeken- nem- javult- a- helyzet,- mely törvénytörvények-érintik-továbbra-is-negatív-an- a kisebbségi-nyelvhasználat-jogi-garanciáit.

menyhárt-j özsef-olyan-egyház-politikai-kérdéseket- boncolgat,- melyek- a- szlovákiai magyarok- nyelvhasználatára- kedvezőtlenül hatnak.- beszámol- a- magyar- katolikus- hitélet alapvető- gondjairól,- melyek- között- említi- a magyar-anyanyelvű-főpásztor,- a- magyar-anya-nyelvű- papok- és- papi- hivatások,- a- magyar nyelvű- kispapok- anyanyelvű- képzésének- hiányát,- az-új-egyházmegyék-létrehozása-során-a tömbben- élő- katolikus- magyarság- felaprózását-célzó-törekvéseket-(29-35.-p.).-Az-egyház-politika- nyelvhasználati- következményeinek ismertetésével- hívja- fel- a- figyelmet- a- magyar nyelvű-hitélet-megőrzésének-a-fontosságára.

misad- katalin- a- magyarnak- kisebbségi nyelvként- való- használatát- vizsgálja- a- hivatalos- érintkezésben.- áttekinti-a-20.-század-elejétől- a- hivatali- nyelvhasználatra- vonatkozó- törvényeket,- továbbá- a- d unaszerdahelyen- végzett- kutatás- alapján- ismerteti- az- írásbeli- és szóbeli- hivatali- ügyintézés- nyelvhasználati- jellemzőit,- s- az- írott-nyelvi- korpusz- vizsgálatával- a- fordítási- nehézségeket-is- feltárja.

A-kötet-második-főfejezete-*A magyar nyelv szlovákiai változatainak jellemzői* címet- viseli. l anstyák- István- fejezetindító- tanulmányában- a-szlovákiai-magyar-beszélők-nyelvi-viselkedé-

sének- a- sajátosságait,- a- kisebbségi,- ill.- két-nyelvűségi- helyzetből- adódó- interferenciahatás- nyelvi- következményeit- ismerteti. bemutatja-egyebek-között-a-nyelvi-lapszusz-és- hiányt,- a-nyelvi-bizonytalanság-megnyilvánulá- sait,- számos-példával-szemléltetve-tárgyalja- a kölcsönzés- típusait,- melyek- mértékéről- sok- olvasó-számára-talán-nem-várt-következtetést- von-le.- megállapítja,- hogy- „az-ss-nyelvnek-az- sm-változatokra-gyakorolt-hatása-tulajdonképen- csekély”¹ (77.-p.).

A- szerző- második,-*A határon túli magyar szókészlet eredet szerinti rétegei c.*-tanulmányában- a- határon- túli- lexikológiai- kutatások- eredményeit,- a- határon- túli- magyar- szókészlet- eredet- szerinti- rétegeit- tekinti- át- a- Termini- internetes- adatbázis,- valamint- a-*Magyar értelmező kéziszótár 2.*- kiadása- és- az- osiris *Helyesírás* határon- túli- szóanyaga- alapján.- A- Termini- kutatóhálózat- és- az- mTA- határon- túli- kutatóállomások- tevékenységéről,- ill.- a- határ- talanítási- törekvésekről,- a- történelmi- események- nyelvhasználatra- gyakorolt- hatásáról,- az- ún.- állami- változatok- kialakulásáról- s- e- nyelvi- helyzet- következményeiről- is- beszámol. Eredetük- szerint- a- szerző- gazdag- nyelvi- anyag- gal- szemléltetve- közmagyar,- táji,- határon- túli- és- államnyelvi- eredetű- szavakat- különböztet- meg,- sőt- a- nyelvi- adatok- felsorakoztatása- mel- lett- az- adott- szókészleti- elemekkel- szembeni- beszélői- viszonyulást- is- leírja.- A- szerző- a- továb- biakban- azt- is- feltárja,- hogy- nyilvánul- meg- a- kontaktushatás- a- határon- túli- szókincs- egyes- rétegeiben.- E- regiszterek- gyakran- negatív- megítélés- alá- esnek,- s- e- szemlélet- megválto- zásához- a- tanulmány- újszerű- megközelítése- jelentős- mértékben- járulhat- hozzá.

A- nyelvi- változókkal- l anstyák- István- és- s- szabómihály- Gizella- két- tanulmányban- is- fog- lalkoznak.- magyarországi- és- szlovákiai- magyar- gimnazisták- körében- végzett- empirikus- kuta- tásaik- eredményei- alapján- bemutatják,- pél- dákkal- szemléltetik- az- egyetemes- magyar- nyelvben- és- a- szlovákiai- változatokban- megje- lenő- nyelvélváltzó- típusokat,- kategorizálják- a- kontaktusváltzókat.- E- típusok- segítségével- a-

1- ss =szlovák, sm =szlovákiai-magyar

nyelvváltozatok-jelenségei-rendszerizálhatók,-s az egyes- változótipusok -- a szerzők- által is fontosnak tartott-és-sürges -- nyelvi-jellemzőinek-a-megismerése-lehetővé-teszi-az-egy- változatokra-vonatkozó-általános-megállapítások-megfogalmazását-(122-123.-p.).-második tanulmányában- a szerzőpáros- áttekintést nyújt-arról,-hogy-a-vizsgált-nyelvi-változók-mi- képp-jelennek-meg-a-diákok-nyelvhasználatában,- milyen-különbségek-figyelhetők-meg-e-nyelvi-változók-változatainak-használatában-az-egynyelvű-és-kétnyelvű-környezetben.

A-szlovákiai-magyar-írott-nyelvváltozat-kérdései-misad-katalin-két-tanulmányában-kapnak-teret.-A-standardtól-eltérő-helyesírási-formákat--számunkra-meglehető-következtetéseket-levonva--a-szlovákiai-magyar-nyelvű-sajtóból-felgyűjtött-példaanyagon-vizsgálja.-megállapítja-ugyanis,-hogy-„a-szlovákiai-magyar-írásgyakorlatot-a-tulajdonnevek-vagy-a-tulajdonnévnek-vélt-elnevezések-írásakor-nem-befolyásolja-a-szlovák-helyesírás”-(145.-p.).-E-tanulmányhoz-szervesen-kapcsolódó,-azzal-több-ponton-érintkező-második-írásában-a-szerző-a-szlovák-és-a-magyar-helyesírás-egy-pontjainak-összevető-vizsgálata-révén-a-szlovákiai-magyar-írásgyakorlatban-megfigyelhető-nagybetűsítést-veszi-górcső-alá.

E-főfejezetet-Pintér-Tibor-tanulmánya-zárja, melyben-a-szlovákiai-magyar-nyelvváltozatok-adatbázisait-veszi-sorra,-bemutatva-a-határon-túli-magyar-nyelvváltozatok-korpuszának-létrejöttét,-különös-tekintettel-a-szlovákiai-magyar-korpuszra.-A-szerző-a-Gramma-nyelvi-Iroda-adatbázis-építő-tevékenységének-másik-területről,-a-szójegyzékek-készítéséről-is-beszámol, s-az-olvasó-a-Termini-magyar-magyar-szótár-és-adatbázis-készüléséről-is-tájékozódhat.

A-soron-következő.-*Nyelvjárások* címmel-ellátott-főfejezet-a-szlovákiai-magyar-nyelvjárásokról-tudósít-tömören,-de-kellő-áttekintést-nyújtva.-Ez-a-főfejezet-elmaradhatatlan-részét-képezi-a-kötetnek-azon-oknál-fogva-is,-hogy-a-nyelvjárás-a-szlovákiai-magyar-közösség-nagy-részének-az-elsődlegesen-elsajátított-és-domináns-nyelvváltozata.-Elsőként-a-magyar-nyelvjárások-helyzetéről-és-kutatásáról-számol-be-sándor-Anna.-A-tanulmány-bevezetője-dialektológiai-alaptéziseket-és-fogalmakat-ismertet, ill.-funkcionális-szempontból-világítja-meg-a

nyelvjárások-kérdéskörét.-Az-értekezés-magva-a-nyelvjárások-helyzetének-szemszögéből-mutatja-be-a-szlovákiai-magyarok-település-szerkezeti-sajátosságait,-a-nyelvi-szocializáció-szintereit,-a-korcsoportok-szerinti-nyelvhasználatot,-a-gazdasági-helyzet-és-egészségi-állapot-befolyását,-a-lakosság-etnikai-és-vallási-összetételét,-s-mindezek-fényében-tizenkét-pontban-határozza-meg-a-szlovákiai-magyar-dialektológiai-kutatások-további-feladatait.

Presinszky-károly-a-nyelvjárásokhoz-való-vizonyulás-kérdéseit-taglalja:-felhívja-a-figyelmet-a-beszélők,-valamint-a-közvélemény-általi-megítélés-fontosságára,-hiszen-a-nyelvjárások-mai-helyzete-elsősorban-annak-függvényében-alakul.-Az-értekezés-bevezetőjében-a-területi-alapon-elkülönülő-nyelvváltozatokat-és-a-köznyelvet-hasonlítja-össze:-a-különbségeket-szociolingvisztikai-tényezők-segítségével-ismerteti,-valamint-bemutatja-a-kisebbségi-magyar-ság-anyaországgal-való-érintkezésének-nyelvi-következményeit.-Ezt-követve-a-két-nyelvváltozattal-szembeni-szubjektív-vizonyulást-tekinti-át,-a-nyelvjárásokhoz-való-attitűd-időnkénti-változását,-mivel-azok-megítélése-alakítja-az-egy-nyelvváltozatok,-így-a-nyelvjárás-jövőjét-is.-végezetül-a-szlovákiai-magyar-attitűdvizsgálatok-eredményeit-ismerteti-a-szerző.

A-fejezethez-további-három,-szintén-Presinszky-károly-tollából-származó-értekezés-sorolható.-Az-első-kiterjedt-tanulmányban-a-szlovákia-területére-eső-nyelvjárás-régiók,-azon-belül-pedig-az-egy-nyelvjárás-csoportok-aprólékos-jellemzése-szerepel,-térképekkel-ellátva.-A-jellemzés,-mely-a-szlovákiai-magyar-nyelvjárások-c-egyetemi-tankönyv²-ismeretanyagára-épül,-a-nyelvjárás-jelenségek-közül-elsősorban-az-egy-területekre-jellemző-hangtani-és-alaktani-sajátságokat-mutatja-be-kellő-példaanyaggal.-*A-Magánhangzóhiány-és-kontaktushatás-a-nagyhindi-nyelvjárásban* cím-alatt-a-peremhelyzetben-levő-n-agyhind-fonéma-állandóságában-történő-változásokról-értésülünk.-A-nyelvjárásban-jelentkező-erős-illabialitást-vizsgálja-a-szerző,

2- menyhárt-józsef-Presinszky-károly-sándor-Anna:-*A-szlovákiai-magyar-nyelvjárások*.-Egyetemi-tankönyv.-nyitra,-konstantin-Filozófus-Egyetem,-2009.

arra-keresve-a-választ,-hogya-változásokat-mely tényezők-befolyásolhatják-vagy-idézhetik-elő.-A következő-tanulmány-e-nyelvcserelyezetben levő-település-lakosainak-a-helyi-magyar-nyelv-járáshoz-való-attitűdjét-írja-le-és-korcsoportokra lebontva-szemlélteti.

A-kötet-szerzői-a-Nyelvérintkezés c.-főfejezetben-az-interferencia-és-a-kontaktushatás nyelvi,-nyelvhasználati-következményeit-elemzik.-s-zabómihály-Gizella,-I-anstyák-István, vančóné-k-remmer-Ildikó-és-simon-szabolcs-a-fejezet-első-tanulmányában-egyrészt-azokat-az idegen-szavakat-veszik-sorra,-amelyek-a-szlovák-nyelv-közvetítésével-kerültek-be-más-nyelvekből-a-szlovákiai-magyar-nyelvváltozatokba, másrészt-jellemzik-a-nyelvhasználatbeli-megjelenésüket,-párhuzamot-vonnak-a-magyarországi-és-a-szlovákiai-nyelvhasználati-szokásokkal,-s-a-kölcsönyszavak-kategóriái-alapján csoportosítják-ezeket-az-idegen-eredetű-kifejezéseket.-Formai-szempontról-elkülönítik-a-magyar-és-szlovák-nyelvben-fonológiai-egyebeeső,-eltérő-és-analógiás-jellegű-szavakat.megvizsgálják-a-két-nyelvből,-ill.-nyelvváltoztatban-az-idegen-szavak-jelentésbeli,-stílusbeli-pragmatikai,-gyakorisági-eltéréseit,-s-a-beszélt-és-az-írott-nyelv-különbségeit-sem-hagyják-figyelmén-kívül.

Az-északi-magyar-peremnyelvjárások-olyan tájnyelvi-jelenségeit-vizsgálja-I-anstyák-István írása,-amelyek-valóságosan-végbement-vagy elmaradt-nyelvcserék-nyelvi-nyomai.-A-vizsgált kérdések--a-szerző-szavait-idézve--„segítség-nyújtanak-a-korábbi-etnikai-viszonyok-jobb megismeréséhez,-adalékokkal-szolgálhatnak a-magyar-szlovák-nyelvhatár-változásainak feltárásához-vagy-akár-a-nyelvtérület-belsőbb részeibe-irányuló-népességmozgás-nyelvi-ala-pon-történet-kimutatásához”-(253.p.).

menyhárt-j-őzsef-tanulmánya-a-nyelvi-kontaktusoknak-a-nyelvjárásokra-kifejtett-hatását tárgyalja.

A-fejezetet-s-zabómihály-Gizella-dolgozata zárja,-amelyben-a-fordítottság-jeleit-veszi sorra,-például-elemzi-azokat-a-szerkezeti-hiányosságokat-(megformálási,-kompetencia-és interferenciahibákat),-amelyek-a-célnyelvi norma-ismeretének-a-hiányából-erednek,-s-a-fordítóknak-gyakran-gondot-jelentenek.-A-mon-datrövidítő-és-jelzős-szerkezetek,-valamint-a

szervedő-szerkesztésmód-fordításának-sok-szor-megjelenő-hibáit-nyelvi-adatokkal támasztja-alá,-továbbá-e-szerkezetek-fordításának-megoldási-lehetőségeit-is-közi.

A-kötet-következő,-a-Kétnyelvű nyelvhasználat c.-főfejezete-a-címéhez-igazodva-a-két-nyelvűek-nyelvhasználatáról-nyújt-átfogó képet.-I-anstyák-István-a-kódváltást-vizsgálja két,-egymással-több-ponton-érintkező,-de-más vizsgálódási-szempontról-írásában.-Az-első tanulmányban-a-szlovákdomináns-kétnyelvű beszélők-nyelvhasználatában-megfigyelhető kódváltás-nyelvtani-típusait-mutatja-be-aszerint,-hogya,-a-két-különböző-nyelvből-származó szkevből-ak-milyen-módon-épülnek-egyetlen (kétnyelvű)-diskurzussá”-(293.p.).-második írásában-a-kódváltás-nyelvtani-aspektusának kérdéseit-vizsgálja-a-szlovákiai-magyar-beszélők-közösségben,-s-a-kódváltás-nyelvtani-típusait--a-bázisartó,-bázisváltó-kódváltást,-bázis-váltogatást,-a-megnyilatkozáson-kívüli-kódváltást--elsősorban-a-magyardomináns-és-többé-kevésbé-kiegyenlített-kétnyelvűektől merített-példák-alapján-mutatja-be.

A-nyelvválasztást,-a-nyelvélválasztási-stratégiákat-és-szokásokat-vizsgálja-I-anstyák-István-és-simon-szabolcs.-Három-településen-végzett-kutatás-alapján-jellemzik-az-adatközlők aktív-és-passzív-„egyszemélyes”-nyelvhasználatát,-valamint-nyelvhasználatukat-a-kevésbé-és-az-erősebben-központosított-nyilvános nyelvhasználati-szintereken.

A-főfejezetet-vančóné-k-remmer-Ildikó-két tanulmánya-zárja.-Az-első-írásban-magyar-és-szlovák-tannyelvű-oktatási-intézményekben tanuló-kétnyelvű,-valamint-egynyelvű-magyarországi-diákok-szövegértési-képességeit-vizsgálja,-s-ennek-eredményeiből-von-le-figyelmeztető-értékű-következtetéseket.-kutatási-eredményei-cáfollják-azt-a-velekedést,-hogya-kisebbségek-anyanyelvi-oktatása-felesleges.-A-szlovák-tannyelvű-osztályokban-tanuló-magyar anyanyelvű-diákok-eredményei-ugyanis-súlyos hiányosságokat-mutatnak-(386.p.).-második esettanulmányában-a-szerző-a-kétnyelvűség kialakulásának-néhány-aspektusát:-a-tárgy-esetnek-a-magyar-és-a-szlovák-nyelvben-való használatát,-ill.-a-kétnyelvű-gyermekek-nyelvhasználatában-előforduló-kódváltás-sajátosságait-boncolgatja.

A *Nevek és névhasználat* c.-főfejezetben bauko-jános,- szabómihály-Gizella- és-Török Tamás-a nyelvészet-egyik-speciális-ágához,-az onomasztikához-kapcsolódó-tudományos-írásait-teszik-közzé.-A-főfejezet-élén-bauko-jános értekezése-áll,-melyben-a-szerző-a-társadalom és-a-személynévhasználat-összefüggéseit-szlovákiai-magyar-viszonylatban-több-szempontból vizsgálja:- a-hivatalos-mellett-a-nem-hivatalos személynévhasználatot-is-felöleli,-sőt,-a-névdívalattal,-a-generációk-névhasználati-különbségeivel-is-foglalkozik,-s-kimutatja,-hogyan-befolyásolja-a-magyar-szlovák-kétnyelvű-környezet-a-névhasználatot.-Többek-közt-a-következő-érdekes-megállapításokat-közli:-a-névvisező-nemzetisége-nem-következtethető-ki-a-családnév-etimológiája-és-helyesírása-alapján-(415.-p.),-ill.-a-szlovákiai-magyarokat-a-nem-hivatalos-szintéren-magyardomináns-névhasználat,-hivatalos szintéren-pedig-szlovákdomináns-névhasználat-jellemzi-(420.-p.).

Az-említett-szerző,-bauko-jános-a-Köszönések-és-megszólítások-magyar-szlovák-bilingvis-környezetben-c.-tanulmánya-a-komáromi-Eötvös-utcai-Alapiskola-és-jaroslav-Šulek Gimnázium-diákjai-által-használt-köszönés-és-megszólításformákat-taglalja.-Az-előző-tanulmányhoz-hasonlóan-itt-is-rámutat-a-kétnyelvű-környezet-szerepére.

sabómihály-Gizella-a-szlovákia-területén található-helységnevek-variabilitására-hívja-fel-a-figyelmet,-s-kifogásolja,-hogy-„a-magyar-földrajzi-nevek-standardizációs-kérdéseivel-a-szlovákiai-magyar-nyelvtudomány-eddig-nem-foglalkozott”-(437.-p.).-v-élelménye-szerint-a-felso-rakoztatott,-egy-denotátumhoz-tartozó-helynévváltozatok-egységesítése-csak-akkor-lehet-eredményes,-ha-a-kodifikáció-szakmai-alapon-és-minden-érintett-fél-(azaz-magyarország-és-az-utódállamok)-bevonásával-való-sul-meg.

nem-kevésbé-fontos-a-helységnevek-magyar-szlovák-fordításának-témaköre.-Török Tamás-két-kistérség,-nevezetesen-zoboralja-és-az-Alsó-Ipoly-mente-térképeken-szereplő-helyneveinek-szlovák-fordításait-veszi-szemügyre:-a-térképek-névanyagának-párhuzamba-állításával,-pontosabban-a-fordítási-jellegzetességek-meghatározásával-leszögezi,-hogy-a-helynevek-főként-a-következő-fordítási-műveletek-bevonásával-jönnek-létre:-tükörfordítás,

átírás-és-új-motiváció-révén-kialakuló-szlovák-elnevezés.-minden-esetben-ismerteti-a-létrejött-változatot,-tehát-adatolja-az-esetlegesen-feltűnő-(gyakran-szerkezeti-és/vagy-jelentésbeli)-különbségeket.-A-soron-következő-tanulmányában-ugyancsak-az-Ipoly-mente-helynevei-szerepelnek,-de-ezúttal-tipológiai-szempontból-kerülnek-górcső-alá:-a-nevek-funkcionális-rendszerzésére-vállalkozik-a-szerző.

A-fejezet-zárásaképpen-bauko-jános-röviden-ismerteti-a-szlovákia-területén-mind-ez-ideig-megvalósult-és-megjelent-névtani-kutatásokat.

Az-*oktatás nyelvi aspektusai* c.-főfejezetben-misad-katalin-az-anyanyelvi-nevelés-problémáit,-ill.-a-magyar-nyelv-és-irodalom-tantárgyak-tartalmának,-valamint-érettségi-követelményeinek-következetlenségét-tárgyalja.-n-yil-vánvalóan-a-fejlesztéshez,-a-hibák-kiküszöböléséhez-nélkülözhetetlen-e-következetlenségek-ismerete,-ezért-a-szerző-részletesen-ismerteti-az-anyanyelvi-oktatásban-jelentkező-hiányosságokat,-valamint-rámutat-az-érettségi-próbatesztekben-szereplő-módszertani,-szakmai-jellegű-és-helyesírási-hibákra.-kifejti,-hogy-biztos-haladást-a-funkcionális-szemléletű,használati-alapú-grammatikaoktatás-nyújthat,-ezért-szükséges-a-tankönyvek-konceptióinak,tartalmának-és-módszereinek-megújítása.-misad-katalin-szerint-olyan-tantervre-és-tan-könyvekre-van-szükség,-amelyek-a-szlovákiai-magyarok-számára-készülnek,-tehát-figyelem-be-veszik-„a-kétnyelvű-helyzetben-történő-anyanyelvi-nevelés-sajátosságait”-(499.-p.).

I-anstyák-István-és-sabómihály-Gizella-a-nyelvpolitika-kérdéskörét-a-kisebbségi-oktatás-keretein-belül-vizsgálta.-k-iindulási-tézisük,-hogy-a-kisebbségek-nyelvi-érdekvényesítését-a-hazai-és-nemzetközi-jogszabályokban-való-tájékoztatlansága-is-gátolja,-ezért-szükséges-a-nyelvpolitika-oktatásának-a-közép-és-felsőfokú-oktatásba-történő-beépítése.-A-tanulmány-második-része-a-nyelvpolitikai-ismeretek-oktatás-az-egy-konceptiót-is-felvázol.

A-szerző-páros-nevéhez-köthető-a-következő-értekezés-is,-melyben-I-anstyák-és-sabómihály-azt-kívánja-hangsúlyozni,-hogy-kisebbségi-környezetben-hatványozottan-fontos-az-anyanyelvi-nevelés-szerepe,-hiszen-a-„szlovákiai-magyarok-azonosság-tudatának-egyik-leg-

fontosabb-összetevője-az-anyanyelv”-(511.-p.). számos-empirikus-vizsgálatra-alapozva-a-szerzők-megállapítják,-hogy-az-anyanyelvi-nevelés során-először-is-a-kontaktusjelenségek-tudatosítását,-majd-pedig-azok-kiküszöbölését-kel-lene-irányozni:- ehhez-eligazításképpen-hasznos-módszertani-tanácsokat-is-adnak.

ugyancsak-az-anyanyelvi-nevelés-kérdésével-foglalkozik-sándor-Anna,-aki-a-nyelvjárási-háttérrel-az-anyanyelvi-nevelés-fontos-és-nem-mellőzhető-kiindulópontjaként-határozza-meg, ezért-sürgeti-annak-tekintetbevételét.bizonyított-tény-ugyanis,-hogy-az-anyanyelvoktatás-a-leghatékonyabban-csakis-a-diákok-elsődlegesen-elsajátított-nyelvváltozatára-alapozva-folyhat,-mégis-a-tankönyveket-megvizsgálva-a-nyelvjárásokkal-kapcsolatos-ismeret-anyag-hiányosságairól-számol-be-a-szerző, valamint-arról,-hogy-a-pedagógusok-a-legtöbb-esetben-a-nyelvjárási-háttérrel-figyelmén-kívül-hagyják.-A-probléma-megoldását-a-funkcionális-szemléletre-épülő-nyelvoktatás-bevezetésében-látja,-a-köznyelv-eredményes-elsajátításához-pedig-a-kontrasztív-szemléletet-alapul-vevő-módszereket-tanácsolja.

simon-szabolcs-a-magyar-iskolát-látogató-diákok-szlovák-nyelvi-ismereteit-a-2005/2006-os-érettségi-vizsga-külső-írásbeli-tesztjének-eredményei-alapján-méri-fel,-majd-a-következő-tanulmányban-a-2004/2005-ös-tanévben-megvalósult-írásbeli-érettségi-vizsga-elemzését-végzi-el-magyar-nyelvből-és-irodalomból,-rámutatva-a-leggyakrabban-jelentkező-hibákra.sztatisztikai-adatok-segítségével-kimutatja-többek-között,-hogy-az-egyik-legnagyobb-gondot-a-helyesírás-okozza.

A-főfejezethez-tartozó-utolsó-értekezésben-vančóné-k-remmer-Illdikó-a-szlovákiai-magyar-nyelvű-felsőoktatásról-számol-be,-érintve-az-egyetem-keretében-történő-nyelvi-tervezés-kérdéskörét.-kiemelendő-a-tanulmány-egyik-zárógondolata:-„olyan-átfogó-tannyelvpolitikára-van-szükség,-melynek-gyakorlati-alkalmazása-a-szakmai-tudnivalók-elsajátításán-kívül-a-többségi-nyelv-magas-szintű-elsajátítását-is-megoldaná”-(544.-p.).

A-könyv-egyik-nyelvészeti-újdonsága-az-utolsó-főfejezetben-a-nyelvi-problémák-megoldására-összpontosító-Nyelvi-menedzselés, amely-a-szociolingvisztika-nyegyedik-irányzata-

ként-is-felfogható-(550.-p.)-szabómi-hály-Gizella-az-új-nyelvészeti-fogalmat-a-szakirodalomra-hivatkozva-a-nyelvi-tervezés-tágabb-kontextusában-körvonalazza,-s-leírja,-mit-takar-és-miért-előnyös-a-terminus-használata,-valamint-kiemeli,-hogy-az-irányzat-az-ún.-laikus-beszélők-nyelvi-értékelő-tevékenységére-is-tekintettel-van.

misad-katalin-a-soron-következő-értekezésben-a-szlovák-magyar-vonatkozású-élelmi-szer-ipari-szak kifejezések-és-termékmegnevezések-vizsgálatából,-valamint-az-előforduló-szemantikai-eltérésekből-megállapítja,-hogy-egyre-nagyobb-szükség-van-a-szlovák-kifejezések-pontos-magyar-megfelelőinek-azonosítására,-ill.-egy-magyar-terminológiatan-kidolgozására.

A-kötetet-simon-szabolcs-Gondolatok-a-purizmusról-c.-tanulmánya-zárja,-melyben-fel-emeli-szavát-az-ellen,-hogy-a-szlovákiai-magyar-tankönyvek-még-mindig-tartalmazznak-purista-szemléletű-megnyilvánulásokat.

összegzésképpen-elmondható,-hogy-a-kötet-tanulmányai-messzemenően-nem-elég-szenek-meg-azzal,-hogy-a-nyelvtudományi-kutatások-által-átfogó-képet-adjanak-a-szlovákiai-magyarok-nyelvről,-a-nyelvváltozatokról-és-a-nyelvhasználatról.-Újszerű-szemléletükkel-számos-nyelvi-mítosz-nak-ellentmondanak.-A-modern-nyelvészeti-felfogásokat-követő-kutatások,-az-eredmények-e-szemlélethez-igazodó-bemutatása-számos-téveszme-megszűnéséhez-járulhat-hozzá.-A-írások-szerzői-a-funkcionalitásra-helyezik-a-hangsúlyt.-A-szerzők-célja-kétségtelenül-a-kutatások-eredményeinek-gyakorlatban-történő-felhasználása,-az-anyanyelvi-oktatásba-való-beépítése,-a-nyelvpolitika,-nyelvi-menedzselés-nyelvalakító-szerpének-kiaknázása,-valamint-a-szaknyelvek-terminológiai-fejlesztésének-ösztönzése.-mivel-a-nyelvről-szóló-ismeretek-átadása-folyamán, valamint-az-egy-nyelvváltozatokhoz-való-viszonyulás-kialakítása-során-az-iskola-mint-intézmény-nagy-szerepet-játszik,-ezért-a-tanulmányokban-konkrét-tanácsok-fogalmazódnak-meg-az-oktatási-rendszer-megújítását-illetően.-A-munka-további-pozitívuma,-hogy-tudományos-igényessége-mellett-a-kötetet-logikus-szerkezetének-és-a-tanulmányok-követhető, világos-stílusának-köszönhetően-a-laikus-és-a-

hozzáértő- olvasó- egyaránt- haszonnal- forgathatja.- ugyanakkor- azt- is- leszögezhetjük,- hogy a-magyartanárok-és-a-nyelvészeti-tanulmányokat- folytató- egyetemi- hallgatók- számára- is- hasznos-ismeretforrás.

Kralina Hoboth Katalin, Tóth Katalin

Török-Tamás:-Ipoly-mente-helynevei.-Adattár. 1.- kötet.- Alsó-Ipoly- mente.- somorja,- Fórum kisebbségkutató-Intézet,-2011,-144-p.

Egy- régió- helynévkincse- számos- művelődés-történeti-ismeretet-rejt-magában.-Török-Tamás értékmentő- feladatra- vállalkozott.- Alsó-Ipoly mente-külterületének-történeti-és-élő-földrajzi neveit- gyűjtötte- össze,- s- a- helynévanyagból regionális-adattárat-szerkesztett.

Egy- többéves- kutatómunka- eredményét tartja- kezében- az- olvasó,- mely- a- következő részekből-áll.-A-szerző-a-bevezető-után-bemutatja-a-gyűjtési-területet,-majd-a-régió-nyelvjárását.-Ipolyságtól- a- folyó- torkolataíig,- Helembáig- 13- mai- településen- (Gyerk,- Helemba, Ipolybél,- Ipolykiskeszi,- Ipolypásztó,- Ipolyság, Ipolyszakállos,-Ipolyvisk,-I eléd,-I ontó,-Pereszléný,-s zalka,-s zete)-és-egy-elpusztult-majorságon- (szekeresd)- gyűjtötte- össze- a- helynévanyagot- az- első- katonai- felméréstől- (1782–1785)- 2010-ig.- A- vizsgált- területen- a- palóc nyelvjárás-Ipoly-vidéki-nyelvjárástípusát-beszélik.- mivel- a- források- között- történeti- és- ma használatos- térképek- is- szerepelnek,- ezért Török- Tamás- önálló- fejezetben- foglalkozik- a- térképek- jellemzésével.- Ezek- után- következik- a- gyűjtés-történetének-leírása.-Az-adattár-elején-rövid-útmutató-található-a-használatához. Az- adattárban- az- egyes- települések- szerint közli- a- szerző- a- helyneveket.- Az- Ipoly- menti helységnevek- etimológiája- után- szerepel- a- neveket-lokalizáló-térkép.-A-címszóban-a-helynevek-köznyelvi-alakját-találhatjuk,-majd-szögletes- zárójelben- az- egyes- térképek- adatait betűhív- formában,- illetve- a- nyelvjárásban használatos- helynévi- formákat.- A- térképeken és- az- élőnyelvben- szereplő- névváltozatokat, valamint-a-szlovák- magyar-névpárokat-kettőspont- választja- el- egymástól- (pl.- *Tiszteles* és *Alsó Fenék*: *Tiszteles* és *alsó fenék*: *Farské* a

dolné dno).-Egyes- helyneveket-eltérő-helyesírással- tüntettek- fel- a- különböző-forrásokban (pl.- *Tompai-szöllőkre-járók* : *Tompai Szöllőkre Járók*, *Tompai szöllőkre járók*, *Tompai Szöllők-nél* : *tompai szöllőkre járok*).-ugyanazon-lokalizációs-pontnak-több-megnevezése-is-lehetett (pl.- *Seregély-hegy* : *Mogyorósi-szöllők*).-A- névcikkekben- néhol- a- helynévvel- kapcsolatos névadási- magyarázat- is- olvasható- (pl.- az *Izrael-bánya* megnevezésű- helyen- valamikor homokot-és-kavicsot- bányásztak,-az-adatközlők-szerint-az-egykori-tulajdonosa-egy-esztergomi-zsidó-kereskedő-volt).-A-szlovák-nyelv hatására- a- magyar- névhasználatban- kontaktusjelenségek-is-megfigyelhetők-(pl.-*Celulózka chatái* – a-párkányi-papírgyár-nyaralókat-épített-a-helyre, *Jéerdé tanyája* – jr d- 'Egységes Földműves-szövetkezet',-*Zsobra-k-völgy*).-A-szócikk-végén-a-térszínformákra-(pl.-*domb,-hegy, patak*)-és-a-művelési-ágakra-(pl.-*rét, szántó, szőlő*)-vonatkozó-rövidítések-is-fel-vannak-tüntetve.-A-részletes- névmutató- segítségével- a- helynevek- könnyen- visszakereshetőek- az egyes- települések- szerint.- A- mutatóban- az alap- és- megkülönböztető- névrészek- gyakoriságáról-is-képet-kaphatunk-(pl.-gyakran-előforduló- földrajzi- köznevek- az- *alja, erdő, föld, hegy, völgy*, illetve- a- megkülönböztető- névrészek-közül-az-*Alsó, Felső, Hosszú, Mogyorós*). Példaként- említem,- hogy- a- *hegy* 'szőlőhegy, földfelszíni- kiemelkedés'- földrajzi- köznévhöz különféle-megkülönböztető-névrészek-kapcsolódnak:-*Borda-hegy, Borsós-hegy, Farkas-hegy, Isten-hegy, Kerek-hegy, Kocsár-hegy, Kutya-hegy, Nagy-hegy, Öreg-hegy, Rigó-hegy, Róka-hegy, Rózsás-hegy, Seregély-hegy, Szegény-hegy, Szél-hegy, Új-hegy, Virág-hegy stb.*- A- munka-végén-a-források-jegyzéke-(katonai-felmérések,- birtokvázatok,- Pesty-Frigyes-kéziratot-helynévtára,- kataszteri-térképek)-településenkénti-bontásban-szerepel.

A- társadalmi- változások- nagyban- befolyásolták- a- helynevek- használatát.- Az- 1920-as- évek- végén- kiadott- telekkönyvi- térképek (Pozemkocznizné- mapp)- tulajdonképpen- a- 19. század- végi- magyar- kataszteri- térképek- átvételei,- amelyeken- helyenként- már- szlovákul- is- feltüntették- a- földrajzi- neveket.- A- magyar- névanyag- csak- a- második- világháborút- követően- volt- kitéve- tudatos- változtatásnak.- A- szövetke-

zetesítést követően adtak ki új kataszteri térképeket. Az ún. Evidenčné mapy (nyilvántartási térképek) jellemzője, hogy a névanyag hol egy nyelven -- magyarul vagy szlovákul --, hol két nyelven -- magyarul és szlovákul -- fordul elő rajtuk. Az 1972-ben elkészült új alaptérképeken (k atastrálne mapy) a földrajzi neveket már csak szlovák nyelven tüntették fel, függetlenül attól, hogy a lakosság milyen nyelven használta őket. Az adattár korpuszában jól követhető, hogy a különböző forrásokban miként változott az egyes helynevek használata.

Török Tamás további kutatásokat is tervez a témakörben a közeljövőben. A kötet a gyűjtés és az adatfeldolgozás első szakaszának eredményeit, az Alsó-lpoly mente külterületi élő és történeti helyneveit tartalmazza. A gondosan megszerkesztett adattár összevethető a magyar nyelvterület más területi helynévgyűjteményeivel. A könyvet nemcsak az lpoly menti települések lakóinak ajánljuk, hanem mindenkinek, aki érdeklődik a nevek világa iránt.

Bauko János

misad katalin csehy zoltán (szerk.): nova Poseniensi. A pozsonyi magyar Tanszék évkönyve. Pozsony, szenczi molnár Albert Egyesület – kalligram kiadó, 2011, 272 p.

szűk három évszázad után újra kapható a nova Poseniensi! Ha szeretném, így vezethetném félre a gyanútlan olvasót, ám ahogy az a lectori salutem! szavaiból, azaz a szerkesztői köszöntőből is kiderül, valójában a 18. századi azonos elnevezésű latin nyelven kiadott hetilap iránt tanúsított hagyománytiszelet jelentette a fő motívációt, amikor a pozsonyi magyar Tanszék évkönyvének címadására került sor. A hagyománytiszelet egyben új hagyományt is kíván életre hívni, hiszen 2011 után megfelelő feltételek mellett reményeink szerint minden évben kiadásra kerül majd a pozsonyi műhelyben folyó munka lényegi kivonata.

A kötet alapvetően három részre tagolható. Az első két rész szerzői a tanszék állandó munkatársai és doktoranduszai. Előbbi a nyelvészet, utóbbi az irodalom tárgykörébe tartozó

írásokat tartalmazza, a harmadik pedig azon jelenlegi vagy volt egyetemi hallgatók szépirodalmi jellegű munkáit, akik a tanszéken kaptak irányt e tevékenységük indulásához vagy folytatásához.

A nyelvészeti fejezet összesen öt írást tartalmaz a nyelvi ideológiák témakörével kezdve a magyar idegen nyelvként való oktatásával bezárólag.

I anstyák István nyelvi ideológiákról írt tanulmányában először is definiál, majd egy új felosztást vezet be, amely felülírja a korábban általa rendszerezett kategóriákat. A változtatásokra azért volt és várhatóan lesz is szükség, mert a kutatás még a kezdeti fázisban jár, és rendkívül szerteágazó. A példákkal gazdagon ellátott írás rámutat a fogalmak bizonyos átfedéseire is, amelyek a tárgy képlékenységet látszanak demonstrálni. A laikus olvasó számára mindenképpen tanulságos, milyen hatást gyakorolnak ránk a nyelvművelés által explicit vagy implicit módon felénk közvetített javaslatok az adott formák használatának pozitív vagy negatív megítélését illetően.

1989-nemcsak régióink politikai-gazdasági viszonyaira volt hatással, hanem -- a szlovák katalin tanulmányából kiderül -- a szlovákiai és természetesen a környező országokbeli intézményrendszerre is. A szlovákiai magyar kodifikációról ír az iskolanevekre fókuszálva, és mellékel egy táblázatot, amely valamennyi iskolatípusnak a Gramma nyelvi lroda által javasolt megnevezését tartalmazza. Figyelembe véve a standard magyarhoz és a szlovák eredetihez való igazodást, közel sem egyszerű a feladat megtudhatjuk, mikor melyik irányba dől a mérleg nyelve, és hogy milyen döntő érvek szólnak a kialakuló változatok mellett.

bilász boglárka szlengkutatással foglalkozik, írásában arra keresi a választ, vannak-e különbségek a szlovákiai és a magyarországi tizenévesek szlenghasználatában. Ennek bizonyítása érdekében a határ két oldalán található egy-egy oktatási intézményben -- a n agykaposi magyar Tannyelvű Gimnáziumban és a sátoraljaúj helyi k ossuth l ajos Gimnáziumban -- végzett kérdőíves felméréseket. Hogy melyek a közös és melyek az egyik vagy másik félnél megfigyelhető tendenciák, részint kikö-

vetkeztethetők,- születtek- azonban- igazán meglepő-eredmények-is.-A-tanulmányból-kiderül.

A-soron-következő-írás-központi-témája-a magyar-mint-idegen-nyelv-tanítása.-s szerzője, s zilvási-Andrea-a-szlovákiai-helyzetre-vonatkozott-va-először-is-elkülöníti-a-tényleges-idegen-nyelv,-a-környezetnyelv,-valamint-a-másodnyelv-fogalmát,-majd-pedig-a-nyelvtanulás-kétféle-motivációjáról-beszél:-eszköz-jellegű-ről-és személyes-indítatásúról.-Felhívja-a-figyelmet-a tényre,-hogy-egyre-fontosabb-szerepet-kap-az eszköz-jellegű-motiváció,-ugyanis-amint-olvashatjuk,-a-magyarlakta-vidékeken-mintegy-érvényesülési-feltétellé-lépett-elő-a-magyar-nyelv ismerete.

Hizsniai-Tóth-Ildikó-tanulmányával-zárul-az első-rész;- ő-a-magyar-idegen-nyelvként-való tanításáról-a-levéltár-szakos-hallgatókra-fókuszálva-ír,-elsősorban-a-képzésük-során-tapasztalt-anomáliákról.-Fejezeteinek-címét mikszáth-A-Nosztzy *fiú*...-jából-kölcsönzi,-hiszen amint-írja,-a-regényben-és-a-tanteremben-uralkodó-viszonyok-között-párhuzamot-lehet vonni.-Előbb-a-probléma-kialakulásához-vezető-tényezőket-járja-körül,-majd-megoldást-javasol-egy-új-tankönyv-formájában.-Az-előkészületek-már-javában-tartanak,-ezek-eredményeképpen-2010-ben,-a-projekt-első-részének lezárásával-a-könyvesboltokba-került-egy-teljesen-újszerű,-önképzési-módszeren-alapuló magyar-nyelvkönyv,-amely-szlovák-anyanyelvű-ek-részére-készült.

Az-irodalmi-témákkal-foglalkozó-fejezetben nyolc-írás-kapott-helyet,-ezek-közt-vannak tanulmányok,-jegyzetek,-vázlat-és-recenzió.

A-hamisítás-kérdése-foglalkoztatja-mészáros-Andrást:-Italo-c-alvino-*Ha egy téli éjszakán egy utazó* című-regénye-készletti-jegyzetelésre. Előbb-megpróbálja-helyére-tenni-a-fogalmat-az eredetihez-fűződő-viszonyából-kiindulva,-majd ismerteti-a-regény-karaktereit,-melyek-az-olvasó-három-típusát-képviselek--háromféleképpen-vélekednek-az-értékről.-Aztán-szükség-szerűen-a-szerzőre-tevődik-át-a-hangsúly,-akire leginkább-hagyatkozni-próbál-és-az-olvasó,-és-a kérdésre,-mi-kell-ahhoz,-hogy-létrejöhön-az eredeti-mű.-Ahogy-az-írásból-kiderül,-bizonyos fokú-„módszertani-skizofrénia”-nélkül-a-szerző csak-másolója-lehet-alkotásának.

cseh-y-zoltán-terjedelmes-tanulmányának magvát-meglehetősen-nehéz-néhány-mondatba-csomagolni.-Hanyag-tömörítéssel-szólva-a-20-as-és-a-30-as-évek-szlovenszkói (beleértve-csehszlovenszkói-és-ruszinszkói)-lírójában-jelentkező-antológiaszerkesztési-tendenciákkal-foglalkozik.-Az-olvasó-számára-hasznos-módon-jelzi-az-akkor--a-tárgyalt-korszak-irodalmának-legfőbb-jegyei-a politikum-hangsúlyos-jelenlétével-jellemezhető-k--és-a-most-kívánalmainak-rendszerébe való-illeszkedés-lehetőségeit,-amelyek-természetesen-a-példák-többségében-nem-fedik egymást.-A-tanulmány-címét-egy-márai-idézet adja:-*A barát* nő-verséből-származó-mondat-a nyelvi-kifejezhetőség-kérdésére-hívja-fel-a figyelmet.

I lényegében-egy-rejtvényfejtés-folyamatába-pillanthatunk-d-usík-Anikó-tanulmányának köszönhetően,-amely-arról-tudósít,-milyen árulkodó-jelek-alapján-azonosítható-ján chalupka-a-névtelenül-megjelent-*Bedegucz, Gyula Kolompos und Pista Kurtaforint* című-német-nyelvű,-de-magyar-kontextusba-ágyazott-regény-írójának-szerepében.-A-sokáig elveszettnek-hitt-mű-szlovák-fordítását-1953-ban-adták-ki,-amely-bőségesen-tartalmaz tévedéseket:-olykor-többszörfordítást,-máskor-annak-éppen-ellenkezőjét.-A-műről-korábban-született-írások-pontatlanságaira-nézve viszont-a-fordítás-megszületése-már-önmagában-előrelépésnek-számít.

Az-évkönyv-egyetlen-nem-magyar-nyelven--szlovákul--írt-tanulmánya-zuzana-d-rábe-kováé,-tárgya-pedig-daniel-katz-finn-szerző-író-niájának-eszköztára.-Az-írásból-kiderül,-hogy-a több-szempontról-is-kisebbséginek-tekinthető-író-(svéd-anyanyelvű-zsidó)-személye-elsősorban-éppen-azért-kap-rendkívüli-hangsúlyt,-mert-odalopta-az-íróniát-a-mindent-szigorúan szó-szerinti-értelmében-használó-és-interpretáló-finn-olvasóközönség-megszokott-értelmezési-tartománya-mellé.-Amint-a-tanulmányban olvashatjuk,-a-'80-as-évek-elejéig-az-ironizálás tabunak-számított-a-finn-szerzők-körében,-ma viszont-már-egyre-több-követője-akad-k-az művészetének.

kuklis-katalin-egy-mintaóra-vázlatát-készítette-el,-amely-a-drámapedagógia-eszközeivel hozzá-közelebb-Ady-Endre-személyét-az-adott

közösséghez.- A- kívánt- feltételek- ugyan- nem valósíthatóak- meg- olyan- egyszerűen-- egymást követő- két- tanítási- óra,- fogékony- gimnazisták vagy- egyetemisták- csoportja,- drámapedagógiai tapasztalatokkal- rendelkező- óravezető- tanár-- , ám- ha- adottak,- a- feladatokat- végigvezetve- egy merőben- más,- közelebbi- kép- alakítható- ki Adyról- -- vagy- az- alapkonceptióból- kiindulva bármely- más- szerzőről- -, mint- amelyet- egy szokványos- irodalomóra- eredményezhet.

szolzsényicin,- I engel- józsef- és- Faludy György- regényein- keresztül- kacsinecz- k risztján- kívánja- szemléltetni- a- múlt- század- történelmi- eseményeinek- következtében- létrejött ún.- lágérirodalmat,- amely- fogalom- tulajdonképpen- dokumentumregényeket,- lágernaplókat- foglal- magába.- A- táborokat- megjáró- szerzők- különböző- megoldásokat- kínálnak- a- túlélésre,- és- a- művészi- eszközeik- is- többnyire eltérőek.- A- tanulmány- az- átfedődéseket- és- az egyéni- megoldásokat- járja- körül.

bolemant- I illa- egy- jelentős- kutatás- tervét vázolja- fel,- melynek- fő- motívuma- a- 20.- század első- felében- alkotó- női- írók- munkássága- és recepciója.- Alapvetően- három- fő- vonalat követ- a- feminista- nézőpont- túl- az- emigráns és- a- határon- túli- fogalmakkal- szélesíti- az- értelmezést,- amelyek- eddig- nem- képezték- komolyabb- vizsgálódások- tárgyát.- Az- írás- ugyanakkor- beismeri,- hogy- ezen- vonalak- megléte- a posztmodern- (utáni?)- korban- nagyon- is- kérdéses- a- feminizmus- és- a- nem- egyetemes- (tehát emigráns- és- határon- túli)- magyar- irodalom alappillérei- az- ostromlások- következtében bizonytalanná- váltak.

Az- évkönyv- egy- recenziót- is- tartalmaz, beke- zolttól,- I egédy- jácint- *Központi Zóna* című- kötetéről,- amely- az- irodalmi- rész- zárata. A- kulcsfogalmak- többnyire- a- verseket- átjáró ellentmondásosságra- reflektálnak:- forradalom és- kváziforradalom,- pop-- és- szubkultúra, egészséges- ökológiai- szemléletmód- és- annak közhelyszerű- propagálása.- jász- Attilára- utalva pedig- I egédy- az- utolsó- önmagát- komolyan vevő- avantgárd- szerzőként- skatulyázható.

A- harmadik- rész- a- *Hangok csomagolópa-pírban* címet- kapta,- és- kilenc- jelenlegi- és- volt hallgató- költeményeit,- egy- esetben- novelláját tartalmazza.- utóbbi- szerző,- veres- István- *Galvánelemek és akkumulátorok* címet- viselő- kötete- szintén- 2011- ben- jelent- meg- a- k alligram gondozásában.

A- költemények- közt- találhatunk- olyanokat, amelyek- a- versíró- szeminárium- apropóján- születtek,- de- akad- olyan- szerző- is- veres- Erika- személyében,- aki- a- kötetbe- rendezés- fázisában tart.- A- további- szerzők- betűrend- szerint:- c zuc z Enikő,- c sépe- k aticza,- Gubó- mária,- kacsinecz k risztján,- kilácskó- Tímea,- sebők- szilárd- és vaszily- Tímea.

2011- ben- ezt- a- hangot- hallatta- és- ezt- a képet- mutatta- magáról- az- érdeklődők- felé- a c omenius- Egyetem- bölcsészettudományi karának- magyar- Tanszéke.- és- milyen- jó,- hogy hallatta,- mutatta!- Azt- hiszem,- sokan- kíváncsiak- voltunk- és- vagyunk- rá,- akiknek- a- minden- napjai- egykor- ide- kötődtek,- ma- viszont- már másról- szólnak.- k íváncsian- várjuk- a- folytatást!

Pasz Már Livia

számunk-szerzői

Andrássy György (1951)
jogász,-filozófus-(Pécsi
Tudományegyetem,-Pécs,-magyarország)

Bauko János (1970)
nyelvész-(konstantin-Filozófus-Egyetem,
nyitra,-szlovákia)

Bolemant Lilla (1964)
doktorandusz-(comenius-Egyetem,
Pozsony,-szlovákia)

Csáky Pál (1956)
író,-közíró,-politikus-(Pozsony,-szlovákia)

Gaucsík István (1973)
történész-(Pozsonyi-városi-múzeum,
Pozsony,-szlovákia)

Kralina Hoboth Katalin (1984)
doktorandusz,-tanársegéd-(konstantin
Filozófus-Egyetem,-nyitra;-szlovák
műszaki-Egyetem,-Pozsony,-szlovákia)

Pasmár Livia (1986)
tanár-(Pozsonypüspöki-magyar-Tanítási
nyelvű-Alapiskola-és-óvoda,-Pozsony,
szlovákia)

Popély Árpád (1970)
történész-(Fórum-kisebbségkutató
Intézet,-somorja;-selye-jános-Egyetem,
komárom,-szlovákia)

Simon Attila (1966)
történész-(Fórum-kisebbségkutató
Intézet,-somorja;-selye-jános-Egyetem,
komárom,-szlovákia)

Tamás Pál (1948)
szociológus-(mTA-Tk-szociológiai-Intézet,
corvinus-Egyetem,-budapest,
magyarország)

Tóth Katalin (1987)
doktorandusz-(konstantin-Filozófus
Egyetem,-nyitra,-szlovákia)

Vajda Barnabás (1970)
történész-(selye-jános-Egyetem,
komárom,-szlovákia)